

20440

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
FARS DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ZEYNU'L-ÂBİDİN ŞİRVÂNÎ VE
«BUSTÂNUN Lİ-L-ÂRİFİN VE GULİSTÂNUN
Lİ-L-ÂBİDİN» ADLI ESERİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan :

AFSANEH (ZAHRA) İZADI-KHARRAZI
89/4843

Tezi Yöneten :

Prof. Dr. NAZİF HOCA

İSTANBUL — 1992

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I-IV
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ.....	V
BİBLİYOGRAFYA VE KISALTMALAR.....	VI-IIIX
DİĞER KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ.....	1-55
Şirvan	1-3
H.9./M.15-16. yüzyılda yazarımız Zeynu'l 'Ābidīn Şīrvānī'- nin Yaşadığı Şīrvānşāhlar Döneminde Azerbaycan ve Kafkas Bölgelerinde Siyasi Durum.....	4-6
Yazarımız Şīrvānī'nin Yaşadığı H.9./M.15-16. yüzyılda Edebi Durum.....	7-8
Farruh Yasār Şīrvānşāh	9-10
Şīrvānī'nin Hal Tercümesi	11-15
Adı, nisbesi, doğum yeri.....	11
Çocukluğu, gençliği, tahsili, meşguliyeti ve vefatı.....	12-13
Eseri ve eserinin telif sebebi.....	13-15
Eserin Muhteviyatı.....	16-52
Metnini Sunduğumuz Eserin Yazma Nüshaları ve İmla Özel- likleri	53-55
"BUSTĀNUN Lİ-L- 'ĀRİFĪN VE GULİSTĀNNUN Lİ-L- 'ĀBİDĪN" İN METNİ	1-102
Fihrist-i Matâlib	(آ، ب، ج)
Metin	1-102
Fihristler	102 - 111
Ad ve yer fihristi.....	102 - 109
Ayetler ve hadislerin fihristi	110 - 111

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Zaynu'l-^ʿĀbidīn Şīrvānī'nin " Bustānun li-l-^ʿĀrifīn ve Gulistānun li-l-^ʿĀbidīn " adlı eserinin metin tahlilini konu almaktadır.

Bütün gayretlerimize rağmen yazarımız ve onun çalışmamıza konu olan ve gün ışığına çıkarmaya çalıştığımız bu eseri hakkında yapılmış hiç bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada ayrıca yazarın hayatı, yaşamış olduğu Şīrvānşāhlar döneminin siyasi ve edebi durumu ve yazarın eserini ithaf ettiği Padişah Farruh Yasâr Şīrvānşāh hakkında da çeşitli kaynaklardan bilgiler toplanarak bu sahada çalışanlara yazar ve eseri hakkında daha ayrıntılı bilgi sunulmaya çalışılmıştır.

Tezimizi teşkil eden eserin halen bilinen iki yazma nüshası vardır. Bunlardan biri Tahran Melik Kütüphanesi 4931/1 numarada kayıtlı olup, 897h./1474m. tarihinde istinsah edilmiştir. Eserin ikinci nüshası ise Süleymaniye Kütüphanesi, H.Mahmut 2314 numarada kayıtlı olup, bizzat müellif tarafından 893h./1487m. Muharreminin son salı gününde yazılmıştır.

Yaptığımız araştırmalara göre müellif eserini ilk olarak 862h./1457m. yılında yazmış ve Tahran Melik Kütüp-

hanesi'nde bulunan nüsha, bu yazmadan 879'da istinsah edilmiş, muhtemelen daha sonra eserini yeniden gözden geçirerek Süleymaniye Kütüphanesi H.Mahmut 2314 numarada kayıtlı yazmayı bizzat kendisi 893h./1487m. senesinde yazmış olup, hayatı kısmında da zikredildiği gibi, tezhibçi olan müellif bu kitabının tezhib ve teclidini de kendi yapmıştır. Bu hususları gözönünde bulundurarak iki nüsha arasında yaptığımız karşılaştırma sonucu, Süleymaniye Kütüphanesi H.Mahmut 2314 numaradaki yazmayı metnin tesisinde esas olarak aldık.

Sözü edilen özellikler dışında, çalışmamızda önemli sayılabilecek diğer hususlar kısaca şöyle sıralanabilir:

Çalışmamıza esas aldığımız Süleymaniye Kütüphanesi H.Mahmut 2314 numarada kayıtlı olan yazmanın nüshası ile Tahran Melik Kütüphanesi 4931/1 numarada kayıtlı yazmanın nüshası karşılaştırıldıktan sonra nüsha farkları dipnotlarda gösterildi. Nesir ve şiirlerdeki hadisler ve Kur'an ayetleri dipnotlarda veya metin içinde önce sûra daha sonra Ayet numaraları (Kur'an, 14/27) gösterildi. Bazı yerlerde uzun şiirler alt alta, kısa şiirlerse yan yana yazılmıştır. Eserde bulunan bazı hikayelere başka eserlerde de rastlanmış olup, bu durumlar dipnotta gösterilmiştir. Ayrıca şairimizin Mevlânâ'nın Mesnevisinden almış olduğu parçalar da işaret edilmiştir. Arapça ibâreler şahıs ve yer adları daha koyu yazılmıştır.

Gerekli olan yerlerde noktalama işaretleri konulmuştur. Metinde, esas aldığımız yazma nüshanın varak numaraları köşeli parantez içinde gösterilmiştir. Bazı

III

iltibaslı kelimeler harekelelenmiştir.

Çalışmamız önsöz, bibliyografiya, kısaltmalar ve transkripsiyon sisteminde sonra gelen üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde (giriş), yazarın yaşadığı 9. yüzyılda hüküm sürmüş olan Şīrvānşāh Farruh Yasār 'ın hayat hikayesi, döneminin siyasi edebî durumunun genel özelliklerine ve yazarın hayat hikayesine yer verildi. İkinci bölümde ise eserin geniş bir özetinden sonra Şīrvānī 'nin eserinde dile getirmiş olduğu sufi ve şeyhler ile tasavvuf hakkındaki düşünceleri, eserinde işlemiş olduğu tövbe, tevekkül gibi tasavvufi konular yer almaktadır. yazarın, eserinin mukaddeme kısmında da dile getirmiş olduğu gibi, eserin yazılış nedeni ve kendisinin tasavvuf yolunu seçmesinin sebebine ilişkin görüşlerine de aynı bölümde yer verilmiştir. Ayrıca, yazmadaki bazı eski imlâ özellikleri günümüz Farsça imlâ kurallarına göre düzeltilmiştir. Üçüncü ve son bölümde, yukarıda anılan iki nüshayla karşılaştırılarak ilk defa tarafımızdan hazırlanmış olan, yazarımız Zeynu'l-Ābidīn Şīrvānī 'nin " Bustānun li-l-Ārifīn ve Gulistānun li-l-Ābidīn " adlı eserinin metni yer almaktadır. Çalışmamızın sonuna yer, şahıs, ayet ve hadisler fihristi de eklenmiştir.

Elden geldiğince gösterilen dikkate rağmen çalışmamızın kusurları vardır. Okuyucuların eleştirileri sonraki çalışmalarımıza teşvik olabileceği gibi, kendilerine şimdiden teşekkür ederiz.

IV

Çalışmanın her aşamasında her türlü ilgi ve desteğini gördüğüm sayın hocam Prof. Dr. Nazif Hoca'ya ve bölüm mensubu hocalarıma ve arkadaşlarıma teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

AFSANEH(ZAHRA) IZADI-KHARRAZI

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Bu eserde, İslam Ansiklopedisi'nde ve VI. sayısından itibaren Şarkiyat Mecmuası'nda kabul edilmiş olan şu transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır :

Sesliler : Ā , l , ı , ۛ : ā , â , ۛ : ī , î
 ۛ : ū , û , ۛ : a , e , ۛ : i , ۛ : u .

Sessizler :

ع : ʿ	ز : z	ك : k
ب : b	ژ : j	گ : g
پ : p	س : s	ل : l
ت : t	ش : š	م : m
ث : ṭ	ص : ṣ	ن : n
ج : c	ض : ḏ	و : v
چ : č	ط : ṭ	ه : h
ح : ḥ	ظ : ḏ	ی : y
خ : ḫ	ع : ʿ	
د : d	غ : ġ	
ذ : ḏ	ف : f	
ر : r	ق : q	

Herkes tarafından bilinen tanınan özel isimler, yer ve şehir adları transkripsiyonsuz yazıldı.

BİBLİYOGRAFYA VE KISALTMALAR

‘Atţâr, Faridaddîn Muhammed, Tazkirat al-Avliyâ,
Ed.Raynold a.,Nicholson with critical introduction by
Mirza Muhammed Kazvîni, Tahran, 1321 h.ş.

‘Abdûl al-Bâkî, Muhammed Fûâd, Al-Mu‘cam al-Mufahras
(Alfâz al-Kur‘ân al-Karîm), İstanbul, 1990 m./1411 h.

Bahâr, Muhammed Taqî, Sebk Şimâsî, c.I-III,
Tahran, 1337 h.ş.

Câmî , Nafâhât al’Uns (h.898), Cawnpore, 1885 m.

Concordance et Indices de la tradition Musulmane,
c.I-VII, Leiden, 1936, 1969 m.

Dehhôda, ‘Ali Akber, Lûgatname-ı Dehhôda, Tahran,
1325-1352 h.ş., 1.vdd.

Dârâ Şukûh, Safînat al-Avliyâ’, Cawnpore, 6.Basım,
1366 h.ş.

VII

Dāirat al-Ma'ārif al-Fārsī, nşr. Ğulām Husayn Masāhib, Tahran, 1345 h.ş., vdd.

DM : bk. Dāirat al-Ma'ārif al-Fārsī.

FE : bk. Hânleri Kiyâ, Zehrâ, Farhang-ı Edebiyât-ı Fārsī.

Hazā'ilî, Muhammed, Şerh-i Bostân, Tahran, 4. Basım, 1362 h.ş.

Hazā'ilî, Muhammed, Şerh-i Gülistân, Tahran, 6. Basım, 1366 h.ş.

Hânleri Kiyâ, Zehrâ, Farhang-ı Edebiyât-ı Fārsī, 3. Basım, Tahran, 1366 h.ş.

İ.A : İslam Ansiklopedisi, İslamalemi coğrafya, entografya ve biyografya lugatı, I-XIII, İstanbul, 1940-1986 m.

İkbâl Âştiyâni, 'Abbâs, Tārîh-i Mufaşşal-ı İran, nşr. Dr. Muhammed Debîr Siyâkî, Tahran, 1346 h.ş.

LD : bk. Dehşoda, 'Ali Akber.

Mevlânâ, Celâl al-Dîn Muhammed-i Balhî, Maşnavî-i Ma'navî, nşr. Muhammed Rahîm Hân. Tahran, 1299 h.k./ 1882 m.

VIII

Nafīsī, Sa'īd, Tārīḥ-i Nazem u Nasr, c. I-II, Tahran, 1344 h.ş.

NU : bk. Camî, Nafâhât al'Uns.

SA : bk. Dārâ Şukûh, Safīnat al-Avliya'.

Şafâ, Zabiḥ Allâh, Tārīḥ-i Edebiyat der Iran, Tahran, c.I-IV, 4. Basım, 1366 h.ş.

Sûdî, Hayatı, Eserleri ve iki Risâlesi'nin Metni, nşr. Nazif, M.Hoca, İstanbul, 1980 m.

TA : bk. 'Atṭâr, Farīdaddīn Muhammed, Tazkirat al-Avliyâ.

TE : bk. Şafâ, Zabiḥ Allâh, Tārīḥ-i Edebiyat der Iran.

Vezinpūr, Nâdir, Ber Semend-i Suḥan, Tahran, 1.Basım 1366 h.ş., 2. Basım 1367 h.ş.

Yazıcı, Tahsin, Tasavvuf'un İlkeleri, Tercama-i Risale-i Küşeyrî, İstanbul, 1978 m.

DİĞER KISALTMALAR

bk.	: bakınız
c.	: cilt
cm	: santimetre
h.k.	: hicrî kamerî
h.	: hierî
hk.	: hakkında
h.ş.	: hicrî şemsî
ktp.	: kütüphane
m.	: miladî
metin	: bu çalışmanın metin kısmı
mm.	: milimetre
no.	: numara
nşr.	: neşir, neşreden
s.	: sayfa
s.(س)	: süleymaniye Kütüphanesi nüshası
t.(ت)	: Tahran Melik kütüphanesi nüshası
v.	: ve
v.s.	: ve saire
v.dd.	: ve devamının devamı

ŞİRVÂN

Bu dönemde siyasi ve edebi durumuna geçmeden önce Şîrvân şehri hakkında kısaca bilgi vermeyi uygun bulduk.

Bu bölgede hükümlen olan ve Şîrvânşâhlar'ın idâri merkezi bulunan Şervan, (ayrıca Şîrvân ve Şervân şeklinde de yazılır) Kür'un doğusunda Hazar denizinin batı kıyısı üzerinde bulunan bir ülke olup, aslında eski Albania'nın veya Orta-Çağın ilk devresinde Arrân'ın bir kısmını teşkil ediyordu. Barza'a'dan Şamâhîya üzerinden Derbend'e giden yol Şîrvân'dan geçiyordu.

Şîrvânşâh'ın ülkesi olarak Şîrvân, Kür'den Derbend'e kadar uzanan arâziyi içine alıyordu; Şîrvân ülkesinin bu hudutları, Moğollar devri için geçerlidir. Bölgenin merkez şehri olan Şamâha ehemmiyetini, o zaman ve daha sonraları da olduğu gibi, bir ipek üretim ve ticâret merkezi oluşuna borçludur.

Şîrvânşâhlar'ın Safeviler¹ tarafından imhâsından sonra Şîrvân yeni İran devletinin bir eyâletini teşkil etmiş ve umûmiyetle, çoğu beyler-beyi veya emîr-ül-ümerâ

1- Safeviler için bk. İslam Ansiklopedisi, XX.53-59

da tesmiye olunan hânlar, tarafından idâre edilmiştir. Bu bölgenin sünnî halkı, şî'î olan hânların hâkimiyetine karşı bir çok defa ayaklanıp , Osmanlı Sultanlarının yardımını talep etmişlerdir. 1578'de Şîrvân, diğer Kafkas ülkeleri gibi Osmanlılar tarafından fethedildi; Türkler değişik safhalar arzeden bir mücâdeleden sonra burada kalabildiler. Şîrvân, yâni hemen hemen bütün Orta-Çağ Şîrvân'ı (uzun zamandan beri Şîrvân'dan ayrılmış olan Derbend şehri ayrı bir vâililik teşkil ediyordu), Türklerin idâresinde bulundu.

Rusya ile türkiye arasında 1724'te yapılan muâhede ile, Ruslar tarafından işgal edilmiş olan Bakü ile birlikte sâhil bölgesi; merkez Şemâha ile birlikte Türklere bırakılmış olan Şîrvân kısmından, ilk defa, siyasî bakımdan ayrıldı. Bu ayrılık, idârî bakımdan her iki kısmın İran'la yeniden birleşmesinden sonra devam etti. Daha 1732 muâhedeleri ile Kur nehrinin munsabının kuzeyindeki sâhil arâzi Nâdir Şâh¹'ın idaresine geçti. Nâdir Şâh'ın ölümünden sonra, İran hâkimiyeti bu ülkelerde tutunamadı, burada bir çok hanlıklar teşekkül etti, artık Şîrvân adı ile ancak, daha sonra Rus hâkimiyetinde üç idârî nâhiyeye (Şemâha, Gökçay ve Cavâd) bölünmüş olan Şemâha hânının ülkesi kastolunmaya başlanmıştır. Kâçârlar² İran birliğini

1- Nâdir şâh için bk. İ.A, IX. 21-31

2- Kâçârlar için bk. İ.A, VI.33-39

te'sise muvaffak olunca, hanın oğulları, diğer kafkas hanları gibi, istiklâllerini koruyamadılar ve Rusya ile İran'dan birini tercih etmek zorunda kaldılar. Şîrvân (Şamâha) hânı Muştafâ 1805'te Ruslar'a bağlılığını bildirdi. Ruslar ertesi yıl (1806m.) Derbend ve Bakü'yü de işgal ettiler. Gulistan muâhedesi (12-24 Ekim 1813m.) ile İran, Derbend, Kuba, Şîrvân ve Bakü'den ferâget etti.

1930'larda eski Şîrvân, merkezi Bâkü ile birlikte Sovyet Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bir kısmını teşkil etmekte idi. Eski Şîrvân'ın bu eski merkezi XIX. asrın ortalarından, Bakü'den daha fazla bir nüfûsa sâhipti. Son 80 yılda bu nisbet tamâmiyle tersine döndü. 1930'lar-da Şamâha, Bakü'ye kıyasla küçük bir şehir halini aldı.¹

1- Daha geniş bilgi için bk. İ.A, II. 571-573

H.9./M.15-16. YÜZYILDA YAZARIMIZ ZEYNUL'L
 'ABİDİN ŞİRVÂNÎ'NİN YAŞADIĞI ŞİRVÂNŞAHLAR
 DÖNEMİNDE AZERBAYCAN VE KAFKAS BÖLGELERİN-
 DE SİYASİ DURUM.

H. 8. yüzyıl sonlarından 10. yüzyılın başlangıcına
 dek olan zaman, Timuriler'in¹ son dönemi ve Şafevi hane-
 danının başlangıcıdır.

Timur'un ölümünden sonra, onun büyük ülkesi, Şah-
 zadelerinin çatışmaları yüzünden ikiye bölünmüştür. Batı
 kısmında, yani İran'ın batısı, Irak, El-Cezirey-i Vârân,
 Gürcistan ve Ermenistan bölgelerinde, Celâl-el-dîn-i
 Mîrşâh ve oğulları Ebûbekir ve 'Omar hakimiyeti ele geçir-
 mişlerdir. Ülkenin doğusunu, yani Horasan ve Mavera-un-
 Nehir ve onun çevresini de Şahrüh² ele geçirmiştir.

İlk kısmı, yani ülkenin batısı uzun süre Timuri-
 lerin elinde kalmayıp, Celayiriler³ ve Karakoyunlular'
 ın hakimiyetine geçmiştir. Ancak, Şahrüh'un elindeki

1- Timuriler için bk. İ.A, XII/I. 346-370

2- Şahrüh için bk. İ.A, II. 286-288

3- Celayiriler için bk. İ.A, III. 64-65

kısmı, yani ülkenin doğusu, Timurlu hanedanının elinde sonuna kadar kalmıştır, hatta Şâh Şahrûh, Gorgân, Sîstân, kirmân, Fârs ve 'Irâk'ı da fethetmeyi başarmıştır. Şahrûh, 823h./1420m. senesinde kardeşi Celalleddin Mirşah'ın intikamını almak için karakoyunlular'a¹ hucum etmek amacıyla Azerbaycan'a doğru yola koyulmuştur. Onları yendikten sonra Karakoyunlu Şehzadesi Cihan Şâh, Timuri'lerin hakimiyetine girmiştir.²

Bügünkü Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Kafkas bölgesinde bulunan Şîrvân'da hüküm sürmüş olan Şîrvânşâhlar hanedanının son padişahı da, Şah İsmâîl Şafevi tarafından 945h./1538m.'de mağlup edilmiştir.³

Şîrvânşâhlar hanedanının hükümdarlığı dört devreye ayrılır. Birinci devre, Sâsânî hanedanından gelenler ve onların himayelerinde olanlardır.

İkinci devir, İslâm'dan sonra Arap soyundan olan Şeybânîler'in devridir. Bunların hükümdarlığı 2.h./8.m. yüzyıldan 5.h./11.m. yüzyıla kadar sürmüştür.

Üçüncü devir, Hâkânîler'in hüküm sürdüğü devredir. Hâkânîler'in birinci kısmının hükümrânlığı 5.h./11.m. yüzyıldan, 6.h./12.m. yüzyıla kadar devam etmiştir. Bu

1- Karakoyunlular için bk. İ.A, VI. 292-305

2- Daha geniş bilgi için bk. Şafâ, Zabiḥ Allâh, Tārîḥ-i Edebiyat der İran, IV. 3-9

3- Dâirat al-Ma'ârif al-Fârsî, nşr. Gulâm Husayn Maşâhib, II.1469

hükümdarlık bâzen müstakil olarak, bâzen de Gürcistan sultanlarının egemenliği altında varlığını sürmüştür.¹

Şîrvânşâhların bu parlak dönemi Irak sultanlarının zayıflama dönemine rastgelmiştir. Bu dönemde Şîrvânşâhlar'ın saraylarında Fars kültür ve edebiyatı egemendi ve Nizâmî-i Gâncevî, Hâkânî, Falak-ı Şîrvânî bu dönemin en büyük şâirlerindendirler.²

1- Daha geniş bilgi için bk. DM., II. 1469

2- Bk. aynı eser, II. 1469

YAZARIMIZ ŞİRVÂNÎ'NİN YAŞADIĞI H.9./

M.15-16. YÜZYILDA EDEBÎ DURUM.

H.8./M.14. yüzyılın sonlarından 10.h./16.m.

yüzyılın ilk senelerine kadar olan dönem, Fars edebiyatının en önemli devrelerinden biri sayılabilir. Eski Fars edebiyatının son dönemi olarak vasıflandırılabilen olan bu devirden sonra, Şafevî döneminde yeni bir edebi akımın başladığı söylenebilir¹

Bu devirde Câmî, Azerî-i Tûsî, 'İşmet-i Buhārâî ve Âsaf-i Herevî gibi pek çok ünlü şâir yaşamış ve eşsiz eserler vermişlerdir. Hatta, Sâ'îd Nefisî "Tārîh-i Nazım û Nesir-i İran" adlı kitabında, sadece 9.yüzyılda yaşamış binin üzerinde şâirden söz etmektedir.² Bu asırdaki şâirlerin çoğu irfanî şiirler söylemişlerdir. İrfan ve tasavvuf ile ilgili şiir söyleyen şâirler, Câmî ve Kasım Envâr'ın eserlerinden olduğu gibi Mevlânâ'dan da etkilenmiş ve onun uslubunda irfanî şiirler, meseller, hikayalar

1- Bk. TE. IV.125

2- Bk. aynı eser, IV. 163

yazmışlardır.¹ Nitekim, bu devirde tasavvufu benimseyen Timurlu Padişahları, mutasavvıf şâir ve şeyleri destekliyorlardı. Bu nedenle, 9. yüzyılın, tasavvufun yayılması için uygun bir çağ olduğu söylenebilir. Bu dönemde tasavvuf ile dinin içiçe olduğu, o yüzden de şeriatçılarla tasavvufcuları birbirinden ayırmanın güç olduğu söylenebilir, bu dönem şâirlerinin eserlerinde irfani akidelerin dile getirilmesi de bu sebebe dayanmaktadır.²

Bu dönemin ünlü şeyleri arasında, Hâca 'Alâ-el-Dîn 'Attar, Hâca Muhammed Pârsâ ve Mevlânâ 'Abdulrahman Câmî gibi büyük şeyhleri sayabiliriz³. Bu dönemde yazılan şiirlerin daha sade, Arapça kelimeleri daha az ve şiirlerin kolayca anlaşılabilir olduğunu söyleyebiliriz.

1- Bk. TE, IV.160,169

2- Bk. aynı eser, IV. 66, 193

3- Bk. aynı eser, IV. 76

FARRUḤ YASĀR ṢĪRVĀNṢĀH

ṢĪrvānṣāh Farruḥ Yasār, Ḥâkâniler'in ikinci devrinde yaşamış ve hükümdarlık yapmıştır. 797h./ 1394m.'de Timuriler'in hakimiyetiyle başlayan Ḥâkâniler'in ikinci devri, 958h./1551m.'de Osmanlı ordusunun ṢĪrvân şehrini fethetmesine kadar sürmüştür.¹

Farruḥ Yasār'ın babası Sultan Ḥâlîl, Timur'un Şehzâdesi Şâhruh'a tâbii idi ve onun idaresi zamanında ṢĪrvân emniyet, huzur ve refah içindeydi. Farruḥ Yasâr'ın saltanatı babasından sonra 867-906h./1462-1500m. senesine kadar sürmüştür.

Farruḥ Yasār çok âdil, dindar, sanata ve sanatçıya önem veren bir padişah idi. Genç yaşta tahta çıkan Farruḥ Yasâr'ın saltanatı kırk yıla yakın sürmüştür. Hükümdarlığı zamanında, kendi şahsi gayretiyle medrese ve mescidler yapılmasını teşvik etmiştir. Onun her tarafa duyulmuş olan hoşgörüşü, adaleti, alim ve şâirlere karşı olan saygı ve himayesi; sanat ve fazilet sahiplerinin, dünyanın dört bir yanından onun sarayına akın etmelerine sebep olmuştur. Genç olmasına rağmen çok akıllı ve olgun

1- Bk. DM. II. 1470

olduğunu söyleyen yazarımız Şīrvānī, metnini sunduğumuz eserini bu Padişaha ithaf etmiştir.¹

Onun zamanında, Sultan Haydar Şafevi, 893h./1487m. yılında Şīrvān'a hücum etmiştir. Ama Farruh yasār, Yakup Bek Türkmen'in yardımıyla onu yemiş ve Sultan Haydar Şafevi bu savaşta ölmüştür. Daha sonra 906h./1500m.'da oğlu Şah İsmail Şafevi babasının intikamını almak üzere Şīrvān'a hücum etmiş ve savaşta Farruh Yasār'ı öldürmüştür ve bu olaydan sonra Şīrvānşāhlar Şafevi hükümdarlığına tabii olmuşlardır.²

1- Daha geniş bilgi için bk. burada metin, s.4-6

2- Bk. DM. II. 1469

ŞİRVÂNÎ'NİN HAL TERCÜMESİ

Zeynu'l-‘Abidîn Şîrvânî'nin hayatı hakkında kaynaklarda herhangi bir malumata rastlayamadık. Müellifimiz hakkında . verdiğimiz bütün bilgileri, onun burada metnini sunduğumuz " Bustānun li-l-‘Ārifîn ve Gulistānun li-l-‘Ābidîn " adlı eserinden çıkarmış bulunmaktayız.

Adı, Nisbesi, Doğum Yeri

Yazarımızın adı Zeynu'l-‘Ābidîn, nisbesi Şîrvânî dir. Batı Azerbaycan'da bulunan Şîrvân şehrinde doğmuştur.

Doğum tarihi hakkında elimizde kesin bir bilgi . . bulunamamakla birlikte, " Bustānun li-l-‘Ārifîn ve Gulistānun li-l-‘Ābidîn" 'in Süleymaniye kütüphanesindeki nüshasında, eserini H.893/M.1487'de telif ettiği sırada 78 yaşında olduğunu söylediğine göre, doğum tarihinin tahminen H.815/M.1412 yıllarında olabileceğini tahmin edebiliriz.

1- Daha geniş bilgiler için bk. burada metin s.68a

Çocukluğu, Gençliği, Tahsili, Mesguliyeti ve Vefatı

Onun çocukluğu ve tahsil devresi hakkında da şimdilik bir bilgi elde edilemedi.

Şīrvānī'nin iyi tahsil görmüş, kütür sahibi ve iyi bir sanatkâr olduğunu söyleyebiliriz. Okumaya karşı büyük alakası bulunan Şīrvānī'nin, sufilerin hal tercümelerine dair ve Hz. Mevlânâ'nın Mesnevi'si gibi bir çok kitap okuduğunu kendisi ifade etmektedir.¹

Ancak tahsilini nerede ve kimlerin yanında yaptığı hakkında da bilgimiz yoktur.

Eserinde kullandığı Türkçe kelime ve Arapça cümlelerden, onun Farsça, Türkçe ve Arapça olmak üzere her üç dile de vakıf olduğu sonucu çıkarılabilir.

Aşağıda bahsedilecek olan eserinden de görüleceği üzere ve burada metnini sunduğumuz eserinden, Şīrvānī'nin bu kitabını yazmaya başlamadan önce, çoluk çocuğunun geçimini sağlamak ve borçlarını ödeyebilmek için bir süre semâvî kitapların sayfalarını tezhib, tertip ve ciltlemekle uğraşmış ve bunun yanında ressamlık da yapmış olduğunu söylemektedir.²

O, kitapların cilt ve sayfalarını süslemek için ay, güneş ve yıldız gibi çizdiği çeşitli gökcisimlerinin motiflerinin kendine has olduklarını söylemekte, resim-

1- Daha geniş bilgi için bk. burada metin s.3b,4a

2- Daha geniş bilgi için bk. burada metin s.6a

lerinin meşhur Manî¹'ninki kadar güzel olduğuna inanmak-
tadır.²

Ailesi hakkında da herhangi bir kayda şimdilik
rastlayamadık. Ancak, iyi ve bilgili bir âileden geldiği
pek muhtemeldir. Onun evli ve çocukluk sahibi olduğunu
da kendi eserinden öğrenmekteyiz.³

Onun nerede ve hangi tarihte vefat ettiği hakkın-
da da şimdilik bir bilginiz yoktur. Ancak metnini sun-
duğumuz kitabının sonunda yazarımız bu kitabı bitirdiğin-
da gözlerinin zayıflaması, saçının ağarması, kemikleri-
nin ve vücudunun zayıflamasından şikayet etmektedir ve
muhtemelen bu kitabı bitirdiği tarihten yani 893'ten az
sonra vefat etmiştir.⁴

Eseri ve Eserinin Telif Sebebi

Yazarımız Şîrvânî'nin, konumuzu teşkil eden ve
metnini sunduğumuz " Bustānun li-l-ʿArifin ve Gülistānun
li-l-ʿAbidīn " 'den başka eseri olduğuna dair kaynaklarda
bir bilgiye rastlayamadık. Şimdiye kadar üzerinde hiç
kimsenin çalışmadığı mezkur eserinin şimdilik bilinen
sadece iki nüshası vardır. Bunlardan biri İstanbul,
Süleymaniye kütüphanesi, H.Mahmut 2314, numarada kayıtlı,

1- Manî hak. bk. Dehşoda, lûgatname-ı Dehşoda, II. 131-133

2- Daha geniş bilgi için bk. burada metin, s.6a,69a

3- Bk. metin, s.6a,69a

4- Bk. metin, s.6a,69a

diğeri ise Tahran Melik Kütüphanesi, 4931/1 numarada kayıtlı bulunmaktadır.

Yazarımız Şīrvānī'nin " Bustānun li-l-ʿArifīn ve Gulistānun li-l-ʿĀbidīn " olarak adlandırdığı bu eserinde kitabının telifinin sebebini şöyle anlatmaktadır:

Yazarımız bu kitabını yazmadan önce faydasız işlerle uğraşmış, Kurʾân-ı Kerim'i mutalaa ettikten sonra , yaşadığı günahkâr hayatından pişmanlık duyarak, tövbe etmiş ve doğru yola yönelmiştir.¹

Bu pişmanlıktan sonra Şīrvānī'nin hayatında büyük bir değişiklik meydana gelmiş ve bu değişiklik onun düşüncelerinden başlayıp yavaş yavaş bütün hayatını kapsayıp etkilemiştir. Okumaya karşı büyük alakası bulunan Şīrvānī, Kurʾân'dan sonra temiz ruhlu sufilerin hayatlarını ve Hz.Mevlana'nın Mesnevi'sini okumaya başlamış. Sufilerin sülûk yoluna girdikten sonra, sâdıkların Allah (c.c.) yolunda çektikleri zahmetleri, yaptıkları ibadet ve riyazetlerini öğrenerek, bu sahada öğrendiği gerçekler onu son derece etkileyip sufi ve sufilerin yaşam tarzını yaşamaya yöneltmiştir. Bu hayattan o kadar çok etkilenmiş ki, sadece sufilerin yolunda gitmekle kalmayıp, bu yolun gerçeklerini, tarikat yoluna girmek isteyen kişiler için ve gelecek nesillere rehberlik etmesi ümidiyle, temiz ruhlu arif ve aşıkların, taarıyı tanıyan hakiki sufilerin fikir ve irfani hikayelerinden de

1- Daha geniş bilgi için bk. burada metin s.3b-4a

faydalanarak mezkur eserini yazmaya karar vermiştir.¹

Şirvani'nin bu eserinden onun da bir sufi olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü, eserinde pek çok sufi şâirde görülen fikir ve istılahlara rastlarız. Yine eserinde tecelli, tövbe, sıdk, ihsan gibi pek çok irfani konular yer almaktadır. Her mutasavvıf şairi gibi Şirvani de kendi eserinde halkı dürüstlüğe, Allah'a (c.c.) dúa etmeye, bu fani dünyaya önem vermemeye ve bir köşeye çekilmeye davet ediyor. Bu kitabını yazarken yazarımız Şīrvānī tasavvuf ve sufiler hakkında yazılmış olan birçok eserden faydalanmıştır. Özellikle Sâdî ve Mevlana gibi büyük sufilerin eserlerinden faydalanmış olduğu açıkça görülmektedir. Nitekim yazarımız Şīrvānī kanaat faslında (bölümünde), Sâdî'nin Gülistan'ındaki kanaat babında bulunan bir hikayesinden esinlenmiştir.² Ayrıca, Mevlânâ'nın Mesnevi'sinden Allah'a (c.c.) duâ ve itaat ile ilgili bölümü, Şīrvānī eserinin iki yerinde aynen nakletmektedir.³

Eserin mukademesindeki bir kayda göre, bu eserini H.867/M.1462- H.906/M.1500 tarihinde padişahlık yapan Şīrvānşâhlar'ın şahlarından olan Farruh Yasâr'a ithaf ettiği anlaşılmaktadır.

1- Daha geniş bilgi için bk. burada metin s.6b-7a

2- Bk burada metin s.24a ; Hazâ'elî, Şerh-i Gülistân, s.422

3- Bk. burada metin S.7a ve 67a ; Mevlânâ, Mesnevi, nşr. Muhammed Rahîm Hân, s. 217,229, 476,433-435,456,487,

ESERİN MUHTEVİYATI

Sûfi şairimiz Zeynu'l-‘Âbidîn Şîrvânî, eserinin önsözüne Allah'ı överek başlar. O, Allah'ın büyüklüğünü, kudretini, zaman ve mekandan münezze ve en gizli sırlardan haberdar olduğunu, insan düşüncesinin hiç bir zaman onun ezelî ve ebedi olan kudsi vadisinin sınırlarına ulaşamayacağını ve onun marifet nurunun tecellisinin Tur dağı¹'nın Musa'sını bile perişan ettiğini manzum ve mensur olarak anlatmaktadır.

Daha sonra, şâir Hz. Peygamber'i methettiği ve münacatta bulunduğu şiirinde; yapmış olduğu hataları, karamlıkta bulunduğunu ve işlemiş olduğu günahlarından dolayı çok pişman olduğunu, bu yüzden çok utandığını ve sonunda kendisine şefaatte bulunması için bütün umudunu Hz. Peygamber'e bağladığını kaydetmektedir.

Bunu müteakip şâir, " Ben zavallı Zeynu'l 'Âbidîn, hakikat ehlinin yolunun toprağıyım", der. Kuran-ı kerim'i

1- Tur dağı için bk. Hâşerî Kiyâ, Farhang-ı Edebiyât-ı Farsî, s.490

okuyup, anladıktan sonra birden bire aydınlandığını ve dalaletten kurtulup, tövbe ettiğini anlatır. Allah'a yaptığı münacatında, bütün hayatını gaflette geçirdiğini, çaresiz olduğunu, günahlarından dolayı bahtının karardığını, Çim¹ ve Çegel² güzelleri yüzünden din ve inancını kaybettiğini anlatmakta ve Allah'a, kendisini bağışlaması ve sorguya çekmemesi için yalvarmaktadır. Daha sonra şâir bu eseri ithaf ettiği Padişahı, yani Şirvânşâh Farruh Yasâr'ı, uzunca methederek, özetle önce Allah'ın, sonra Padişahının sayesinde doğru yola dönüp inzivaya çekildiğini anlatmaktadır. Şâire göre .

büyük Padişah Şirvânşâh Farruh Yasâr, hakikat yardımcısi, halk ve vatanın ruhu, askerlerin kalbidir. O, İran'ın büyük padişahı, din ve dünyanın kurtarıcısı ve müslümanların dostudur. Din imamlarının (din büyüklerinin) meclisleri ve Seyyid-i Mürselin'in şeriat medreseleri, onun gayretleri ile yapılmıştır. Onun, her tarafa duyulmuş olan bağışlayıcılığı ve adaleti, sanat ve fazilet

sahiplerinin, dünyanın dört bir yanından ona gelmelerine sebep olmuştur. Saltanatı fesattan uzak, aksine din ve adalete yakındır. Genç olmasına rağmen çok akıllı ve olgundur. Yazar bu adil padişah için ,Allah zahmetlerinin karşılığında yücelik ve şeref vererek,onu düşmanlarına karşı korusun ve ona her iki dünyada da sonsuz nimetler,ihsan etsin, dua eder.

1- Çim güzelleri için bk.LD. IX.237

2- Çegel güzelleri için bk. aynı eser, IX. 237

Bundan sonra şâir, kendi hayatını ve kitabının yazılışını şöyle anlatmaktadır.

Doğru yola girdikten sonra, çoluk çocuğunun geçimini sağlayabilmek ve yapmış olduğu borçlarını ödeyebilmek için ressamlık sanatını seçtiğini, kendine âit olan motiflerden minyatür ve başka nakışlar yarattığını, ayrıca, bir süre de semâvi kitabların sayfalarını tezhip etmek, süslemek, tertip etmek ve ciltlemekle meşgul olduğunu söyler. Bir gece namazını kılıp, Kur'an ve şeyhlerin hal tercümeleri ile temiz ruhlu Mevlana'nın Mesnevisini okurken birden bire hatırıma bir sevinç ve hoşluk hissi kapıldığını, gönlünde bir arzunun hasıl olduğunu, bu yola girmek isteyenlere, temiz kalpli âbidlerin Tanrı'yı bilen ve tanıyan âriflerin ve hakikî sûfilerin âdetlerini öğretebilmek için, bu büyük insanların hayatlarından bir kaç hikayeyi bir kitap haline getirip, basiret sahibi insanlara bir yadigâr olarak bırakmayı düşündüğünü söylemektedir.

Yine o, bu mâmada Hz. Mevlânâ'nın Mesnevi'sinden iktibas ettiği kısa şiirde, insanın her zaman Allah yolunda gitmesi, gafletten kurtulması ve gece gündüz ibadet etmesi gerektiğini dile getirmektedir.

Son olarak, kitabına " Bustânun li-l-Ârifîn ve Gulistânun li-l-Âbidîn " adını vermesinin nedeninin, bu kitabına Nevruz ayında başlayıp, aynı ayda bitirmiş olduğunu kaydetmektedir.

Bu eser üç bâbta oluşmaktadır. Birinci bâbta on, ikinci bâbta beş ve üçüncü bâbta da iki fasıl bulunmaktadır.

Birinci bâbın fasılları şunlardır :

- 1- Tövbe, 2- Allah'a itaatın çokluğu, 3- Allah'a tevekkül
- 4- Helâl lokma arayıp kazanma, 5- Nefsi yenme ve kanaatkarlık, 6- Allah korkusundan dolayı çok ağlamak, 7- Dûada ihlasın olması ve duâya icabet, 8- Emîr'ın iyi huylu olması ve affetmesi, 9- Cömertlik ve cimrileri kınama,
- 10- Müminlerin kalplerinin temizliği hakkındadır.

Birinci bâbın özeti:

Tövbe konusundaki birinci fasıl, beş hikayeden oluşmaktadır.

Birinci hikayede Mansûr 'Ammâr¹'ın doğru yoldan çıkmış zengin bir genç ile karşılaşması, ona öğüt vererek onu doğru yola getirdikten sonra, tövbe etmesini sağlaması anlatılmaktadır.

İkinci hikayede, İbrâhîm Adham² ile Bakîyye b. Velîd'in Mekke'de karşılaşmalarından ve İbrahim Adham'ın Velîd'e öğütler vermesinden söz edilmektedir.

Üçüncü hikayede ise, Fâzıl Ayâz³'ın eğlenenlerle arkadaşlık kurması, daha sonra birden bire tövbe etmesi ve bir Yahudi'ye olan borcu anlatılmaktadır.

1- Mansûr 'Ammâr hayatı hk. bk. Câmî, Nafâhât al- Uns, s.32

2- İbrâhîm Adham hayatı hk. bk. aynı eser, s.28

3- Fâzıl Ayâz hayatı hk. bk. aynı eser, s.26

Dördüncü hikaye, Ahi Hâce Şakik Balhî¹'nin Bağdad'-da bir yaşlı deveciye verdiği üç öğüt hakkındadır.

Beşinci hikayedeyse Şeyh Âbân'ın bir gece mezarlıkta gördüğü bir cenazeden bahsedilmektedir.

Tövbe bölümündeki hikâye ve şiirlerde yazarımızın serdettiği düşünceler kısaca şöyle özetlenebilir:

Nâsuh tövbesi eden her kesin , kesimlikle günahları affedilir. Günahkarlar için zaman henüz geç değildir. Bu zamanı değerlendirip tövbe etmeli ve akıllanıp doğru yola gelmelidirler. Eğer bugün işlerine bir çare bulamazlarsa yarın onların problemlerini çözecek kimse olmayacaktır. Allah yoluna gidenler ihlâsla duâ edip amaçlarına ulaşırlar. Allah'ın ipine sarılıp onun emirlerinden başka bir şey yapmamalıdır. Allah korkusundan nefislerine karşı koyabilecekler, Allah tarafından mükafatlandırılacaklardır. Allah'ın düşmanlarını hakir saymalı ve hırsızları minbere oturtmaktansa, idam etmelidir. Çünkü onlar hırsızın elini bağlamazlarsa, hırsız onların elini bağlayacaktır.

Bu bölümdeki hikayelerden birinin özetini burada sunmayı uygun bulduk:

İbrahim Edhem tövbe ettikten ve ihlas yolu seçtikten sonra Allah'a ibadet etmek için Mekke'ye gitti. Bakıyye b.Velîd onu ziyaret etmek için Mekke'ye gitti. İbrahim'i sıcak havada namaz kılarken bir yılanın ağzı ile

1- Ahi Hâce Şakik Balhî hayatı hk. bk. NU.s.34.

tuttuğu bir büyük yaprak ile ona soğuk hava verdi-
ğini gördü. Velid, İbrahim'e selam verdikten sonra
kendisine bir öğüt vermesini istedi. İbrahim, Velid'e
tövbe, Allah'a itaat ve ibadet etmesini , zira gördüğü
dereceyi ona borçlu olduğunu, söyledi.

İkinci fasıl çok itaat etmekle ilgili altı hika-
yeden oluşmaktadır.

Birinci hikaye, Hz. 'Omâr b. Hattâb'ın gündüz müs-
lûmanların sorunlarını çözmesini ve işlerini yapmasını,
geceleri de Allah'a dúa etmesini anlatır.

İkinci hikaye, kumaş satıcısı 'Amr-l Zayd-i Hanîd'-
in hergün işe başlamadan önce yüz rekât namaz kıldığından
bahseder.

Üçüncü hikayede, İbrahim Adham'ın Hac yolunda,
her adımda secede ettiği anlatılmaktadır.

Dördüncü hikaye, Abû Süleymân Dârânî¹'nin uykuya
dalması ve rüyasında bir huri ile konuşması hakkındadır.

Beşinci hikaye, Hatice tu'l-Nisâ Râbia tu'l 'Adavi² 'nin
ömrünün elli senesini gece gündüz Allah'a dúa etmekle
geçirdiğinden söz etmektedir.

Altıncı hikâye, bütün ömrünü diyalenmeden Allah'a
dúa ederek geçiren Şafân b. Salîm'den bahsetmektedir.

1- Abû Süleymân Dârânî hayatı hk. bk. 'Atţâr, Tazkirat
al- Avliyâ, s.192.

2- Hatice tu'l-Nisâ Râbia tu'l 'Adavi hayatı hk. bk.
aynı eser, s.53

Allah'a çok itaat bölümündeki, hikaye ve şiirlerde dile getirilen düşünceler kısaca şöyle özetlenebilir:

Şâire göre herkes kalbini temizleyip Allah'a itaat ile doldurmağa çalışmalıdır. Böylece kalb aydınlanıp, onun nuru ile kolayca sülûk ve itaat yolunu bulabilir. Ömür ve zaman hızla geçmektedir. İnsanlar, ömürlerinin geri kalanını boşa harcamamalıdır. İtaat tohumunu ekersek ondan yararlanmalıdırlar. Fesat içinde yaşayanlar, hayatlarını mutsuzluk içinde geçirirler. Bunun aksine duâ ve itaat edenler hayatlarında ebedî mutluluğu ele geçirirler. Allah'a itaat yolunda yemek ve uykudan vazgeçenler, halkın ve memleketin aşık koruyucularıdır. Günahkârlar, Allah'ın rahmetini gördükten sonra yemek ve uykuya önem vermemelidirler. İtaat ve duâ sırasında gözyaşları dökmelidirler. İtaat ve ibâdeti yarına bırakmamalıdır çünkü yarın da gelip geçecektir. Ömürlerinin kandili sönmeye kadar ona devamlı yağ dökmelidirler. Yazar, öğütlerine kulak verilmesini ve yeni şeyler ele geçirebilmek için eski şeyleri kendilerinden dışarı atmalarını istemektedir. Allah'a kulluk etmeden büyüklüğe erişilemez.

Bu bölümdeki hikayelerden birinin özetini burada sunmayı uygun bulduk:

‘Omar Hattâb geçgündüz müslümanlara hizmet vermekle meşgüldü. Ona, bütün gün halka hizmet vermekle meşgül olduğu halde geçeleri de istirahat etmesinin nedenini sordular. Gündüz müslümanlara hizmet etmekle

ve geceleri de Allah'a ibadet ve itaatla meşg l olduğunu ve bunca i  varken nasıl uyup, istirahat edebileceğini söyledi.

Tevekk l  konu alan     nc  fasıl, be  mensur ve bir manzum hikayeden oluşmaktadır.

Birinci hikayede, Ab  Mut ' Bal  'nin H tem A amm¹'a yolculuklara nasıl azıksız çıktığını sorması ve onun da Allah'a tevekkül etmekle olduğu, diye cevap vermesi anlatılmaktadır.

 kinci hikayede, H mid-i Asvad² ve İbrahim H vv s³,  n beraber yolculuk yaparken, yılanlar çölüne vardıkları  nlarında  ay  İbr h m ile H vv s' n yılanlardan korkmaması ve Allah'a tevekkül etmesinden söz edilmektedir.

    nc  manzum hikayede, Abu H mz ⁴ adında bir  eyhin yolda giderken bir kuyuya d  mesi ve Allah' n emriyle bir arslan tarafından kurtarılması anlatılmaktadır.

Dördüncü hikayede ise, Sufy n-i  evr ⁵ ve  eyb n R 'i' n yolda giderken bir arslanla kar ıla maları ve  eyb n' n arslanla arkadaş olması anlatılmaktadır.

Beşinci hikayede, H cc c b.Y suf'un H ce H san Ba ri⁶' n öldürülmesi emrini verir. Fakat H ce H b b

1- H tem A amm hayat -hk. bk.NU. s.43

2- H mid-i Asvad hayat -hk. bk.D r   uk h, Saf nat al-Avliy , s. 110

3- İbrahim H vv s hayat -hk.bk. NU. s.89

4- Abu H mz  hayat -hk. bk. aynı eser, s.47

5- Sufyan-ı  evr  hayat -hk. bk. TA. s.157

6- H ce H san Ba ri hayat -hk. bk.ayn  eser, s.22

‘Acemi¹’nin evine sığınması ve Haccac’ın adamlarının Hâce Hasan’ı bulamamaları anlatılmaktadır.

Altıncı hikayede, ‘Amir ‘Abdu’l Kays’ın namaz sırasında etrafındaki yılanlardan hiç korkmadığı anlatılmaktadır.

Hülâsa, tevekkül bölümündeki hikaye ve şiirlerde yazarımızın serdettiği düşünceler şöyle özetlenebilir:

Şâire göre, dünyada Allah’a tevekkül etmek ve teslim olmaktan daha iyi bir şey yoktur. Onun dışında herşey aldatmaca ve yalandır. Mutluluğa ulaşabilmek için peygamberin yolundan gitmeli ve kötülüklerden uzak durmalıdır. Çünkü iman ve itaat yoluna girip, Allah’a tevekkül edenler hiç bir zaman zarar görmezler. Şâire göre, bunun aksi katiyen ispat edilemez. Allah’a tevekkül etmek peygamberin sıfatlarından biridir. Allah’a tevekkül edip o yolda gidenlerden herkes, hatta Cinaler bile korkar. Çünkü Allah’tan korkanlar ve ona itaat edenler, Allah’ın merhametine mazhar olur, saâdete ulaşırlar ve hiç bir şeyden de korkmazlar. Saâdet denizinden bir damla hiç bir zaman şer denizinden bir damla ile karışmaz.

Bu bölümdeki hikayelerden birinin özetini burada sunmayı uygun bulduk:

Hatem Asamm her zaman azıksız yolculuk ediyordu. Abû mutî^c Balhî buna çok şaşırdı ve ona nasıl böyle yolculuk edebileceğini sordu. Asamm, dört şeye güvenerek

1- Hâce Habîb ‘Acemi hayatı hk. bk. TA. s. 43

yolculuk yaptığını söyledi. Bunlardan ilkinin, bütün dünyanın Allah'ın . ikincisi, bütün insanlar Allah'ın kulu. Üçüncüsü, rızık veren Allah. Dördüncüsü ise, her zaman Allah'ın emrine uyması olduğu belirtti.

Helâl lokma arayıp kazanma ile ilgili olan dördüncü fasılda, altı hikaye vardır.

Birinci hikayede, İbrâhîm Adham'ın saltanatı ve kulluğunun doruk noktasına vardığından söz edilmekte ve Adham'ın helâl lokma bulabilmek için Horāsân'dan İrāk'a yönelmesi ve Tûs şehrinde bahçıvan olarak çalışması anlatılmaktadır.

İkinci hikayede, Allah yolunda olan Bişr Hâfî¹'nin, Hz. Hızır ile sürekli buluştuğunu ve onun aracılığı ile zâhit bir gencin Hz. Hızır'ı ziyaret ettiği anlatılır.

Üçüncü hikayede, zâhit ve dindar olan bir oğlun, sultan olan babasının ona karşı çıkmasından dolayı evi terk etmesi anlatılır.

Dördüncü hikayede, bir zâhidin helâl lokma bulabilmek için, Horāsân'dan Başra'ya, Hasan Başrî'nin yanına gidişinden söz edilmektedir.

Beşinci hikayede, Vahb b. Vardî al-Malikî'nin Mekke'de Şafâ dağının kenarında yaşlı bir hurma satıcısı ile konuşması anlatılmaktadır.

Altıncı hikayede, ise bir zâhidin helâl bir lokma

1- Bişr Hâfî hayatı hk.bk. NU. s.425

bulabilmek için Sistân'dan bir Muğ'a (zerdüş rahibine) gitmesi anlatılır.

Helâl lokma arayıp, kazanma ile ilgili hikâye ve şiirlerden, yazarımızın düşünceleri kısaca şöyle özetlenebilir:

Şaire göre, çok duâ etmekten sırtları yaşlılar gibi iki büklüm olanların, helâl ve haram lokmayı birbirinden ayırdetmedikleri müddetçe duâları kabul olamaz. İlim, aşk ve merhametlerin kaynağı helâl lokmadır. Helâl yoldan kazanılmış olan lokma, nûrânîdir. Helâl lokmanın zehiri bal gibidir ve haram lokmanın balı zehir gibidir. Dostlar arasında rezil olmamak için, helâl yoldan, helâl lokmayı kazanmak gerekir. Günahkarlarla arkadaşlık etmek pişmanlıktan başka bir şey kazandırmaz. Bütün peygamberler, fani olan bu dünyaya mallarına önem vermemiş oldukları halde sayısız mucizeler göstermişlerdir. İnsan, ibadet ve helâl lokma bulmaya çalışmalıdır. Çünkü Allah'ın nimetlerini gören kimse, hiç bir zaman dünya malına gönül bağlamaz.

Bu bölümdeki hikayelerden birinin özetini burada sunmayı uygun bulduk:

İbrahim Adham, saltanatı bırakıp helâl lokma bulmak umuduyla yola koyuldu. Horasan'da bir bahçede çalışmaya başladı. Bir gün bahçenin sahibi ondan tatlı nar istedi. İbrahim üç kez ona ekşi nar verdi. Adam, şaşırды ve ona ekşi nar getirmesinin nedenini sordu.

İbrahim narlardan yemediğini söyledi. Bahçenin sahibi onun dürüstlüğüne çok şaşırdı ve onun İbrahim Adham olmasından kuşkulandı. Bu olaydan sonra İbrahim bahçeyi terk etti. Allah'ın dergahına yaklaşabilmek için, helâl lokmayı aramaya devam etti.

Beşinci fasıl, nefse hakim olma ve kanaatkarlık ile ilgili beş hikayeden oluşmaktadır.

Birinci hikayede, meşhur Valî Sultân Bâyezîd Bisṭāmî¹'nin su içme arzusuна karşı koyarak nefsinı yemesi anlatılmaktadır.

İkinci hikayede ise, yedi sene kebab arzu etmiş olan A'mâ Hâce Habîb'in bir gün kebab aldıktan sonra yolda giderken aç bir çocukla karşılaşmasından söz edilmektedir.

Üçüncü hikayede, bir eve misafir olan iki zâhitten bahs olunmaktadır. Bunlardan biri nefsine hakim olur, ama öbürü nefsine karşı koyamaz.

Dördüncü hikayede ise, yaşlı bir hurma satıcısı nefsine beş sene karşı koyarak hurma yemez. Hâtem Asam bir kaç kez uşağını ona göndererek hurma aldırır.

Beşinci hikayede, Mâlik b. Dindâr²'ın bir zâhidin evine misafir oluşundan ve orada yemek yiyişinden söz

1- Valî Sultân Bâyezîd Bisṭāmî hayatı, hk. bk. NU.s.38

2- Mâlik b. Dindâr hayatı hk. bk. TA.s.36

edilmektedir.

Bu bölümde serdedilen düşünceler kısaca şöyle özetlenebilir:

Şâire göre; insan, toprak ve fânî olan bu tenden vaz geçmeyince ebedî hayata nail olamaz. Nefsin esiri olmamak için dert ve zahmetlere katlanıp, Allah yolunda gitmek gerekir. Samimi kalple itaat edenler, su ve ekmeğin tadını unuturlar. Allah'a kullukta kendilerini yok eden kişiler, ebedî hayatta bâkî olurlar. Artık uyku ve yemek onlar için önemli değildir. İnsanların Allah'ı düşünmeleri için Allah onlara oruç ve namazı emretmiştir. Kendi nefslerine hakim olanların düşmanları olmaz. Zâhitler de nefsine hakim olanayanları eleştirirler. Henüz fırsat varken, nefsi yenmeli ve sadakatla ibadet etmelidir. Bu fânî dünyaya önem vermeyenler, büyüklük elbisesini giyerler. Peygamberimize göre kanaat, bir hazineye benzer; bu hazinenin kapısı ancak riyazet ile açılabilir. Kanaatkârlıktan kimse ölmemiştir ve aç gözlülükle de kimse zengin ve sultan olmamıştır.

Bu bölümdeki hikayelerden birinin özetini burada sunmayı uygun bulduk:

Yedi sene et arzu eden A'mâ Hâce Habîb, nefsine hakim olamayıp, kızarmış et aldı. Eve giderken yolda bir aç çocuğa rastladı. Dayanamayıp, eti çocuğa verdi. Böylece tekrar nefsine hakim olmayı başardı.

Altıncı fasıl, Allah korkusundan dolayı çok ağlama hakkındadır. Bu fikir altı hikayede açıklanmaktadır.

Birinci hikayede, Maşûr 'Ammâr'ın bir gece yolda giderken, bir evden bir gencin ağlama ve inleme seslerini duyması konu edilir.

İkinci hikayede ise, Sufyân Şevrî'nin gördüğü bir gençten söz edilmektedir. Allah yolunda çok ağlamaktan dolayı gencin sırtı kamburlaşmıştı.

Üçüncü hikaye, Hıristiyan bir doktorun hasta olan Sufyân Şevrî'ye gidişini anlatmaktadır. Hıristiyan doktor, Allah'a çok ağlamaktan ve itaatten dolayı Sufyân'ın ciğerinin paramparça olduğunu görür.

Dördüncü hikayede ise, Hasan Başrî Allah ve cehennem korkusundan çok ağlar ve inler.

Beşinci hikaye, öğrencilerine Allah'a itaati ve günahlardan uzak durmayı öğütleyen Zeyd b. al-Şabbâh'dan söz etmektedir.

Altıncı hikayede, bir zâhid'in Hicâz'da bir genci gördüğü anlatılmaktadır. Genç, ayaklarına diken batmasına rağmen, yoluna devam ederken bir yandan da Allah'a münacât eder.

Bu bölümdeki düşünceler kısaca şöyle özetlenebilir:

Şaire göre, Allah yolunda gözyaşları döken göz iyidir. Allah için yanan kalp mutludur. Allah'ın ihsanını görebilmek için dünya malına önen vermemeli ve itaat yolunda çok ağlamalıdır. Allah yolunda dökülen gözyaşları evi mum gibi aydınlatır. Allah için ağlayanlar

onun af ve merhametine nail olacaklardır. Allah yolunda ağlamak ruhun mutluluğunu sağlar. Bu fânî dünyaya önem vermeyenler, Allah'a sadık kalanlar ebedî hayata kavuşurlar. Allah'ı memnun etmek için her türlü dert ve zahmete katlanmak gerekir. Allah için dökülen gözyaşları inci gibidir. Sultan olmaksızın iyi bir kul olmak daha evladır. Akibetti düşünen kişi mübarek bir kul olur.

Bu bölümdeki hikayelerden birinin özetini burada sunmayı uygun bulduk:

Bir gün Maşûr 'Ammâr sokaktan geçerken bir evden ağlama sesi duydu. Bir genç Allah'a onu bağışlaması ve tövbesini kabul etmesi için yalvaruyordu. Ertesi gün Maşûr 'Ammâr o evden bir cenaze çıkarıldığını gördü. Kim olduğunu sorduğunda ona, bir genç Allah'a ibadet ve ağlamaktan dolayı hayatını kaybettiğini, söylendi.

Yedinci fasıl, duâda ihlas ile ilgili beş hikayeden oluşmaktadır.

Birinci hikaye, namaz sırasında bir hırsızın Abû Bakr Ketânî¹'nin abâsını çalmasından söz etmektedir. Sonra, hırsız câmiye dönüp abâyı Abu Bakr'a geri vererek ondan özür diler.

İkinci hikayede ise, bir gün bir kadın Hâce Habîb 'Acemî'ye gidip hizmetçisinin kaybolduğunu anlatması ve

1- Abû Bakr Ketânî hayatı hk. bk. TA.s.79

Hâce Hâbib'in de, hizmetçiyi arayıp bulması anlatılır.

Üçüncü hikaye, Başra'daki kuraklıktan söz etmektedir. Bâyezîd Bistâmî Allah'a duâ eder ve sonra birden yağmur yağmaya başlar.

Dördüncü hikayede ise, bir şeyh dağda yolunu kaybeder. Allah'a duâ eder ve Allah dağları ikiye bölüp onu kurtarır.

Beşinci hikayede, Hâce Ma'rûf Karhî¹'nin bir hırsızın cenazesini gördüğünde, onun için Allah'tan af dile-
diği ve dileğinin Allah tarafından kabul edildiği anlatılmaktadır.

Yazarımızın bu bölümde serdettiği düşünceler kısaca şöyle özetlenebilir:

Şâire göre, Allah'a ihlas ile duâ edemeyenler, temiz ruhlu insanlardan yardım istemelidirler. Çünkü, ancak ihlas ile edilen duâ, Allah tarafından kabul olunur. Çaresizlikte Allah'a duâ edilmelidir. Çünkü bizi Allah'a ulaştırabilecek olan tek araç duâ ve ağlamaktır. İhlasla duâ etmek, doğruluk ve iyilik kapılarını açar. Duânın kabul olması için gözler kan doluncaya kadar ağlamalıdır. Biz insanlar, Allah'ın rahmetine muhtacız, onu hatırlamadan yaşıyamayız. Merhametli olan yüce Allah bütün insanların kusurlarını bağışlar. Allah'ın gölgesini üzerimizde hissetmezsek, onun rahmetinden

1- Hâce Ma'rûf Karhî, hayatı hk. bk. TA. s. 23.

mahrum kaflırız.

Bu bölümdeki hikayelerden birinin özetini burada sunmayı uygun bulduk:

Bir zâhit dağda yolunu kaybetti. Çaresizlikten Allah'a duâ etmeye başladı. Birden biri dağlar ikiye bölündü. Zâhit kolayca dağların arasından geçti ve yem yeşil bir yere vardı. Arkasından dağlar eski haline döndü.

Sekizinci fasıl, emir'in iyi huylu olması ve affetmesi gerektiği ile ilgili beş hikayeden oluşmaktadır.

Birinci hikayede, 'Abdüllâh 'Avn'ın devesinin gözünü kör ettiği kölesini affetmesi anlatılmaktadır.

İkinci hikayede, birinin, Şayh 'Amir b.Al - şurâhîl al-şâ'bî'ye hakaret ettiği ve şayh'ın adama kızmadığı anlatılmaktadır.

Üçüncü hikayede ise, Hz. 'Osmân¹ bir gün bir kölenin kulağını çeker ve köle acıdan inler. Bunu gören Hz. 'Osmân pişman olup köleyi serbest bırakır.

Dördüncü hikayede, Hz. Hasan²'ın ona zehir veren kişiyi affetmesinden söz edilmektedir.

Beşinci hikayede, bir kölenin Hz. Hasan'ın üstüne

1- Hz. 'Osmân hayatı hk. bk. SA. s.21

2- Hz. Hasan hayatı hk. bk. aynı eser, s.23

yemek dökmesi ve Hz. Hasan'ın köleyi affetmesi anlatılmaktadır.

Yazarımız bu bölümde serdettiği düşünceler kısaca şöyle özetlenebilir:

Şaire göre, İnsan padişah da olsa zayıf insanlara karşı öfkesini yenmelidir. Sabir bıçağı, öfkeyi keser. Çünkü sabir bıçağı, demir bıçaktan daha da keskindir. Bir gün biri Hz. 'İsâ'ya, sarhoşluktan daha korkutucu bir şeyin olup olamayacağını sorar. Hz. 'İsâ ona, cehennem'in bile yanında bir hiç kalacağı şey, Allah'ın öfkesidir, cevabını verir. Allah'ın öfkesinden kurtulmak isteyenler kendi öfkelerini yenmelidirler. Başkalarına merhamet gösterenlere karşı Allah da merhametli olacaktır. Zâhitler ve temiz ruhlu insanlar, öfkelerini yen-bildikleri ve zayıflara merhamet gösterdikleri için, Allah'ın cezasından kurtulmuşlardır. Bundan ders almalı, iyi huylu ve sabırlı olmayı öğrenmelidir.

Bu bölümdeki hikayelerden birinin özetini burada sunmayı uygun bulduk:

Hız. Hasan, bir gün birkaç seyyitle birlikte sofraya oturdu. O esnada bir köle Hız. Hasan'ın üstüne yemek döktü ve onun öfkesinin korkusundan bayıldı. Aksine Hız. Hasan hiç kızmadan köleyi affetti. Ayrıca ona dört yüz altın bağışlararak serbest bıraktı.

Dokuzuncu fasıl, cömertlik ve cimrileri kınama ile ilgili beş hikayeden oluşmaktadır.

Birinci hikayede, İblîs'in Hz. 'İsâ'ya sorular sorduğundan söz edilmektedir.

İkinci hikayede ise, Hz. Mu'aviye'nin Hz. 'Aişe¹'ye yüz dirhem parayı göndermesi ve Hz. 'Aişe'nin de fakirlere dağıttığı anlatılmaktadır.

Üçüncü hikayede, Hz. Abū Bakr²'in halifeliği zamanında kıtlık olduğundan söz eder. Hz. 'Osman, Hz. Abū Bekr'e yüz deve yükü buğday gönderdiğinden söz edilmektedir.

Dördüncü hikayede ise, zalim bir emirin dervişlere yardım etmeyi yasaklamış olduğu bir şehirde, bir gün bir kadın bir dervişe ekmek verir. Zalim emir kadının iki elini kestikten sonra çocuğuyla birlikte şehir dışına sürer. Kadının Allah 'a duâ ettikten sonra Allah'ın onun ellerini yerine getirdiğinden söz edilir.

Beşinci hikayede, Ahmad adlı bir ayakkabıcı'nın Hacc'a gitmek için para biriktirmesi ve Ahmad'ın o parayı fakir komuşusuna vermesi anlatılmaktadır.

Yazarımızın bu bölümde serdettiği düşünceler kısaca şöyle özetlenebilir:

Şâiregöre, Allah'ın verdiği mal ve mülk, ancak

1- Hz. 'Aişe hayatı hk. bk. SA. , s. 200.

2- Hz. Abū Bakr hayatı hk. bk. aynı eser, s.19

onun izniyle bağışlanabilir. Allah rızası için ekmeğe verenlere, Allah da yaptığı hayıra karşılık ona ekmeğe bahşeder. Cömertlikten fakir olanlar Allah'ın rahmeti ile zengin olurlar. Eli açık olan ve Allah yolunda giden bir çok fakir ebedî hayata kavuşur. Dünya lezzetlerini ve şehveti terk etmelidir. Çünkü o yola gidenler, hiç kurtulmamışlardır. Cömertlik Allah'ın verdiği sıfatlardan biridir. Bu sığata sahip olmayanların halleri meçhuldür. Eli açık olanların, Allah karşısındaki değeri artar. Allah'ın merhametine nail olabilmek için yardım sever olmalı, çaresiz durumda olanlar da Allah'tan yardım dilemelidirler.

Bu bölümdeki hikayelerden birinin özetini burada sunmayı uygun bulduk:

Hız. 'İsâ İblis'e, onun en yakın dostunun kim olduğunu sordu. İblis, cimri benim arkadaşım dır. Çünkü ne kadar Allah'a ibadet edse de Allah onun ibadetini kabul etmez diye cevap verdi. Hız. 'İsâ, Öyle ise sana düşman olan kim dır diye sordu? İblis, cömert olan günahkar benim düşmanımdır. Çünkü Allah onun cömertliğinden dolayı onun günahlarını bağışlar, cevabını verdi.

Onuacı fasıl, müminlerin temiz kalplilikleri ile ilgili beş hikayeden oluşmaktadır.

Birinci hikayede, Bâyezîd Bisâmî'nin, yolculukta teyemmüm edip döndükten sonra namaz kılmak isteyen genci, yeniden abdest alması için uyardığı anlatılır.

İkinci hikayede, 'Omar Mâlik'in Hâce Abu'l Hasan-ı Nûrî'den, borcu için para istemesi anlatılmaktadır.

Üçüncü hikayede ise, Şayh Zūnūn Mişri¹ hayatta iken, öğrencisi 'Abdullāh Tustarî²'nin hiç bir öğrenciyi kabul etmediği konu edilir. Ancak, Hocâsı öldükten sonra öğrencilere ders vermeye başlar.

Dördüncü hikayede, oniki sene nar arzu edip yemeyen İbrahim Havvâs'ın yaşlı bir zâhit ile konuşmasından söz edilmektedir.

Beşinci hikayede ise, bir zahidin bir çift terlik alıp Abū Bakr Şibli³'ye giderek ona, " Sevgi nedir"? diye sorduğu anlatılır.

Yazarımızın bu bölümde serdettiği düşünceler kısaca şöyle özetlenebilir:

Şâire göre, sufilerin derûnî, kalbî, iç temizliği olması gerekir. Gerçek sufilerin çok az bulunduğunu ve diğer insanların onların sayesinde yaşadığını söyler. Sufiler, dünya malına haris değildirler. Çünkü onların rızıkları Allah tarafından verilmektedir. Sûfi, kendisini Allah aşkına adanmış olup, Allah'ın himayesi altındadır. İnsanlar, temiz ruhlu olmaya çalışmalıdırlar. Avare olmak için doğru yolu seçmek gerekir. Çünkü lezzetler peşinde olanlar hiç bir zaman mutluluğa ulaşmazlar.

1. - Şeyh Zūnūn Mişri hayatı hk. bk. NU., s.23

2. - 'Abdullāh Tustarî hayatı hk. bk. aynı eser, s.45

3. - Abū Bakr Şibli hayatı hk. bk. aynı eser , s.115

Bu bölümdeki hikayelerden birinin özetini burada sunmayı uygun bulduk:

Oniki sene nar arzu eden İbrahim Havvâs, bir gün ölmek üzere olan bir yaşlı zâhîde rastladı. Zâhitten bir şey isteyip itemediğini sordu. Yaşlı zâhit ona, kendisi oniki sene hevesini yenemediği halde nasıl onun istediğini yerine getirebileceğini , söyledi . İbrahim onun bu dediğine çok şaşırıldı. Zâhidin elini öptü ve ona teşekkür etti.

İkinci bâbın fasılları şualardır:

- 1- Velilerin ölümünden sonra garip olayların meydana gelişi.
- 2- Zor durumlarda sabırlı olmak ve ondan kurtulmak.
- 3- Velileri rüyalarında gören zâhitler.
- 4- Velilerin gösterdikleri kerametler.
- 5- Zâhit emirler ve iffetli kadınlar.

İkinci bâbın Özeti :

Birinci fasıl, velilerin ölümünden sonra acâyip olayların meydana gelişi ile ilgili beş hikayeden oluşmaktadır.

Birinci hikayede, Zu'n-Nûn el-Mısrî'nin hayatta iken kimse ile konuşmadığı anlatılmaktadır. Ölümünden sonra onunla ilgili olarak meydana gelen çeşitli olaylar onun veli olduğunu açıklamaktadır.

İkinci hikayede, bir genç veli'nin ölümünden önce

kendi halefini tanıtip bildirmesi anlatılır.

Üçüncü hikayede, 'Omar 'Abdul 'Azîz'in cesedinin gaybten yıkaanmış ve hazırlanmış olduğundan bahsedilir.

Dördüncü hikayede ise, bir genç velinin, ölmeden önce Hâce Cunayd Bagdâdî¹'dan kendi cesedini gusul etmesini istemesi ve az sonra da ölmesi anlatılır.

Beşinci hikayede, Sabit Banânî'nin ölümünden hemen sonra, cesedinin havada kaybolduğu anlatılmaktadır.

Bu bölümdeki düşünceler kısaca şöyle özetlenebilir:

Şâire göre, Allah yolunda giden bütün veliler ve zâhitler ölümden korkmazlar. Çünkü onlara nasip olan ölüm, aslında ebedî hayattır. Onlar için ölüm, Allah tarafından gönderilen bir hediyedir. Her türlü dert ve güçlüğü kabul edip, Allah'a ibadet ederler. Bundan dolayı Allah'a daha yakındırlar ve onun merhametine mazhar olurlar. Bu insanlar Allah'a yakınlıklarından dolayı ebedî hayatlarında da mutlu olurlar.

Bu bölümdeki hikayelerden birinin özetini burada sunmayı uygun bulduk:

'Omar 'Abdul 'Azîz, ölmek üzere iken odayı boşalttı. Bir kaç saattan sonra eşi odaya girdiğinde 'Omar'ı yıkaanmış ve kefenlenmiş halde buldu. Buna çok şaşırıp, onu gaybten yıkandığını anladı. Ona yaklaşmak isteyen herkesi gaybten bir el engeliyordu. Taki gaybten "Allahu ekber" sesi duyuldu. O toprağa verilirken, mezarının

1- Hâce Cunayd Bagdâdî Hayatı hk. bk. TA., s.6

üstüne yeşil yazılar bulunduğu görüldü. Onun yerî cennette olacağı anlaşıldı.

İkinci fasıl, belâ ve güç durumlarda sabırlı olmak ve onlardan kurtulmakla ilgili beş hikayeden müteşekkildir:

Birinci hikayede, Hâcc'a gitmekte olan bir zâhidin ayağına batan bir dikenden bahsedilmektedir. Ancak Allah'a münacât ettikten sonra, Allah'ın emriyle bir yılan, dikenî zahidin ayağından çıkarır.

İkinci hikâyede, bir kumandanın zorla bir zâhidin evine girip ona ve ailesine ettiği eziyetler anlatılmaktadır. Zâhit Allah'a münacât eder ve ev kumandanın başına yıkılır.

Üçüncü hikayede ise, bir haydutun İbrâhîm Havvâş'ı silahla tehdit ettiği anlatılmaktadır. İbrâhîm, Allah'a münacat ederken, biri haydutun başını ona getirir.

Dördüncü hikayede, bir zahidin Horasan'dan Hacc'a giderken hırsızlar tarafından bağlandığı anlatılır. Zâhit Allah'a münacat eder ve kurtuluncaya kadar bir karga tarafından beslenir.

Beşinci hikayede, son derece fakir olan bir zâhit ve karısının fakirliklerinden dolayı Allah'a şikayette bulunmaları ve Allah tarafından onlara mücevher gönderilmesi anlatılır.

Bu bölümde, yazarımızın düşünceleri kısaca şöyle özetlenebilir:

Şâire göre, Allah'a aşık olan binlerce insan,

canlarını onun büyüklük ve ilmine feda etmeye hazırdır. Peygamberler ve velilerimiz Allah yolunda dertten ve güçlüklerden hiç kaçmamışlardır. Kimse onlar kadar zahmetlere katlanmamıştır. Bu yüzden Allah, zor günlerde onlardan yardımını eksik etmez. Onlar her şey için Allah'tan izin alırlar ve Allah'ın emrine de boyun eğler. Çünkü onlar, Allah'ın ilminin herkesten ve herşeyden üstün olduğunu idrak etmişlerdir.

Bu bölümdeki hikayelerden birinin özetini burada sunmayı uygun bulduk:

Hacc yolunda yaşlı bir zâhidin ayağına bir diken batar. Hareketsiz çölde kalıp, çaresizlikle Allah'a duâ ederken uyur. Allah'ın emriyle bir yılan dikenî zahidin ayağından çıkarır. Zahit uykudan kalktığı anda dikenî ayağından çıkarılmış halde görür. Allah'a teşekkür edip, yoluna devam eder.

Üçüncü fasıl, velileri rüyalarında gören zâhitler ile ilgili beş hikayeden müteşekkildir:

Birinci hikayede, bir zâhidin rüyasında, İbrâhîm Ehlâm'ı peygamberlerin ruhlarının bulunduğu tahtta oturmuş ve her gün yetmiş defa Allah'ın cemalini seyretmekte olduğunu gördüğünden bahsedilmektedir.

İkinci hikayede, bir zâhidin rüyasında Mâlik b. Dîndâr'ı mücevherlerle süslü bir tahta oturduğu halde binlerce huri'nin ona hizmet ettiğini gördüğünden söz edilmektedir.

Üçüncü hikayede ise, bir zâhidin rüyasında 'Omar 'Abdu'l 'Azîz'in peygamberin yanında durduğunu gördüğünden bahsedilmektedir.

Dördüncü hikayede, bir zâhidin rüyasında Yahyâ b. M^caâd Râzî¹'nin cennete olduğunu görmesinden bahsedilir.

Beşinci hikayede, Başşâr Gâlib'in, Râbi^catu'l 'Adaviye'nin ölümünden sonra ona duâ edişi, ve bir gece Râbi^catu'l 'Adaviye'nin Bâşşâr'ın rüyasına girip ona bütün bu duâlar için teşekkür ettiği anlatılmaktadır.

Bu bölümde yazarımızın düşünceleri kısaca şöyle özetlenebilir:

Şâire göre, bütün insanlar, peygamberler ve velilerin seçtiği yolu seçmelidir. İnsanlar öldükten sonra, yaptığı her şeyin hesabını verebilmelidir. Peygamberlerin sıfatlarına sahip olan kimse, hiç bir zaman karanlıkta kalmaz. Bu dünyada ibadetini hiç aksatmadan yerine getirmiş olan herkes, öbür dünyada da Allah'ın her türlü nimetlerinden faydalanacaktır. İnsan, bu dünyada iyi bir ad bırakmalıdır. Aksi takdirde ölümden sonra onu ne dost ne de düşman anar.

Bu bölümdeki hikayelerden birinin özetini burada sunmayı uygun bulduk:

Râbi^catu'l 'Adavi öldükten sonra Başşâr Gâlib ona duâ ediyordu. Bir gece Râbi, Bâşşâr'ın rüyasına girip

1- Yahyâ b. M^caâd Râzî hayatı hk. bk. NU., s.37

ona bütün bu hediyeler için teşekkür eder. Başsar bu hediyelerin ne olduğunu sorunca, Râbia bütün ölenlere gelen duâlar eğer Allah tarafından kabul edilse, onu nurdan olan bir tepsiye koyup, ipek kumaş üstüne çekip, ölünün mezarına götürüp, hediye olarak verirler, dedi.

Dördüncü fasıl, velilerin gösterdikleri kerâmetler ile ilgili on hikayeden oluşmaktadır:

Birinci hikayede, iki genç velinin câmide Şayh Cunayd Bağdâdî ile konuşmalarından bahsedilmektedir. Velilerin işaretleriyle câmideki bütün sütunlar altına dönüşür.

İkinci hikayede, bir gün Mekke'de Abdullah b. Muhammed Mâlik'in, Aḥmad Ḥalaf b. Yahyâ'yı havada, altından yapılmış bir arabaya binip gittiğini görmesi anlatılır.

Üçüncü hikayede, Hâce yolculuğu sırasında Bâyezid Bisṭânî'nin devesine yüklediği yükün, devenin sırtına değmeden yüksekte durduğu anlatılmaktadır.

Dördüncü hikayede ise, hiç bir şey yemeden oniki gün yolculuk eden İbrâhîm Edḥam'in seksen gündür hiç bir şey yememiş olan bin zahide rastlaması anlatılır.

Beşinci hikayede, Hacc'a gitmek isteyen Hâce Ebu Süleymân Dārânî'ye birden bire bir kızın eliafı vermesi ve Ebu Süleymân Dārânî'nin kendisini derhal Mekke'de bulması anlatılır.

Altıncı hikayede, bir çocuğun Bişr Ḥafî'nin aldığı balığı eve taşımasından bahsedilmektedir. Bişr, adı geçen

çocuğa yemek verdikten sonra, sakat olan yeğeninin ayağı derhal iyileşir.

Yedinci hikayede, Ebû'l Hasan Nûrî¹'nin bir sultan'ın zâhit olan kızının gemisiz, yürüyerek denizi geçtiğini görmesi anlatılır.

Sekizinci hikayede, Hz. İbrahim'in bir çölde susuz kalması, bir çobanın bastonunu derhal yere vurup yerden birden su fışkırması anlatılır.

Dokuzuncu hikayede, bir yaşlı kadın, Hasan Basrî'ye kızının iki sene durmadan ağladığını anlatır. Bunun sebebini kıza soran Basrî'ye kız" canım, gözüm ve kalbim Allah'a feda olsun" der.

Onuncu hikayede, küçük oğlunu çok seven Hz. İmam Zeynû'l 'Abidîn'e kızının, sevgisini sadece Allah'a yöneltmesi gerektiğini söylemesi anlatılır.

Bu bölümde , yazarımızın düşünceleri kısaca şöyle özetlenebilir:

Yazara göre, velilerin gücü, Allah tarafından onlara verilmiştir. Duâları, Allah tarafından kabul edilenler, her işte başarıya ulaşırlar, hiç bir şeyden korkmazlar. Ama kâfirler her zaman korku içinde yaşarlar. İnan, içini (kalbini) temizlemelidir. Allah yolundan şaşmayanların ağızlarındaki zehir, bala ve ellerindeki taş, mücevhere dönmüşür. Şâir, kendisini zâhit olarak görmediği halde, yine de devamlı velilerin dostluk ve

1- Ebû'l Hasan Nûrî hayatı hk. bk. "NU., s.52

sevgilerinden bahsetmeyi sever. Çünkü onların dostluk ve sevgi ilerini tanıdıktan sonra, kalbinin hayat sevinciyle dolduğunu söyler.

Bu bölümdeki hikayelerden birinin özetini burada sunmayı uygun bulduk:

İbrahim Edham oniki gün hiç bir şey yemeden yolculuk etti. Acaba kendisi gibi hiç bir şey yemeden yolculuk eden kimse var mı diye düşündü. Birden bire yaşlı zahidi gördü. Zâhit ona seksan gündür hiç bir şey yemediğini söyledi. Zâhit Allah'a dua ettikten sonra yanındaki ağaç bir üzüm ağacına dönüştü. İbrahim çok şaşırды ve yaşlı zâhidin elini öptü.

Beşinci fasıl, zâhit emirler ve iffetli kadınlar ile ilgili on hikayeden müteşekkildir:

Birinci hikayede, Medâyin Emiri Salmân -1 Farsî¹'nin devletin hiç bir malını almadığı ve hükümetin bütün kazancını fakirlere dağıttığı anlatılmaktadır.

İkinci hikayede, Hz. 'Omar²'in Hazîfatu'l Yamani'-yi emir seçtiğinde, bir eşek ve bir kilimden başka hiç bir şeyi olmadığından bahsedilir.

Üçüncü hikayede, zâhit bir kadına Mekke'de bir gün gayptan bir bardak suyun gelmesi ve kadının o suyu içtikten sonra artık hiç susamaması anlatılır.

1- Salmân-1 Farsî hayatı hk. bk. SA., s.30

2- Hz. 'Omar hayatı hk. bk. aynı eser, s.22

Dördüncü hikayede, Yahyâ Barmak'ın bahçesinde bir erkeğin bulunduğunu sandığı için, kırk sene o bahçeye giremediği anlatılır.

Beşinci hikayede, beş sene boyunca hurma arzu eden Râbi'atu'l 'Adâviye'nin sonunda hurma yemeden ölmesi anlatılır.

Altıncı hikayede, Hârûn al-Raşîd'in zâhit karısı (Zübeyde Hâtûn)'nın saçlarının bir köle tarafından görülmesinden dolayı saçlarını hemen kesmesi anlatılır.

Yedinci hikayede, Hz. 'İsa, bir kadının Allah'a kızının sevgisini unutturması için yalvarması anlatır. Kadın sadece Allah'a bağlı olmak ister.

Sekizinci hikayede, bir münafığın zâhit olan karısını ateşe atması ve bir kaç gün sonra baktığında, karısının sapı sağlam ateşte namaz kıldığını görmesi anlatılmaktadır.

Dokuzuncu hikayede, bir zâhit kadının gündüzleri oruç tutup geceleri çok az yemek yemesi ve böylece bir kaç gece aç kalan kadının ölmesi anlatılmaktadır.

Onuncu hikayede ise, Rabi'atu'l-'Adaviye'nin ömrünün kırk senesini şehir dışında harabelerde geçirdiği ve ibadetinden geri kalmamak için hiç şehire dönmediği anlatılmaktadır.

Bu bölümde, yazarımızın düşünceleri kısaca şöyle özetlenebilir:

Şâire göre, bu fânî dünyaya mal mülküne ve her türlü nimet ve zevklere önem vermeyen zâhitler, mutluluğa

kavuşmuşlardır. Herkes kendini hapis gibi olan bu fânî dünyadan kurtarmalıdır. Bu fânî dünyanın lezzetleri ateşin alevi gibidir. Ve sonunda da dumanı gözümüze girer. Sadece nefislerin karşı koyamayan insanlar bu fânî dünyanın nimetlerine önem verirler. Şâire göre, gafil insanlar belki bu sözleri için ona kızarlar, fakat bu fânî dünyanın vefasız olduğu bilimelidir. Kıyas kabul edemeyecek kadar zâhit kadınlar da vardır. Allah yolunda ibadet edenlerin sadece bir aşkı olmalı ve o da Allah aşkıdır. İnsanların tek hedefi, bu fânî dünyada iyi bir ad bırakmak olmalıdır.

Bu bölümdeki hikayelerden birinin özetini burada sunmayı uygun bulduk:

Zübeyde Hâtûn, Hârûn al-Râşîd'in zâhit karısı bir gün saçını tararken bir köle tarafından görüldü. Hemen saçını kesti. Ona nedenini sorunca, bir yabancı(namahrem) tarafından görülen saç istemedini , söyledi.

Üçüncü bab iki fasıldan ibarettir.

1- Çeşitli hikâyeler.

2- Sultan Şîrvân Şâh Farruh Yasâr'ın kerametleri hakkındaki hikâyeler.

Birinci fasıl, onbeş mensur, bir manzum hikâye ile bir temsilden oluşmaktadır.

Birinci hikayede, Başrâ'da bir annenin oğluyla birlikte Abdûllah b. Zâyd'ın meclisine gittikten sonra hemen zâhit olmaları ve kadının Abdûllah'tan, oğlunun savaşa gitmesini ve savaşta şehit olmasını ve dolayısıyla ölümünden sonra hurilere kavuşmasını arzu ettiğini söylemesi anlatılır.

İkinci hikayede, bir emirin oğlunu bir öğretmenin yanına göndermesi çocuğun da öğretmenden söz gümüşse sükûtun altına olduğunu öğrenmesi anlatılır.

Üçüncü hikayede, bir zâhidin tanıdığı bir gencin denizde boğulması, zahidin de rûsasında gencin cennete gittiğini görmesi anlatılır.

Dördüncü hikaye manzumdur. Hikayede, Mekke yolculuğu sırasında susayan bir şeyhin yanında ip ve kova bulunmasına rağmen kuyudan su alamadığı ve şeyhe " Sen Allah'tan değil, ip ve kovadan yardım istedin", sesinin gelmesi anlatılır.

Beşinci hikayede, bir zâhidin rüyasında Şaddâd adlı birini cennette ezan okurken görmesi anlatılır.

Altıncı hikayede, İbrâhîm Edham'ın rüyasında Ahmad Hambal'ın cesedinin mücevherli bir tahta konmuş olduğunu görmesi anlatılır.

Yedinci hikayede, zâhit ve dindar olan Hz. 'Omer'in, ölümünden sonra, bir süre dağlardan inleme ve ağlama seslerinin duyulduğundan bahsedilir.

Sekizinci hikayede, bir zâhidin, bir gencin cenazesini mezara götürürken yolda uyuması ve birden rüyasında bir hurinin o genci çabukça kendisine getirmesini istemesi anlatılır.

Dokuzuncu hikayede, 'Omer Vâsitî'nin, Hz. peygamberin mezarına giderken yolda susması ve beyaz bir at üzerinde Rıdvân (cennetin bekçisi)'nin kendisine cennetten getirilmiş olan suyu vermesi anlatılır.

Onuncu hikayede, oğlunu kaybetmiş olan Zekerıyyâ adlı bir babanın, onu daha sonra dağlarda ağlarken bulması anlatılır.

Onbirinci hikayede, Hâce Hasan Başri'nin çok ağlaması ve kapıda oturan bir kişi'nin, elbisesini onun gözyaşlarıyla yıkaması anlatılır.

Onikiinci hikayede Hz. Ali'nin şu sözü yer almaktadır: "zâhit bir insanın yüzünde üç şeyin görülmesi gerekir: birinci gece uykusuzluğundan dolayı yüzünün sararması, ikincisi çok ağlamaktan dolayı gözünün yaşlı olması, üçüncüsü ise oruç tutmaktan dolayı dudaklarının kurumuş olması"

Onüçüncü hikayede, Sa'îd Habir'in Allah'a ittat

etmek ve şeytan ve gûnahtan uzak kalmak düşüncesiyle sabah namazını kılması anlatılır.

Ondördüncü hikayede, Hasan Başrî'nin bir zâhit olan dadısının sütünü içtiği için alim bir kişi olması-
dan bahsedilmektedir.

Onbeşinci hikayede, bir kişinin, bir zâhide gidip şeytandan şikâyetçi olduğunu söylemesi, zâhidin de ona, şeytanın kendisinden önce gelip ondan şikâyetçi olduğunu söylemesi anlatılır.

Bu hikayelerden sonra gelen temsilin Özeti şöyledir:

Burada şâir: hırs, şehvet ve hevesleri, havlayıp insana saldıran köpeklerle benzetmiştir. Bu köpekler dâimâ, zâhit olmak isteyen insanlara saldırıp, onları güç durumda bırakırlar. Ama zâhit olmak isteyen bir insan bütün güçlüklerin üstesinden gelmeli ve Allah'ın yolunda gitmeye devam etmelidir. Böylece Allah'ın mü-
kâfâtından nasibini alır ve onun dergahına yaklaşır. Şair, heveslerine tabi olup, heves atına binenlerin doğru yoldan çıkıp, Allah'ın dergahından uzaklaştıklarını anlatıyor. Zâhit insan bütün yaratıklardan daha üstündür. Zâhitlerin özelliklerinden biri de her iki dünyada iyi bir ada sahip olmalarıdır.

Şâirimizin bu bölümdeki düşünceleri şöyle özetlenebilir:

İnsanlar günah işlememeli, cihâd yolunda her zahmete katlanmalıdırlar. Bu dünyada iyi bir isim

bırakmak isteyenler, zâhitler gibi bir ruha sahip olmalı ve zâhit olmak için nefislerini yenmelidirler, Allah'a itaat edip, peygamberin yolunu seçmelidirler. Bu dünyada nefisine sahip olup, dünya malına önem vermeyen kişi, öbür dünyada hurilerle yaşayıp, ebedî hayat kazanacaktır.

Bu bölümdeki hikayelerden birinin özetini burada sunmayı uygun bulduk:

Bir zâhidin yolculuk yaptığı gemide bir genç de onunla birlikte aynı gemide bulunuyordu. Gemi denize battı. Zâhit kurturdu fakat o genç kurtulamadı ve denizde boğuldu. Bir gece zâhit genci rüyasında gördü. Zâhit gence, Allah'ın ona ne yaptığını sordu. Genç zâhide, onu cennetin bütün denizde ölenlerin yeri olan kılıç adlı yere götürüldüğünü, söyledi.

İkinci fasıl, Sultan Şirvan Şah Farruh Yasar'ın kerametleri hakkındadır:

Kendisini kusurlu, noksan bir fakir olarak gören yazar, bu kitabın başlangıcında olduğu gibi sonucunu da sultanın iyiliklerini, bağışlayıcılığını ve ona ettiği duâlar ile bitirmek istediğini söyler. Daha sonra, dindar, âdil, iyilik sever ve iffetli bir sultan olduğunu, onun gibi cömert ve zâhit bir sultanın hiç yerde bulunamayacağını, sultana ihanet edenleri bağışladığını ve doğru yola getirdiğini kaydeder. Kötü kalpli insanların iftiralarını önlemek için yazar burada dürüst insanların şahitliklerine başvurur ve sultanın kerametlerinden bir kaçını

anlatır.

Sultanın keramatlerinden birincisi: Alburz dağı civarında olan bir şehir, sultana karşı isyan eder. Allah'ın emriyle birden o şehirde iç savaş başlar ve kumandanlar birbirlerini öldürmeye kalkarlar ve dolayısıyla isyan gerçekleşmez. İsyan-kârlar, Allah himayesine sahip olan Şirvan Şah'tan özür dilemeye gelirler ve âdil sultan da onları bağışlar.

İkinci keramet, padişah'ın yakınlardan bir adamın münafıklarla padişah'a karşı işbirliği yapması ile ilgilidir. Adam, münafıklara bir casusla mektup gönderir. Ama yolda, Allah'ın emriyle bir fırtına kopar, casusu yıldırım çarpar ve mektup dışıada casus tamamen yanar. Halk mektubu bulunca yanmamış olmasına şaşırırlar. Böylece herkes Şirvanşahlar hanedanının ne kadar dürüst ve dindar olduğuna inanır. Sultan kendisine mektubu getiren kişiye çok hediyeler verir ve bunun neticesi olarak sultan eskisinden daha fazla Allah'a ibadet ve itaat etmeye başlar.

Bundan sonra yazarımız, Allah ve sultanlara yaptıkları yeminalarını bazen insanlar hakkında, yukarıda anlattığı hikayeye uygun olarak Hz. Mevlana'nın Mesnevi'sinden şiirler vermiştir¹.

Şâir yine padişah'ı methetmeye devam ediyor. Şâir

1- Bk. burada metin s.67'a ve Mevlânâ, Mesnevi, s.433-487

sonsuzu dek bu büyük sultanın himayesininin halkın üstünden eksik olmaması ve devlete nazar değmemesi için Allah'a duâ eder. Şâire göre sultanın sevgi ve kemâli, dünyayı gölgede bırakacak kadar büyüktür. O, kötülüğü bağışlayan ve yüz ile alını itaat işaretiyle süslü bir kişidir. O emretse, demir bile toprak gibi yumuşar. Şâir, bütün fakirlerin faydalandığı, sultanın cömertlik şarabından, bir yudumun kendisine de nasib olması için duâ eder.

Şâir, sultan'ın kitabını beğenmesini, ona bu vefasız dünyada gelen zarar ve ziyanları unutturacağını söyler. Şâir Allah'a mümacatında, ondan kendi günahlarını bağışlamasını, bunları işlediği için onu utandırmamasını ve zahitlerden uzaklaştırmamasını ister. Şâir, gerçi kendisinin zâhit olmadığını, ama kalbinin zahitlerin iyilikleriyle dolu olduğunu söyler.

Eserin istiasâh tarihi bulunan en son sayfasında müellif ;alemlerin Râbbi olan Allah'a hamd, yaratıklarının en hayırlısı olan Hz. Muhammed ve onun bütün ailesine salat ve selam getirdikten sonra şunları anlatmaktadır: Hierî 893 yılının muharrem ayının son günü olan salı günü müellif(kendi) eliyle bu kitabı yazmış, tezhibi ve teclidini tamamlamıştır. Gözlerinin zayıflaması, saçının ağarması, kemiklerinin ve vücudunun zayıflaması, sayılmıyacak kadar musibetlerin kendisine isabet etmesi ve yaşının da yetmiş sekiz ulaşmış olması sebebiyle son yazdıklarını acele ile avrupa gözlüğüyle yazmış olduğunu kaydetmektedir.

METNİNİ SUNDUĞUMUZ ESERİN YAZMA NÜSHALARI VE İMLA ÖZELLİKLERİ

Metnini sunduğumuz " Bustānun li-l-ʿArifīn ve Gulistānun li-l-ʿAbaidīn " adlı eserinin şimdilik bilinen iki nüshası mevcuttur.

1- Birinci nüshası, İstanbul, Süleymaniye kütüphanesi, H. mahmut kısmı, 2314 numarada kayıtlıdır. Bordo renginde meşin ciltli, 225x155, (170x110 mm) ebâdında olan bu nüsha 68 varak, 19 satırlı, talik ile yazılmıştır. Sonundaki kayıttan da görüleceği gibi bu yazmanın H.893/ M.1487 yılında, müellif tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır.

Bu nüshanın varakları muhtemelen tamir görürken cilt esnasında yer değiştirmiştir, zitekin bir kaç sayfa, olması gereken yerlerden farklı yerlerde bulunmaktadır. Biz bunları metnin sıyakına göre bulunması gereken yere koyarak düzene soktuk. Daha önce karışmış ve şimdi düzene konulmuş olan sayfalar şunlardır: 49b, 50a-b, 51a, 53b, 54a-b, 55a, 62b, 63a-b, 64a.

2- Eserin ikinci nüshası ise, Tahran Melik Kütüphanesi, 4931/1 numarada kayıtlıdır. Meşin ciltli, 20x14 cm abadında, 17 satırlı, nestâlik ile yazılmış olup, 151 varaktır. Kütüphane fişinde belirtildiğine göre 13. yüzyılda istinsah edilmiştir. Mustensihi belli değildir.

Bu nüshanın sonundaki kayıtlardan müellif eserini ilk olarak H.862/M.1457'de yazmış. Olduğu anlaşılmaktadır. Tahran Melik Kütüphanesinde bulunan bu nüsha muhtemelen müellifin mezkur tarihte yazdığı nüshadan H.879/M.1474 'de istinsah edilmiştir. Öyle anlaşıyor ki müellif eserini yeniden gözden geçirerek yukarıda hakkında bilgi verilen Süleymaniye Kütüphanesindeki nüshayı bizat kendisi H.893/M.1487 'de yazmış ve hayatı kısmında temas edildiği gibi tezhibçi olan müellif kitabının tezhib ve cildini de kendisi yapmıştır.

Metnin tesisinde Süleymaniye Kütüphanesindeki nüshayı esas aldık, Tahran nüshası ile karşılaştırarak metin farklarını da dipnotlarda gösterdik.

İmla Özellikleri

Metnini sunduğumuz bu eserde bugünkü imla kurallarına uymayan aşağıdaki hususlar görülmektedir:

Çoğu yerlerde ز, ن, ب, خ, harflerinin noktaları konulmamıştır. Bütün ج'ler ح halinde yazılmıştır. Bazen س harfi altında üç nokta bulunmaktadır. Bütün ک'ler ک

olarak yazılmıştır. Bazen de j yerine j yazılmıştır. Bu imla özellikleri, okuyucuya okumada ve anlamada kolaylık sağlamak için günümüz Farsça imla kurallarıyla yazılmıştır.

فهرست مطالب

صفحه	
۱ - ۱۵	مقدمه
۱۷ - ۸۳	باب اول
۱۷ - ۲۹	الفصل الاول - فی التوبه
۲۹ - ۳۴	الفصل الثانى - فی کثره الطاعه
۳۴ - ۴۲	الفصل الثالث - فی التوکل

٤٩ - ٤٢	الفصل الرابع - فى طلب الحلال
٥٥ - ٤٩	الفصل الخامس - فى رباغته النفس والقناعه
٦٢ - ٥٥	الفصل السادس - فى كثرة البكاء عن خشيه الله
٦٧ - ٦٢	الفصل السابع - فى اخلاص عند الدعاء
٧١ - ٦٧	الفصل الثامن - فى الحكم والعفو
٧٩ - ٧١	الفصل التاسع - فى السخاء ومذمه النجلا
٨٣ - ٧٩	الفصل العاشر - فى صفاء الباطن
١٢٣ - ٨٣	باب دوم
٩٠ - ٨٤	الفصل الاول - فى حالات العجيبه عن اوليا
٩٧ - ٩٠	الفصل الثانى - فى الصبر عند البلاء ونجاتها
١٠١ - ٩٨	الفصل الثالث - فى رويه منام الصلحا عند موت الفقرا
١١٥ - ١٠١	الفصل الرابع - فى كرامات الاوليا
١٢٣ - ١١٥	الفصل الخامس - فى زهد الامرا وعفه النساء

(ج)

صفحه

١٥٢ - ١٢٤

بكتاب سوم

١٤٢ - ١٢٤

الفصل - في حكايات المتفرقه

١٥٢ - ١٤٢

الفصل - في خاتمه الكتاب وذكر كرامات الدولة
السلطانية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(منسرح)

- ۳ حمد و ثنا خالق زمین و زمانرا
صانع بآلتی ، همین و همانرا
حکمت او در نگار سبز گرفته
۶ همچو عروسان تازه سرو چمانرا
قدرتشار باد ست و نطفه باران
حامل شش ماهه کرد شاخ جوانرا
۹ زین خم نیلی که مِبَغَّةُ اللَّهِ^x از آن خواست
رنك بقم داد ، خاک لاله ستانرا

- حمد و ثنای که اوراق اغطان اشجار بساتین قلوب عاشقان با
۱۲ شمار آن بی مقدار نماید ، و شکر و سپاسی که اطباق ازهار ریاحین
چمن جان مادیان با مقدار آن در شمار نیاید .

(منسرح)

- ۱۵ در صف اوصاف او ز لابه و زاری
نطق چو دندان سفید کرد زبانرا

۶ - تازه س : سبز ت ۱۱ ۱۰ - خاک لاله س : لاله جان ت ۱۱ ۱۳ -

جان س : - ت ۱۱

x قرآن ، ۲ / ۱۳۲ .

حضرت ملك متعالی را که غبار زوال بر چهرهٔ جمال او ننشیند ، و
 قادری که دست نقصان دامن جلال جمال او نگیرد . پادشاهی که
 نات او از مناسبت زمان و مکان مبرّاست ، و صفات او از مقارنت
 حدوث و امکان معرّا .

بیت

۶ ییک گمان در حدود وادی قدش
 چند دويد و نديد هيچ کرانرا
 عالمی که بر سرآیر ضمائر موجودات و کُنّهٔ ذرایر مبدعات بی‌خیال
 ۹ اوهام و توجّهٔ اذهان واقف و مطلع است .

بیت (منسرح)

علم قدیمش ز خبردان سویدا خوانده تفصیل رازهای نهانرا
 ۱۲ منزّهی که اوهام بشری و افکار اسرار مَلِکی ، بکُنّهٔ نات و اسرار
 صفات محیط نشود . و از تجلّی نور معرفت او طور موسی مضطرب
 گردد .

۱۵ بیت (منسرح)

[۶ نور تجلیش بهر دیدهٔ ناظر خُرد تراز سُرْمه کرد کوه کلانرا
 و درود وفود و تحیات نامعدود بعدد شهر و ایّام و خطوط
 ۱۸ و ارقام بر روضهٔ مطهر و تربت معطرّ خواجهٔ کاینات و خلاصهٔ موجودات
 سیدانبیا و قافلهٔ سالار اولیا .

بیت (منسرح)

آنك نمودی بزخم ناوك انگشت از سپر ماه چهارده دو کمانرا
عکس جمالش که لاله زار آلهیست صبغت گلزار داده رنك خزانرا

- ۳ مقصود آفرینش افلاك مشرف بتاج لولاك^۱ خلاصه اصفیا محمد مصطفی صلوات
اللہ علیہ و علی آلہ اجمعین که حامل لوی رسالت و امین اسرار شغل
نبوتست ، و بزا اولاد واصحاب واحباب واشباح پاک خلفا و اولیای
۶ او که سالک مسالك حقیقت و مقتدایان ممالك طریقت و پیشوایان عالم
شریعت اند واصل باد . شعر

بیت (منسرح)

- کاج بردی صبا بروضة پاکش قصه این خاکسار خسته روانرا
کیست که از من بدو سلام رساند؟ کای بسزا کار ساز اهل زمانرا
کار من خسته در زبان تو بسته است خیز بجنبان دو لعل شهد فشانرا
۱۲ از تف تف آتش خلاص ده بشفاعت خاصه این خاکسار را همگانرا

لمؤلفه فی المناجات (رمل)

- یا شفیع المذنبین هستی شفیع اُمّت را از شریف و از وضع
من کیم ؟ تا ز اُمّت دانی مرا یا کسی یا نا کسی خوانی مرا
من سگی افتاده بر خاک رهت خاک روب آستان درگهت
درگهت چون هست پُر ناز و نعیم چون سک کهفم بر آن درگه مقیم
نیست زان درگه چو سامان گریز چون سک اصحاب کهفم گن عزیز
این تن خاکی که خاک راه تست مثل خاک و خس درگاه تست
خاک راه تست ، بر بادش مده آتش تشویر بر جانش منه
خواری او بین ، و شفقت کم مکن بر چنان افتاده ، رحمت کم مکن
۲۱

[بیت]

۲ - رنك س : برك ت ۱۱ ۵ - خلفا س : آنحضرت ت ۱۱ ۸ - شعر س :
بیت ت ۱۱ ۱۲ - بشفاعت س : بشهادت ت ۱۱ ۱۳ - فی المناجات س :
ت ۱۱ ۱۶ - افتاده س : استاده ت ۱۱ ۱۷ - سک س : — ت ۱۱

۱ - لولاك : ما حوز از حدیث لولاك لها خلقت الافلاك : احادیث مثنوی ص ۱۷۲

- زیر بار معصیت جون هست پست
روز محشر کانبیا و اولیا
خلق عالم جملگی از مرد و زن
یارب آن دم راه یابم سوی تو
یا پریشان حال چون بیگانگان
اندر آن دم زار و مهجورم مکن
یا رسول الله بس شرمنده‌ام
طاعتی از من نیامد در وجود
کان بود شایسته درگاه حق
روز و شب در کار دنیا مشغول
کشته محکوم هوای نفس تن
من چو برک که گناهانم چو کوه
گر گناه من وسیعت و رفیع
از شفاعت ساز قدردم را بلند
نیست جز لطف مرا فریاد رس
آه اگر نبود ترا پروای من
- از کمال لطف او را گیر دست
مجمع کردند در دارالقضا
مفازده حیران حکم ذوالمنن
یک نظر از دور بینم روی تو
دور مانم در میان مجرمان
از جمال خویش محروم مکن
سر ز خجلت در رهت افکنده‌ام
از قیام و از رکوع و از سجود
زین سبب شرمنده‌ام در راه حق
بر سریر لهو و غفلت مستقل
منفعل ز افعال زشت خویشتن
زیر بار آن گنه پشتم دو توه
نیستم نوید چون هستی شفیع
تا شوم در جمع اُمت ارجمند
دست من کیر و مرا فریاد رس
وای بر جان من وای وای من

چنین گوید متوقد این شمع و مترتب این جمع تراب اقدام

[۶۱]

ملط و فقرا . ۱۸

لمؤلفه بیت (رمل)

- ظاک راه زمره اهل یقین بنده بیچاره زین‌العابدین
- ۲۱ که چون توفیق ربّانی عَزَّاسمه رفیق این فقیر شد ، و از بیندای
ضلالت و فیفای ظلمات کتابت سیاحت مستخلص ساخته ، در گنج بیت‌اللا -

۱۲ - آن گنه س : آنچنان ت ۱۶۱۱ - جان س : حال ت ۱۱ ۱۹ - لمؤلفه

س : بیت ت ۱۱ ۲۱ - ربّانی س : باری ت ۱۱

- حزان و گوشه فقر بین القرآن منزوی گردانید ، و انامل این شکسته
را از قبض اقلام ارقام خطوط نامحفوظ محاسبات دیوانی بمطابقت خامه
گوهر بار کتابت کتب آسمانی و صُحُف یزدانی تشریف کرامت ارزانی
فرمود ، و مردم رمد دیده که مدتی از رشحات اقلام ارقام رقوم که
خبث قبایح اعمال او بر صفحات اوراق دفاتر ایام مرقومست در عین
ضلالت بود ، بمشاهده نقوش حروف و نقوط خطوط سطور متبرکه آیات
کلام ربّانی و تراب اوراق صلیف سبحانی ، مکتحل و منور گردانید .
قوله تعالى : هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي^۱ ، وقوله تعالى : اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ اَلَّذِي
هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا اَنْ هَدَانَا اَللّٰهُ^۲ (قرآن ، ۲۷ /
۴۰)^۱ و (قرآن ، ۷ / ۴۳)^۲ ، واجب دید سزای این موهبت عظمی و عطیت
کبری انواع محمّد و اصناف معذرت بتقدیم رسانیدن ، و توجّه بدرگاه
حضرت صمدیت نمودن ، و چهره زعفرانی بخونابه سرشک ارغوانی آلودن ،
و دست‌اضطرار در ذیل اعتذار زدن ، و درپناه توبه گریختن و قدم
در تحصیل زاد معاد نهادن .

۱۵ بیت (مجتث)

برون کش ای دل شوریده بختِ سوخته رخت
ز گوشِ پنبه غفلت کنون که هست مجال

- ۱۸ باشد که بحر الوهیت متموّج گردد و کشتی شکستگان تند باد معصیت
را از گریاب حیرت بساحل مغفرت اندازد و در آن اثنا بکرشمه احسان
بحال این پریشان پردازد و از قطرات زلال نوال مرحمت بی‌نمیسب
۲۱ سازد . شعر

قطعه (متقارب)

- خدایا از آن خوان که از بهر نیکان
۲۴ نهادی نصیب من بی‌نیوا کو ؟

۲ - دیوانی س : دنیوی ت ۱۱ ۱۴ - س : طریق ت ۱۱ ۱۸ - س : مهیب
عنایت ت ۱۱ ۲۲ - شعر س : قطعه ت ۱۱

[ب] اگر رحمت الا بطاعت نبخشی پس آن بیع خوانند فضل و عطا کو؟
اگر در بها زهد خواهی، نداریم اگر بی بها میدهی، بخش ما کو؟

لمولفه فی المناجات

٢

و این چند بیت بر سبیل مناجات در حضرت قاضی الحاجات از
روی عجز و اضطراب مرفوع شد بامید آنکه اجابت گردد .
(متقارب)

٦	الهی الاهی درین پهن دشت	سراسر حیاتم بغفلت گذشت
	نه سودی نه سرمایه نی حاصلی	زیان کاره مفلسی غافلگی
	ز جام معاصی چنان گشته مست	که کرده فراموش جام السنت
٩	ز سر تا بپا غرقه بحر غم	که فردا بحضرت چه عذر آورم
	بغیر از گناه، متاع دگر	نه در بار نه در ضیاع دگر
	ازین غصه شد پشت بخت سیاه	که هستم غریق بحار گناه
١٢	خط و خال خوبانم از راه برد	شد آشفته جانم ازین دست برد

الهی همه هستی از امر کن

پدید آمد آشفته ام زین سخن

١٥	که کردی تجلی بنوع بشر	مفا یافت زان نوع حُسن مور
	ظهور تجلی زاوج جلال	در آدم عیان شد ز حُسن و جمال
	از آن حُسن تُرکان چین و خطا	چو دیدم فتادم بفکر خطا
١٨	ز رخ آتش فتنه افروختند	همه دین و ایمان من سوختند
	کنون مانده ام مفلس و بی نوا	ز تاراج تُرکان چین و خطا
	که گر غمزه دلبران چگل	نبودی، کجا رفتی از جای دل؟
٢١	بغمزه که خونریزی آموختست ؟	بران چهره آتش که افروختست ؟
	الهی نه حد منست این کلام	هم از فیض تست این سخن والسلام
	اگر چه ز غفلت سر افکنده ام	اگر نیک اگر بد همان بنده ام

[٦]

٤ - - س : و این ٠٠٠٠ گردد ت ١١ ٦ - الاهی الاهی ٠٠٠٠ مطاطب مسازش

بچون و بچند (در نسخه خطی کتابخانه سلیمانیه در صفحات ٣ ب و ٦٤

قرار گرفته است) : (در نسخه خطی کتابخانه ملک در تهران در

صفحات ٦٨ و ٨ ب قرار گرفته است) ١١ - پشت س : روی ت ١١ ١١ -

هستم س : گشتم ت ١١ ٢١، ٢٢ - س : در این حیرتم پشت دل گشت خم -

بیارم نطق ز در پیش و ز کم ت ١١

- ولی نیستم نا امیدای کریم
ترا وعده^x لَا تَقْنَطُوا^x با امم
چنین است حکم کلامت بلی
ز لاتیاً سوا روح را روحهاست
۳ مرا چیست ؟ این غصه و درد و غم
بفضل تو امیدوارم ولی
ولی لای لائاً منش در قفاست
۶ مرا چون گنه هست ز اندازه بیش
ولی فضلت افزونتر از حد خویش
در آن دم که سرگشته باشم چو گوی
بجوگان عفوت رسانم به—وئ
ببخشای بر عابد مستمند
۹ مظطب مسازش بچون و بچند

- أَلْقَمَهُ چون این فقیر بعد از استخلاص بر حسب تقدیر و اراد
اللّٰهُ رجوع بمرجع الْكَاسِبُ حَبِيبُ اللَّهِ نمودم ، و دست رجا در نیل
۱۲ رَزَقْنَا وَآتَيْنَا مَا وَعَدْنَاهُ (قرآن ، ۱۹۴ / ۳) زدم ، و دل در توشه
اللّٰهُ قَنَعْنَا بِمَا رَزَقْتَنَا بستم ، و پای قناعت در کُنْج انقطاع مَن
أَنْقَطَعَ إِلَى اللَّهِ كَفَاهُ اللَّهُ كُلَّ مَوْنَةٍ وَ يَرْزُقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ
۱۵ (قرآن ، ۲ / ۶۵) کشیدم ، هدیه این عطیه از حضرتی دانستم که سایه
رحمت آفریدگار و حامی و نایع پروردگارست .

قطعه (رمل)

- ۱۸ بازوی حقست و پشت خلق و روی سلطنت
قالب اقبال و روح مُلْك و قلب لشكرست
کمترین پاوش در میدان جاهش کمربست
۲۱ کمترین اصطلب درگاه جلالش قیصرست
نطق این بیچاره اندر بارگاه رفعتش
نالهُ خُانِه اندر مسجد پیغمبرست

۴ - ولی س : بلی ت ۱۱ - ۱۶ - س : حارس ت ۱۱ ۱۷ - -
س : قطعه ت ۱۱ ۲۱ - کمترین ۰۰۰۰ قیصرست س : کمترین سگبان
اصطلب جلالش قیصرست ت ۱۱
x قرآن ، ۳۹ / ۵۳ .

گرچه طیارات را پَرانم از بُرج ضمیر

بلبل طبعم درین ره چون شکوفه نو پرست

- ۳ اعنی پادشاه اعظم شهریار مُلوك عجم خسرو ایران ، وارث
 مُلك كیان ، خاتمهُ جوهر آفرینش ، نقاوه ارباب دانش و بینش ، حلّال
 مشكلات جهانبنانی ، كشاف معضلات گیتی ستانی ، قاهرُ الْكُفْرَةِ وَالْمُشْرِ-
 ۶ كَينَ قَامِعِ الْفَجْرِ وَالْمُتَمَرِّدِينَ سُلْطَانُ السُّلَاطِينِ ظَلَّ اللَّهُ فِي الْأَرْضَيْنِ مُغِيبُ
 الْأَسْلَامِ وَعَوْنُ الْمُسْلِمِينَ الْمُؤَيَّدُ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْمُنْصُورُ بِنَصْرَةِ اللَّهِ نَصْرَةً
 السُّلْطَانَةِ وَالْدُّنْيَا وَالْدِّينِ سُلْطَانُ خَلِيلِ اللَّهِ جَعَلَ اللَّهُ كُنْفَهُ لِأَوْلِيَائِهِ حُرْزاً
 ۹ حَرِيزاً وَنَصْرَهُ عَلَى أَعْلَائِهِ نَصراً عَزِيزاً ، تا مسند شاهی با و امر و نواهی او
 زیب و زینت گرفته ، اهل خیر و سلامت پای در دامن امن و استقامت
 کشیده اند ، و روز بازار امن و امان روی برواهی نهاده ، و شب
 ۱۲ دیجور ظلم و فتنه پشت بهزیمت داده .
 بیت (رمل)
 آن جوانبخت جهانبخش که از هیبت او
 ۱۵ باد بر غنچه نیارد ، که کند پرده دری
 معاهد شریعت و مشاهد سنت بفر طلعت و میامین مگان او بارونسق
 و طراوت و نظارتست و مجالس ایمه و دین و مدارس شرع سیّد
 ۱۸ المرسلین بحسن اهتمام او آراسته ، و بلا ارتقای مدارج عز و رفعت
 اهتدای مناهج زهد و عفت نات او را بهم پیوسته . اهل ایمان
 در حمایت انعام او آسوده ، و ارباب ظلم و عدوان از نکلیست
 ۲۱ انتقام او فرسوده . أُئِمَّةُ دین و علماء اسلام در سایه مرحمت
 او از تعرض دور آمن و اصناف رعایا در پناه معدلت او در مقرّ
 فراغت و مساکن اماکن ساکن .

۵- الْكُفْرَةِ س : — ت ۱۱ ۱۳- بیت س : — ت ۱۱ ۱۶- بفر س :

بفر ت ۱۱ ۲۲- اصناف س : انصاف ت ۱۱

بیت (مزارع)

او را در پناه خلق جهان کرده بلطف

۳ اکنون بغفل وجود خودش در پناه‌دار

هرآینه با آوازه مکارم وصیت عدل و احسان و امید اشفاق و اعطاف

این حضرت، از اکناف و اطراف ممالك جهان، ارباب فضل و هنر چون

۶ [۶] مرغان تشنه که جان بآب اندازند، مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ، (قرآن، ۲۲ / ۲۷)

روی بزال نوال و حضرت جلال او می‌نهند و بعد از شرف التقاء

بارگاه و لثم عتبه درگاه همایون، از فواضل تصدقات این صاحب

۹ دولت ممتنع و محظوظ و مرّقه و مسرور می‌شوند . که محتاجان را با نعم

عام مخصوص می‌گردانند و مفلسان بیچاره را از خوان احسان نواله

می‌بخشد . شعر

۱۲

قطعه (رمل)

آسمان دخل زمین در وجه خرج او نهاد

ور حساب خرج گیرد، مبلغی فاضل بود

۱۵ مدح سلطان بیش ازین باشد، ولی انصاف ده

بی زراعت بیش ازین دخل سخن حاصل بود

لاجرم اصحاب قلوب و ارباب صلاح استدامت عظمت و استزادت دولت

۱۸ این پادشاه، ولایت سریرت درویش سیرت را با دوام ایّام عُمرو

دولت فهرست کتاب بختیاری مجموع حساب کماکاری مُجمل ابواب سروری

مفصل ارقام نیک اختری، سر دفتر روزنامه مکارم اخلاق فهرست

۲۱ جریده آفاق علی الاطلاق بارز مدرکات دفتر دیوان یقین، مبارز

مضمار میادین دین، فذلك سیاقیت منها و من ذلك .

بیت (هجئت)

ز جمع مملکتش چار ربع من ذلك

ز خرج مکرمتش دخل شش جهت منها

- یعنی حضرت شاهزاده جهان باسط بساط امن و امان مرکز اساس اسلام
و ایمان ، منبع زلال لطف لایزال مطلع خورشید فیض ذوالجلال ، منظور
انظار توفیق ربانی مخصوص بعنائیت یزدانی ، عنصر جلالت کیمیای سعادت
، کان فتوت ، مکان مروت دُر بحر زاخر ، معدن مباحات و مفاخر .

قطعه (خفیف)

- در حساب وجود جمله توایی هر که جز تست جزوی از منهاست
باز مجموع آفرینش را نات پاکت فذلک احصاست

- [ب] ،
نَاصِرُ السُّلْطَنَةِ وَالَّذِينَ الْمَخْصُومُ بِعَوَظِ الْمَلِكِ الْجَبَّارِ ،
شیرانشاه فرخ یار جَعَلَ اللَّهُ مَقْرُونَهُ بِالْأَنْصَرِ وَالظَّفَرِ رَايَاتُهُ وَفِي مَمَّا عِدِ
الْعِزِّ وَالْأَشْرَفِ مُنْتَهَى غَايَاتِهِ ، که فر الهی و شکوه پادشاهی از طلعت
منیر او لَایح ، و نواسم مهتری و روایح سروری از ناصیه جبین او
فایح ، و با وجود عنفوان جوانی و ربیعان عمر و کامرانی ، ارکان
مُلک اعیان حضرت بتقدم او در فطانت و درایت معترف .

شعر (هزج)

- ای مردم چشم پادشاهی وی غنچه گلشن الهی
دُر دانه دُرچ بختیاری نوباوه شاخسار شاهی
در عهد صبی و سن طفلی بگذشته عادت ملاهی
ای لاله مرغزار دولت یارب که چه در خور کلاهی
ای شمس طارم سعادت یس در خور تخت و تاجگاهی
مُلک تو و جدت عالم مُلکی نه چون مُلکهای جاهی
وربیت و گواه خواهی عدل آید و خود دهد گواهی

۲۴

تا کون و فساد هست بسا
کون تو مقدس از تباہی
اقبال تو آمن از تراجع
دوران تو فارغ از تناهی

- ۳ در اوقات خمه در حالتی که ظک سجده گاه را بآب دیده آغشته سازند، از روی نیاز و خضوع از حضرت ملك متعال مسألت مینمایند. هر آینه بر مقتضای قد سمع الله ادعونی (قرآن، ۴۰ / ۶۲) و اجاب، تیر دعای ایشان بر هدف اجابت مقرونست. ۶
- اللَّهُمَّ اَيِّدْ دَوْلَتَهُمَا وَ اَبْدْ مَمْلَكَتَهُمَا رِقَابَ الْأَعْدَاءِ وَالْأَضْدَادِ وَاللَّهُمَّ مَا يَتَمَنَّانِ مِنَ الْمَطْلَبِ وَالْمَسْرَامِ وَ أَفِيضْ عَلَيْهِمَا نِعْمَكَ الْوَافِرَةَ وَ سِيرْ لَهُمَا بِفَضْلِكَ وَ كَرَمِكَ مَطْلِبِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ.
- ۹

فصل

- چون بواسطه انواع عنایات الهی و اصناف اصطاعات حضرت پادشاهی جلّت عظمته، این فقیر را گوشه انقطاع روزی و در حجر امن و امان در گنج بیت الاحزان انزوا حاصل گشت، عمر عزیز را بطلالت مصروف ساختن از منهج خرد مستبعد دانستم. ۱۲ روز جهت تحصیل مؤنت عیال و کسب معیشت اطفال و تدارك ادای دیون که از ممر جفای دهر دون متراکم شده بود، با کتساب انواع صنایع که واهب البدایع از کتابت و تذهیب و غیره ارزانی فرموده بسود، ۱۵ صرف میکردم. اگرچه درین روزگار متاع هنر برخلاف قضیت شرع ۱۸ مردود است.

بیت (هجئت)

- ۲۱ مرا از دست هنرهای خویشتن فریاد که هر یکی بدگرگونه دارم ناشاد و چهل شب آسا چون خواب بر دیده ها محبوب.

بیت (منصرح)

خاصه بروزی که نزد اهل زمانه هر که هنرمند نیست مرد تمامست

- ۳ بالضروره گاه در بیدای نقوش مختلف سیران می نمودم و اشکال اطراح
شمس گردون لاجوردی و سایر سیارات زرنگار بر اوراق صایف محاف
می پرداختم ، و اعلام شرفات در حواشی و اطراف الواح می افراختم .

۶ لمؤلفه (هزج)

هنرهایم که رشك نقش ما نیست چو ما نی دید ، گفت این نقش ما نیست
نقوش نقش نقاشان شد از ننگ بر نقشم تبه چون نقش از ننگ

- ۹ و زمانی در صحرای سودای ترتیب و تزئین مجلدات کتب آسمانی و صحف
یزدانی اوهام افهام را مشغول می ساختم تا بنوک قلم از روی مهارت
و جلدی بر صفحه جلد انواع امثال و نقوش عجیبه و صور غریبه
از ممکن غیب بظهور می آوردم .

۱۲

لمؤلفه (هزج)

- ۱۵ محاف کُوست در دوران مُخلّد چو خواهم تا که گردانم مجلّد
ادیم شیر گردون باشدش پُوست مقوايش ازین اوراق نه توست

[ب .

- تا وجه معاشی از آن حاصل آمد . و شب تأمل محاسبه فکر معاد
میکردم . و بعد از فراغ ادای صلو و تلاوت کلام محیی الامثوات ،
۱۸ مطالعه سیر مشایخ و مثنوی حضرت مولوی قدس سرّه مینمودم . خاطر
را شعفی و دل را رغبتی پدید آمد که از سیر اولیا و احوال
ایشان که زاهدان سجاّده نشین و عابدان پاک دین و عارفان خدای
۲۱ شناس و صوفیان خضر لباس و پاکبازان فلک سوار و شاهبازان مُلك

۱۷ - ادای س : - ت ۱۱ ۱۸ - مینمودم س : میکردم ت ۱۱ ۱۹ - خاطر

..... آمد س : خاطر را رغبتی و دل را شعفی پدید آمد ت ۱۱

لمولفه مثنوی (خفیف)

- ساکنان سُرْداق جبروت هم‌نشینان خطّه مُلکُوت ۳
 شاهبازان آشیانه قُدس پرده‌داران بارخانه اُنس
- و چون مردم دیده از خویش بینی چشم بردوخته و چراغ روح را بآتش
 شوق افروخته‌اند . حکایتی چند در سِلک کتابت کشم که یادگار را ۶
 ملحوظ نظر ارباب بصیرت گردد . و طالبان سلوک این مسالک را در
 افزودن طاعت و ترك معصیت رغبت زیادت شود . و در سیر پیران و
 تأییدان و رنج ایشان در طاعتها و اجتناب از معصیتها و نگاه ۹
 داشتن قوت خویش از شبهتها و پیوسته ترسان بودن بر گناه خویش
 تأملی فرمایند . و آیه کریمه **لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ** (قرآن ،
 ۱۰ / ۵) را نصب العین خود ساخته ، طاعات و معاصی را ساعه فساعه ۱۲
 در نظر آرند و حساب‌کنند اگر طاعت بیشتر آید بزمان غفلت موازنه
 کند . و چون از آن نیز زیادت آید با عطا های حق تعالی که با
 ایشان کرامت کرده است ، از وجود و قوی جسمانی و روحانی و از ۱۵
 اسباب کمال و بقای آن انواع رزق و کتب و رسل و ملائکه
 و افلاک و عناصر ، تا بر هر تقدیری از تقادیر بر تقصیری
 از ادای شکر واقف شوند ، و از فواید آیه کریمه **وَكُفِيَ بِنَاسٍ** ۱۸
حَاسِبِينَ (قرآن ، ۲۱ / ۴۷) بخطّ افضل و قسط اکمل رسند . و جام
 غرور خویشان پرستی بر سنک صلاح زنند ، و از شرور هوا جس نفسانی ۱۷
 و اغوای وساوس شیطانی اجتناب نمایند ، و دست از دامن مطلوب
 ندارند تا بمطلوب حقیقی رسند . چنانکه حضرت مولوی قدس سره
 میفرماید :

۲ - مثنوی س : لمولفه ت ۱۱ ۱۴ - کند س : نمایند ت ۱۱ ۱۵ -

کرامت س : - ت ۱۱ ۲۲ - س : چنانکه میفرماید ت ۱۱

مثنوی (رمل)

- در طلب زن دایما تو هر دو دست
که طلب در راه نیکو رهبرست
لنك و لوك و خفته شكل و بیا دب
سوی او می‌غیژ، و او را می‌طلب
کین طلبکاری مبارك جنبش است
این طلب همچون خروسی در فلاح
مؤمن آخر در صاف رزم
که ترا در آسمان بودست عزم
بر امید راه بالا کن قیام
اشك می‌بارد و همی سوز از طلب
کین طلب از تو گروگان خداست
جهد کن، تا آن افزون شود
گرچه آلت نیست، تو می‌طلب
هرکرا بینی طلبکاری پسر
کز جوار طالبان طالب شوی
وز ظلال غالبان غالب شوی

- و چون افتتاح و اختتام این ابواب و فصول در فصلی
بود که بستان بدهان در خنده و ابر بیدیدگان در گریه بود،
و گلستان رزمه گل و ارغوان باز کرده و عندلیب گوشه ربّاب تاب
داده .

لمؤلفه (هزج)

- مه و نوروز و فصل دولت گُل
شده منطق سرا در باغ بلبل
بسنبل گشته واصل نافه چین
بلبل گشته برک نسرین
بروی عامل گل نقش خورشید
بدست خازن مل جام جمشید
نهان گنج زرا ندر کاخ گل بود
هزاران غنچ اندر شاخ گل بود

۵- عزم : س : بزم ت ۱۱ - ۹ - س : طلب ت ۱۱ - ۱۹ - س : مایل ت ۱۱
مثنوی معنوی ، مولانا جلال‌الدین محمد بلخی ، ۲ - (۱۸ / ۲۱۷) ، ۳ - (۱۹ /
۲۱۷) ، ۴ - (۹ / ۲۲۹) ، ۵ - (۱۰ / ۲۲۹) ، ۶ - ۷ - ۸ - (۱۷ - ۱۸ /
۴۷۶) ، ۹ - ۱۰ - (۲۰ - ۲۱ / ۴۷۶) ، ۱۱ - ۱۲ - ۱۳ - (۱۰ - ۱۱ / ۲۲۹)

- بستاناً للعارفين وگلستاناً للعابدين موسوم شد . انشاءُ الله
- که پسندیده عین عنایت حضرتین خلّدت سلطنتهما ، و مقبول نظر فقرا
- و ملحا گردد . و متوقع از مکارم فیاض اصحاب فضل و هنرانک ۳
- بعد از مطالعه ، اصلاح خط و خلل و سهو و زلل ارزانی فرمایند .
- چه بزرگان کرم از راه اخوت و مروت و طریق فتوت قلب را بخلاص
- بپذیرند که ایشانرا زیان ندارد و این فقیر مباحی اکفا و مفاخران ۶
- اقران گردد .

بیت (رمل)

- حاصل دریا نه همه در بُود يك هنر از آدمی پُر بُود ۹

و ترتیب این کتاب بر سه باب و صد و اند حکایت نظم
و نشر نهاده اند و بالله التوفیق .

۴- س : ملاحظه ت ۱۱ ۶- س : بدان ۱۱ ۱۰- و صد
 نهاده اند س : و صد حکایت نهاده اند ت ۱۱ ۱۱- س : و علیّه
 التکلان ت ۱۱

الباب الاول و هي عشرة فصول و خمسين حكاية

	الفصل الأول	فى التوبه و فوايدها
٣	الفصل الثانى	فى كثرة الطاعة و فوايدها
	الفصل الثالث	فى التوكل و فوايدها
	الفصل الرابع	فى طلب الحلال
٦	الفصل الخامس	فى رياضة النفس و القناعة
	الفصل السادس	فى كثرة البكاء عن خشية الله
	الفصل السابع	فى اخلاص عند الدعاء
٩	الفصل الثامن	فى الحكم و العفو
	الفصل التاسع	فى السّط و مذمة النجلاء
	الفصل العاشر	فى صفاء الباطن

الباب الثانى و هي خمسة فصول

	الفصل الأول	فى حالات العجبة عن اوليا الله تعالى
	الفصل الثانى	فى الصبر عند البلاء و نجاتها
١٥	الفصل الثالث	فى رويه منام الطحا عند موت الفقرا
	الفصل الرابع	فى كرامات الاوليا
	الفصل الخامس	فى زهد الأُمرا و عفة النساء

الباب الثالث و هي فصلان

	الفصل	فى حكايات المتفرقه
	الفصل	فى خاتمه الكتاب و ذكر كرامات
٢١		الدولة السلطانية

[٦٨]

١ - الباب ٠٠٠٠ فصول س : + و خمسين حكاية ت ١١ ٢ - ٣ - ٤ - فى ٠٠٠٠٠٠ و
 س : + فوايدها ت ١١ ٦ - فى ٠٠٠ العفو س : + و مكارم الاخلاق ت ١١ ١٢ -
 وهى س : مشتمل على ت ١١ ١٢ - خمسة فصول س : + وهى خمس و ثنتين حكاية
 ت ١١ ١٨ - - س : فى خاتمه الكتاب و ذكر ت ١١

الباب الأول

الْفَعْلُ الْأَوَّلُ : فِي التَّوْبَةِ وَ فَوَائِدُهَا

مثنوی (رمل)

۳

توبه تو از گناه تو بتر	ای خبرها تا از خبر ده بیخبر
کی کنی زین حال توبه باز گوی؟	ای تو از حال گذشته توبه جوی
۶ که کنم توبه ، در آیم در پناه	هین بهشت آن کنی چندین گناه
شرط شد برق سحابی توبه را	می ببايد آب و تابى توبه را
توبه کن ، ز آنها که کردی توز پیش	گر سیه کردی تو نامه عمر خویش
۹ آب توبه اش ده ، اگر او بنمست	عمر اگر بگذشت ، بیخشاين دمست
بر فلك تازد بیک پویه ز پست	مرکب توبه عجايب پویه است

- حکایت : روایت کنند از آن مسرور باده اسرار قطبا ابرار
- ۱۲ منصور عمار که گفت : وقتی در بصره می رفتم . کوشکی دیدم رفیع و درگاه منیع ، و بران درگاه خدام و غلمان نشسته و ایستاده و پردها برانداخته ، ظاهر و باطن آن عمارت بانواع نقوش و تماویر آراسته و در غرفه تختی مطلقاً بدر و جواهر پیراسته و بر بلالای تخت جوانی در سن شانزده سالگی دیدم چون ماه تابان و آفتاب درخشان که خورشید از اشعه جمال او نور اقتباس کردی و شمعش رخسار او از دریچه جان عاشقان هزار دل احتباس نمودی ، کاکل مشکینش زندان دلهای خراب مشتاقان و لعل نمکینش جگر خوار جانهای کباب عاشقان ، غمزه اش بناوک مژگان دلدوز جانها و زلفش پیشین رو دزد دلها .
- ۲۱

۱ - الباب الأول س : + وهی فصول و خمسين حکایه ت ۱۱ ۶ - کنی س : مکن
ت ۱۱ ۱۱ - ابرار س : احرار ت ۱۱ ۱۶ - جوانی س : کودکی ت ۱۱ ۲۰ -
پیشین س : به پستی ت ۱۱

- رخش حسن او چو گرد انگبختی از نفسها باد سرد انگبختی
چون بشیرینی جمال افروختی از حیا چون نیشکر میسوختی ۳
چمبر زلفش رسن اندر رسن حلقه در حلقه شکن اندر شکن
صد هزاران تاب در وی بیش بود آری آن بت آفتاب خویش بسود
پرده از رویش چو فتح الباب کرد مهر و مه را روی او در تاب کرد ۶

- صحبت راح نهاده و دور اقتداح مالامال دمام شده و در جوانب و
اطراف غلامان ماه روی مشک موی بقدم خدمت در مقام طاعت ایستاده .
بعضی از هر دو عالم فارغ بهر طرف افتاده و بعضی از جام غرور ۹
مست و قدح شراب در دست . بر حال آن جوان رحم نمودم و در
دلم افتاد که اگر جرات نمایم و خود را در مجلس این جوان
اندازم و او را ازین صحبت بفایده نصیحتی کنم ، باشد که هدایت ۱۲
حق قرین حال او گردد و او را بعنایت یَاءَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا تُوبُوا
إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا (قرآن ، ۶۶ / ۸) مخصوص گرداند و از شرف
لباس التَّائِبِ مِنَ الذَّنْبِ کَانَ لَا ذَنْبَ لَهُ . بی نصیب نگرداند . پیش رفتم ۱۵
حاجبان منع کردند ، لحظه توقف نمودم تا حطاب از من محجوب
شدند . بی تماشای قدم در آن غرفه نهادم و سلام کردم . چون چشم
آن جوان بر من افتاد در غضب رفت و گفت ای پیر سالوس و مایه ۱۸
رزق و افسوس ، خرقه رزاقی یوشیده و جام زهد و ریا نوشیده .

مثنوی (رمل)

- آه از آن روزی که صدق صادقان باز خواهد از تو سنک امتحان ۲۱
حرف درویشان بدزدیده بسی تا گمان آید ، که هستی خود کسی

۱۰ رحم : ترحم ت ۱۱ جوان س : پسر ت ۱۱ محبوب س : غافل
ت ۱۱ جوان س : کودک ت ۱۱

لاف شیخی در جهان انداخته خویشان را با یزیدی ساخته

اینچنین گستاخ قدم در حرم محترم پا نهادن از طریق فقر بغایت

مستبعد است و از راه درویشی و انسانیت دور . [۱]

بیت (رمل)

پیش شاهان میکنی تبرک ادب ناز شهوت را از آن گشتی حطب

- ۶ گفتم ایها الملك فضل کن و حلم خود بر بی ادبی من گمار و لباس
عفو کریمانه بر جرایم و زلت فقیرانه من پوش که مرد طبیبم . پسر
گفت چه طب دانی ؟ و کرا معالجه نمایی ؟ که درین مجلس هیچکدام را
بمعالجه تو احتیاج نیست . گفتم درد گناه را علاج دانم . گفت
۹ بیان کن تا چگونه است . گفتم ضمیر منیر را معلومست که هر که
را آموزش روزگار و تعلیم چرخ کج رفتار نرم و نانا و عقل و بینا
نکند ، ادویه نطایح حکما و اشره مواعظ علما مزاج سقیم و طبع
۱۲ نا مستقیم او را نافع و ناجع نباشد . چون ترا اوان شباب
و ربیعان جوانیست و تجربه جفای روزگار دست نداده است ، عمر
گرانمایه را بتلذذات نفس شوم و ملتزمات طبع مذموم صرف کردن
۱۵ و از درجه رفیع انسانی بمرتبه وضع حیوانی قدم نهادن از خاست
همتست و بملازمت اقتداح راح در مسا و رواج اشتغال نمودن و بسا
۱۸ غلامان ماه پیکر معاشرت کردن ، زیان دو جهان نیست و سبب ندامت و
پشیمانی و خبطالت از حق و ملامت خلق .

شعر (خفیف)

- ۲۱ جام در دست و شیشه در پهلوی وضع رندان کوی خمارست
گر تو پیوند عاقلان ناری عاقلی بر خلاف این کارست

- نمی ترسی از قهر پادشاهی که در يك لحظه اگر خواهد سلاطین جهانرا
از تاج و تخت دور گرداند و گدایان بی سرو پا را بر سریر عزت
و سلطنت نشاند . قوله تعالى : قُلِ اَللّٰهُمَّ مَا لِكَ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَ
تَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَ تَعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَ تُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ اِنَّكَ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (قرآن ، ۳ / ۲۶) . اگر ترك لذات نفس كنسى و از
[ب] معصیت اجتناب نمایی و بر افعال ماضی نادم و خسر کردی ، و در
ایام شباب بحيله الشَّابِّ التَّائِبِ حَبِيبُ اللَّهِ ، محلی شوی و كموت بسا
نصرت جوانی را از دس او زار بآب استغفار بشوی ، هر آئینه در
سلك ، قوله تعالى : اِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَ يُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ (قرآن ،
۲ / ۲۲۲) منحرف گردی و بمعصیت دو جهانی مساعد شوی . زیاده برین
بغریب عجزه دنیا و خدیعت این بی وفا منور مشو که ازو هیچ
آفریده بمقصود نرسیده است ، و غیر از ندامت منفعتی ندیده .

مثنوی (رمل)

۱۵	مد هزاران شوی ، هر روزی بگشت
هر نفس آهنگ مد شوهر کنسد
در میان ظك و خون دارد بسی
اندرون غار مردی خفته بود	هست دنیا گنده پیری گوژ پشت
هر زمان كلغونه دیگر كنسد
از ظلم او نشد آگه كسى
عیسی مریم بغاری رفته بود
۱۸	كار كن ، تا توشه یابی مگر
تا ابد ملكى مسلم كرده ام
گفت ، دنیا شد مرا يك برك كاه
نان بسك چون استخوانى میدهم	گفت یرخیز ، ای ز عالم بیخبر
گفت ، من كار دو عالم كرده ام
گفت هین كار تو چیست؟ ای مرد راه
جمله دنیا را بنانى میدهم
۲۱	گفت اکنون هر چه میخواهی بكن
خواب خوش بادت ، بخفت و شاد خفت	عیسی مریم چو بشنید این سخن
چون ز دنیا فارغی ، آزاد خفت

۱ — س : نمی ترسی خواهد ت ۱۱ ۲ بی سرو پا س : بی -

سر و سامان ت ۱۱ ۳ نشاند س : مسرور ت ۱۱ ۸ بآب س : بما بون

ت ۱۱ ۱۷ اندرون س : در میان ت ۱۱

- ملك زاده از استماع این کلمات شهد آمیز شورانگیز شد ، و بر
 هوای مغفرت حق نعره زد و گریبان پاك كرد و چهره زعفرانی را
 از غبار معصیت باشك ارغوانی پاك ساخت . و چندان زاری كرد
 ۳ كه بیهوش گشت . من سر او پذیروار برزانوی شفقت نهادم چون
 بیهوش آمد گفت : ای طبیب چه فرمائی ؟ حق تعالی چون من گم
 گشته و بخت برگشته را بعنایت و مرحمت خود بخشد یا نه ؟
 ۶ [۱] گفتم توبه بمثابت صیقلیست كه إِزَالَةُ كدورت كند . چنانكه حق
 سبحانه و تعالی میفرماید : قوله تعالى ، فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَعَمِلَ عَمَلًا
 طَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ . (قرآن ، ۲۵ / ۷۰) . گفت :
 ۹ توبه كردم و از آنج منافی صلاح دین و سنن شرع سید المرسلین
 است اجتناب نمودم . گفتم بی هیچ تردد حق عزّ و علا توبه ترا
 قبول كرد . و در عوض این محبوبه نشوان نام كه انیس همدم و
 ۱۲ جلیس محرم تست ، باری عزّ اسمّه ترا در آخرت مطاحب حورا خواهد
 گردانیدن كه ایشانرا از مُشك و كافور آفریده است و بصفت ، لَمْ
 ۱۵ يَطْمِثْ هُنَّ اَنْسُ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ، (قرآن ، ۵۵ / ۵۶) و قوله تعالى : كَأَنَّهُنَّ
 أَلْيَا قُوًى وَالْمَرْجَانُ ، (قرآن ، ۵۵ / ۵۸) موصوف گردانیده . چون این
 کلمات بشنید آهی برکشید و گریبان بدرید و روی بصحرا نهاد و
 از آن غرفه و قصر سرو پای برهنه برون دوید . نشوان كه محبوبه
 او بود فریاد برآورد كه ، ای یار من وای غمگار من ، أَنَا
 الروحاح و اطراف الصباح اقتداح راح معصیت و كاسات جام شیطنت
 را باتفاق مرتكب بودیم . چون ترا بر درگاه ربوبیت طلبیدند مرا
 ۲۱ در بادیه ضلالت مكنار این بگفت و پیرایه و لباس عوام الناس
 از خود دور كرد كهنه مرقعی درپوشید . چون شب درآمد هر دو گریان

۱ شهد س : + آمیز ت ۱۱ ۳ كرد س : نمود ت ۱۱ ۴ — س : من
 گفت ت ۱۱ ۷ — س : حق سبحانه و تعالی ت ۱۱ ۱۴ و ۱۵ — س :
 قوله تعالى ت ۱۱ ۸ — س : امن ت ۱۱ ۲۳ — س : كهنه ت ۱۱

و خروشان مرا و ناع کردند و روی در بادیه حجاز نهادند . و من
در حال ایشان متحیر ماندم . امروز که زمام اختیار در کسف
کفایت تست اگر کاری نکنی فردا فریاد و احسرتا علی ما فَرَطْتُ فِي جَنْبِ
۳ اَللّٰهِ (قرآن ، ۲۹ / ۵۶) چه سود دارد .

رباعی

- تا کی نالد ز غمه بیچاره دلت ؟ تا کی سوزد ز درد آواره دلت ؟
۶ امروز اگر تو چاره دل نکنی فردا که برد چاره بیچاره دلت ؟
- بعد از مدتی گذرم بجانب آن قصر واقع شد . شرفات او مدروس و
کنگرها مظموس دیدم . سقوفات او عالیها سافلها جدورا و خاویه علی
۹ [ب] عروشها غرفات ، خرابه اش مساکن اجمره و اوباش و در هر گوشه
از تاسف تخریب آن بومی صاحب فراش بدیده عبرت بین . لحظه در
پیشانی آن عمارت نگریستم و بر حال آن جوان بگریستم . پس از
۱۲ چند سال قصد حج کردم . در اثنای طواف آن پسر را دیدم ضعیف
و نزار و چون نرگس مخمورش بیمار و بی تیمار ، رخساره گلنارش
چون زعفران اصغر و جعد مشکینش از پیشانی بی پا و سر ، قامت
۱۵ چون سروش از تند باد ریاضت منحنی گشته و انگشت نمای اقصای
و ادانی شده . کلیم پاره ای بر دوش انداخته طوف میکرد . ناگاه
نظرش بر من افتاد بدوید و سلام کرد . من سر و چشم او ببوسیدم
۱۸ و از احوال او پرسیدم و گفتم الحمدلله که نظر عنایت حضرت عزت
جل جلاله باتست و تفحص طالع محبوه او کردم . گفت با منست اما
از خوف و خشیت حق تعالی جل جلاله چندان زاری کرده است که از
۲۱ وجودش رمقی بیش نمانده است .

۶ بیچاره : س : غمخواره ت ۱۱ ۹ سقوفات س : سقورق ت ۱۱ ۱۱ —
س : از ۰۰۰۰ پرسیدم ت ۱۱ ۱۹ عنایت س : — ت ۱۱ ۲۰ جل جلاله
س : — ت ۱۱ ۲۲ بیش س : — ت ۱۱

بیت (رمل)

رمقی بیش نماندست ز بیمار غمت

۳ قدمی رنجه کن ، ای دوست که درمیگذرد

بعد از طواف مرا پیش او برد . و چه دیدم ماهی در خسوف و
 آفتابی در کسوف . سروی از پای افتاده و شمعى از باد فنا جان
 ۶ بباد داده . سلام کردم . چون نظرش بر من افتاد برخاست و استقبال
 نمود و گفت : ای شیخ در انتظار توجه سختیها کشیده ام و از
 ساقی جام مهاجرت توجه شربتهای مرا لئذاق چشیده ام ، لله الحمد والمنة
 ۹ که در نفس واپسین ترا یافتم . اگرچه در طلب تو بسی شتافتم ،
 خبر ده که حق تعالی با وجود چندین معاصی که دارم مرا ببخشد
 و سزاوار بهشت باشم . گفتم بلی ، باری تعالی بفضل عمیم و لطف
 ۱۲ جسیم ترا بیامزد و بهشت کرامت کند . از استماع این سخن آهی
 کرد و بیهوش شد . ساعتی نگذشت نظر کردم جان تسلیم کرده بود .

مثنوی (رمل)

۱۵ هر که او خواهان درد یار نیست از درخت عشق برخوردار نیست
 گر تو هستی اهل درد و مرد راه دردخواه و درد خواه و درد خواه

۱۸ آن جوان بر حال مفارقت و غربت آن ضعیفه بسی نوحه و زاری نمود
 و مرا نیز رقت آمد . با آن جوان موافقت کردم و در جزع و نوحه
 افزودم . پس از کثرت فزع بی فایده ، تجهیز و تکفین آن ضعیفه
 نمودیم و دفن کردیم . ناگاه برخاک آن مغفرت پناه آن جوانرا
 ۲۱ وجدی و حلی پدید آمد و خروش و ناله برکشید و میگفت : شعر

۴ او س : نشوان ت ۱۱ ۷ سختیها س : مختبها ت ۱۱ ۱۱ — س :
 من ت ۱۱ ۱۷ نوحه و زاری س : زاری و سوگواری ت ۱۱ ۱۸ جوان س :
 پسر ت ۱۱ ۱۸ کردم س : نمودم ت ۱۱ ۱۸ نوحه س : گریه ت ۱۱
 ۲۰ — س : سر ت ۱۱ ۲۱ — س : شعر ت ۱۱

مثنوی (رمل)

- ای مسلمانان مرا تدبیر چیست ؟ اینچنین دیوانه را زنجیر چیست ؟
 چند گردانیم در خون بیش ازین ؟ من ندارم طاقت اکنون بیش ازین
 بر دل من ناوک مژگان مزن آتش هجر خودم بر جان مزن
 چندان فریاد و فزع نمود که از پای در افتاد و بر سر تربت
 آن ضعیفه بیخود شد . بر بالین او رفتم و سر او بر زانو نهادم .
 دیدم که نفسش منقطع شد .

مثنوی (رمل)

- ماتم آن ماه را تاوان بسداد ساعتی بیخود شد آخر جان بسداد
 چون بپاکی زو برآمد جان پاک در بر او دفن کردندش بخاک
 زنده او از عشق جانان بود بس لاجرم بی او فرو رفتش نفس
 منصور عمار گوید که همان شب آن پسر را بخواب دیدم . حَلَّه
 بهشت پوشیده و تاجی از نور بر سر نهاده و در ریاض جنت خرامان .
 بر من سلام کرد و مرا در برگرفت و گفت ، این منزلت از برکت
 همت و یمن انابت تو یافتم .

بیت (سریع)

- هر که با خلاص قدم می زند بر سر مقصود قدم می نهد
 حکایت* ، بقیه بن ولید میگوید که بعد از آنک ابراهیم
 ادهم دست همت بر اسباب سلطنت افشاند و بقدم توبه و اخلاص مرکب
 در صحرای معرفت راند . مرا آرزوی سعادت ملاقات او پدید آمد . در

۱) مثنوی س : بیت ۱۱ - ۴ بر س : در ت ۱۱ - ۱۴ بر ۰۰۰ کرد س :

بر او سلام کردم ت ۱۱ - ۱۵ س : نصیحت ت ۱۱

- اثنای طلب در زمین مکه بدو رسیدم . او را دیدم در حرارت هوا
بر روی ريك آسوده و مار سیاهی گرد او درآمده و شاخی
از سپر غم در دهن گرفته او را باد می زد . بادب پیشرفتم و
سلام کردم . بعد از جواب گفتم ای مخدوم مدتیست که در بوادی
و صطاری ترا طالبم مرا از انفس شریفه خود فایده بخش . گفت
ای بقیه دست از اخلاص و صدق باز مدار و از فترک توبه قدم
باز مگیر که من این درجه از آن یافته ام .

لموئفه مثنوی (رمل)

۹	تا نگردی در گنه خوار و تباه	توبه کن ای صرف عمرت در گناه
	بس که رحمت بر تو باشد توبهات	چون ز روی صدق باشد توبهات
	بر روی بر روی هفتم آسمان	صدق و اخلاص شود چون نردبان
۱۲	گر شوی در راه توبه پاک خاک	اندر آیی در صف مردان پاک
	کی رسی ؟ زین ظلمت اندر روشنی	تا تو هستی غرق این ما و منی

حکایت * : گویند که فضیل عیاض در ابتدای ریاضی شباب بسا

۱۵	قطاع الطريق همکاسه و آب بود تا آنک عنایت حق در رسید و لباس
	انابت در پوشید و خصمای خود را خشنود گردانید . در آن حالت
	یهودی بیامد و از و حق خود طلبید . فضیل را هیچ نبود که بدو
۱۸	دهد . گفت هیچ ندارم ، اگر خالما لله تعالی مرا بخل کنی ترا در
	آخرت فایده باشد . یهودی گفت که سوگند خورده ام که وجه خود
	از تو بستانم . چون چنین است من بتو زر بدهم تو از ———
۲۱	بستان و در عوض حق من باز ده تا نقص عهد من نگردد . یهود
	مشتی خاک در نامن ناپاک خود ریخت و گفت ای فضیل از نامن من
	زر بر گیر . فضیل دست در نامن او کرد مشت او پر زر شد و

۸ مثنوی س : لموئفه ت ۱۱ ۱۲ توبه س : مردان ت ۱۱ ۱۶ حالست

س : اثنای ت ۱۱ ۲۳ — س : بمن ده ت ۱۱

* حکایت مشابه ، تذکرة الاولیا ۶ ، ص ۶۶

بیهود داد . یهود در دست و پای او افتاد و گفت ، بن در توریة خوانده‌ام که هر کرا توبه نصوح کرامت فرمایند ، اگر دست بخاک برد زر برآرد و مرا یقین شد که توبه ترا حق تعالی پذیرفته است .

لمولفه (رمل)

- [آ] توبه ات بلا صدق اگر همبر شود ظك در دست تو بی شك زر شود ۶
چون ترا حاصل شود این منزلت ظك بر فرق زر بی حاصلست
- حکایت : آن در مقام جانبازی اخی شقیق بلخی رحمة الله علیه روزی در بغداد بر لب دجله نشسته بود . قافله حجلاج در رسیدند . شتربانی پیر بنزد خواجه آمد و گفت ای شیخ ، مردی ام بیابانی مرا پندی ده و چیزی آموز سودمند که چون بدان عمل نمایم از آن سودی یابم . گفت بعد از آنك قدم اخلاص در راه ۱۲
توبه نهی و از هوای نفس باز رهی این سه سخن یاد گیر . اول ، آنکه هر کاری که از برای نفس خواهی کردن از برای خداوند نفس کن . دوم ، هر چه نفس از تو خواهد تو از خداوند نفس خواه . ۱۵
سوم ، هرچه از خداوند نفس بتو رسد بدان راضی باش . پیر شیخ را وناح کرد و برفت . بعد از مدتی شیخ در همان موضع نشسته بود مردی را دید که بی سفینه بر روی آب بی تحاشی میرفت . شیخ آواز داد و آن شخص بجانب شیخ آمد و سلام کرد . شیخ او را بشناخت و گفت ، تو آن نیستی که سه سخن از من آموختی ؟ گفت بلی ، چون از خدمت شیخ رفتم بخدای بازگشتم و روی اخلاص و راز بزرگراه ۱۸
بی نیاز بردم و توبه کردم و از آن سه سخن دو را بعمل آوردم . ۲۱
این مرتبه یافتم و از سخن سوم عاجزم .

۱ او س : فضیل ت ۱۱ ۱۹ — س : و سلام ۰۰۰۰ شیخ ت ۱۱ ۲۱ شیخ س :
تو ت ۱۱ ۲۳ سخن س : پند ت ۱۱ ۲۳ — س : که هرچه از خداوند نفس
بتو رسد راضی باش ت ۱۱

لمولفه مثنوی (رمل)

- صدق می باید ترا ای بوالفضل گرنه مادی ظلومی و جهول
 در زبان جز توبه نذری نیست در دل از اخلاص فکری نیست
 چون ندارد توبه ات ز اخلاص تاب بی سفینه چون روی بر روی آب
 اول از اخلاص فلکی ساز کن بعد از آن در بحر پای انداز کن
 تا تو همچون آن شتریان ولسی ز آب دریا زیر پا سازی پلی

- [ب] حکایت : آن مجذوب درگاه حضرت یزدان و آن فارغ از
 وجود آب و نان شیخ آبان علیه الرحمة والغفران گوید ، وقتی
 شب در میان مزارات بودم و آن شب از غلبه اسرار گردگار هیچ
 نغنودم . ناگاه چهار مرد را دیدم که می آمدند و جنازه می آوردند
 برخاستم و مستقبل شدم و گفتم مگر آن شخص را کشته اند و درین
 شب بمقبره فرستاده . گفتند گمان بد مبر که این مقتول حقست
 نه مقتول خلق و ما به پنج درم مزدور این جنازه ایم و مادر وی
 بر سر قبر نشسته است . پیش رفتم و گفتم ای عجوزه این چه
 صورتست و چرا این میت را بروز بیرون نیاوردی تا مسلمانان بنماز
 او حاضر می شدند ؟ گفت این پسر من فاسق بود و در مدت عمر
 بقدر برك كاهي ازو عمل طالح در وجود نیامد و گناهش زیاده
 تر از کوهست . در حالت بیماری گفت ای مادر توبه کردم و بخدای
 بازگشتم که اگر زنده بمانم دیگر مرتکب معاصی نشوم و اگر
 بمیرم سه وصیت با تو دارم ؛ زینهار بجای آوری . اول ، آنك
 جنازه من بروز بیرون نبری که هر که جنازه من بیند بر من لعنت
 کند . دوم ، چون بمیرم ریسمانی در گردن من بند و گرد خانه
 میکش و میگوی که اینست سزای فاسقان و طامیان . سوم ، چون مرا

۱ مثنوی س : — ت ۱۱ ۸ الغفران س : الرضوان ت ۱۱ ۱۲ — س :

ای شخص ت ۱۱ ۱۲ مقتول ۰۰۰۰ خلق س : مقتول خلق نیست و مقبول حقست ت ۱۱

۱۷ برك س : — ت ۱۱ ۲۳ سزای س : جزای ت ۱۱

- در گور نهی یکموی سفید خود با من همراه ساز تا مگر بحرمت
 آن حق تعالی بر من رحمت کند . چون رحلت نمود ریسمان در گردن
 وی کردم و خواستم که گرد خانه کشم ، آوازی شنیدم که ای پیر
 زن مکن که پشیمان شدن او از گناه موجب رحمت الهیست او را
 عفو کردیم و بهشت جاودانی فرستادیم و با وی صلح کردیم . چون
 این سخن از آن ضعیفه شنیدم برو نماز کردم و بسیاری بگریستم
 و او را در قبر نهادم . دیدم که بر خویشتن می جنبید متوهم
 شدم . دست دراز کرد و کفن از روی خویشتن برداشت و چشم باز
 کرد و در روی من بخندید و گفت ، ای آبان ، خداوند تبارک تعالی
 کریم و رحیمست همه نیکان و بدانرا ببرکت توبه خواهد آمرزیدن .
 این بگفت و چشم برهم نهاد . خاك او را راست کردم و رفتم .

۱۲

مثنوی (رمل)

دست کورانه بحبل الله زن	جز با مر و نهی یزدانی متن
چیست ؟ حبل الله رها کردن هوا	کین هوا شد صرصری مرعلا درا
ماهی اندر تابه کرم از هواست	مرغ را پرها ببسته از قفاست
چون رها کردی هوا از بیم حق	در رسد شقراق از تسنیم حق
دشمن راه خدا را خسوار دار	دزد را منبر منه ، بر بار دار
دزد را تو دست بریدن پمندی	از برای عجزی دستش ببندی
گر نبندی دست او ، دست تو بست	گرتو پایش نشکنی ، پایت شکست
چه عجب گر مرگ را آسان کند	او ز سحر خویش مد چندان کند

۱۵

۱۸

۲ — س : مرا عذاب نکند ت ۱۱ ۵ کردیم س : نمودیم ت ۱۱

۸ کرد س : کردم ت ۱۱ ۱۱ رفتم س : معاودت نمودم ت ۱۱

الْفَصْلُ الثَّانِي

فِي كَثْرَةِ الطَّاعَةِ وَ فَوَائِدِهَا

(مثنوی (رمل)

۳

آدمی را هست در هر کار دست لیک مقصود از همه خدمت بدست
تا صفا باشد مران آینه را تا صفا آید ز طاعت سینه را
قدر هر روزی ز عمر مرد کار باشد از سال جهان پنجه هزار
آن دلیلی که ترا مانع شود از عمل آن نعمت ظایع شود
با روی مردی بخور اندر عمل تا شوی خورشید کرم اندر حمل
اصل خود جذبه است لیک ای خواجه تاش کار کن ، موقوف آن جذبه مباش
چون تو می بینی ، که کاری میکنی بر حیات و راحتی بر میزنی
چون که تقصیر فساد می رود آن حیات ذوق پنهان می شود
جهد کن ، تا نور تو رخشان شود تا سلوک و خدمت آسان شود
هین هین ای راه رو بیگانه شد آفتاب عمر سوی چاه شد
این قدر تخی که ماندست ، نیاز تا بروید زین دو دم عمر دراز

[۱ ب]

حکایت : از حضرت امیرالمومنین عمر خطاب رضی الله عنه
سوال کردند که با وجود آنکه همه روز همت با صلاح مهمات مسلمانان
مصرف میداری و هم علیه بنظم امور جمهور معطوف میفرمائی و
شب لحظه بر بستر خواب آسایش نمینمایی و از بندگی و عبودیت
یکساعت بر بالین استراحت آرامش نمی‌پایی . گفت اگر بروز خواب
کنم از ضبط احوال و اموال مسلمانان غافل مانم و در آخرت
معاتب و مظطب باشم . و اگر بشب خواب کنم تن پرورده باشم و
از طاعت و بندگی حضرت عزت اجتناب نموده . با وجود این دو صورت
که در عهده منست عجب که دیده من بخواب و تنم پرنازد .

۱۵ امیرالمومنین عمر خطاب رضی الله عنه س : امیرالمومنین رضی الله
عنه علی بن ابیطالب صلوات الله و سلامه علیه ت ۱۱ ۲۳ بخواب و
پرنازد س : بخواب رود و به تنم و آسایش پرنازد ت ۱۱

لمؤلفه (رمل)

۳	کاهلی و مدبری را پیشه کرد چین ز شام کفر در ابرو گرفت گشت غافل رفت بر هم عالمی حامی خلق اند شهبازان عشق	۲
۶	تا شود کار دو عالیشان تمام	۵

حکایت : آن هادی و مرشد طریق عمروزید خواجه حنید
رحمة الله عليه اندر ابتدا بزازی کردی . و چون بدکان آمدی در
۹ عقب صندوق اقمشه رفتی و صد رکعت نماز کردی و بعد از آن بیرون
آمدی و بمعامله و بیع و شری اشتغال نمودی . چون حالت رحلت
او واقع شد ، ابن عطا که از جمله ملازمان او بود گوید که بوقت
۱۲ مفارقت روح از بدن مبارک زبان در دهن او متحرک بود . گوش
داشتم قرآن میخواند . گفتم ای مخدوم درین حالت نیز از طاعت
ظالی نیستی . گفت هیچ وقتی برنج کشیدن خوشتر ازین حالت نیافتم .
۱۵ زیرا که این آن ساعتیست که روزنامهٔ عمر آخر می شود و بعد ازین
هیچ طاعت در دیوان من نخواهند نبشتن . بعد از ساعتی مرغ روحش
قفص قالب تهی ساخت و بر کنکرهٔ قصر اَرْجَعِیْ اِلَی رَبِّکِ رَاضِیَةً مَرْضِیَّةً
(قرآن ، ۸۱ / ۲۸) آشیانه انداخت .
۱۸

لـمـولـفـه[ۛ] (مـضـارـع)

او بود سرور همه اقطاب روزگار دارا الخلافه گشت ز موتش بجان فکار
بر رفت ازین سراجہ دون مرغ روح او بر آشیان شرع گرفت از شعف قرار

حکایت * : آن شهسوار میا دین دین و کرم ابرهیم ادم رحمة

۵ حارس ... حامی س : ۱۱ ت ۱۱ مردی س : بگناردی ت ۱۱ ۱۴ خالی
 س : غافل ت ۱۱ ۱۷ اُرْجِعْ ... رِبِّكَ س : + رَاضِيَةٌ مَرْضِيَّةٌ ت ۱۱ ۱۸ —
 س : و وجود از این سرای فانی باز پرداخت ۰ ت ۱۱ ۲۱ شرع س : عرش ت ۱۱
 ۲۲ دین س : — ت ۱۱

اللَّهُ عليه وقتی قصد حج کرد . چون بکنار بادیه رسید با تن
خویش گفت که همه کس بقدم این راه میروند مرد آن باشد که
بخانه دوست بدیده رود .

۳

بیت (هزج)

شرطست ، که چون در حرم عشق آئی زان پیش که پای در نهی ، سر بنهی

- ۶ پس در هر قدمی که نهادی سجده کردی تا در مدت هفت سال قطع
بادیه نمود و بمقصود رسید . گویند که آن شب که ابراهیم ادهم
وفات یافت از آسمان بانگی آمد که *أَلَا أَنْ أَمِينُ الْأَرْضِ قَدَمَاتٍ* ، خلق
متحیر بماندند . گفتند چه شاید بودن . روز دیگر واقف شدند که
۹ ابراهیم ادهم از نار فنا بدار بقا رحلت نموده است .

- حکایت* : مرشد ربانی ابو سلیمان نارانی گوید شبی بر
عادت معهود در محراب ایستاده نماز میکردم . ناگاه خواب بر من
۱۲ غلبه کرد . بنشستم چشم من در خواب شد حوری دیدم که از در
خانه درآمد و خانه از اشعه جمال او روشن شد . و من از
مشاهده لقای او متحیر شدم . چون بمن رسید سلام کرد و گفت
۱۵ ای شیخ از جمال من شرم نداری که مرا جهت تو می آرایند و تو
می خفتی . گفتم که حضرت عزت گواه باشد که من بعد اختیار در
کف خواب ننهم .
۱۸

شعر (مضارع)

- گر نیستی درین دل من آتش فراق کم هر زمان بسوزد ازواستخوان و پوست
چندان بگریمی که مرا آب چشم من بر نازی ، و می بردی تا بگوی دوست
۲۱

۹ واقف شدند س : ظاهر شدند ت ۱۱ ۱۴ روشن شد س : منور گشت ت ۱۱

* حکایت مشابه ، تذکرة الاولیاء ، ص ۱۹۲

- چون این سخن بگفتم متبسم شد و از تبسم او شعشعه نور آفتاب
 جمالش کاشانه را منور گردانید . گفتم سبطان الله حق تعالی ترا
 عین نور آفریده است . گفت میدانی که این نور از کجاست ؟ گفتم
 نه . گفت در فلان شب که زمهریر و ماعقه بود برخاستی و بآب
 یخ طهارت کردی و وضو ساختی و نماز گزاردی و بقرآن خواندن
 مشغول شدی از شدت سرما از هر دو چشم تو اشک روان شد . مرا
 فرمان آمد که از فردوس برین تاختن آوردم و يك قطره از آب
 چشم تو بر روی خود مالیدم چنین نورانی شدم .

۹ لمؤلفه (رمل)

رحمت حق را نگر ای بیخبر	چند کنی تکیه برین خواب و خور
در ره طاعت قدم از دیده ساز	اشک فرو ریز بسوز و نیاز
نور وضو بین ، که چها میکند	گلشن تا ريك غیا میکند
جهد بطاعت کن ، و علت میار	جز بدرون تخم محبت مکار

- حکایت : آن بعصمت سرافراز دینی و عقبی خدیجه النساء
 رابعة العدوی را عادت چنان بوده است که چون شب در آمدی و خلق
 بپارمیدی ، نفس را گفתי که امشب شب آخرین است و تا فردا زنده
 نخواهی ماندن برخیز و رنج برخود نه تا چون بمیری نباید که
 حسرت و پشیمانی خوری و سود ندارد میان در بستی و بقدم اطاعت
 شرایط طاعت تقدیم نمودی . چون روز شدی گفתי ای تن ضعیف دوش
 همه شب بیدار بودی امروز روزیست که فردا ندارد و تا قیامت
 روزی بدین لطافت روزی تو نخواهد شد . امروز دیگر جهد کن
 تا کاری کنی . القمه روز و شب را بدین صفت مستغرق طاعات
 و عبادات کردی و در سرما بجز پیراهنی نپوشیدی از بیم آنک

[۱۱]

۱ نور آفتاب س : حسرت ۱۱ ۳ میثانی س : نمیدانی ت ۱۱ ۴ —
 س : برنالعموز ت ۱۱ ۵ کردی س : گرفتی ت ۱۱ ۵ گزاردی س : کردی
 ت ۱۱ ۸ چنین س : همچنین ت ۱۱ ۱۱ بسوز س : زنور ت ۱۱

مبادا خواب او را رنجه سازد و پنجاه سال عمر او بدین نوع
بود .

لمؤلفه (رمل)

۳

ای که تو دعوی ز مردی میکنی در ره اخلاص کمتر از زنی
میزنی بر جان خود از غصه نیش میکنی دلرا بتیغ نفس ریش
استراحت را شعار خود کنی آتش اندر طاعت خود میزنی
یکزمان خوابت به از صوم و صلوة لذت نفست به از حج و زکوة
آخر از زن کم نه ناموس کو؟ چند باشی خرقه سالوس جو
بر کن از تن خرقه سالوس را بشکن این زنار و این ناقوس را
بهتر از زن گر نباشی، جهد کن تا نباشی کمتر از زن بی سخن

حکایت : مردی بوده است که او را صفوان بن سلیم گفتندی.
۱۲ با خدای تعالی عهد کرده بوده که هرگز یهلو بر زمین ننهد.
چهل سال اطاعت و طاعت بر نهج معاهدت نموده وقتی که خواب برو
غلبه کردی یکساعت سر بر زانو نهادی پس برخاستی و بخدمت حق
عز اسمه پرداختی چون عمرش بآخر رسید و مرض برو طاری شد ،
۱۵ همچنان سر بر زانو نشسته بود . گفتند ای شیخ ترا زحمتست یکساعت
یهلو بر زمین نه . گفت عمر بآخر رسیده است چگونه نقض عهد
کنم .
۱۸

بیت (رمل)

بقیامت برم آن عهد که بستم با- تو
تا در آن روز نکوئی ، که وفایت نبود
۲۱

۱ بدین نوع بود س : بدین صفت مصروف شد ت ۱۱ ۱۲ نموده س : می نمود
ت ۱۱ ۱۵ عز اسمه س : — ت ۱۱ ۱۵ پرداختی س : قیام نمودی ت ۱۱
۱۶ — س : از نشستن ت ۱۱

بر دیوار خانه تکیه کرده جان بجان سپرد . و غسل گوید که
در حالت غسل پیشانی او را دیدم سوراخ شده بود از بسیاری
سجده که کرده بود .

۳

مثنوی (رمل)

سال بی که گشت ، وقت گشت نیست
تا نمرdst این چراغ با گهر [ب]
هین مگو فردا ، که فردا ها گذشت
پند من بشنو ، که پند بس قویست
چون ندادت بندگی دوست دست
رو مکن زشتی که نیکهای ما
جز سیه روئی و فعل زشت نیست
هان فتیش ساز و روغن زودتر
تا بکلی نگذرد ایام گشت
کهنه برون کن ، گرت میل نویست
میل شاهی از کجایات خاستست
زشت آید پیش زیبای ما

۶

۹

الْفَصْلُ الثَّالِثُ

فِي التَّوَكُّلِ

۱۲

مثنوی (رمل)

نیست کسبی از توکل خوبتر
جز توکل جز که تسلیم تمام
جهد میکن ، تا توانی ای کیا
کافر من ، گر زیان کردست کن
کسب جز نامی مدان ای نامدار
سرشکسته نیست ، این سر را مبند
در حذر شوریدن شور و شرست
گفت آری ، ار توکل رهبرست
چیست ؟ از تسلیم خود محبوب تر
در غم و راحت همه مکرست و دام
در طریق انبیا و اولیا
در ره ایمان و طاعت یکنفوس
جهد جز وهمی مدان ای بل عیار
چند روزی جهد کن ، باقی بخند
رو توکل کن ، توکل بهترست
این سبب هم سنت پیغمبرست

۱۵

۱۸

۲۱

- گفت ییغمبر باواز بلند
هر که ترسید از حق، و تقوی گزید
با توکل زانوی اشتر ببند
کار تقوی دارد و دین و صلاح
ترسد از وی، جن و انس و هر که دید
خوف آنکس، راست گو را خوف نیست
که ترا گوید بهر دم بر ترا
حسن ظنست و امید خوش ترا
که ازو باشد دو عالم را فلاح
خوف آنکس را کش، اینجا طوف نیست
امنشان از عین خوف آمد پدید
لاجرم باشند، هر دم بر مزید

- حکایت : روزی اهومطیع بلخی، حاتم ام را گفت : می شنوم
که سفرها میکنی بی زاد و راحله و بی مرافق و قافله چگونه
است ؟ مرا بیان کن . بچهار چیز ، توکل بعنایت حق عز و علا
مینمایم . اول ، آنک همه دنیا را مملکت خداوند خود می بینم . دوم ،
همه خلق را بنده حق میدانم . سوم ، اسباب رزق بفرمان وی می بینم .
چهارم ، هر جا که می باشم خود را در حکم و قضای او میدانم . گفتم
کسی را که این زاد و راحله باشد قطع منازل و مراحل بسرو
آسان گردد و دایم در حفظ ایزدی و عنایت سرمدی باشد .

- حکایت : حامد اسود گوید : که وقتی با آن قطب افلاک
معرفت و مرکز دایره حقیقت عاشق خاص ابرهیم خواص میرفتم . بوادی
رسیدم که او را وادی الحیات خوانند از کثرت افاعی و حیات که
در آن وادی باشند . گفتم ای مخدوم این موضع خطیر است ازینجا
گذشتن بهتر مینماید . فی الحال عما بر زمین زد و رکوه از دست
نهاد و سجاده بینداخت ، بنشست . من نیز بضرورت موافقت کردم و
از مرافقت او اجتناب ننمودم و مترصد که ع تا خود فلک از
پرده چه آرد بیرون ، چون شب در آمد و جهان تاریک شد از جوانب
افاعی و حیات در حرکت آمدند ، دلم از جای بشد و حیاتم نماند .

۷ ام س : — ت ۱۱ ۹ عز و علا س : — ت ۱۱ ۱۴ عنایت سرمدی

باشد س : صابنت سرمدی ماند ت ۱۱

- گفتم الله الله ای شیخ مرا دریاب . خاموش باش و بذکر حق
 جل و علا مشغول شو . ماران گرد من برآمدند . دلم در طپیدن
 ۳ و اعضا در لرزیدن افتاد . گفتم ای شیخ زینهار . شیخ بانك بر
 من زد و گفت خدارا یاد کن . القمه تا آنك مقدمه سیاه صبح
 طلایه سوار لشکر شب را هزیمت کند ، در قلق و اضطراب و خوف
 و التهاب بودم . چون قرص خورشید سر از گریبان صبح بیرون آورد ،
 ۶ [ب] شیخ برخاست و ادای طلوة نمود و بعد از فراغ قمد رفتن کرد .
 من سجاده شیخ را برداشتم ماری سیاه دینم عظیم بزرگ در زیر
 سجاده حلقه کرده و شیخ تا روز بر بالای آن عبادت نموده ، گفتم
 ۹ ای شیخ نظر کن . گفت کودکی مکن که در همه عمر خویش خوشتر
 ازین شبی در عبادت حق جل و علا مرا دست نداده است .

لمؤلفه (مجتبث)

۱۲

- چو با تجلی حق بود خلوتم امشب رهیدم ازالم و خوف شیر و اژدرها
 مرا که خوف ز قهر حقست ، چون ترسم ز غیر حق اگر می رسد هزار بلا
 ۱۵ چو خوف باشد از حق ، ز خوف عز چه باك اگر چه کلام بلاات خورد نهنگ آسا

لمؤلفه (رمل)

- * بود شیخی از کبار اولیا بلکه قطب وقت و پیر با صفا
 ۱۸ شیخ ابو حمزه ز مشهوران دین کاشف اسرار و زاریاب یقین
 عزم بیت الله کرد آن مرد مست اندر آن ره منفرد از هر چه هست
 دست در ذیل توکل کرده سخت باز در گوی توکل برده رخت
 ۲۱ روز و شب قطع منازل می نمود يك شبی بس تیره و تاریک بود
 بود چاهی اندر آن ره بس عمیق فم گشوده همچو قطاع الطريق

۵ — س : مادی ت ۱۱ ۹ آن س : او ت ۱۱ ۱۱ — س : شبی ت ۱۱

۱۴ چون س : حق ت ۱۱ ۱۵ باشد س : باشد ت ۱۱ ۱۶ لمؤلفه س :

+ حکایت منظوم ت ۱۱

- بیخبر بُد شیخ ، و می شد همچو باد
 شیخ بیخود گشت زان حال عجیب
 خویشتن را دید سالم در زمان
 چون شب دیجور رفت ، و روز شد
 کاروانی میگذشت ، آنجا رسید
 در درونش قطره از آب نـه
 گفت در دم مردم چـالاک را
 تا بپوشانند آن چاه شگرف
 جمع کردند ، آنچه دریاست بود
 خواست فریادی کند آن مرد کار
 گفت چون دارد نگه بیرون چاه
 چون توکل کرده ام بر لطف او
 بعد از آن چه را بدان خشاک و خار
 رخت بر بستند ، و در هامون شدند
 شیخ سه روز و سه شب در چاه بود
 بنده خود را چو کرد او امتحان
 کرد رحمت بعد از آن بر حال او
 تا بیامد آن ، سر چه را گشود
 بر لب چه سخت کرد او دستها
 شیخ چون دید آنچنان حال عجیب
 منت این گریه را بر من نهد
 گر بمانم در بن چه سالها
 ملهم غیبش چنین الهام باد
 بیش ازین بودن درین چه نیست حکم
 دست زن در هر دو پای شیر ما
 شیخ چون ملهم شد از اسرار غیب
 دست زد در پای شیر با وقار
- از قضا چون یوسف اندر چه فتاد
 چون بخود آمد در آن چاه مهیب
 سجده حق کرد از فرط جنان
 شاه رومی بر حبش پیروز شد
 کاروانسار چون آن چاه دید
 در برونش جای مکث و خواب نه
 خار کرد آرند و هم خشاک را
 کس نیفتد تا درون چاه ژرف
 درین چه شیخ آن غوغا شنود
 یادش آمد فکر مگر کردگار
 در درون چاه هم دارد نگاه
 سهل باشد شکوه ام از عفا و
 جست بگرفتند آن مردمان کار
 کس نداند ، تا کجا و چون شدند؟
 حافظ و یارش یقین کالله بود
 در محبت یافتش ظالمز جان
 گفت شیری را که بد پرخش جو
 صنع خود را حق تعالی مینمود
 جانب شیخ روان شد پایها
 گفت میخواهد خداوند مجیب
 در ظلام تهمتنی زین فن نهد
 کی برم منت ازین امثالها؟
 کای محب ما ذق الاغلام داد
 تو چه دانی ، تا که ما را چیست حکم؟
 از بن چاه ضلالت خوش برا
 شد درونش ظالی از انواع ریب
 تا برون آمد از آن چاه چو قار

- شیخ چون آمد برون زان چاه ژرف
 روی بر خاک مالیدن گرفت
 شیر با آن هیبت و فر شکرف
 پیش شیخ از شوق نالیدن گرفت
 ۳ شیر اندر دست و پای او فتاد
 بر خلاص خویشتن وجد و سمع
 جانب مطلوب خود در راه او فتاد
 هر یکی بر سمت مقصود رو نهاد
 این چه حالست ماین چه سرست ماین چه کار؟ این چه طالب این چه مطلوبست و یا؟
 این چه صدق و این چه اخلاقت و شوق؟ این چه عشق و این چه عاشقت و ذوق؟
 عقل حیرانست ازین گفتارها
 دیدۀ گریانست ازین اسرارها
 کین سعادت اولیا را از کجاست
 وان شقاوت اشقیا را از چه خاست
 ۹ این همه ز آثار و لطف و قهراوست
 قهرا و و لطف او هر دو نکوست
 لطف وجود او مگر یارت شود
 فیض فضلش رونق کارت شود
 ورنه ز اعمال چه آید ای فقیر؟
 ۱۲ غیر از آب دیده و آه و زخیر

- حکایت: آن مستان باده خمزانه محبت و آن سرخوشان
 جام مودت و در طریق عبودیت راسخ و ساعی سفیان ثوری و شیبان
 ۱۵ راهی، بمراقبت یگدیگر بمهمی میرفتند. در راه شیری بدیشان رسید.
 سفیان گفت ای شیبان، دشمن قصد ما دارد و ما را سلاح نیست.
 گفت مترس که او بنده همان کس است که ما بنده اویم. چون
 ۱۸ شیر نزدیک شد، شیبان بقدم توکل استقبال نمود و گوشهای شیر
 بگرفت و بروی بنشست. شیر دم می جنبانید و دهن در زمین می زد
 مالید. سفیان گفت ای شیبان این چه دلیریت. گفت اگر
 ۲۱ موجب ازدیاد اعتقاد عوام که منتج سمعه و ریاست نبودی زاد و
 راحله بروی نهادمی و تا مکه بر پشت وی رفتمی.

لمؤلفه (رمل)

۱ — س: و ت ۱۱ ۴ و س: — ت ۱۱ ۵ — س: خود ت ۱۱
 ۵ در راه او فتاد س: در ره فتاد ت ۱۱ ۸ اسرارها س: احوالها
 ت ۱۱ ۱۰ قهرا و و لطف او س: — ت ۱۱ ۱۵ — س: در راه ت ۱۱
 ۱۷ — س: ای مسلمان ت ۱۱ ۱۷ مترس س: مترس ت ۱۱ ۱۷ وی س:
 او ت ۱۱

هر که او مخصوص درگاهش شود
چون بلطف حق شود و اصل دلش
چون بجز حق او نترسد از کسی
چون همه خوفش ز راه حق بود
در توکل نه قدم ایمن نشین
لطف حق همراز و همراهش شود
حق کند از مهر حل مشکلش
شیر و اثر درها برش باشد خسی
دیو و دد را خوف از او مطلق بود
صنع حق را روشن و ظا هر ببین

حکایت * : حجاج بن یوسف قصد خواجه حسن بصری کرد و بقتل
او کس فرستاد . خواجه را خبر شد از مسکن معهود فرار بر قرار
اختیار کرد . خواجه حبیب عجمی بر در خانه خود ایستاده بود ، خواجه
را مضطرب دید . بعد از سلام پرسید که حال چیست ؟ قمه تقریر کرد
و از کیفیت قصد حجاج باز نمود . خواجه گفت در خانه رو و
بنشین . خواجه حسن در خانه رفت . بعد از ساعتی متعلقان حجاج
در رسیدند و از خواجه حبیب تفحص خواجه حسن کردند . گفت درین
خانه است . متعلقان حجاج درون رفتند و چندانج طلبیدند کس را
ندیدند ، بیرون آمدند و گفتند ، روا باشد که ما را مسخره کنی
و دروغ گویی . گفت دروغ نمیگویم حق تعالی شما را نابینا ساخته
است .

مثنوی (رمل)

جان نامحرم نبیند روی دوست
پاک کن دو چشم را از موی عیب
دیده بینا از لقای حق شود
چون ز حسن بیرون نیاید آدمی
در گنار این جمله ره را در بصر
در نظر رو در نظر رو در نظر

جز همان جان کامل او از کوی اوست
تا ببینی باغ سروستان غیب
حق کجا همراه هر احمق شود ؟
باشد از تصویر غیبی او عمی

۸ کرد س : نمود ت ۱۱ ۱۰ از کیفیت قصد حجاج س : از قصد حجاج
کیفیت ت ۱۱ ۱۶ — س : تا او را نمی بیند ت ۱۱

چون این سخن بشنودند عوانان و حاج دیگر باره درون رفتند و چندانج کرد خانها برآمدند و در گوشهای خانه و دهلیزها طلبیدند ، غیر از کدوی شکسته چیزی ندیدند ، برون آمدند و سفاکت کنان رفتند . ۳

لمؤلفه (خفیف)

هر که را حفظ حق شود رهبر	چه مضرت و راز شور و ز شر
چون توکل کند بفضل خدا	از چه ترسد ز شیر و اژدرها
هر که طالب شود و راهبندی	حق نگهدارند ز بد بختی

خواجه نزد خواجه حسن آمد و مراسم معذرت بتقدیم رسانید . خواجه حسن گفت ای شیخ حق استادی بجای آوردی . گفت اگر راست گفتن من نبود ، و اعتماد بر توکل و عنایت حق نکردم هر دو هلاک می شدیم . و چون تو مشاورت با من کردی من بر حکم حدیث نبوی علیه السلام اعتماد کردم که الْمَشَاوَرَةُ حِصْنٌ مِنَ النَّدَامَةِ وَأَمْنٌ مِنَ الْمَلَامَةِ و ترا در خانه فرستادم و بقین دانستم که از شر دشمن محفوظ خواهی ماند . و نیز حضرت رسالت صلی الله علیه و اله و سلم میفرماید که مَنْ كَذَبَ مِنْ أَسْطَرٍّ وَلَا نَدِمَ مِنْ أَسْطَرٍّ وَلَا أَفْتَقَرَ مِنْ أَقْتَصَدَ ، یعنی نومید نگردد هر که در کارها از ایزد تعالی استظاره خواهد . و پشیمان نشود هر که از خردمندان رای جوید . و درویش نشود آنکه اندازه نگه دارد . لاجرم برکت مشورت تسو و ۱۸

استظاره من حق تعالی ترا بچشم ایشان کدوی شکسته نمود که راستی سبب استخلاص دو جهان نیست . بموجب نص قوله تعالی ، يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ . (قرآن ، ۱ / ۱۱۹) و مدلول حدیث نبوی علیه افضل الصلوات علیکم بالصدق فان الصدق یهدی الی البر و البر یهدی الی الجنة . ۱۹

۱ چون بشنودند س : — ت ۱۱ ۵ وراز س : دراز ت ۱۱
 ۱۱ — س : حضرت ت ۱۱ علیه السلام س : — ت ۱۱ ۱۸ برکت س : ببرکت
 ت ۱۱ ۱۹ نمود س : بنمود ت ۱۱ ۲۰ استخلاص س : خلاص ت ۱۱ ۲۲ افضل
 الصلوات س : — ت ۱۱

رباعی

- مدقست که بنیاد عمل محکم ازوست دل را مدد نور و صفا هر دم ازوست
چون از سر مدق میزند صبح نفس بنگر که همه روشنی عالم ازوست ۳
- در حکایت : علقمه کوید : که هیچکس را در حالت صلوة چنان
مستغرق نمیدیدم که عامر عبدالقیس را . توجه او در صلوة بمرتبه
بود که در وقت عقد فرض ، ابلیس در صورت ماری آمدی و خود را ۶
در گردن او حلقه کردی چنانکه هر که در مسجد در آمدی از صلابت
آن مار بگریختی و گاه بر مصلی او آمدی و زیر پیرهن او رفتی
و سر از گریبان او بیرون کردی . عامر هیچ از آن هیات و حرکات ۹
او مضطرب و متزلزل نشدی و التفات بدو نکردی . او را گفتند
ای شیخ سخت طاقت داری که ازین مار بدین عظیمی نمی ترسی . گفت
در راه توکل شرم میدارم که غیر از حضرت عزت از دیگری ترسم . ۱۲

مثنوی (رمل)

- هر که جست از نام شیطان در نماز رست از قید دو عالم وقت راز
زان که این شیطان عدو جان تست دایما در فکرت ایمان تست ۱۵
هیبتی دارد بقوت در عصا که ز هیبتش می کردند ماس
این شکوه بانك آن ملعون بود هیبت بانك خدای چون بسود
هیبت بازست بر كبك نجیب هر مگس را نیست زان هیبت نصیب ۱۸
زانك نبود باز میاد مگس عنكبوتان پی مگس گیرند و بس
بانك دیوان کلبان اشقیاست بانك سلطان پاسبان اولیاست
می نیامیزد بدین دو بانك دور قطره با بحر خوش از بحر شور ۲۱

۶ در س : بر ت ۱۱ ۷ در س : از ت ۱۱ ۹ — س : حاضر نکردی
ت ۱۱ ۱۰ او را گفتند س : — ت ۱۱ ۱۲ غیر س : بجز ت ۱۱
۱۶ هیبتش س : هیبتش ت ۱۱

الْفَمْلُ الرَّابِعُ

فِي طَلَبِ الْحَلَالِ

- نکته : عبدالله عباس رضی الله عنه میفرماید : که اگر
بندۀ چنان رکوع کند که پشت او چون کمان خم گردد . بوحدانیت
حضرت عزت که هیچ سود ندارد تا تفرقه میان حرام و حلال نکند
و لقمه خود را پاک نسازد .

مثنوی (رمل)

آن بود ، آورد کسب حلال	لقمه کو نورافزود و کمال
عشق و رقت زاید از لقمه حلال	علم و حکمت آید از لقمه حلال
جهل و غفلت زاید آنرا دان حرام	چون ز لقمه تو حسد بینی و دام
دیده اسبی کو کره خر دهد	هیچ گندم کاری و جو بر دهد
عیش کم ناید ، تو بر درگاه باش	در دل خود کم نه اندیشه معاش
منصب خرق سبها آن اوست	آنک برون از طبایع جان اوست
کی خورد بنده خدا الا حلال	گر شود عالم پر از خون مال مال
ورنه ابلیسی شوی اندر جهان	هان و هان ترک حسد کن با جهان
هر چه خواهد ، تا خورد او را حلال	هر که در وی لقمه شد نور جلال
تو اگر شهدی خوری ، زهری شود	او اگر زهری خورد ، شهدی بود
- حکایت* : آن شهباز میدان گرم ابرهیم ادهم رحمة الله علیه
چون مقر سلطنت زیر پای آورد و بر مقام شیطنت دست رد نهاد و
منصب تخت و بخت را و ناع کرد . و بعد از فراغ علایق و عوایق
و ترک خدم و حشم با خود اندیشید که در خراسان حصول لقمه حلال

۳ — س : نکته ت ۱۱ ۸ آورد س : از رده ت ۱۱ ۹ ... آید
زاید ... س : ... ت ۱۱ ۱۶ هر چه س : هر که ت ۱۱ ۱۷ ... بود ...
شود س : ... ت ۱۱ ۱۸ شهباز میدان س : شهباز میادین ت ۱۱
۱۸ — س : علیه ت ۱۱

- متعذر است . متوجه عراق شد و در طوس در باغی خود را بده درم
 مزدور ساخت ، و بمطافط اشجار و اثمار مشغول شد . روزی خداوند
 ۳ باغ بیامد و از ابراهیم انار شیرین طلبید . ملتمس او را اناری
 چند بیاورد . چون شکستند ترش بود . تا سه نوبت میرفت و انار
 می آورد هر چند پاره میکردند شیرین نبود . خداوند باغ گفت که
 چرا شیرین نمی آوری ؟ گفت نمی شناسم که شیرین کدامست ؟ و ترش
 ۶ کدام ؟ خداوند باغ گفت هیچ انار نخورده ای ؟ گفت نه . گفت مگر
 تو ابراهیم ادهمی که چنین زاهدی ؟ گفت :

لمؤلفه (رمل)

- ۹ حفظ باغت را شدم مزدور من نه از برای خوردن انگور من
 گر ز باغت برك ناری خوردمی به بدی ز آتش شراری خوردمی
 ۱۲ ترش و شیرین ز نارت گر چشم بی اجازت بس که محتلم کشم
 در امانت گر نه من افزون کنم آخر ای نادان خیانت چون کنم
 تهمت می دیگر نهی بر زهد من سازیم رسوای دهر و انجمن
 ۱۵ آه ازین رسوایی بی حاطم وای ازین اندیشه های باطلم
 من چرا سازم مکلان در باغ خلق یا چرا باشم غلام لبس و دلوق
 گوشه گیرم چو عنقا زین میان تا نگردهم تهمت زهدم عیان
 ۱۸ چون سرایر احوال او ظاهر شد ترك آنموضوع کرد و خداوند باغ
 را بدرود کرد و برفت . پس از مدتی شقیق بلخی رحمة و اسعة در
 شام بدو رسید و گفت ، ای ابرهیم کجا بودی ؟ گفت در طلب قوت
 ۲۱ حلام که این درگاه را جز بقوت قوت حلال نتوان یافت .

۳ — س : چند ت ۱۱ ۳ طلبید س : طلب کرد ت ۱۱ ۴ — س :

ابراهیم ادهم ت ۱۱ ۷ مگر س : نه ت ۱۱ ۸ — س : ابرهیم ت ۱۱

۱۶ لبس و دلوق س : دلوق و خلق ت ۱۱ ۱۸ کرد و س : گفته ت ۱۱

۲۰ بودی س : میروی ت ۱۱

- حکایت : آن در مطاسبه مبداء و معاد کافی بشر حافی
- رحمة الله عليه از مردان راه و مقربان درگاه حضرت اله بود . چنانچ
- ۲ خضر پیغمبر علیه السلام بزیارت وی آمدی . جوانی بغایت پارسا با
- بشر حافی طریق مصاحبت و راه موانست و مجالست داشت . روزی هر
- دو بتماشای بجانب صحرا برون شدند . بشر جوانرا گفت هوس دیدن
- ۶ جمال خضر علیه السلام داری ؟ گفت ، منت پذیرم . لحظه نگذشت قبه
- پیدا شد و پیری در لباس سبز در آن قبه نشسته . چون نزدیک
- رسیدند و بر وی سلام کردند . خضر علیه اسلام از بشر احوال
- آن جوان تفحص نمود . گفت جوانیست بمصاحبت مشهور و بعفت معروف .
- ۹ خضر از آن جوان سؤال کرد که هیچ با اهل دنیا مصاحبت کرده ؟
- گفت نه . گفت پدرت مصاحب بوده است ؟ گفت بلی . در حال قبه خضر
- ۱۲ علیه السلام غایب شد . بشر گوید تا در حیات بودم دیگر آن دولتم
- دست نداد و از آن سعادت محروم شدم .

لمؤلفه مثنوی (رمل)

- ۱۵ اهل دنیا کیستند ؟ ای مرد راه بنده نفس و غلام مال و جاه
- روز و شب در بند جمع سیم و زر مانده زیر بار زر چون فرج خر
- همچو توئی روز و شب در آتشند بهر حمام هوا سر کین کشند
- ۱۸ تا شود حمام نفس و حرصشان گرم چون گرما به سرگین کشان
- هر که با ایشان کند ، یکدم نشست بی شک اندر آتش ماتم نشست

- حکایت : آن مست بطار صمدانی ابراهیم شیبانی رحمة الله
- ۲۱ علیه که از اقطاب اولیا بود ، گوید : که ملکی بود از لباس ایمان
- عور و از زمره اسلامیان دور جام ظلمت کفر نوشیده و خلعت ضلالت

۲ حضرت اله س : این ت ۱۱ ۸ — س : حافی ت ۱۱۱۱ — س : از پدر

میراث یافته ت ۱۱ ۱۲ علیه السلام س : — ت ۱۱ ۱۳ سعادت محروم

س : ملاقات مهجور ت ۱۱ ۱۴ مثنوی س : لمؤلفه ت ۱۱

نفاق پوشیده ، و او را پسری بود بهدایت و عنایت حق واصل و
مشرَب او را شرب شوق حاصل .

۳ لمؤلفه (مضارع)

- مست از شراب وحدت حق بود آن پسر مستغرق هدایت حق گشته سر بسر
فارغ ز مال و ملک و غوغای سلطنت ایمن ز های و هوی رعایای مملکت
- ۶ در سر بلا تجلی حضرت الوهیت شطرنج عشق می باخت و پنهان در طلاس
شوق حق مهره نرد درد می انداخت ، تا آنک پدر بحال او پرداخت
و از مشرب و مذهب او واقف شد و قصد قتل او کرد . پسر
۹ بر حسب الْفِرَارُ مَمَّالًا يُطَاقُ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ فرار بر قرار اختیار
کرد و بدار الاسلام آمد ، و بقدم اخلاص بطاعت و اطاعت او امر حق
و احکام شرع مشغول گشت . بعد از مدتی عارضه برو عارض شد و
۱۲ مرضی برو طاری گشت . واقف شدم و بعیادت او رفتم . فسر اش را و
ظاک و بالین او خار و خشاک ، بیماری عشق برو غالب و وصال
مطلوب حقیقی را طالب ، بر حال او رقت نمودم و پرسیدم کوه
۱۵ چونی ؟ گفت :

بیت (هزج)

چنان با عشق همرنگم ، که خود را عشق میدانم

- ۱۸ چنان با یار دمسازم ، که ، خود را یار میدانم
- گفتم چه آرزو داری ؟ گفت دلم انار شیرین میطلبد . فی الحال برفتم
و تیشه و ریسمانی طاریت گرفتم و يك پشته هیمة آوردم و فروختم
۲۱ و از بها آن انار خریدم و پیش آوردم . چشم باز کرد و گفت

۲ شرب س : تراب ت ۱۱ ۶ شطرنج س : — ت ۱۱ ۸ — س : مطلب

ت ۱۱ ۹ — س : حدیث ت ۱۱ ۲۱ — س : وی ت ۱۱

- از کجا آوردی؟ قصه باز نفتم. گفت، تیشه و ریمان از آن پارسا بود یا نه؟ تفحص کردم صاحبش پارسا نبود. فی الحال انصار بینداخت و بعد از ساعتی در نزع افتاد. ای فرزند سخن بگوی. ۳
- گفت خاطرم دیدار پیره ممشاد را علیه الرحمه طالبست که بعد از ملاقات او اگر بمیرم هیچ حسرت نماند. گفتم ازینجا تا مقام او هفت روزه راهست. ازین سخن روی درهم کشید و آب از چشم فرو بارید. نماز شام این کلمات شد، هنوز نماز خفتن نبود که پیره ممشاد علیه الرحمه از در درآمد. گفتم سبحان الله ای شیخ از کجا می آئی؟ گفت، از خانه. گفتم چه وقت بیرون آمدی؟ ۹
- گفت صلوٰه مغرب گزاردم در دلم افتاد که نباید این پسر مرا آرزو کند. چون چشم پسر بر وی افتاد برجست و ویرا در کنار گرفت و در بر او جان تسلیم کرد. ۱۲

مثنوی (مقارب)

روان نقد جان پیش جانان نهاد	ببوسید دست وی، و جان بداد
بیا شیوه عاشقی یاد گیر	اگر این آرزو ناری اندر ضمیر
کمی نشنود لاف عشق از دلست	نگرا از جان گذشتن بود مشکلست
- ۱۵

- حکایت: مردی از خراسان بطلب قوت حلال بشام رفت. او را گفتند که از خواجه حسن بصری توان یافت. بخدمت خواجه ۱۸
- ببصره آمد و استدعای قوت حلال کرد. خواجه گفت: من مرد فقیهم و آنج از برای من می آورند بران اعتماد نیست و من از آن وقتی میخورم که مردار بر من حلال گردد، و اگر قوت حلال خواهی ۲۱
- بفلانموضع رو احمد نامی هست او را ببین، باشد که مقصود حاصل

۱ باز گفتم س: با او بگفتم ت ۱۱ ۱۰ گزاردم س: انا کردم ت ۱۱

۱۱ ویرا س: پیرا ت ۱۱ ۱۲ او س: پیر ت ۱۱

گردد . و متوجه آنموضع شد و آن جوانرا دریافت . جوانی دید
خوش مطوره و بزراعت مشغول ، دو گاو در پیش بر يك طرف زمین
آب و بر يك طرف علف نهاده و بر حسب حکم اَطْلُبُوا الرِّزْقَ مِنْ
جَبَايَا الْأَرْضِ بر زراعت اشتغال نموده که هیچ صناعت بهتر از زراعت
و هیچ بضاعت خوبتر از قناعت نیست . شعر

قطعه (متقارب) ۶

مرا لقمه نان که در خور بود پدید آورم از ره دهقنت
بنزدیک دو نان نخواهیم نمود ز بهر دو نان بعد ازین مسکنت
من و طاعت و گوشه عافیت زهی پادشاهی زهی سلطنت ۹

گوید : بر وی سلام کردم و از وی التماس قوت حلال نمودم . جوان
بگریه افتاد و گفت ، ای جوانمرد اگر این حاجت بوقت دیگر بودی
حاصل شدی ، پارسال این گاوئرا گشاده بودم با یگدیگر خصومت
کردند یکی بگریخت و در زمین همسایه که نمناک بود برفت و پای
او بتخم شخم همسایه نا پارسا آلوده شد و بدین سبب در محصول
پارسال اشتباه است و امساله خود نرسیده است . ۱۵

لمؤلفه (هزج)

برین تقدیر من هرگز نیابم حلال از لقمه کاندن جهان نیست
بترك خواب و خور گویم ازین پس چنان نام که در دهر آب و نان نیست ۱۸

حکایت : آن از شوائب معصیت ظاهر و زکی وهیب بن ورد
المکی ، هرگز لقمه بدھان نبردی تا حقیقت آن معلوم نکردی . وقتی
در مکه در دامن کوه صفا میرفت . مردی را دید سلج خرما نهاده ، ۲۱

۱ دید س : — ت ۱۱ ۳ طرف س : جانب ت ۱۱ ۶ قطعه س : شعر ت ۱۱

۱۴ محصول س : محصوله ت ۱۱ ۱۵ — س : معذور دار ت ۱۱ ۲۰ معلوم

نکردی س : ندانستی ت ۱۱

میفروخت . شیخ نزد او شد و گفت : این خرما از کجا آوردی ؟ و از که خریدی
 و از باغ کیست ؟ آنکس را خشم آمد ، گفت : اگر خواهی بخر والا آسان
 گیر و مخر . شیخ گفت : می ترسم که از جای ناموجه آورده باشی .
 ۳ خرما فروش گفت : این نان که در مکه میخوری گندم او را از
 مصر می آورند و در مصر حلال کجاست ؟ چرا این احتیاط در نان
 نکنی ؟ وهیب گریان شد و گفت ، بدان خدای که وحدانیت دلیل ذات
 ۶ و صفات اوست که هیچ طعام نخورم تا آن وقت که مردار بر من
 حلال گردد .

لمؤلفه (رمل)

۹

گر تو هستی ره رو راه خدا اندرون خود ز شبهه پاک دار
 از حلال اریافتی ، بادت حلال ورنه بی حرمت شوی در نزد یار

۱۲

حکایت : پیری از زمره مکاشفان ، از موضع سیستان ، همت
 خود در طلب لقمه جلال مصروف کرده بود . نوبتی او را اخبار
 کردند که در فلان بلده مغیست و محصول املاک او حلالست . پیر
 متوجه آن مُغ شد و طلب مطلوب کرد . مُغ گفت ، مگر در سیستان
 نیافتی ؟ گفت ، نه . گفت ، غله من حلالست . اما ندانم که سیم
 تو حلالست یا نه ؟ پیر متحیر و مضطرب شد و مُغ را وداع کرد ،
 ۱۵ و حال خود را بعنایت مسبب الاسباب گذاشت .
 ۱۸

مثنوی (رمل)

آنک بیند او مسبب را عیان کی نهد دل بر سببهای جهان
 ۲۱ این سببها بر نظر هلا پرده است گر نه هر دیدار ضنحش را سزا است

۷ طعام س : طعامی ت ۱۱ ۸ گردد س : نگردد ت ۱۱ ۱۱ نه س :
 نی ت ۱۱ ۱۰ اندرون س : اندران ت ۱۱ ۱۲ لقمه س : توبه ت ۱۱
 ۱۶ نه س : نیافتم ت ۱۱ ۱۸ — س : و ارادت ت ۱۱ ۱۸ گذاشت س :
 باز گذاشت ت ۱۱ ۲۱ گر نه س : که نه ت ۱۱

[ب]	دیده باید سبب سوراخ کن	تا حجب را بیر کند از بیخ و بن
	تا مسبب بیند اندر لا مکان	هرزه داند جهد و اکساب دکان
	چشمشان باشد ، گناره از سبب	در گذشته از حجب از فضل رب ۳
	روزی بی رنج میدانی که چیست ؟	قوت روحست ، و اتلاف تنست
	انجیل در قطع اسباب آمدند	معجزات خویش بر کیوان زدند
	بی سبب بحر را بشکافتند	بی زراعت جاش و گندم یافتند ۶

الْفَصْلُ الْخَامِسُ

فِي رِيَاضَةِ النَّفْسِ وَالْقَنَاعَةِ

مثنوی (رمل)

۹	در زمین مردمان خانه مکن	کار خود کن ، کار بیگانه مکن
	کیست بیگانه تن ظکی تو؟	کز برای اوست غمناکی تو
	تا تو تن را چرب و شیرین میدهی	جوهر خود را نبینی فربهی ۱۲
	گر میان مشک تن را ج شود	روز مردن گنده و رسوا شود
	مشک را بر تن مزین بر دل بمال	مشک چبود نام پاک ذوالجلال
	چون زره دان این تن پر حیف را	نه شتا را شاید و نه صیف را ۱۵
	قیمتش کاهی نه و حرمش چو کوه	جسته بی وجهی وجوه از هر گروه
	زین تن کز فکرت معکوس رو	صد هزار آزاده را کرده گرو
	سجده نتوان کرد بر آب حیات	تا نیا بی زین تن ظکی نجات ۱۸
	گردن خر گیر و سوی راه کش	سوی ره بانان و ره دانان خوش
	هین مهل خر را دست از وی مدار	زانک عشق اوست سوی سبزه زار
[آ]	گر یکی دم تو بغفلت و اهلیش	او رود فرسنگها سوی حشیش ۲۱

۷ — س : ریگها هم آرد شد از سיעشان — پشم بزا بریشم آمد کش
کشان ت ۱۱ ۱۷ کز س : کج ت ۱۱ ۲۰ و س : — ت ۱۱

دشمن را هست خرمست علف
ای بسا خر بنده را کرد او تلف
گر ندانی ، ره مرا بخت خر بخواست
عکس آن کن ، خود بود آن راه راست
ای برادر صبر کن بر درد نیش
تا رهی از نیش نفس کبر خویش
کلان گروهی کلای رهیدند از وجود
چرخ و مهر و ماهشان آرد سجود

حکایت : از طاوس خلوتخانه لاهوت و عنقای آشیانه ملکوت
و آن از زمره اقطاب و اولیا فرید سلطان بایزید علیه الرحمه ،
سؤال کردند که در این مدت از آنج بمارست مجاهده از مکاشفه
بتو رسیده است ، شمه فایده برسان . گفت ، زبان از میان و بیان
از ترجمان اظهار این معنی قاصر است .

شعر (خفیف)

إِعْتِمَاُ الْوَرَى بِمَغْفِرَتِكَ عَجَزَ الْوَا صِفُونَ عَنْ صِفَتِكَ
تُبَّ عَلَيْنَا فَإِنَّا بِكَ شَرُّ مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ

رباعی

کو که بداند نفس اسرارش کو گوش که بشنود دمی گفتارش
معشوقه جمال می نماید شب و روز کو دیده ، که تا بر خورد از دیدارش

اما از مجاهده که با نفس خود کرده ام با شما بیان کنم . شبی
از خواب درآمدم و نفس را مخاطب ساختم که برخیز و در نامین
طاعت آویز . تکاهل نمود ، آنمقدار که لفظ سبحان الله توان گفت .
برخاستم و گفتم ، ای مغرور مهجور وای بغفلت و خویشتن پروری
مسرور ، من ترا بعبادت حق ترغیب میکنم و با طاعت و بندگی خدای
ترحیب مینمایم تو اهمال میکنی ، موجب چیست ؟ بخاطرم آمد که دوش

۴ کلای س : که ت ۱۱ ۶ اقطاب و اولیا س : ت ۱۱ ۹ معنی س :

معانی ت ۱۱ ۱۳ — س : رباعی ت ۱۱

يك شربت آب از قاعده و دستور معهود زياده نفس را داده ، عهد
 [ب] کردم که ديگر آب نخورم و چون از تشنگی مضطرب ميشوم : پاره
 آب با خاک می آمیزم ، چنانکه لای ميشود و حنجره بدان تر می سازم . ۳
 گفتم ، ای نفس اگر در طاعت حق زياده برین کاهلی کنی و اوقات
 مرا پریشان سازی نان هم از تو باز دارم .

۶ لمؤلفه (رمل)

۶	ترك لذتهاى آب و نان كنـى	گر تو طاعت از صميم جان كنـى
	از بقا يابى سراسر زندگى	محو گردى در مقام بندگى
۹	كى ترا پرواى خواب و خور شود	در فناات چو بقا رهبر شود
	سوى آب و نان شتابى چون رضيع	چون هواى نفس را كردى مطيع
	مى شوى محروم از اين مايوس از آن	نه دهندت آب ، و نه يابى تو نان
۱۲	حكايـت : آن در مشاهده ماسوى الله اعمى خواجه حبيب عجمى	
	عليه الرحمه ، گفت ، هفت سال در آرزوى بريان ، بعد از آنك تقاضاى	
	نفس از حد گذشت بدكان طباخ رفتم . پاره نان و بريان خريدم .	
۱۵	در راه كودكى را ديدم از گرسنگى بغايت ضعيف ، گل رخسارش پژمرده	
	و رنگ گلنارش چون كاگل مشكبارش بشوليده و اثر جوع از جبين او	
	ظاهر و علامت فقر از سيمای او باهر . پرسيدم كه پسر كيستى ؟	
۱۸	گفت كه پسر فلان شيخ . او را بشناختم و فقر و فاقه پدر او	
	مرا معلوم بود . آن نان و بريان بدو دادم ، و متابعت نفس	
	را از شرور شيطنت دانستم . اگر چه هنوز با من در معاتبه است	
۲۱	و آرزوى خود ميطلبـد .	

۱ دستور س : — ت ۱۱ ۱ داده س : داده ام ت ۱۱ ۸ بقا س :

فنا ت ۱۱ ۱۳ — س : بودم ت ۱۱ ۱۶ — س : چون ۰۰۰ مشكبارش ت ۱۱

مثنوی (رمل)

- نفس تست آن مادر بی خاصیت که فساد اوست در هر ناحیت
 ۳ هین بکشاو را که بهر این دنی هر زمان قصد عزیزی میکنی
 نفس کشتی ، باز رستی ز اعتذار کمتر دشمن نماند در دیار
 گر نماز و روزها فرماییدت نفس مکارست فکری بایست
 ۶ آتش ترک هوا در خار زن دست اندر یاد نیکو کار زن

- حکایت : دو پیر بودند هر دو بدرجه هدایت رسیده . در اثنای
 مسافرت بدیهی رسیدند . شخصی ایشانرا غیافت نمود و برسم ما خضر
 ۹ بیضه لعل پخته بر خوان نهاد . یکی نفس کرد ، و دیگری بر خلاف
 او نفس را مقهور ساخت . چون از نارالضیف بیرون آمدند و بر
 کرانه آب رسیدند ، تابع نفس چون قدم بر روی آب نهاد غرق شد
 ۱۲ و مانع آرزوی نفس بقدم اخلاص از آب عبور کرد . همان شب شیخ خود
 را بخواب دید که گفت ، آرزو خوار شکم پرست بود نه خدای پرست .

لمؤلفه (خفیف)

- گر تو در بند آرزو باشی در پرستش دروغ گو باشی
 ۱۵ چون تو گردی شکم پرست چو دیو حق پرستان کنند بر تو غریو
 در پرستش مطیع نفس مشو در پی آرزوی نفس مشو
 ۱۸ ناگهان چون شکم پرست هوا نشوی غرقه چون منی در ما
 جهد کن گر شکست نفسانی آب دریا بزیر پا مانی

- حکایت : آن نگین معرفت را خاتم حاتم ، روزی دانگی
 ۲۱ سیم بشاگردی داد تا خرما آورد . شاگرد ببازار آمد پیری را دید

۲ بی س : بد ت ۱۱ ۷ — س : گویند ت ۱۱ ۷ — س : کرامت یافته
 ت ۱۱ ۹ — س : متابعت ت ۱۱ ۱۲ — س : کرد ت ۱۱ ۱۳ — س :
 ای فرزند ت ۱۱ ۲۱ آورد س : خرد ت ۱۱

- که خرما میفروخت . سیم بوی داد . گفت ، بیا تا جایی بنشینیم
و ترا خرما دهم . در کوئی رفتند تا مردی از خانه بیرون آمد .
۳ پیر ازو اجازه طلبید و بر در آن خانه نشست و بشاگرد حاتم
خرما داد . چون خرما را نزد حاتم آورد و حکایت خرما فروش عرض
کرد ، حاتم را دیانت آن پیر خوش آمد . روز دیگر شاگرد را جهت
۶ خرما پیش آن پیر فرستاد . پیر آن کودک را دید که باز بطلب
خرما آمد . گفت که ای جوان ترا هر روز آرزوی خرما می باشد؟
کودک گفت ، شیخ من حاتم اصمت و او میطلبد . گفت ، بَارَكَ اللهُ
۹ [ب] حاتم با همه بزرگی تابع نفس است . پنج سالست تا مرا آرزوی
خرماست و همه روز میفروشم و آرزوی نفس نمیدهم .

شعر (خفیف)

۱۲	بیش ازین گرد گوی آرز متاز	ای دل خرفه سوز مخرقه ساز
	چون بپایان رسید عمر دراز	دست کوتاه کن ز شهوت و حرص
	پای در کش بدامن اعزاز	دل پرناز ازین جهنده جهان
۱۵	پای بسته بدست آرز و نیاز	چند باشی درین محراب کنش
	تا شوی بر لباس فخر طراز	زین خرافات بر فشان نامن

- حکایت : آن در هوای اسرار طیار مالک بن دینار ، کوید
۱۸ که شبی در خواب مرا گفتند که بفلانموضع رو که ما را در آنجا
دوستیست و آرزوی ملاقات تو دارد . بدانموضع رفتم پیری را دیدم
بر در مسجد ایستاده انان میگفت ، چون فارغ شد ، بروی سلام کردم .
گفت عليك السلام یا مالک بن دینار . گفتم ای شیخ با وجود عدم
۲۱ ملاقات بر اسم من چون وقوف یافتی ؟ گفت از آشنایی ازلی و معرفت
لم یزلی .

-
- ۲ رفتند س : می رفتند ت ۱۱ ۲ — س : خود ت ۱۱ ۴ چون
آورد س : بنزدیک حاتم آمد و خرما بیاورد ت ۱۱ ۶ آن س : همان ت ۱۱
۶ کودک س : جوان ت ۱۰ ۱۱ روز س : روزه ت ۱۱ ۱۵ محراب س : خراب
ت ۱۱ ۲۲ چون وقوف یافتی س : وقوف تواز کجاست ؟ گفت ت ۱۱

رباعی

- ای دوست میان ما جدائی تا کی؟ چون من توام این منی و مایی تا کی ؟
 بلا غیرت تو مجال غیری چو نماند بس در نظر این غیر نمایی تا کی ؟ ۳

- چون از کلمات پیر بوی آشنائی بمشام جان من رسید ، دست و پای
 او ببوسیدم . مرا در مسجد برد . بعد از ادای طوة بخانه او
 رفتم و بعد از مطوره و مکالمه و سیر سرایر ضامیر ماحضر را ۶
 قرص جوینی پیش آورد ، بی اختیار بر زبان من رفت که کاش پاره
 نمک بودی . دخترکی بیرون رفت و پاره نمک بیاورد . نان با نمک
 بخوردم بعد از فراغ گفتم ، الحمدلله تعالی که حق تعالی ما را ۹
 قناعت داده است . دخترک گفت ای شیخ اگر ترا قناعت بسودی
 کوزه ما بدان بقال گرو نشدی که سالهاست تا درین خانه نان
 بی نان خورش بوده است . مالک بن دینار گوید که از استماع این ۱۲
 سخن چندان بگریستم که بجای اشک نمک آب از چشم من روان شد ،
 و بعد از آن ابواب آرزوی نفس خود مسدود گردانیدم .

۱۵ مثنوی (رمل)

گفت پیغمبر قناعت چیست؟ گنج	گنج را تو و امیدانی ز رنج
این قناعت نیست جز گنج روان	تو مزین لاف غم و رنج روان
چون قناعت را پیغمبر گنج گفت	هر کسی را کی بود ، گنج نهفت ۱۸
از قناعت هیچکس بی جان نشد	وز حریمی هیچکس سلطان نشد
سرکه مفروش ، و هزاران جان ببین	در قناعت غرق بحر انگبین
بند بگشا باش آزاد ای پسر	چند باشی بند سیم و بند زر ۲۱

۲ توام س : توام ت ۱۱ ۸ دخترکی س : دخترک ت ۱۱ ۹ تعالی س :
 — ت ۱۱ ۱۱ تا س : که ت ۱۱ ۱۳ از چشم من روان شد س : از چشمهای
 من بیرون آمد ت ۱۱ ۱۴ — س : و این پیر را وداع کرده معاودت نمودم
 ت ۱۱ ۱۶ و س : ای ت ۱۱ ۱۶ نمیدانی س : میدانی ت ۱۱ ۱۷ جز
 س : چو ت ۱۱ ۱۸ بود س : رسد ت ۱۱

کوزه چشم حریمان پر نشد تا صدف قانع نشد ، پر در نشد

الْفَصْلُ السَّادِسُ

فِي كَثْرَةِ الْبُكَاءِ خَشْيَةَ اللَّهِ

۳

مثنوی (رمل)

۱	ای خنک چشمی که آن گریان اوست	۱	وی همایون دل که آن بریان اوست
۲	آخر هر گریه آخر خنده ایست	۲	مرد آخر بین مبارک بنده ایست
۳	هر کجا آب روان سبزه بود	۳	هر کجا ریک روان زحمت شود
۴	بهر گریه آب آید بر زمین	۴	تا بود گریان و نالان و حزین
۵	گر ز پشت آدمی وز طلب او	۵	در طلب می باش و هم در طلب او
۶	تو چه دانی ذوق آب دیدگان	۶	عاشق نانی تو چون نا دیدگان
۷	گر تو این انبان ز نان خالی کنی	۷	پر ز گوهر های اجلائی کنی
۸	گفت فلبیکو اکثرا گوش دار	۸	تا بریزد شیر فضل گُردکار
۹	تا نگرید ابر ، کی خندد چمن؟	۹	تا نگرید طفل ، کی جوشد لبن؟
۱۰	تا نگرید کودک حلوا فروش	۱۰	بحر فیض حق نمی آید بجوش
۱۱	ز امر حق ابکوا اکثرا خوانده	۱۱	چو سر بریان چه خندان مانده
۱۲	روشنی خانه باشی همچو شمع	۱۲	گر فرو باری تو همچون شمع دمع
۱۳	ذوق خنده دیده ای خیره چند	۱۳	ذوق گریه بین ، که هست آن کان قند
۱۴	چون خدا خواهد ، که هان یاری کند	۱۴	میل ما را جانب زاری کند
۱۵	نالم زیرا نالها خوش آیدش	۱۵	از دو عالم ناله و غم بایدش
۱۶	چون ننال تلخ از دستان او	۱۶	چون نیم در حلقه مستان او
۱۷	نا خوش او خوش بود بر جان من	۱۷	جان فدای یار دل رنجان من

۳ فی ۱۰۰۰۰ الله س : + تعالی ت ۱۱ ۱۳ نگرید س : نگرد ت ۱۱ ۱۴ —

س : و ت ۱۱ ۲۱ بر س : در ت ۱۱ ۲۱ یار س : جان ت ۱۱

حکایت : آن کاشف اسرار منصور عمار گوید که شبی از خانه بیرون آمدم . بدرخانه رسیدم آوازی شنیدم که با حق راز میگفت که ای خداوند من ، و ای آفریدگار من ، از من چه خدمت آید که سزاوار عفو و مغفرت تو باشد غیز از معصیت .

مناجات (هزج)

۶ مرا بر گذشت از سر آب گناه در آتش روم گر نداری نگاه
آلهی فرو مانده ، و بی کسیم شده قافله پیش و ما از پسیم
کنون گر نه حفظ بود یار ما بیغما رود ناگهان یار ما
۹ ز جام غرور افتاده مست شده در ره آرز چون خاک پست

تو میدانی که این معصیتها که از من صادر شد مراد من خلاف امر تو نبود ،
[آ] هوای نفس مرا بفریفت و شیطان مرا از راه برد و من بعفو تو
مستظهر شدم و در بحر معصیت غوطه خوردم . اگر تو فریاد نرسی
۱۲ که رسد ؟ و اگر تو دستم نگیری که گیرد ؟ امید من برحمت تو
و خوف من از عذاب تو .

۱۵ مثنوی (متقارب)

بقهر ار برانی ، که خواند مرا بلطف ار بخوانی ، که راند مرا
ندارم برون از تو فریاد رس مرا درد دو عالم یکی یار بس
این نوع تضرع می نمود و زار قطرات عبرات بر صفحات وجنات می بارید .
۱۸ من هم بر موافقت او بسیاری گریه کردم و از آن گوچه بگذشتم .
روز دیگر بر در خانه او گذر کردم ، جنازه ای دیدم که از آن
خانه بیرون آوردند . پیرزنی را دیدم که از پس جنازه می آمد ،
۲۱

۳ — س : من ت ۱۱ ۸ بود س : شود ت ۱۱ ۹ غرور س : غروریم
ت ۱۱ ۱۳ — س : اگر تو رانی که خواند ؟ ت ۱۱ ۱۴ تو س : تست ت ۱۱
۱۵ مثنوی س : مناجات ت ۱۱ ۱۸ زار س : زار زار ت ۱۱ ۱۸ می بارید
س : می افشاند ت ۱۱ ۱۹ هم س : نیز ت ۱۱ ۲۰ گذر کردم س : گذرم افتاد ت ۱۱

- میان در بسته و در آب سرشک دیده غرق گشته، تخلص حال کردم .
 گفتند : پسری بود در سن هفده سالگی، هنوز گلزار جوانی او از
 جویبار آمال و امانی نضرت نیافته بود . امشب با حق تعالی در
 مقام مناجات تا صبح صادق راز و نیاز داشت . از بس که نالید
 و از دیده تا سحرگاه سیلاب سرشک بارید، چون صبح صادق متبسم شد
 و نسیم شجر متبسم گشت، بعد از آن طلوع فجر بر سر سجاده خنده
 زد و جانان بجانان سپرد .

مثنوی (رمل)

- ۹ هر که او از دار دنیا پاک شد از مطلق شدها گرچه خاک شد
 هر که او دنیای دون را کم گرفت همچو صبح از صدق خود عالم گرفت
 گر ز بی مغزی تو تنها دوستی چون پیازی پای تا سر پوستی
- ۱۲ حکایت* : آن در مکاشفات اسرار آلهی از کدورات نفسانی
 منزله و عاری قطب الاقطاب سفیان ثوری رحمة الله علیه را گویند که
 [ب] در جوانی پشت وی منحنی شده بود . پرسیدند که ای امام مسلمانان
 ترا هنوز ایام پیری و ضعفی نیست این انحای ظهر چیست ؟ گفت :
 ۱۵ مرا استادی بود از علمای روزگار، ممتاز در سرا و ضرا بگریه و
 زاری در مقام راز و نیاز، انواع ریاضت کشیده و تلخ و شیرین
 خوانچه دنیا چشیده، علم را با عمل توأمان ساخته و وجود خود
 ۱۸ را در اخلاص و طاعت حق درباخته . من خود را طفیل او گردانیده
 بودم و هستی خود را در هوای رضای او تسلیم ساخته و در راه
 ۲۱ ولا و مودت او محو شده .

۱ کردم س : کرده ت ۱۱ ۲ — س : ایام ت ۱۱ ۳ نیافته س :
 یافته ت ۱۱ ۴ مقام س : — ت ۱۱ ۴ از بس بارید س : از خوابه
 سرشک دیده سحرگاه چون بلبل شوریده سیلاب میبارید ت ۱۱ ۷ جانان س ۱۱
 جان ت ۱۱ ۱۴ — س : عنفوان ت ۱۱ ۱۹ را در اخلاص س : — ت ۱۱
 ۱۹ — س : در بندگی ت ۱۱ ۲۰ هوای س : طریق ت ۱۱ ۲۰ در راه
 شده س : در راه ولا و هوای مودت و محبت او عدم شده ت ۱۱

* حکایت مشابه ، سفینه الاولیاء ، ص ۱۲۰ و تذکرة الاولیاء ، ص ۱۵۸

مثنوی (رمل)

محو می‌باید نه نحو اینجـا بدان گر تو محوی بی خطر در آب ران
آب دریا مرده را بر سر نهد و ر بود زنده ز دستش کی رهد؟
چون بگردی تو ز اوصاف بشر بحر اسرار ت نهد بر فرق سر

تا آنک او را دعوت اُرْجِعْهُ اِلَی رَّبِّکَ (قرآن، ۸۹ / ۲۸) رسید. من بر
بالین وی نشسته بودم. چشم باز کرد و گفت: ای فرزند نه بینی
که با من چه میگویند. پنجاه سالست تا قدم در راه خدمت و طاعت
حق تعالی ثابت داشته‌ام و شب و روز با او پرداخته و گمراهان
این درگاه را بطریق مستقیم دعوت نموده‌ام، درین حالت مرا میگویند
برو مارا نشائی تا مگر از رحمت او نومید گردم.

شعر (محبت)

چه رنگهاست، که آن شوخ دیده نامیزد که تا مگر دلم از عشق او بپرهیزد
گهی ز طیره گری نکته در اندازد گهی ز بوالعجبی فتنه بر انگیزد
هزار شربت زهار از دست او بخورم ز عشق نعره هل من مزید برخیزد
چون این سخن بشنیدم از خوف قهر حضرت عزت آهی از باطن من
بر آمد و آوازی از ظاهر و پشت من چون کمان منحنی شد و تا
امروز از خشیت و بیم یک لحظه بی‌گریه و زاری نبوده‌ام و زمانی
بر بستر استراحت نغنوده.

بیت (رمل)

گرچه در طاعتی از حضرت اولاتا من ورچه در معصیتی از در اولاتیا من

۶ — س: مرا ت ۱۱ ۶ فرزند س: پسر ت ۱۱ ۷ میگویند س: میکند
ت ۱۱ ۸ حق تعالی س: حق عز و علا ت ۱۱ ۸ ثابت داشته‌ام س: برنداشته‌ام
ت ۱۱ ۱۰ — س: من ت ۱۱ ۱۸ استراحت س: راحت ت ۱۱

- گویند که چون سفیان بطهارت نشستی بجای بول از وی خون آمدی تا
آنک بیمار شد. طبیعی بود ترسا قاروره^۱ مرضی پیش او بردند.
پرسید که از آن کیست؟ گفتند: از آن سفیان ثوریست. طیب ۲
گفت: مرا نزدیک او برید. چون ببالین شیخ آمد و نبض او
بگرفت، گفت: نمیدانستم که در میان مسلمانان اینچنین مردان باشند.
این مردیست که جگرش از خوف حق تعالی پاره پاره شده است. ۶

مثنوی (رمل)

هر کجا شمع خرد افروختند	مد هزاران جان عاشق سوختند
عاشقانی که درون خانه اند	شمع روی یار را پروا نه اند
تا خیال دوست در اسرار ماست	چاکری و جانپاری کار ماست

- حکایت: آن گوهر بشار حقیقت و شریعت را جوهری خواجه
حسن بصری رحمه الله علیه را ی رسیدند که چرا گریان میباشی؟ ۱۲
گفت: میترسم که حق تعالی مرا بآتش دوزخ عقوبت کند، و بساک
ندارد و من هلاک گردم و او را زیان نباشد. چون وی بیمار شد
یکی از بزرگان دین بعیادت او درآمد زمین خانه را گُل دید، ۱۵
تصور کرد که مگر بی اختیار سبوی آب افتاده، ریخته باشد. کنیزک
گفت که آب دیده خواجه است که زمین خانه را گُل ساخته است.

۱۸ مثنوی (خفیف)

خنده هرزه کار غم بود	خنده برق را چه عمر بود
در رخ ماه نو کسی خندد	که از و سود مزد ببرند
پس تو باری چرا نگری خون	کت از و جان کمست، و دام افزون
غافلان خفته زاهدان نالان	جز بنالش سزا تر از پالان

۱۶ باشد س: است ۱۱ ت ۱۷ — س: در مدت بیماری ت ۱۱ ۱۸ مثنوی

س: شعر ت ۱۱

با تو مد در درج ناسفته خانه بر دزد و تو چو سك خفته

- حکایت : مردی بوده است او را زید بن الصبحه گفتندی
 وقتی روی بشاگردان کرد و گفت : عمر خود را حساب کردم شصت
 ۳ سالست، بیست و یک هزار و شصت روز باشد . اگر هر روز يك گناه
 کرده باشم ، ندانم تا روز قیامت در درگاه حضرت عزت احوال من
 چگونه باشد .

مثنوی (خفیف)

- گشت بالا دوتا ، و با من گفت که همی زیر خاک خواهم خفت
 خوش خوش از من جهان هزل و مجاز عاریتها همی ستانند باز
 ۹ پنبه ام از گوش کرد برون مرك که بیار ای گاه رفتن برك
 مثل هست در سرای غرور مثل یخ فروش نیشاپور
 در تموز آن بجنك نهاده به بیش کس خریدار نی و اودرویش
 ۱۲ یخ گنار ان شده ز کرمی و مرد با دل درد ناك و با دم سرد
 این همی گفت ، و اشك می بارید که بسی مان نماند ، و کس نخريد
 دست بر سر زد و عمامه بینداخت و جامه بدید و خرقة پاره کرد
 ۱۵ و چندان بگریست که از پای در افتاد و بیهوش شد . چون بخواست
 آمد ، دیگر باره گریه آغاز کرد و چندان بر سر زد و فریاد
 و زاری نمود که بیفتاد . بعد از ساعتی نظر کردند جان تسلیم
 ۱۸ کرده بود .

رباعی

- تا در طلب مات همی کلام بود هر دم که بدون ما زنی دام بود
 ۲۱

۷ مثنوی س : شعر ت ۱۱ ۸ خواهم س : باید ت ۱۱ ۱۵ جامه س :
 جبه ت ۱۱ ۱۵ کرد س : ساخت ت ۱۱

آن دل که درو عشق دلارام بود گرز ندگی از جان طلبد، ظام بود

حکایت : یکی از پیران گوید که در راه حجاز میرفتم .

۲ در اثنای طریق بجوانی رسیدم ، سرو پای برهنه و خار مغیلان اقدام
[او مجروح ساخته ، پیش قافله تنها میرفت گریان و با حضرت عزت
جل جلاله در مناجات و گویان .

۶ مناجات (هزج)

الهی در کمند حرص و آرم بغفلت صرف شد عمر درازم
ندارم حاصلی غیر از ندامت نمی بینم طریق استقامت
ز جنک نفس و شیطانم امان ده بدار الملك ایمانم نشان ده
کسی کز رحمت دل بر نگیرد طمع دارم ، که با یاد تو میرد
کریمای فیض رحمت بی قیاست ولی از سطوت خشمم هراسست
۱۲ الهی ، امت حضرت رسالت علیه افضل الصلوات اگر گناه کار اند گناه
من از همه بیشتر است . امید دارم که در مقابل عفو تو مجموع
گناههای بندگان محو گردد .

۱۵ مناجات

الهی لین جلت و جمت خطیبتی فعفوک عن ذنبی اجل و اوسع
هر چند حیات بیشتر اغوای نفسانی و افساد شیطانی که لازمه بشر
۱۸ است زیاده تر پس از بودن چه فایده . خداوند! بعد از شرف بیست
الله مرا در دنیا غریب مکنار و از زندان تن و قفس بدن مرغ
روح را روحی و ریطانی بخش . همه روزه قطع منازل و مراحل
۲۱ برین نهج می نمود تا آنک مناسک حج منتهی شد . بدو رسیدم و او

۴ — س : نالان ت ۱۱ ۱۲ — س : علیه افضل الصلوات ت ۱۱ ۱۵ شعر

س : مناجات ت ۱۱ ۱۸ خداوند! س : — ت ۱۱ ۱۸ — س : طواف ت ۱۱

۲۰ ریطانی س : نجاتی ت ۱۱

را در همان ناله و نفیر دیدم . چون نظرش بر من افتاد ، گفت :
 ای پیر موافق نیک آمدی . لحظه نگران حال من باش که حورای بهشت
 ۳ با حظار من آمده‌اند و مرا بجنّت الماوی دعوت میکنند . من گریان
 شدم . ساعتی نبود که آهی از دل برکشید و مرغ روحش از قفسی
 تن پرواز کرد و با علی علین رسید .

۶ مثنوی (رمل)

عاشقم بر رنج خویش و درد خویش	بهر خشنودی شاه فرد خویش
ظك غم را سرمه سازم بهر چشم	تا ز گریه پر شود در بحر چشم
اشك كان از بهرا و بارند خلق	گوهرست و اشك پندارند خلق
تا توانی بنده شو، سلطان مباش	زخم کش ، چون گوی شوی، چوگان مباش
زور را بگناره، و زاری را بگیر	رحم سوی زاری آید ای فقیر

۱۲
 الْفَصْلُ السَّابِعُ
 فِي إِخْلَاصِ عِنْدِ الدُّعَاءِ وَاجَابَتِهَا

مثنوی (رمل)

گر نداری تو دم خوش در دعا	رو دعا میخواه ز اخوان صفا
هر کوا دل پاک شه از اعتلال	این دعایش میرود تا ذوالجلال
درد آمد بهتر از ملك جهان	تا بخوانی مر خدا را در نهان
خواندن بی درد از افسرد کیست؟	خواندن با درد از دل مرد کیست؟
آن دعای بیخوان خود دیگرست	آن دعا زو نیست، گفت دا و رست
آن دعا حق میکند، چون او فناست	آن دعا و آن اجابت از خداست
واسطه مظلوق نی اندر میان	بیخبر ز آن لابه کردن جسم و جان

و آن دعای شیخ نه چون هر دعاست فانیست و گفت، او گفت خداست
بندگان حق رحیم و بردبار خوی حق دارند در اصلاح کار

- حکایت * : گویند آن مرشد ربانی ابوبکر کتانی در مسجد در ۳
نماز بود . طراری بیامد و ردا او از کتف مبارک او در ریود
او ببلزار برد که بفروشد و از بهاء آن کسوه معاصی در پوشید و
شریت مناهی بنوشد . فی الحال دست طرار خشک شد و فریاد برآورد . ۶
خلق برو جمع شدند و تفحص آن صورت کردند . قصه بگفت . هر یک او
را از جانبی ملامت نمودند و در سفاکت افزودند و گفتند : بنزدیک
شیخ رو و ردا بدو رسان ، تا مگر برکت دعای او حق تعالی دست ۹
تو باز دهد . طرار معاودت نمود و بمسجد باز درآمد . هنوز شیخ
در نماز بود . آهسته پیش رفت و ردا بر کتف شیخ انداخت و باز
پس آمد و بکنجی بنشست تا شیخ از نماز فارغ شد . طرار با دل ۱۲
افکار پیش رفت و بر شیخ سلام کرد و در پای شیخ افتاد و گفت :
خطا کردم و بد کردم و ندانستم .

۱۵ . لمؤلفه (هزج)

۱۵ .	و ز گلبن تو گُلی بجیدم	گستاخ بلاغ تو رسیدم
	غرق عرقم ازین خطالت	رویم سیهست ازین ندامت
۱۸	چون برک گُل دو هفته ابتر	دستم شده خشک و چشم من تر
	شرمنده نگفتمی ز رویت	ای کاش بمردمی بکویت
	آب رخ خویشتن ببردم	گر من گُنهی ز جهل کردم
۲۱	هستی تو کریم ، مکرمت کن	تو لطف نما ، و مرحمت کن

شیخ گفت : چه حالتست ؟ کیفیت باز نمود . شیخ دست دعا و نیاز

۱۰ — س : باز در ت ۱۱ انداخت س : افکند ت ۱۱ ۱۲ ندامت س :

ملامت ت ۱۱

* حکایت مشابه ، تذکرة الاولیا ۶ ، ص ۹۹

بدرگاه احدیت برداشت و دل بر اجابت دعا بگماشت و گفت : الهی
 آنج برده بود باز آورد . دستی که ازو ستده باز ده . فی الحال
 دست طرار درست شد و از دزدی بر دست شیخ توبه کرد و بسعادت
 نارین مساعد گشت .

لمؤلفه (رمل)

- ۶ در نماز اخلاص جانی بایستد تا در صدق و صفا بگشایدت
 منقطع گشتن ز وسواس و هوا منفرد ماندن ز محض ما سوی
 بلا دو چشم خون فشان کردن خطاب تا شود در دم دعاها مستجاب
- ۹ حکایت* : عورتی بنزد خواجه حبیب عجمی آمد و گفت : پیرو
 ضعیفم ، غلامکی داشتم که خدمت من کردی چند روز است که غایب شده
 است ، دقای در حق من کن تا مگر پدید آید . خواجه پیرزن را
 گفت : بلا خویشتن هیچ سیم داری ؟ گفت : دو درم دارم . خواجه ازو
 بستد و بزبان چیزی بگفت و آن سیم را بدرویشی داد . هنوز پیرزن
 در پیش خواجه ایستاده بود که غلام از در مسجد درآمد زنبیلی
 در دست و در وی وصله گوشت . پرسیدند که کجا بودی ؟ گفت : مرا
 بپارس برده بودند . این ساعت دو درم سیم بدادند و گفتند ببازار
 رو و گوشت بیار . چون ببازار آمدم و گوشت بخریدم و خواستم
 که بخانه روم مرغی بیامد و مرا در ریود و بدینجا آوردند . و
 حساب کردند از آنجا تا بصره یکماه راه بود .

لمؤلفه (رمل)

- ۲۱ بینش مردان این درگاه بین جنبش جان و دل افکار بین

۱ برداشت س : برافراشت ت ۱۱ ۱۶ بپارس س : بفارس ت ۱۱

۲۰ بیت س : لمؤلفه ت ۱۱ ۲۱ افکار س : آگاه ت ۱۱

* حکایت مشابه ، تذکرة الاولیا ۶ ، ص ۴۵

- * حکایت : یکی از بزرگان گوید که در بصره یکسال اقطار
امکار ابر رحمت از آسمان منقطع شد و نبات و اشجار از ریاض
ارض نرسد . باستسقا بیرون آمدند و تضرع و زاری نمودند و خیرات
۳ و تصدقات کردند هیچ سود نداشت . مأیوس و محروم معاودت نمودند .
بعد از ساعتی مردی را دیدم از گوشه بیرون آمد و گفت : الهی
بحرمت سری که در سر منست این خلق را رحمت کن . نظر کردم از
۶ یمین و یسار ابر در حرکت آمد و بارانی بارید که موجب امیدواری
مسلمانان شد . من بر اثر آن شخص رفتم و خانه او را نشان کردم .
و روز دیگر او را دریافتم و گفتم : ای شیخ دی روز بر درگاه
۹ حضرت حق جل و علا سر خود را شفیع کردی، سر آن با من بگو که
بنهایت متحیرم . گفت : در سر من دو چشم است که مشاهده جمال
طاوس الحرمین بایزید بسطامی کرده است .
۱۲

مثنوی (رمل)

اولیا اطفال حقند ای پسر	در حضور و غیب آگه باخبر
پاسبان اُمتانند اولیاء	در بشر واقف از اسرار خدا
بندگان خاص علام الغیوب	در جهان جان جواسیس القلوب
- ۱۵

- حکایت : ابواسحق ثعالبی گوید که در کتاب ربیع چنین
خواندم که مست جام عرفان شیخ هرم بن حیان وقتی تنها سفر کردی
۱۸ در میان کوهها راه گم کرد . چند شبانروز پریشان بود . کوهی
پیش آمد بنهایت رفیع چندانچ جهد کرد که تواند قطع نشیب و فراز
آن کردن ، نتوانست بی طاقت شد و با حق تعالی در مناجات افتاد .
۲۱

مناجات (رمل)

پادشاها چون همه هیچم ما سرز فرمان تو کی پیچم ما

۱۰ — س : مبارک ت ۱۱ ۱۴ بخبر س : باخبر ت ۱۱ ۲۰ پیش س : پیش
ت ۱۱ ۲۲ — س : مناجات ت ۱۱

قدرت و علم و ادانت بس تراست هر چه میخواهی توانی کرد راست
گرچه کردم جرم بسیاری ای خدا قادری نا کرده انگار ای خدا
اینچنین کاری که در پیش آمدست علم مفلس عقل درویش آمدست ۳

پادشاه بعلم چون کوهت که مرا هدایتی بخش و بوجه احسن و طریق
اسهل ازین ورطه ام نجات ده . در مناجات بود که کوه منشق شد
و راهی پیش آمد . هرم بن حیان گوید : چون از میان کوه بیرون ۶
آمدم ، بصرای فسیح و مأوای وسیع رسیدم . در عقب نظر کردم کوه
را بطل اول دیدم . سجود طاع معبود کردم و در محمّدت افزودم .

۹ مثنوی (خفیف)

موضع کفر نیست جز در رنج مرجع شکر نیست جز برگنج
شکر کو از پی زیلادت را عالم الغیب والشهادت را
شکر شکر او که ناند گفت ؟ گوهر ذات او که ناند سفت ؟ ۱۲

حکایت : مردی بود که علی الدوام صنعت او دزدی و بدبختی
بود و مسلمانان را از افعال او وقاحت و زشتی میرسید . ناگاه
گرفتار شد . اولوالأمر حکم کرد تا او را بر دار کشیدند و هلاک ۱۵
[ب] شد . خواجه معروف کرخی را گذر بروی افتاد و جیفه او را بر
دار دید رحمش آمد و گفت : الهی هر چه کرد مکافات دید ، بروی
رحمت کن . چون شب در آمد از آسمان آوازی شنیدند که هر که
خواهد که حق تعالی در دنیا و آخرت بر وی رحمت کند باید که
بر جنازه دزد مقتول بنماز حاضر شود . چون روز شد مردم از خواب
درآمدند و روی بدانموضع نهادند . و از کثرت خلائق چنان شد که ۱۸
آن روز دفن موقوف گشت . و روز دیگر مدفون شد . آن شب دزد را ۲۱

۶ پیش آمد س : پدید آمدت ۱۱ ۸ — س : طاع ت ۱۱ ۸ — س :
انواع ت ۱۱ ۱۳ صنعت س : — ت ۱۱ ۱۹ — س : در دنیا و آخرت ت ۱۱
۲۰ از خواب در آمدند س : از جوانب ت ۱۱ ۲۲ شد س : گشت ت ۱۱ ۲۲ شب
س : — ت ۱۱

بِخواب دیدند در چمن جان و روغۀ رغوان با حور و ولدان مبتهج
و خرامان . گفتند : این کرامت از کجا یافتی ؟ و بدین مقام
چگونه شتافتی ؟ گفت : حق تعالی مرا برکت دعای خواجه معروف کرخی
که بر جیفۀ من عبور کرد بیامرزید و بهشت روزی گردانید .

مثنوی (رمل)

۶	بی تو یاد هیچکس نبود روا	ای خدا از فضل تو حاجت روا
	تا بدین بس عیب ما پوئییده	این قدر ارشاد تو بخشیده
	بیست چندانم که بی باران چمن	تو همی دانی که چونم بی تو من
۹	وانجنا من مستجاب قاهره	یا رب اتم نورنا بالسا هره

الْفَمْلُ الثَّامِنُ

فِي الْحِكْمِ وَالْعَفْوِ وَمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ

مثنوی (رمل)

۱۲	خشم را من بسته ام زیر لگام	خشم بر شاهان شه و بر ما غلام
	خشم من بر من همه رحمت شدست	تیغ حلمم گردن خشم زدست
۱۵	بل ز صد لشکر بلا انگیزتر	تیغ حلم از تیغ آهن تیز تر
	و آن شتاب از هرزه شیطان بود	این تانی پر تو رحمن بسود
	چيست در مستی ز جمله صعب تر؟	گفت عیسی را یکی هشیار سر
۱۸	که از آن دوزخ بلرزد همچو ما	گفت باشد صعب تر خشم خدا
	گفت ترك خشم خویشا ندر زمان	گفت ازین خشم خدا چبود امان
	پر فکرت زن، که شهبازت کنند	چون در معنی زنی، بازت کنند
۲۱	رحمت کلی بود همام را	رحمت جز وی بود مرغام را

۱۱ بلا س : فی ت ۱۱ ۱۳ ما س : — ت ۱۱ ۱۴ من س : حق ت ۱۱ ۱۵ بلا
س : ظفر ت ۱۱ ۱۶ — س : از ت ۱۱ ۱۹ زمان س : میان ت ۱۱ ۲۰ کنند
س : کند ت ۱۱

رحمت جزوش قرین گشته بکل، رحمت دریاست هادی سبیل
رحمت جزوی بکل پیوسته شو، رحمت کلی تو هادی بین، و رو

- ۳ حکایت : آن متحیر در آفریننده کون عبدالله عون را گویند
که هرگز در حالت غم بر مزاج مبارک او غضب و خشم استیلا نیافتی
و از جبین منیر او اشعه آفتاب حلم تافتی، و اگر عونا بالله از
۶ حرکات ناپسندیده که موجب نفرت خاطر او بودی متغیر و متنفر
شدی، گفتی : بارک الله علیه مردم را معلوم گشتی که او
در خشمست . روزی غلام شتر خاصه او را که حامل زاد و راحله حج
و غزوات او بود بآب برده و بر چشم او چوبی زد و نابینا کرد .
۹ ملازمان دیگر گفتند که اگر مخدوم را غضب مستولی میگردد محسنت .
چون عبدالله قصه نابینا شدن شتر معلوم کرد و بعین الیقین مشاهده
نمود بغایت دلتنگ شد و گفت : سبحان الله نیک رفتی که بسر
۱۲ چشمش زدی برو ای غلام که ترا از مال خود آزاد کردم ، و بنماز
اقدام نمود .

۱۵ مناجات (هج)

- خداوندا اگر جز بنده تو ز نادانی گنه بسیار دارد
بلطف عفو آن دارد توقع که جرم او بروی او نیارد
ز بنده زلتی گر گشت ظاهراً ز روی لطف از وی درگنارد
۱۸ مکن بلا وی عتاب و سرگردانی که بنده طاقت قهرت ندارد
بعفوت ایمن من ورنه خشمست بدست غم مرا از پا درآرد

- ۲۱ حکایت : امام عرفا مرشد شیخ وصبی عالمین الشرحیل الشعبی
رحمة الله علیه را یکروز سفیهی بمواجهه سفاقت نمود . چون از حد

۳ — س : مگان و برآورنده ت ۱۱ ۴ در حالت غم س : — ت ۱۱ ۸ و ۹
ح : س : حج و غزوات ت ۱۱ ۱۰ — س : بر این غلام ت ۱۱ ۱۲ — س :
بغایت ت ۱۱ ۲۱ الشعبی س : — ت ۱۱

در گذرانید ، عامر سر برآورد و گفت : آلهی اگر آنج او میگوید
بدان موصوفم ، مرا توبه ده و اگر دروغ و غیر واقع میگوید او
را عقو کن .

۳

بیت (رمل)

اهل دل را از قغان سكه چه باكه كى شوند از بانك هر كس ترسناك

- ۶ حکایت : امیرالمؤمنین عثمان رضی الله عنه غلامی داشت ،
بی ادبی ازو طادر شد گوش او را بگرفت و سخت بمالید ، چنانكه
غلام از درد بنالید و آهی کرد . امیر گفت : بدین آه كه كردی
دل من مجروح شد بیا و انتقام را گوش من بگیر . غلام اجتناب
نمود . بعد از كثرت الطاج غلام پیش آمد و گوش امیر برفسق
بگرفت و نرم بمالید . امیر مبالغه كرد كه سخت بمال . غلام
گفت كه ای مخدوم همچنانچ تو از قصاب می ترسی من هم ترسم و
چون نخواهی كه روز قیامت من خصم تو باشم من نیز نخواهم كه
تو خصم من باشی . امیرالمؤمنین روی بقبله كرد و گفت : آلهی
هر حقى كه مرا برین غلامست بوی بخشیدم و از وی خشنود گشتم
۱۵ و او را آزاد كردم . تو او را بغفل خود از من خشنود گردان .

رباعی

- ۱۸ دوش از سر لطف و بنده پروردن خویش بنمودی ، طریق مردمی كردن خویش
جرم همه عفو كرد ، و دستم بگرفت خندان خندان فكند در گردن خویش

حکایت : امیرالمؤمنین حسن را پنج بار زهر نادنند اثری

- ۲۱ نکرد . در نوبت ششم اثر كرد و بطل نزع افتاد . امیرالمؤمنین
حسین رضی الله عنه بر بالین وی نشسته بود گفت : ای برادر از

- درد تو دل من خرابست و جگر کباب • ترا معلومست که این زهر
 بتو که داده است ؟ با من بگوی تا قصاب تو از وی طلبم •
 ۳ امیرالمؤمنین حسن گفت : ای برادر در خاندان آبا و اجداد ما
 غمازی نیامده است و درین حالت که در بستر فراش مرگ افتاده ام
 چگونه غمازی کنم ؟ و بروح جدم علیه السلام که اگر بهشت نصیب
 ۶ من باشد در وی نروم تا دهنده این زهر را با خود ببرم •

مثنوی (خفیف)

- بود مانند جد بخلق عظیم پاک عرق و نفیس خلق و کریم
 ۹ خواسته چون خرد ز بهر پناه شرف از منصب کریمش جاه
 ظطرش همچو بحری اندر شرع راسخ اصل بود شامخ فرع
 مرقد و مشهدش بر از افلاک مشرب و منهلش ز عالم پاک
 ۱۲ حکایت : هم از آن دُرّ صدف رسالت و شکوفه حقیقه بسالت
 روایت کند ، که روزی با جمعی از سادات بنی هاشم نشسته بود •
 مطبخی را در اثنای خوان نهادن کاسه از دست بیفتاد و بعضی
 ۱۵ از طعام بر دوش مبارک امیرالمؤمنین حسن ریخت • چنانچ قطرات آن
 بر روی همایون و طلعت میمون او آمد و از حرارت آن بشره مبارکش
 متغیر شد • غلام از توهم بیخود گشت •

۱۸ لمؤلفه

- ۷ چو آن بیچاره در خجلت فروماند روان والکاظمین الغیظ بر خواند
 امیر گفت : کُظِمْتُ غِیْظِي •

لمؤلفه (هزج)

- پرسنار از درون تنك نالان شد آن گلبرك خدا نرا ثنا خوان
 ۳ پس آنكه نصي والعا فين فروخواند ز مژگان اشك چون گوهر فرو رواند
- اميرالمؤمنين فرمود كه عفو كردم غلام گفت : والله لحب المحسنين
 ۵ امير گفت : چهار صد دنيا ر زرت بخشيدم و ترا از مال خود آزاد
 ۶ كردم .

لمؤلفه (هزج)

- چنين كردند نيكان زندگاني سبك روطان رهيدند از گراني
 ۹ شنودي اي پسر حرفي ز جوسوش كه چون با مجرمان الطاف بودش
- تو هم از رنك او نقشي برانگيز ز طور طرح او طوقی در آويسز
 ۱۱ بقدر طاقت خود جهد ميكن ز جان با علم و حكمت عهد ميكن

۱۲

الْفَصْلُ السَّابِعُ
 فِي السَّطَاءِ وَمَذْمَةِ التَّجَافِ

مثنوی (رمل)

- ۱۵ اي بسا امساك كز انفاق به مال حق را جز با مر حق مده
 تا عوض يا بي تو گنج بي كران تا نباشي از عداد كافران
- آن درم دادن سخن را لايقست جان سپردن خود سخي عاشقست
 ۱۸ نان دهی از بهر حق، نانت دهند جان دهی از بهر حق، جانت دهند
- گر بریزد برگهای این چنار کی کند فیض آلهت پایمال
 ۲۱ بس گنایان آئینه جود حقند زانك با حقند، وجود مطلقند

ترك شهوتها و لذتها سخط است	هر که در شهوت فروشد برنظ است
این سخط شایسته از سرو بهشت	وای آن کز کف چنین شای بهشت
عروة الوثقی است این ترك هوا	برکشد آن شاخ جانرا بر سما ۳
می برد شاخ سخط ای خوب کیش	مر ترا بالا کفان تا اصل خویش
ز آن فتوت بخشش بی علت است	پاکبازی خارج هر ملت است

حکایت : روزی عیسی پیغمبر علیه السلام ابلیس را دید ۶
گفت : ای ملعون کیست بنزدیک تو دوست تر ؟ گفت : ای روح الله
بخیل دوست منست . جهت آنکه هر چند عبادت زیادت کند حق تعالی
عبادت او قبول نکند . و گفت کیست نزدیک تو دشمن تر . گفت : ۹
فاسق جوانمرد دشمن منست . بسبب آنکه بجهت سخط او لحظه فلحظه
از حضرت عزت ندا آید که ای بنده من برکت سخطی تو معصیت ترا
بخشیدم . ۱۲

مثنوی (متقارب)

کرم ورزد آن سر که مغزی دروست	که دون همتانند بی مغز و پوست
بچنک آرو با دیگران نوش کن	نه بر فضل دیگران گوش کن ۱۵
ایثار مردم سبق برده اند	نه شب زنده داران دل مرده اند
خورش ده بگنجشک و کبک و حمام	که یکروز افتد های بدام
زراز بهر خوردن بود ای پسر	برای نهادن چه سنک و چه زر ۱۸
زراز سنک ظارا بیرون آورند	که با دوستان و عزیزان خورند
زرا ندر کف مرد دنیا پرست	هنوز ای برادر بخاک اندرست

حکایت : روزی رسول معاویه بنزد علیشه صدیقه آمد و گفت : ۲۱
امیرالمؤمنین سلام و بندگی میرساند ، و محقر صد هزار درم فرستاده

۱۱ من برکت سخطی : من بسبب حرمت سخط ۱۱ — س : همه ت ۱۱

۲۱ — س : رضی الله عنها ت ۱۱

است . حضرت عایشه جواری را فرمود که آنمبلغ بستند و همان لحظه
بایتام و فقرا و مساکین و آبناء السبیل قسمت کردند چنانچ یگدم
نماند .

۳

قطعه (مجتث)

توئی بغیض کرم میزبان آن عالم که آفتاب شد آنجا ببردگی مشهور
عروس جود تو خواتون آن شبستانست که مطبخیست درو آفتاب و مه مزدور ۶
آنحضرت و جواری در آن روز مأیم بودند . یکی از جواری گفت :
که یک دودرم بر نداشتیم که بقاتق دهیم و شب افطار کنیم گرسنه
ماندن بهتر از آن که ایتام و فقرا گرسنه خسبند . ۹

لمؤلفه (مجتث)

تو سیر خفته، و خوش خفته برفراش تنم گرسنه مانده فقیران درکعت تا روز
در آخرت بچه رو رونهی بدرگه حق اگرچه پشت تو در بندکیش گردد قوز ۱۲
حکایت : عبدالله عباس گوید که در ایام خلافت ابوبکر صدیق
رضی الله عنه یکسال از قلت امطار نبات نرست و غلات متعذر شد
و قحط در عالم پدید آمد . مردمان جمع شدند و بنزد ابوبکر صدیق ۱۵
رضی الله عنه آمدند و گفتند دعا کن تا حق تعالی این عزت
طعام از میان خلق بر دارد و راحت پدید آرد . صدیق از روی صدق
و نیاز دست تضرع بدرگاه بی نیاز بر داشت و دعا کرد . هنوز آفتاب ۱۸
بمغرب نرسیده بود که کاروانی از شام بیامد و هزار خروار شتری
گندم از آن امیرالمؤمنین عثمان رضی الله عنه بیاورد . مردم
مبتهج و مسرور شدند . روز دیگر بر در خانه امیرالمؤمنین عثمان ۲۱

۱ همان س : در آن ت ۱۱ ۷ — س : که کنیم ت ۱۱ ۱۱ خفته

س : خورده ت ۱۱ ۲۱ — س : عثمان ت ۱۱

- رفتند و استدعای ابتیاع گندم نمودند ، بکفایت ده دوازده بار .
 امیرالمؤمنین فرمود که از من زیاده برین میطلبند . گفتند که
 ۳ غیر از مردم این شهر که خواسته باشد ؟ فرمود که حضرت عزت
 یکی بده خواسته است ، بموجب نص قوله تعالی ، مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ
 عَشْرُ امْتَالِهَا (قرآن ، ۶ / ۱۶۰) مردم متحیر شدند . امیرالمؤمنین
 ۶ فرمود که نومید مباشید که من این هزار خروار گندم را در راه
 خدای تعالی بدرویشان و فقیران مدینه بخشیدم . بفرمود تا آن بار
 ریختند و صلاهی عام در داند ، هنوز عصر نشده بود که مجموع را برده
 ۹ بودند .

(مثنوی (رمل)

۱۲	آتک هرچه دوست تر دارد ندارد	در نیاید نیکوی روز معاد
	تا بخشد آنج محبوب شماس	ملک جنت آرزو کردن خطاست
	تا شوی در روز محشر رستگار	دست از غیر خدا کلی بدار
	ملک دین خویشتن معمور کرد	هر که خود را از بخیلی دور کرد
۱۵	هشت جنت بهر خود آماده داشت	هر که دست جود خود بگشاده داشت
	از سعادت خویش را بی بهره یافت	وانك خود را در بخیلی شهره یافت
	می نگردد مدخل ممسك شهید	گفت شیخ عمر سلطان بایزید
۱۸	کی کند در راه حق جانی سبیل	بر نخیزد از سر نای بخیل
	بی سخاوت دوری از درگاه او	در کنی صد جان فنا در راه او
	عبدالله عباس گوید که آن شب حضرت شاه امصفا محمد مصطفی صلی الله	
۲۱	علیه و سلم را بخواب دیدم . بر مرکبی سوار و حله بهشت در برو	
	تاجی از نور بر سر . پیش رفتم و سلام کردم و گفتم : یا رسول	
	الله لحظه توقف فرمای تا بعد از تمادی ایام مفارقت یکساعت	

۱ — س : بار تا ۱۱ ۳ فرمود س : گفت تا ۱۱ ۴ — س : قوله تعالی
 تا ۱۱ ۷ خدای س : حق تا ۱۱ ۷ — س : مخیلان تا ۱۱ ۱۰ مثنوی س :
 شعر تا ۱۱ ۱۷ می ۰۰۰۰۰ شهید س : می نگردد ممسك مدخل شهید تا ۱۱ فرمانی
 س : کن تا ۱۱

- دیدۀ غمیده‌ام از نور آفتاب طلعت منور گردد . گفت : ای عبدالله
امیرالمؤمنین عثمان صدقه داده است و حق تعالی پذیرفته است و
حوری بنام او مقرر شده ، در بهشت و بعروسی او مشغولیم . ۳

لمؤلفه (رمل)

- هر که در راه خدا نانی دهد حق مرو را دم بدم جانی دهد
تا که ماند زنده نامش در جهان جان او یابد بهشت جاودان ۶
- حکایت : عکرمه گوید رضی الله عنه که در روزگار سابق
امیری بود ظالم منادی فرمود که هر که در ولایت نانی بصدقه
دهد بفرمایم تا دست او را بُرند . خلق از بیم وی دست از صدقه ۹
باز نداشتند . درویشان بغایت در ماندند . روزی درویشی بر در خانه
عورتی آمد و گفت : از برای خدا مرا دریابید که کار من از
گرسنگی بغایت خرابست ، بر من رحمت کنید . عورت از درون خانه آواز ۱۲
داد که ای درویش از حکم امیر ظالم خبر نداری ؟ درویش گفت :
دارم ، اما احوال من سخت خرابست و زیاده ازین طاقت گرسنگی ندارم
و بهلاک نزدیک شده‌ام . زن را بر وی رحم آمد و گفت : خدا ۱۵
بر حقست و من بدوستی حق این صدقه بدم ، غایتا جان خود را در
[ب] راه محبت حق در بازم و هرچه از امیر ظالم بر من آید تحمل
کنم ، امید که در آخرت ظایع نگردد . ۱۸

شعر (رمل)

- میل ابرهیم با فرزند بنمود با جگر گوشه دلش در بند بنمود
وحی گردش حق تعالی کای خلیل جان اسمعیل کن فردا سبیل ۲۱

۳ مقرر شده : تعیین شده است ت ۱۱ هـ دهد س : دهم ت ۱۱ ۷ سابق س :
پیشین ت ۱۱ ۱۴ طاقت گرسنگی ندارم س : طاقتم نمانده است ت ۱۱ ۱۸ —
س : در آخرت ت ۱۱ ۱۹ — س : شعر ت ۱۱

چون تو دعوی محبت کرده پس چرا در غیر رغبت کرده
 آنج محبوبتو ستایش کن بعد از آن دعوی این اسرار کن
 هر چه غیر ما ست ترک آن بگو لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا^۳

دو قرص بیرون آورد و بدان درویش داد. خبر بامیر ظالم بردند.
 حکم کرد تا هر دو دست آن عورت بی گناه ببریدند. طفلی داشت
 شیرخواره، بر گردن او نشاندند و از شهر بیرون کردند. روی
 بصرا نهاد و میرفت، تا آنک تشنگی برو غالب شد و کس نمی یافت
 که بدو آبی دهد. بر لب آب آمد و بضرورت منحنی شد تا آب خورد،
 طفل از گردن او در آب افتاد. آن عورت فریاد برآورد و دست
 نداشت که فرزند را از آب بردارد تضرع بنیاد کرد و گفت:

بیت (رمل)

یادشاه ذوالجلال خالقا منعماً آمرزگار رازقا
 اگر حرکتی نایسندیده از من مادر شده است پس مرا بعقوبت هرچه
 بدتر ازین هلاک کن. والا چون از هر دو دست شده ام این طفلک
 را بمن رسان. بطار غیرت صمدیت از روایح عنایت متموج شد و
 از برابر آن ضعیفه دو جوان خوب منظر بر لب آب رسیدند.
 آن طفل را برداشتند و بر کنار آن عورت نهادند. بعد از آن
 چیزی خواندند و بر آن ضعیفه دمیدند. بیمن انفاس مبارک ایشان
 هر دو دست او درست شد. آن جوانان گفتند: ما را می شناسی؟
 گفت: نه. گفتند ما آن دو قرصیم که در راه خدای تعالی بدان
 درویش دادی. لاجرم حضرت عزت ترا از فضل خود مخروم نساخت، و ما
 را بدین صفت فرستاد تا سبب راحت تو شدیم، تا بدانند که هیچ
 آفریده در راه حق تعالی زیان نکرده است.

۴ — س: مفسدان ت ۱۱ ۹ برآورد س: می کرد ت ۱۱ ۱۳ صادر شده
 است س: در وجود آمده است ت ۱۱ ۱۴ کن س: گردان ت ۱۱ ۱۶ — س:
 بدان طفل ت ۱۱ ۱۷ آن طفل س: او را ت ۱۱ ۱۸ انفاس س: نفس ت ۱۱

لمؤلفه (رمل)

	در نگرای مرد صاحب با صره	رحمت حق را و غیها ناظره
۳	محسن او و انعام از و احسان از و	ما همه مستغرق احسان او
	گاه در احسان ببرد دستها	سازد اندر درد و محنت مبتلا
	با زینتر احسان همان دستش دهد	دست احسان بر سر و فرقش نهد
۶	قهر او احسان و جمله یکیست	مرد را احوال را بطارت اندکیست
	ای که هستی طالب دنیای دون	جمع کرده مال را از حد برون
	هیچ احسانیت با درویش نه	نان ز بهر میهمانت بیش نه
۹	روز و شب عمرت بجمع سیم و زر	مشتغل ز احوال مردن بیخبر
	بر درت درویش خواهد نان و آب	تو شوی از خواهش در اضطراب
	هیچ نندیشی ز درگاه خدا	از حساب محشر و روز جزا
۱۲	کز گنا یا نش شوی محتاج تر	گر چو قارونی بگنج سیم و زر
	آه از آن روزی که کردی مبتلا	در بلا آنگاه گویی ربنا
	ناله و فریاد بر گردون کشی	خواری و تشویش از هر دون کشی
۱۵	فکر آن رخ ز درویشان مپیچ	تا خدا از تو نپیچد لطف هیچ
	سایلا ترا زینهار از در مرغان	بی نواشان بر در خرگه ممان
	هر چه ناری، دم بدم ایثار کن	غم مخور، غم تکیه بر جبار کن

- [ب] حکایت : گویند در شهر دمشق مردی بود احمد نام . بصنعت کفشگری مشهور و محقری اندوخته و نیت بیت الله کرده . روزی پسرک را بخانه همسایه بمهمی فرستاد . کودک باز آمد گریان . پدر گفت سبب گریه چیست ؟ گفت : در خانه همسایه گوشت میخوردند و مرا ندادند . احمد بخانه همسایه رفت و گفت : عجب از شفقت شما که کودک طفل را از آنج میخوردید ندادید . همسایه چون این شنید ، بهای های

۹ مشتغل س : مجتمع ت ۱۱ ۲۱ — س : ر شکایت از کیست ت ۱۱ ۲۲ رفت

س : آمد ت ۱۱ ۲۲ — س : قصه ت ۱۱

- بنالید و گفت: از حال ما هیچ آفریده خبر ندارد نیراز حق
 تعالی. پنج شبانروز است که باتفاق فرزندان هیچ نخورده بودیم.
 امروز که کارد باستخوان رسید و مردار بر ما حلال گشت، بضرورت
 بیرون رفتیم و پاره گوشت مردار آوردیم. آنچ میخوردیم آن بود.
 بفرزند تواز آن سبب روا نداشتم. احمد ازین سخن بغایت دلتنگ
 شد و در نوحه و زاری افتاد و گفت: کعبه بیای خود برادر
 خانه من آمده است من کجا میروم؟ در حال بظنه آمد و آن قراضه
 را بتمام برداشت و بهمسایه داد و گفت این را نفقه عیال ساز.

۹ لمؤلفه (رمل)

- کعبه دلرا طلبای مرد راه تا ببینی کعبه را بر در چو ماه
 چون بدست آری دل پیوسته مرده بی نوایی بی دلی افسرده
 بیشتر از قطع راه آب و گل کعبه طوف تو کند از جان و دل
 چون حجاج بمزدلفه رسیدند. شیخ نالنون مصری را بخواب گفتند که
 امسال حج هیچکس را نپذیرفتند مگر حج احمد کفشگر را که در دمشق
 است.

مثنوی (خفیف)

- راه چشم تو سوی دل بمثل هست چون و خیر و منزل اول
 که همی هر دمی زر بخوری گفتم ای کعبه وه که بس دوری
 هست بر ساکنان بوقت بسیج راه دانرا ز زلف زیکی پیج
 لیک بر وی چو کرم گشت آتش راه گردد ز طبع زنکی خوش
 از تن و جاه و عقل و جان بگذر در ره حق دلی بدست آور
 آنچنان دان که وقت پیچ پیچ جز خدا اندر و نیابی هیچ

- ۸ عیال ساز س: عیال خود ساز و بدعی من پرناز ت ۱۱ ۱۰ چو س:
 چه ت ۱۱ ۱۱ افسرده س: افزوده ت ۱۱ ۱۲ رسیدند س: بایستادند ت ۱۱
 ت ۱۱ ۱۴ کفشگر س: اسکاف ت ۱۱ ۱۶ مثنوی س: شعر ت ۱۱ ۱۹ ز س:
 چه ت ۱۱ ۲۰ ز س: چه ت ۱۱

دل که با جاه و مال دارد کار آن دو سکه دان و این یکی مردار
از در چشم تا بکعبه دل عاشقانرا هزار و یک منزل

۳

الفصل العاشر

فِي صَفَاةِ الْبَاطِنِ وَ مَعْرِفَةِ ضَمِيرِ السَّائِلِ

مثنوی (رمل)

۶	نیست فردا گفتن از شرط طریق	صوفی ابن الوقت باشدای رفیق
	جز دل اسفید همچون برف نیست	دفتر صوفی سواد و حرف نیست
	زاد صوفی چیست؟ ایثار قدم	زاد عالم چیست؟ آثار قلم
۹	باقیان در دولت او می زنند	از هزاران اندکی این صوفیند
	لیک صوفی فارغست از قیل و قال	باشد ابن الوقت صوفی در مثال
	زنده از نفع مسیح آرای او	طایا موقوف عزم و رای او
۱۲	جذبه آن شاه باشد ماه و سال	میرا احوالست نه موقوف حال
	سوی درویشی بمنکر سست	کار درویشی و رای فهم تست
	روزیی دارند ژرف از نوال الجلال	زانک درویشان و رای ملک و مال
۱۵	وقت را همچون پدر بگرفته سخت	هست صوفی صفا چون ابن وقت
	این کس نه فارغ از غوغا و طل	هست صوفی غرق عشق نوال الجلال
	لَمْ يَلِدْ لَهُ يَوْلَدٌ أَنْ اِيْزِدْ سَت	غرقه نوری که آن لَمْ يَوْلَدْ سَت

۱۸ حکایت : آن سبق گرفته در امامی بلایزید بسطامی رحمه
الله علیه وقتی در میان جماعت مردی را دید نشسته و گرد طریق
مساافت با طهارت او پیوسته. آثار غربت در جبین او واضح و
علامات فقر از سیمای او لایح. شیخ او را طلبید و در گشود او

۴ صفا س : ضمیر ت ۱۱ ۱۰ قیل و قال س : جد و طل ت ۱۱ ۱۲ جذبه س :
پنده ت ۱۱ ۱۸ — س : شیخ ت ۱۱ ۲۰ غربت س : غریبی ت ۱۱

- گفت که تیمم در خضر بی عذری روا نبود . آن مرد زود برخاست و بیرون شد و بعد از ساعتی باز آمد . قامت گفتند و ادای طلوة با قامت رسانیدند . از آن جماعت یکی بنزد آن جوان رفست و ۳ پرسید که شیخ قبل از نماز با تو چه گفت ؟ و تو چرا بیرون رفتی ؟ گفت : همان ساعت از سفر رسیده بودم و بامداد در راه بسبب عدم آب تیمم کرده ، و از خاطرم رفته . شیخ بنور ولایت ۶ و صفای صفوت باطن دریافت و مرا متنبه گردانید . نقل وضو کردم و باز آمدم .

لمولفه (مبحث)

۹

ز یمن باطن طالس حضرت ججروت سعادت آیدم شد قرین و دولت یار
ز شرع مسئله بود در دلم مخفی بکرد بر من درویش سر آن اظهار

- حکایت : عمر مالک گوید که مرا از انقلاب روزگار و جغای ۱۲
دهر روزگار مبلغ سیمد درم وام بود ، بخایت دلتنک بودم . که ادای
آن از هیچ وجه ممتور نمی شد . در دلم افتاد که بنزدیک خواجه
ابوالحسن نوری رحمة الله علیه روم و از وی درخواست تا در حق ۱۵
من دعائی کند ، تا مگر از برکت دعای او من از دین خلاص گردم .
قدم اخلاص در راه نهادم . در میانه اشطار بر لب جویباری بخدمت
او رسیدم . متوجه قبله نشسته و بمراقبه رفته . چندان صبر کردم ۱۸
که سر مبارک برناشت . من برو سلام کردم . گفت : ای همی دل مشغول
منار که حق تعالی مراد دهنده است . دست در زیر سجاده کرده و
صره پیش من انبخت و گفت برگیر و وام خود بگزار و دل مبن ۲۱
مشوش منار . صره برناشتم و دست و پای او ببوسیدم و برفتم .
سیمد درم در آن صره بود ، بعزما نادم . آن شب سمنون محاسب و

۱۶ خلاص کردم س : مستخلص سازد ت ۱۱ ۱۷ — س : طلب ت ۱۱ ۲۰ مراد

س : روزی ت ۱۱ ۲۲ مشوش س : مشغول ت ۱۱

مجنون را بخواب دیدم ، مرا گفتند : شرم نداری که دوستان خدا
را رنجه میداری . از خواب در آمدم و عهد کردم که دیگر با
مشایخ گستاخی نکنم .

۳

مثنوی (رمل)

- بی ادب گفتن با خاص حـ ق دل بمیراند سیه دارد ورق
در حضور حضرت صاحب دلان دل نگه دارید ای بی حاصلان ۶
پیش اهل تن ادب بر ظا هرست که خدا ازیشان نهان و سترست
پیش اهل دل ادب بر باطنست ز آنک دلشان بر سرایر فاطنست
- حکایت * : سهل عبدالله تستری شاکرد شیخ ذوالنون مصری بود .
چون بشوستر آمد ، هرگز پشت بدیوار ننهاد و مربع نشست و هیچ
مسئله را جواب نگفت . روزی ناگه پشت بدیوار داد و مربع نشست
و گفت : هرکرا سؤال باشد بیاید و عرض کند . ای شیخ تا غایت ۱۲
التفات بدین صورته نمیکردی ، این چه حالتست ؟ گفت : پیر من و
مخدوم من تا اکنون در حیات بود . تا شیخ در حیات باشد شاگرد
را نرسد بدین امور شروع کردن . درین ساعت از لار غرور بسرای ۱۵
سرور رحلت نمود . مرا واجبست که بر نهج مشایخ اقدام نمایم .
مریدان متعجب شدند و تاریخ نبشتند . پس از مدتی معلوم کردند
که همان روز و همان ساعت شیخ نقل کرده بوده است . ۱۸

مثنوی (رمل)

- بنده یک مرد روشن دل شوی به که بر قرق سر شاهان روی
از پس صد سال آنچ آید برو پیر من بیند معین مو بمـ ۲۱
اندر آئینه چه بیند مرد عام ؟ که نبیند پیراندر خشت خام

۳ — س : بی ادبی ت ۱۱ ۶ در بی حاصلان س : دل نگه دارید ای
بی حاصلان — در حضور حضرت صاحب دلان ت ۱۱ ۱۲ — س : این چه حالتست ت ۱۱
۱۲ التفات ... نمیکردی س : — ت ۱۱ ۱۳ — س : شیخ ذوالنون ت ۱۱
۱۸ — س : همان ساعت ت ۱۱

غیر پیر استاد و سر لشکر مباد پیر گردون نه ولی پیر رشاد
من نجویم زین سپس راه اثیر پیر جویم پیر جویم پیر یسر

- ۳ حکایت : خواجه ابرهیم خواص گوید که دوازده سال مرا انار
شیرین آرزو بود و نخوردم . گفتم که نفس را آرزو نشاید دادن .
روزی میرفتم ، درویشی را دیدم ضعیف و نزار بر بستر خاک افتاده
و برفتم و ببالین او نشستم و گفتم : ظطرات را چه آرزوست .
۶ چشم باز کرد و در روی من بخندید و گفت : دوازده سالست تراز
دل خود يك آرزو نمی توانی دور کردن آمده که آرزوی من دهی .
ازین سخن متحیر شدم و دست او بوسه دادم و وداع کردم .
۹

مثنوی (رمل)

- همنشین اهل معنی باش تا هم عطا یا بی ، و هم یا بی بقا
۱۲ گر همی خواهی که بغروزی چو روز هستی همچون شب خود را بسوز
بر درش ساکن شو ، و بی خانه باش دعوی شمع می مکن ، پروانه باش
تا ببینی جاشنی زندگانی سلطنت بینی نهان در بندگی
۱۵ حکایت : یکی از پیران گوید : وقتی نعلینی خریدم و در
پای کردم و نزدیک شیخ ابوبکر شبلی رفتم و ازو پرسیدم که ای
شیخ محبت چیست ؟ شیخ سر بر آورد و گفت : کسی که پای خود عزیز
۱۸ دارد و نگران نعلین باشد و بدو درم بخرد و بپوشد او را با
محبت چه کار .

مثنوی (رمل)

- خویش را طافی کن از اوصاف بد تا ببینی ناک صاف خود
۲۱

۵ — س : غمناک ت ۱۱ — ۹ — س : و رفتم ت ۱۱ — ۱۰ مثنوی س : شعر
ت ۱۱ — ۱۲ — س : نظری کرد و تبسم نمود .

[آ] آن صفای آئینه وصف دلست
 صورت بی صورت بی حد و غیب
 مرد باش، و سخره شیطان مشو
 روح خواهی، جبه بشکافای پسر
 قعر چه بگذرید، هر کو عاقلست
 ظلمت چه به ز ظلمتهای خلق

تا ببینی ذات پای صاف خود
 ز آئینه می تافت بر موسی ز عیب
 ۳ رو سر خود گیر، و سرگردان مشو
 تا در آن صغوت برآری زود سر
 زانک در خلوت صفاهای دلست
 ۶ سر نبرد آنکس که گیرد پای خلق

الْبَابُ الثَّانِي

عَلَى خَمْسَةِ فُصُولٍ

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ

۳

فِي حَالَتِ الْعَجِيقَةِ عَنْ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ عِنْدَ الْمَوْتِ

مثنوی (رمل)

۶	جزو مرك از خود بران، مگر چاره‌ایست؟	دان که هر رنجی ز یزدان پاره‌ایست
	میکنند این قوم بروی ریش خند	مرك کین جمله ازو در وحشتند
	بر صدف آید ضرر نی بر گهر	کس نباشد بر دل ایشان ظفر
۹	مرك درد زادنست و زلزله	تن چو مادر طفل جانرا حمله
	تا چگونه زاید آن جان بطر	جمله جانهای گذشته منتظر
	بعد مرك اندر جهان مردود شد	طاعت و ایمان کنون محمود شد
۱۲	برك بی برگی بود ما را نوال	مرك بی مرگی بود ما را حلال
	ظاهرش ابتر نهان پائندگی	ظاهرش مرك و بباطن زندگی
	آرزوی مرك از مردن بیه است	همچنان گفت، آرزوی سود هست
۱۵	جان باقی با یدت، بر جان نشانند	آن زمان کین جان حیوانی نماند
	جان یافتی، و مرك شمس	مرك بی برگی ترا چون برک شد
	سهل باشد رنج دنیا پیش آن	حد ندارد وصف رنج آن مهان

۶ ز یزدان س : ز مردان ت ۱۱ جهان س : عیان ت ۱۱ ۱۵ — س :
آن ت ۱۱ ۱۶ — س : باقی ت ۱۱

- حکایت* : خواجه ذوالنون مصری رحمه الله علیه تا زنده بود
 بلا هیچ آفریده سخن نگفتی و در مجالس و مطافی ننشستی. مردم
 منکر او بودند، بدان مرتبه که او را برنادقه منسوب میکردند و ۳
 زبان ملامت برو میگشودند و جفا مینمودند. چون وفات یافت فصل
 تابستان بود و هوا را حرارت غالبه در حالتی که جنازه او مرغان
 دیدند پر در پر کشیده و برو سایه افکنده. مصریان چون چنان ۶
 دیدند انگار ایشان با اعتقاد مبدل شد و با خلاص بنمازاو حاضر
 شدند. چون آواز تکبیر برآمد، میخ علیه الرحمه از زیر کفن
 انکشت شهادت برداشت و گفت : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ ۹
 مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ. بعد از آن دست در کفن کشید. مصریان از آنج
 در ایام حیات بلا او کرده بودند پشیمان شدند و سودی نداشت.
 و چون او را دفن کردند بر گور او دیدند نبشته که مَاتَ ذُو النُّونِ ۱۲
 حَبِيبُ اللَّهِ وَمِنْ الْهُوقِ قَتِيلُ اللَّهِ.

بیت (مجتث)

- تو پرده پیش گرفتی و ز اشتیاق جمالت ز پرده بدر افتاد رازهای نهانی ۱۵
 بر آتش تو نشستم و دود شوق برآمد تو ساعتی ننشستی، که آتشی بنشانی

- حکایت : وقتی قومی در کشتی بودند جوانی همراه ایشان
 بود. یکروز دریا در جوش و مبل در خروش آمد و موج کشتی ۱۸
 را بکناره جزیره انداخت. مردم از کشتی بیرون آمدند و چهره خود
 بر خاک مالیدند و بسجده شکر تقدیم نمودند که از آن ورطه مخوف
 بساحل نجات رسیدند. ۲۱

۶ دیدند س: آمدند ت ۱۱ برو سایه افکنده س: و سایه بر جنازه او
 افکندند ت ۱۱ ۱۴ شعر س: بیت ت ۱۱ ۲۰ نمودند س: میرسانیدند ت ۱۱

قطعه (خفیف)

بنده در ورطهٔ بلا و غمنا چون ببرد امید از اسباب
ایزد از موعی که ظن نبسرد بنماید هزار فتح الباب ۳

آن جوان در میان جزیره رفت و آن شب بلا حال خود خلوتی داشت.
چون روز شد و صبح علم مهر برافراشت، پیش اهل کشتی آمد، دو
برك پیچیده در دست. گفت ای عزیزان مرا اجل رسیده است و حیات ۶
فانی ازین سرای غرور از من رَمیده و بعد از انای فریضهٔ حق
در یک برك کفن منست و در برك دیگر عطرس، بیرون آورید و
تجهیز و تکفین من کنید و این خرقة من نگهدارید. چون از دریا ۹
چون از دریا بساحل رسید اول کسی که بر لب دریا بشما رسد از
من بدو سلام رسانید و این خرقة بدو دهید و در وصیت من تعافل
نمایید تا ثواب یابید. این بگفت و در سایهٔ درختی سجداده بینداخت ۱۲
و بنماز مشغول شد. چون بسجود رفت، همان لحظه مرغ روحش از زندان
تن بر قمر جنان آشیان انداخت.

۱۵ مثنوی (خفیف)

مرک هدیه است پیش نا نننده هدیه نان میهمان نا خواننده
سوی دین هدیهٔ خدا ییش نان آنک نا خوانده آمدت مهمان
مرک نا خوانده آمدت مهمان پیش هدیهٔ خنای کش تن و جان ۱۸

همچنانچ وصیت کرده بود آن برگها را گشودیم. کفن بیرون آمد.
ندانستیم که حریر بود یا پنبه از لطافت و نزاکت معلوم نشد
که تار و پود او از چیست؟ او را در کفن پیچیدیم و عطر ۲۱
برو پاشیدیم و دفن کردیم. چون هوا از شدت و صعوبت طاعنه

۱۳ چون س: لحظه بود که در ت ۱۱ ۱۴ — س: و در روغات جنات نشیمن
ساخت ت ۱۱ ۱۵ مثنوی س: شعر ت ۱۱

- با تسکین یافت و موج دریا بنشست . و بعد از چند روز بلای دریا رسیدیم و بیرون آمدیم . آن جوان وصی پدید آمد و سلام کرد و گفت ای عزیزان وصیت آن جوانرا بجاى آورید و آن مرقع او بمن ۳ دهید . ما را تعجب زیاده شد . مرقع بفو دادیم و در دست و پای او افتادیم که تو حال آن جوان را چگونه دانستی؟ و او چه نوع جوانی بود؟ گفت او از چهل تنان بود چون وفات یافت مرا ۶ بدرجه او رسانیدند. این بگفت و مرقع در پوشید و ناپدید گشت .

مثنوی (خفیف)

۹	همچو سیماب و روی آینه اند	خاصه در عالم معاینه اند
	همه مرغ قفس شکن نارند	همه دست نهال کن نارند
	کشف در زیر کفش مالیده	قدشان پیش امر پالیده
۱۲	راست بازان پاک بازانند	پر نیازان بی نیازانند
	نردبان پایه حمار بلند	سرشان از برای نار بلند
	سر قدم کرده و میان بسته	پیش امرش چو کلک برجسته
۱۵	ورنه چرخست بنده ایشان	سک درد پوستین درویشان

- حکایت : عمر عبدالعزیز چون بطالت نزع افتاد، گفت که خانه خالی کنید . حاضران بیرون رفتند و در ببستند . بعد از چند ساعت زوجه وی فاطمه بنت عبدالملك مروان در بگشاد و در خانه رفت . ۱۸ دید که عمر را غسل کرده اند و در کفن پیچیده و برابر قبله خوابانیده . متحیر شد و دانست که از عالم غیب او را تجهیز و تفکین نموده اند . علما را خبر کردند حاضر شدند و آن حال مشاهده نمودند . گفتند از برکت اخلاص و صلاحیت او هیچ عجیب نیست او را بمصلی بردند . مسلمة بن عبدالملك پیش رفت دستی بر

- [سینه وی زد . الیسع بن حبیب پیش رفت او هم از غیب ممنوع شد . دیگر علما از توهم پیش نرفتند . ناگاه بامراه از عالم غیب آواز تکبیر شنیدند . حاضران نیز عقد صلوة بستند . همچنان ۳ چهار تکبیر باخر رسید خروش از خلق برآمد و زلزله در مسلمانان افتاد . علما اتفاق کردند که خضر پیغمبر بود علیه السلام که امامت کرد . چون او را دفن کردند و معاودت نمودند . شب سوم ۶ بر سر قبر او رفتند . رقعه یافتند سبز و بزبان عبرانی خطی بران نوشته بود که ، هَذَا كِتَابُ مِنَ اللَّهِ . لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ النَّبَاةُ مِنَ النَّارِ . انس بن مالك رضی الله عنه فرمود که از رسول صلی ۹ الله علیه و سلم شنیدم که فرمود در امت من مردی باشد او را عمراصغر گویند و براه تباة او از آتش دوزخ در دنیا فرستند و آن براه بر برك سبزی از اشجار بهشت باشد . علما گفتند صدق ۱۲ یا رسول الله .

بیت المولفه (خفیف)

- آمد اندر جهان جان هر کس جان جانها محمد آمد و بس ۱۵
رباعی

- آنها که چنین مقرب درگاهند مخصوص عنایت حبیب الله اند
در راه شریعتش چو تالیب گشتند گر زانکه گنایند، حقیقت شایند ۱۸

- حکایت : خواجه جنید بغدادی رحمة الله علیه گوید که روزی جوانی نزدیک من آمد و گفت غسل میت توانی کردن ؟ گفتم بلی . گفت قدم رنجه کن و همراه من بیا . با او مراقت کردم ، ۲۱ چون بدرخانه او رسیدم او درون رفت و زمانی مکث نمود . بانك

۷ - س : بنشسته پیش عبدالملك مروان آوردند و علما حاضر شدند و آن خط بر خواندند نبشته بود که ت ۱۱ ۱۷ مقرب س : معزز ت ۱۱

- کردم و حلقه بر در زدم ، جواب نشنیدم . بالضرورة درون رفتم
دیدم آن جوان بر سر خاک افتاده و جان بجهاندار داده . دانستم
که از مردان راهست . او را غسل کردم در حالتی که در کفن ۳
می پیچیدم چشم باز کرد و در روی من بخندید . گفتم سبطان الله
اگر مرده چشم بپوش و اگر زنده برخیز و نیرنگ میامیز . گفت
ای شیخ ترا معلومست که مؤمنان و دوستان حق تعالی نمیزند . این ۶
بگفت و چشم بر هم نهاد .

مثنوی (خفیف)

- در جهانی که عقل و ایمانست مردن جسم مردن جانست ۹
تن خدا کن که در جهان سخن جان شود زنده چون بمیرد تن
تنت از چرخ و طبع دارد ساز این و آن از تو ساز خواهد باز
جان حق داد ، جان و ان مانند زانک حق داده ، باز نستاند ۱۲
- حکایت : یکی از بزرگان دین که او را ثابت بنانی
گفتندی چون وفات یافت ، حمید طویل و ربیع و صبح رحمهم الله
علیهم گفتند ، خواستیم که او را دفن کنیم هنوز در دست ما بود ۱۵
که در هوا ناپدید شد و بسبب آنک غوغای عوام نشود خشت او
فراهم آوردیم و معاودت کردیم . روز دیگر بخانه وی رفتیم دخترک
پیش آمد . از وی پرسیدیم که پدر تو شبها چه طاعت کردی و از ۱۸
حق تعالی چه استدعا نمودی ؟ دخترک گفت عجب که پدرم را در قبر
نیافته اید . گفتیم سبطان الله چه دانستی ؟ گفت سالها بود تا از
حق تعالی استدعای او این بود که او را در قبر تنها نگذارد . ۲۱
این خبر بخواجه حسن بصری رسانیدند . گفت بدان خدای که منزله از
مشبه به و شبیه و مقدس از تخیل و تمثیل است که در شب وفات

وی دیدم که در قبر ایستاده و بنماز مشغول بود .

مثنوی (خفیف)

آن نباشد ولی که چون سرخاب رود از بهر آب روی بر آب
ولی آنست کوز خود بجهنم پای بر آب روی خویش نهد
ورنه او آب را هبلا دارد زانک او دل میان هوا دارد

الفصل الثانی

فی الصبر عند البلاء و نجاتها

مثنوی (رمل)

دوست همچو زر بلا چون آتشست زر خالص در دل آتش خمیشت
هر کج شمع خرد افروختند صد هزاران جان عاشق سوختند
عاشقانی که درون خانه اند شمع روی یار را پروانه اند
ای دل آنجا رو که با تو روشنند وز بلا طر ترا چون جوشنند
در میان جان ترا جا میکنند تا ترا بر یاد چون جا می کنند
زین سبب بر انبیا رنج و شکست از همه خلق جهان افزونترست
تا ز جانها جانشان شد زفت تر که ندیدند آنچنان قومی دگر
پوست از دار و بلاکش می شود چون ادیمی طایفی خوش می شود

حکایت : پیری بود از بزرگان وقتی قصد حج کرد، چون بمیان

بادیه رسید از قضاة الله تعالى استخوانی در پای او نشست بغایت
دردمند گشت . چنانکه قدم بر زمین نتوانست نهاد . بر جای بماند
و قافله برفت و او تنها عاجز و مضطر در آن بادیه تنها بماند .

۲ مثنوی س : — ت ۱۱ ۵ زانک س : زانکه ت ۱۱ ۱۳ در میان ۰۰
۰۰۰۰ می کنند س : در میان جان ایشان خانه مگیر — بر فلک خانه کن ای
بدرمنیور ت ۱۱ ۱۶ ادیمی س : ادیم ت ۱۱ ۲۰ تنها بماند س :
بیفتاد ت ۱۱

تا سه روز هیچ مجال حرکت نداشت . سخت غمگین شد و وقت حج مضیق بود . گفت آلهی خداوندان با قوت باضعیفان خود چنین کنند و بمقصد نارسیده مشتاقان خود را در بادیۀ عراق هلاک کنند . ۳

رباعی

ای لطف تو فریاد رس هر مسکین و اشفاق تو دستگیر مجروح حزین
در بادیۀ عراق مگذار مرا بر بار ز خاک را هم ای رب معین ۶

درین مناجات خوابش در ربود و بعالم اخ الموت قدم نهاد . حق تعالی امر کرد تا ماری بیامد و پای او را در دهن گرفت و بنفس آن استخوانرا از پای او بیرون کشید و از شفاخانه فہو ۹ شیغین جراحات او صحیح شد . پیر از خواب درآمد پای مجروح را سالم دید . روی بر خاک مالید و وظایف تشکر بتقدیم رسانید .

لمؤلفه (رباعی) ۱۲

زبان بشکر تو گر صد هزار شاخ شود هزار شکر زهر شاخ او ببار آید
هنوز صد یک شکر ترا نیارم گفت اگر بهر سر موئی چو من هزار آید

متعاقب قافله روان شد و زبان بذکر توحید حق عزاسمه متذکر گردانید ۱۵۰

شعر (رمل)

ای در اوج عزتت شهباز عقل افکنده پر هم ملک در حیرت از کنه کمالت هم بشر
طالبان دردمندت در ره صدق و نیاز توشه از سوز درون سازند و خوناب جگر ۱۸
آه درد آسای مشتاقان تو نبود عجب گر بیکدم هفت گردونرا کند زیر و زبر
ره کجا بردی بسویت گر نگشتی لطف تو عقل کل را در ره وحدت بحکمت راه بر

۳ بمقصد س : بمقصود ت ۱۱ ۱۲ رباعی س : لمؤلفه ت ۱۱ ۱۳ هزار

..... آید س : هزار شاخ زهر شکر او ببار آید ت ۱۱ ۱۴ نیارم س :

نیارد ت ۱۱ ۱۴ آید س : آمد ت ۱۱ ۱۵ گردانید س : + میگفت ت ۱۱ ۱۷ عزت

س : وحدت ت ۱۱ ۱۸ صدق س : شوق ت ۱۱ ۲۱ — س : بی نوایان تو هرچند

از گنائی دم زنند — در دو عالم کی کنند از روی استغنا نظر ت ۱۱

- حکایت : وقتی سرهنگی از لشکریان با تنی چند از خیل
خویش بخانه پارسائی نزول نمود و او را بسیاری ایذا رسانید .
۳ انواع مأكولات ازو مطالبت نمود . و خواست تا بدیده غسق در حرم
آن درویش تصرفی نماید . پیر با درون مضطرب و ملتهب پیش سرهنگ
آمد و گفت ، من حکم دارم که هیچکس در خانه من فرو نیاید . گفت
۶ بیاورتا ببینم . پیر در خانه رفت و کلام الله را برناشت و پیش
سرهنگ آورد و بگشاد . این آیه برآمد که *يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا* (قرآن، ۲۴/۲۷)
و بروی خواند . سرهنگ گفت ای پیر پنداشتم که منشور از دیوان
۹ امیر من داری . پیر روی سوی آسمان کرد و گفت الهی حکم تو
نمی شود و حکم امیر خود میطلبد .

۱۲

لمؤلفه (هج)

- الهی بنده گمراه خود را ز روی لطف راه راست بنمای
همان بیگانه اش بر درگاه خود دل او را ز بند جهل بگشای
۱۵ پیر در مناجات بود که آوازی از سقف خانه برآمد و بر سر
سرهنگ و مردم او ریخت و مجموع را هلاک کرد . پیر پارسا باعیال
اطفال سالم بماند .

۱۸

مثنوی (مقارب)

- برستم چنین گفت دستان که کم کن ای پور بر زیر دستان ستم
اگر مرا ترا زیر دستان بسیست فلک را درین زیر دستان بسیست
۲۱ حکایت : خواجه ابرهیم خواص گوید که در بادیه میرفتم شب

۱۰ — س : محکوم ت ۱۱ ۱۲ قطعه س : لمؤلفه ت ۱۱ ۱۶ هلاک کرد س :
مقهور گرنا نید ت ۱۱ ۱۷ — س : ماندند و از شر ایشان خلاص یافتند
ت ۱۱ ۱۸ مثنوی س : شعر ت ۱۱

درآمد و جهان تاریک شد . از جانبی آواز کلبی شنیدم بر اثر
 او رفتم تا با آدانی رسیدم . مردی بمن رسید و بی مویی طبانچه
 بغضب هرچه تمامتر بر روی من زد و گفت درین شب اینط چیه
 میکنی ؟ بغایت متالم شدم و از تالم آن مجال تکلم نماند . غرو
 نشستم و لحظه بیخود شدم . چون بخود آمدم گفتم آلهی هر که با من
 تورود و او را چنین سازند .

مناجات لمولفه (هزج)

آلهی دوستان درگه تو ز فرق سر قدم سازند در راه
 که تا یا بند مطلوب حقیقی شوند از جمله ظمان درگاه
 ندانم تا چه حالست این که ایشان شوند آزرده بی موجب ناگاه

هنوز آن درد تسکین نیافته بود یکی را دیدم می آمد . چون بمن
 رسید سربریده در دامن من انداخت و گفت ای ابرهیم شکایت مکن هر
 که در امن ما رود عزیز و مکرم و سالم و محترم باشد . تو بر
 اثر آواز سک رفتی و طبانچه خوردی این پیر آنکس است که با تو
 گستاخی کرد . در سجده افتادم و توبه کردم که دیگر اینچنین جرأت
 و بی ادبی نکنم و غیر از درگاه حضرت عزت رجوع بدیگر جهت ننمایم .

شعر (رمل)

درگه خلق همه رزق و فریبت و هوس کار درگاه خداوند جهان دارد و بس
 هر که او نام کسی یافت هازین درگه یافت ای برادر کس او باش، میندیش از کس
 بنده ظم ملک باش که با ناغ ملک روزها ایمنی از شهنه و شهباز عس
 حکایت : خواجه مالک بن دینار رحمة الله علیه وقتی قصد

۶ سازند س : بیازارند ت ۱۱ ۷ مناجات س : لمولفه ت ۱۱ ۱۶ جهت س :
 جانب ت ۱۱ ۱۸ فریبت س : فسوس است ت ۱۱

- حج کرد گوید که در میان بادیه زاغی دیدم قرصی نان گرم در
 دهن و پرواز میکرد . متعجب شدم و بر اثر او چند قدم بنهادم .
 ۳ زاغ بنشست . پیش رفتم ، مردی را دیدم دست و پای بسته و آن
 زاغ بر سینه وی نشسته و آن قرص نانرا بمنقار پاره میکرد و در
 دهن او می نهاد تا آنک تمام شد . زاغ پرواز کرد و در حال
 ۶ باز آمد و منقار در دهن آن شخص نهاد و بعد از آن پرید و
 برفت . من پیش رفتم و سلام کردم . گفت عليك السلام یا مالک .
 گفتم ای جوانمرد چه کسی و این چه حالست ؟ و چون دانستی که
 ۹ من مالکم ؟ گفت مرد درویشم و از خراسان بداعیه حج میرفتم از
 قافله بازماندم . دزدان بمن رسیدند جزوی که جهت زاد و راحله
 بود ستدند و مرا اینچنین بسته درین بادیه گذاشتند . سه شبانروز
 اینچنین افتاده بودم که هیچ آفریده بر من نگذشت و از گرسنگی
 ۱۲ و تشنگی بی طاقت شدم و بتضرع و زاری و تحشع و سوگواری توجه
 بدرگاه حضرت آله کردم و گفتم :

۱۵ مناجات (رمل)

ای عطا پاش رحیم لایزال	ای خط پوش کریم نوالجلال
ای براه آورد هر سرگشته	ای پذیرفتار هر برگشته
۱۸ ای پناه هر که بی سامان شده	ای دلیل هر که سرگردان شده
ای بلطف عاصیان امیدوار	ای ز شوق مستمندان بیقرار
غرقه دریای فضل خاص و عام	ای ز تو کار همه عالم تمام
۲۱ بیش ازین مگذار خوار و مستمند	مرحمت کن باز دلم بگشای بند

درین نوحه و ناله بودم که این مرغک بیامد و قرص نان گرم از
 تنور کرم الهی و بمنقار پاره پاره کرد و بمن داد . و همه

روزه یکتوبت می‌آید و مرا رعایت میکند . و بعد از نان بمنقار
 آب می‌آرد و مرا میدهد و میرود . و مرا بالهام رسانیدند که
 سبب استخلاص تو موقوف آمدن خواجه مالک بن دینار است . و تو سلام
 کردی دانستم که سبب خلاص من تویی . خواجه گوید که دست و پای او
 گشودم و همراه خود بردم و انواع حالات عجیبه و مقامات غریبه
 از او مشاهده کردم .

لمؤلفه (رمل)

ای دل ای دل	ار بلاکش میشود	همچو زر خالص در آتش میشود
از بلای چشم او گشتی مریض		باز در عین بلا خوش میشود
مبتلا گشتی بقید زلف او		هست قیدت گر مشوش میشود
دلخوشی ای دل که دوری از رقیب		از بلا دوری چه دلخوش میشود
زاهدان در برکشی بالای یار		همچو عابد گر بلاکش میشود

حکایت : گویند درویشی بود بغایت طالح و پارسا اما سخت
 فقیر و بی‌نوا و در آتش فقر و فاقه مبتلا . زنی داشت که در
 زهد و عفت خدیجه النساء بود . نفقه ایشان جز آب دیده گریان و جگر
 بریان نبود . چنانچ در سه روز نوبتی افطار کردند یا نکردند .

لمؤلفه (رباعی)

در کلبه ایشان مگر از مهر ز ناگاه قرص فلک از روزنه اندر شدی ناگاه
 با ذکر حق ایمن شده از جوع و تعطش فارغ ز غم روزی و اندیشه بد خواه

درویش این حال مغتنم میدانست و از حکم تقدیر تغیر و دم زدن
 نمی‌یاریست . روزی زن با درویش گفت که هر چند استغنا تو بمعنایت

۶ — س : و به سببی فواید از او مستفید شدم ت ۱۱ ۸ ا ر س : گر ت ۱۱

۱۸ قرص ناگاه س : قرص فلک اندر شدی از روزنه گه گاه ت ۱۱

بیا حق تعالی در غایت کمالست و صبر و تحمل ترا در فقر و فاقه
 زوال نه . اما وجود را که دوام طاعت و قوام عبادت بدوست بسد
 رمقی احتیاجست و نفس بدان محتاج . و مرا معلومست که آنچ از ۳
 حضرت عزت استدعائیمی تیر دعای تو بر هدف اجابت آید و التماس
 تو مبذول گردد . درویش گفت مرا بلا فضولی چه کار ؟ حق عز و
 علا عالم السر و الخفیاست . میدانند و میبینند اگر خواهد والا ۶
 او داند .

لمؤلفه (رباعی)

من کیستم که دم زخم اندر ولای او یا چیستم که پیر زخم اندر هوای او ؟ ۹
 زهرم دهد بجای شکر نوش میکنیم ورنیست زهر جان عزیزم فدای او

زن در مبالغه والطح ابرام نمود و عاقبت درویش را رام ساخت .
 چون خیل زنگبار سیاه روم را هزیمت کرد، بعد از ادای قسروی، ۱۲
 درویش خلوت اختیار کرد و متوجه قبله روی بدرگاه حضرت عزت آورد
 و گفت ، واقف اسراری و میدانی که مرا درین گستاخی ارادت نیست
 آنچ استدعای این عورتست اگر شفقت فرمائی حاکمی . ۱۵

بیت (رمل)

اختیاری نیست ما را اگر تو میگوئی هست ما بدست یار نادیم اختیار خویش را
 درین مناجات بود که دستی از کُنج خانه پینا شد و گوهر شب ۱۸
 افروزی در میان دو انگشت گرفته ، آوازی شنید که بستان و نغمه
 اهل و غیال کن . درویش خانه تاریک را از اشعه پرتو آن گوهر
 منور دید . بستد و زن را بیدار کرد . زن از خواب در آمد و ۲۱

۱۲ — س : بر بستر راحت رفت ت ۱۱ ۱۴ — س : اسرار و ضمیر توئی

ت ۱۱ ۱۶ — س : بیت ت ۱۱

گفت مرا چرا بیدار کردی که در بهشت بودم و عجایب صنایع حق
 را مشاهده میکردم . درویش گفت چه دیدی؟ گفت قصری دیدم بر
 کنگرهای او از گونرهای شب افروز نهاده گفتم این قصر از آن ۳
 کیست؟ گفتند از آن شماست . بغایت شادمان شدم نظر کردم بر یک
 کنگره گوهر ندیدم پرسیدم که درین کنگره قصور گوهر چراست؟ گفتند
 شوهر تو دعا کرد آن گوهر را بدنی فرستادند . از ملالت آن ۶
 متالم شدم که تو مرا بیدار کردی . درویش دست بگشود و گوهر
 را بزن نمود . زن فغان برآورد که بعینه از آن گوهرهاست . حیف
 باشد که آن کنگره قصر بی گوهر ماند . دعا کن تا بجای خود رود . ۹
 درویش دعا کرد در حال همان دست پدید آمد و گوهر را بستند
 و غایب شد . زن گفت ما را مشقت دنیا و بودن در محنت و بلا
 سبب راحت آخرت بوده است . ۱۲

مثنوی (رمل)

آدمی را پوست نا مدبوغ دان	از رطوبتها شده زشت و گران
تلخ و تیز و مالش بسیار ده	تا شود پاک و لطیف و بامزه ۱۵
ورنمیدانی رضا ده ای عیار	که خدا رنجت دهد بی اختیار
ای بلا دوست تطهیر شماست	علم او بالای تدبیر شماست
چون صفا بیند بلا شیرین شود	خوش شود دار ، و چو صحت بین شود ۱۸

۷ بگشود س : بگشاد ت ۱۱ ۱۲ بوده است س : + و موجب حصول مغفرت
 است ت ۱۱ ۱۳ مثنوی س : شعر ت ۱۱ ۱۴ نان س : زان ت ۱۱

الفصل الثالث في رؤية من المملوك عند موت الفقير

مثنوی (رمل)

۳

تا که در ظلمت نمائی در ابد	با سلیمان خو کن ای خفاش رد
آن به آید که کنی رو در احد	رو بخوای کرد آخر در لحد
خویشهای انبیا را آفرید	خوی با آن که خود را آفرید
وان دگر نفسش چو مه بر آسمان	آن یکی نفسش نشسته در جهان
شاهش از اوصاف قدسی جامه کرد	چون برهنه رفت پیش شاه فرد
چون الفاز استقامت شد بپیش	او ندارد هیچ از اوصاف خویش
گشت فرد از کسوت خویش	شد برهنه جان بجان افزای خویش
هیچ غیبی مرو را مظلّم نماند	خلوت و چله برو لازم نماند

۱۲ حکایت : یکی از بزرگان گوید که ابرهیم ادم را رحمة
 الله علیه بخواب دیدم گفتم ای شیخ احوال بگوی ؟ گفت حق تعالی
 امر کرد تا روح مرا در باب الشمس فرود آورند . گفتم باب الشمس
 چه مقامست ؟ گفت در برابر عرش مجید مقامیست که حق تعالی
 ۱۵ جهت ارواح انبیا آفریده تا هر روز هفتاد بار مشاهده جمال حق
 میکند .

مثنوی (رمل)

۱۸

جز همان جان کامل از کوی اوست	جان نامحرم نبیند روی دوست
شرح آن کی کار بوسینا بود ؟	وانك او آن نور را بینا بود

۵ در س : با ت ۱۱ ۶ آن س : او ت ۱۱ ۱۶ بار س : نوبت ت ۱۱
 ۱۷ میکند س : + بی واسط و حطاب ت ۱۱

- حکایت : پیری گوید که در خواب دیدم در روضه جنان
 کرسی از یاقوت نهاده و بران کرسی جوانی نشسته و خوان پیش
 او انداخته و چندین هزار حورا کمر خدمت بر میان بسته و در صف ۳
 نعال ایستاده . پرسیدم که این کیست ؟ گفتند که مالک بن دینار
 است . بر جانب دیگر شخصی تنها ایستاده و با هیچ آفریده مختلط
 نه . از حال او پرسیدم . گفتند خواجه معروف کرخیست و از جام ۶
 تجلی مستست و پروای هیچ ندارد .

مثنوی (رمل)

۹	تو چه دانی محو و سکر و انبساط	ای تو نارسته ازین غانی رباط
	از ترش روئی خلقش چه کزند	آنک جان در روی او خندد چو قند
	مد خم می در سر و مغزی نکرد	مستی کلاید ز بوی شاه فـرد
۱۲	مست می ناید بخود تا نفع صور	مست می هتیار گردد از دبـور
	وز جلالت روحهای پاک را	تا چه مستیها بود افلاک را

- حکایت : بزرگی گوید که بعد از وفات عمر عبدالعزیز
 حضرت رسالت را طی الله علیه و سلم بخواب دیدم . نشسته و بر ۱۵
 یمن و یسار او دو کس قرار گرفته . جوانی بیامد و سلام کرد .
 حضرت سید المرسلین بدو اشارت کرد و بر کنار مبارک خودش نشاند .
 و سر و چشم او ببوسید . نظر کردم میمون مهرانرا دیدم ایستاده ۱۸
 گفتم چه کسانیست ؟ گفت این که در صدر است سید رسالتست و یمین
 و یسار ابابکر و عمر و این که بتجدید آمد و بر کنار رسول علیه
 السلام نشست عمر عبدالعزیز است که درین چند روز وفات یافته ۲۱
 است .

۴ — س : خواجه ت ۱۱ ۱۷ سید المرسلین س : سید علیه اسلام ت ۱۱

۱۹ سید س : صدر ت ۱۱ ۲۰ — س : رضی علیهما ت ۱۱

لموئغه (رمل)

در طریق ره روی هر کس که دارد حب او
 لاجرم در آخرت در درگاه او راه یافت
 وانك تابع شد ز جان، امر شریعت را و رفت
 ۳
 زین جهان بی وفا در خدمت او جاه یافت

حکایت : یحیی بن معاد رازی را بخواب دیدند ، گفتند ، حق
 تعالی با تو چه کرد ؟ گفت مرا زنده گردانید و در تخت عرش ۶
 باز داشت . و ندا آمد که ای یحیی از دنیا برین درگاه چه
 آوردی ؟ گفتم خدا من از دنیا می آیم و حضرت سلطان شریعت فرموده
 است که الدنيا سجن الموتى^۱ از زندان چه آورند غیر از جامه چرکن ۹
 و موی دراز و خرقه پُر از گزنده و نام . بسیار محل رحمت تست
 که ارحم الرحمین برین زندانی مرحمت کن که اهل دنیا را بر
 زندانیان مرحمت می باشد . فی الحال ندا آمد که ای یحیی از ۱۲
 دیگران برحمت کردن من اولی ترم . برو بهشت که ترا آمرزیدم .

مثنوی (رمل)

۱۵	با چنان درد دلی در پیش تو	پادشاها آمد این درویش تو
	گر نخواهی تو همه باطل بود	گر جهانی طاعت حاصل بود
	کی بود نا خواستن را جاره	گر بخواهی دولت غمخواره
۱۸	آنچ آن باید، ترا اصل آن بود	گر همه توفیق و کر خذلان بود
	در گذرا از نیک و از بد هر چه هست	چون حواله با تو آید، هر چه هست

حکایت : بشار غالب رحمه الله گوید که رابعة العدوی را پس
 از وفات علی الدوام او را دعا میکردم . شبی او را بخواب دیدم ۲۱

۳ - وانك س : وانكه ت ۱۱ ۱۲ مرحمت س : رحمت ت ۱۱ ۱۴ مثنوی س :

شعر ت ۱۱

گفت ای بشار هدیه‌ای تو بمن رسانیدند . گفتم چگونه؟ گفت هر
 هدیه که از برای مردگان دهند و هر دعائی که کنند خدای تعالی [ج]
 آنرا بپذیرد و بفرماید تا بر طبقی از نور نهند و دستار حریر ۳
 در آن کشند و بر سر گور آن بنده آورند که هدیه فلان بن فلانست.

لمؤلفه (رمل)

پس چنان کن زندگانی را که بعد از مرگ تو ۶
 روح تو شادان شود از هدیه‌ای دوستان
 ورنه محروم از هدایای می شود از بهر آن
 نه ز احبابست یاد تو نه خود از دشمنان ۹

الْفَصْلُ الرَّابِعُ

فِي كَرَامَاتِ الْأَوْلِيَاءِ

مثنوی (رمل)

۱۲

اولیا را هست قدرت از آله	تیر جسته باز آید شان ز راه
شیخ کو بنظر بنور الله شد	از نهایت و ز نخست آگاه شد
در درون دل در آید چون خیال	پیش او مکشوف باشد سر حال ۱۵
آنک گشت واقف بر اسرار هو	سر مخلوقات چبود پیش او
آنک بر افلاک رفتارش بود	بر زمین رفتن چه دشوارش بود
چون قبول حق بود آن مرد راست	دست او در کارها دست خداست ۱۸
دست ناقص دست شیطانست و دیو	زانک اندر نام تکلیفست و ریو
زلت او به ز طاعت پیش حق	پیش کفرش جمله ایمانها خلق
هر دمی او را یکی معراج خاص	بر سر تا جش نهد صد تاج خاص ۲۱

۵ — س : لمؤلفه ت ۱۱ و ۱۶ و ۱۷ آنک س : آنکه ت ۱۱ و ۱۹ زانک س :

زانکه ت ۱۱

جمله در زنجیر بیم و ابتلا میروند این ره بغیر اولیا

حکایت : آن سرگشتگان فیافی محنت و کُم گشتگان بیوادی

- ۳ محبت را مرشد و طادی شیخ جنید بغدادی قدس سره گوید که روزی در مسجد نشسته بودم در جوان نیکو منظر درآمدند و بنماز ایستادند . چون فارغ شدند گفتند ای شیخ رحمک الله چگُوی در کرامات اولیا ؟ گفتم کرامات انبیا راست . در یگدیگر نظر کردند
- ۶ و خشمگین بیرون رفتند . من غمگین و متفکر شدم که با ایشان بپرداختم . درین اندیشه بودم بعد از چند روز همان در جوان درآمدند و سلام کردند . بعد از فراغ تحیت المسجد استیاف سوال سابق کردند و من همان جواب گفتم . گفتند ای شیخ حق تعالی را بندگان هستند که اگر این ستونها را گویند زر باش در وقت زر گردد . و اگر خاک مسجد را گویند گوهر باش گوهر گردد . نظر
- ۱۲ کردیم ستونها زر و زمین مسجد پر از گوهر دیدم . آن جوانان رو بستونها کردند که شما را چه شد ؟ ما حکایتی تقریر کردیم باز ستونها و خاک بحال خود رفتند و آن جوانان غایب شدند . و من در فراق ایشان متأسف ماندم .

لمؤلفه (مجتث)

- ۱۸ چه گنجهاست که در گنج همت فقرا چو خاک ریزه بجا روب فقر نیست هبا
اگر خاک همه پر گوهر شب افروزست و گر جهان همه پر لعل و لولو لالا
بپیش اهل دل آن نات گوهرست هدر بنزد اهل نظر کان لعل هست هبا
- ۲۱ بزیر مقدمشان خاک راه گردد زر شود ز همتشان پست نمید مینا
اگر چه نیستم ای دوست پارسا لیکن دم از محبت ایشان زخم بصبح و مسا
بدل محبت ایشان چو جان گرفت وطن نماند در دو جهانم بخوشتن پروا
مگر شود مس قلبم ببوته خلاص چو زر ز همت اکسیرشان محل صفا
- ۲۴

حکایت : مردی بود از بزرگان او را عبدالله بن محمد
مالك گفتندی . گفت وقتی بطای مکه می‌گشتم از بالای سرم آوازی
آمد . نظر کردم سلسله دیدم و گردونی از زر از آن سلسله
آویخته و احمد خلف بن یحیی بران گردون نشسته . سلام کردم و گفتم
کج میروی ؟ گفت بزیارت درستی میروم . گفتم این کرامت که تراست
چرا نگوی تا او را نزد تو آرند ؟ گفت جهت آنک ثواب مرا باشد . ۶

لمؤلفه (رمل)

در گذراز لذت کلام و هوا	تا فکنی مسند عز بر هوا
سلسله نفس ز هم پاره ساز	درد دل غمزده را چاره ساز
باطن خود پاک کن از حرص و آزار	با غم و اندوه و ملامت بساز
دست بجز سلسله دین مزن	در دلت از غیر سلاسل متن
تا بمصفا اهل صفا در شوی	پسای بگردون نهی و بر شوی

حکایت* : خواجه بلایزید بسطامی رحمه الله علیه وقتی بحج
میرفت . شترکی داشت که زاد و راحله بران نهاده و عندیل وی
مردی بود از بسطام . هر وقتی که بار بر شتر نهادهی گفتمی که
این شترک را بار گرانست و نمی‌تواند بردن . یکنوبت شیخ تحمل
نکرد و گفت ای مرافق چند گوی که بار شتر گرانست یکبار نظر
کن و ببین که بر پشت او بار هست یا نه ؟ عندیل گوید چون نظر
کردم بار از پشت شتر نیم کز بلند بود . در دست و پای شیخ
افتادم . شیخ گفت اگر حقیقت باز نمایم فریاد از نهاد عوام
برآید و اگر پنهان دارم زبان بلامت بگشاید . ۲۱

۶ باشد س : + سبق گرفتم ت ۱۱ ۱۹ — س : بانك برآوردم ت ۱۱ ۲۰ —

س : عجب حالتی است ت ۱۱

* حکایت مشابه ، تذکره الاولیاء ، ص ۱۱۷ .

لمؤلفه (خفیف)

- ای دل از صحبت عوام الناس نیست طاصی بجز وسواس
 نامن از صحبت همه در چین کنج خلوت کزین و خوش بنشین ۳
 تا بیابی هر آنچ میخواهی از عنایات حضرت شاهی

حکایت : خواجه ابرهیم سفیان گوید که وقتی از ابرهیم ادهم

- علیه الرحمه شنیدم که گفت در بادیه میرفتم دوازده روز بر من ۶
 گذشت که طعام و شراب نخوردم . در دلم گذشت که این کرامت که حق
 تعالی با من کرده است عجب که با دیگری کرده باشد؟ آوازی شنیدم
 که ای ابرهیم شرم نداری که اینچنین اندیشهها بر خاطر خود راه ۹
 میدهی و بر تصور هدایت و عنایت ایزدی شهادت میکنی . بریمن
 و یسار نظر کردم هیچکس را ندیدم . اندکی پیش رفتم پیری را دیدم
 بر جای مانده و در آن بادیه تنها افتاده . گفت چه منت می نهی ۱۲
 که دوازده روز چیزی نخورده که هشتاد روز است تا اینج افتاده ام
 و هیچ نخورده ام . و اگر از حضرت عزت استدعا نمایم این درخت که
 می بینی رُز سرخ گردد . نظر کردم درخت رُز شده بود . دست پیـ ۱۵
 بوسیدم و از و استمداد همت نمودم و برفتم .

لمؤلفه (خفیف)

- تا تو در بند آب و نان باشی کی بتدبیر حال جان باشی ۱۸
 در گذر زین جهان جسمانی تا رسی در سرای روحانی
 عالم جان چو یابد استیلا عالم جسم ازو شود در لا
 چو مس قلب جان چو زر گردد همه اشیاء زر و گهر گردد ۲۱

- حکایت : خواجه ابوسلیمان نارائی گوید که وقتی قصد
 حج کردم . چون متوجه شدم در راه دخترکی را دیدم گفتم کجا میروی؟
 ۳ گفت آنجا که تو میروی . گفتم چه دانی که من کجا میروم ؟ گفت
 سلطان الله دست بمن ده . دست بدو دادم آستین من بگرفت و گفت
 چشم بپوش . بپوشیدم . بعد از ساعتی گفت که بگشا . بگشودم خود را
 ۶ در بیت الله دیدم . دست و پای آن دختر ببوسیدم و سه درهم
 سیم از جیب بیرون آوردم و بدو گفتم که ای فرزند اینط غریب
 و تنهائی این سیم بگیر و بچیزی که ترا بکار آید صرف کن .
 ۹ دختر ازین سخن روی درهم کشید و نظر بردرهم نکرد و زیر لب
 کلماتی می گفت . نظر کردم یمین و یسار او پر از زر دیدم . گفت
 ای شیخ برنار آنقدر که ترا می باید که مرا بسیم و زراحتیاج
 نیست . این بگفت و از نظر من غایب شد ندانم که کجا رفت . ۱۲

مثنوی (خفیف)

تا که حسن جمال بنماید	دیده باک بین همی بساید
نه بهر دیده آن توان دیدن	حسن جانان بجان توان دیدن
قد و گیسو حمایلش بینی	گر تو شکل و شمایلش بینی
بست پرستیدن آرزو شود	همچو من دل اسیر او شود
- ۴ [

- حکایت : گویند که بملاحیت خوهر بشرحافی در آن روزگار
 ۱۸ عورتی نبوده است . یکروز بر زبان وی رفت که دوازده سالست تا
 خاطر مرا ماهی تازه آرزوست . بهرحافی فی الحال بازار رفت و
 ۲۱ ماهی تازه پخته بخرد و خواست برنارد کودکی پیش آمد زنبیلی در
 دست و گفت ای شیخ روا باشد که من برنارم . بهر گوید که ماهی
 را بدو دادم برداشت و بخانه رسانید . زنبیل ازو بستم و درون

- و درون بزم . خور گفت این را با تو که آورد ؟ . گفتم
 کودکست . گفت روا نباشد که از در باز گردد و بگوی تا درون
 آید و با ما افطار کند . بیرون آمدم و کودک را درون بزم .
 کودک گفت من مایم . خور گفت ما هم صبر کنیم و با او افطار
 کنیم . تا آنک وقت افطار شد . بعد از ادای صلوٰه چیزی خوردیم .
 کودک خواست که برود گفتم نشست مبادا ترا در راه رنجی رسد .
 امشب اینجاست باش قبول کرد . بر بالای خانه غرفه بود او را آنجا
 بدم . گفت که در را آنجا بدم . گفت که در را از بیرون حلقه
 کن . آنچنان کردم و بزیر آمدم . در زیر آن غرفه خور مرادختری
 بود مفلوج شده و مدتی بر جای مانده چون از شب نیمه بگذشت
 دخترک را دیدم صحیح و سالم بنزدیک من آمد . گفتم چه حالتست ؟
 و تو چگونه آمدی ؟ و این عنایت بچه وسیله یافتی ؟ دختر گفت
 برین غرفه کیست ؟ گفتم کودکی همانست . گفت امشب تا غایت خواب
 نکرده است . گاه بنماز بود و زمانی قرآن میخواند درین حالتها
 سر بسجده نهاد و گفت اَللّٰهِي اِسْمُكَ لَنَا طَيِّبٌ وَ حُبُّكَ عَلَيْنَا قَرِيبٌ وَ شَوْقُكَ
 فِيْ فُؤَادِنَا طَيِّبٌ .

مناجات (متقارب)

۱۸	اَلَيْكَ لِذِيْ اَلْاَعْسَارِ وَ اَلْيُسْرِ اَفْرُجْ
وَ اَنْتَ مُنَاجَاتُ الْخَفِيَّةِ تَسْمَعُ
فُؤَادِيْ فَلَئِنْ سَيِّبَ جُودُكَ مُطْمَئِنُّ
فَجَبَلٌ رَّجَا عِيْ مِنْكَ لَا يَتَقَطَّعُ	اَللّٰهِي وَ خَلْقِيْ وَ حَزْزِيْ وَ مُوَلِّيْ
اَللّٰهِي تَرَىْ حَالِيْ وَ فَقْرِيْ وَ فَاَقْتِيْ
اَللّٰهِي وَلَا تَقْطَعْ رَجَائِيْ وَلَا تَنْزَعْ
اَللّٰهِي لَعْنُ عَذْبَتِيْ اَلْفُ حَبَّةٍ	۴۸ [
۲۱	که سر پای سازند در راه تو
بآواز مافى تنان فلک
بچشم گهر بار اصحاب ذوق	اَللّٰهِي پَاكَانِ دَرِگَاهِ تَو
بآواز روشن دلان ملوک
بآه جگر سوز ارباب شوق	

۹ بزیر س : بشب ت ۱۱ — س : و دست و پای او از کار افتاده ت ۱۱

۱۷ شعر س : مناجات ت ۱۱ ۲۰ ولا س : فلا ت ۱۱ ۲۲ پاکن س :

نیاکن ت ۱۱ ۲۳ بآواز س : باوقات ت ۱۱

بشام غریبان زار حزین بمصبح تهجد گزاران دین
که مرغ روانم ازین آشیان ببال شهادت بخت رسان

- چون مناجات او شنیدم و تضرع و زاری و نوحه و سوگواری او دیدم . ۳
من نیز بمتابعت او در مناجات آمدم و گفتم الهی بحرمت این بنده
که برین غرفه شب را زنده میدارد و بغیر از طاعت و ذکر تو
کاری ندارد، اگر او را بر درگاه تو قربی و منزلتی هست مرا ۶
ازین محنت خلاصی بخش . در حال خود را چنین صحیح یافتم و پیش
تو آمدم . از استماع این سخن صبرم نماند بی تحاشی برخاستم و
بامید آنک شرف ملاقات آن کودک دریایم و بسعادت دستبوس او مستسعد ۹
کردم بر در غرفه آمدم و آهسته حلقه در بر ناختم و در رانرمک
بگشودم و درون رفتم هیچ آفریده را ندیدم . تعجبم مضاعف و تاسفم
متراکم گشت و خود را بسیاری ملامت کردم . ۱۲

مثنوی (خفیف)

- هر که را عون حق حمار بود عنکبوتیش پرده دار بود
زهر در کام او شکر گردد سنک در دست او گهر گردد ۱۵
هر که او سر برین ستانه نهد پای بر تارک زمانه نهد
عقل درمانده را برین در خواند زانک درماند هر که زین درماند

- ۴۸ ب [حکایت : ملکی بوده است در ترکستان بت پرست و شب ۱۸
و روز باده کفر و ضلالت در دست و از شراب خود پرستی بیخود
و مست و او را پیغوی ترک گفتندی . او را دختری بود در غایت
حسن و جمال و زیب و کمال آفتاب بدیدن خورشید طلعتش هر صبح ۲۱
از دریچه بیت الشرف او درون رفتی و ماهتاب هر شب مشعله داری

۱۱ — س : شد ت ۱۱ ۱۷ برین س : بدین ت ۱۱ ۱۹ — س :

جام ت ۱۱

آستان درگاه او کردی . زلفش دام دل‌های مستمند دردمندان و لعلش
 شربت جانهای دردمند مستمندان . گاه ترکان غمزه اش دل‌های عاشقان
 یغما و خراب کردند و زمانی آتش رخسارش جگرهای مشتاقان کباب
 ساختندی .

مثنوی (رمعل)

- چون بخندیدی لب گلزنك او گلشكر گشتی فراخ از تنك او ۶
 ماه را غورشید رویش مایه داد مهر را زلف سیاهش سایه داد
 دام مشکینش چو شمت انداختی جان بیا و دل ز دست انداختی
 لعل او را وصف کردن راه نیست زانك خضر از آب کس آگاه نیست ۹
 ابروی او در کزی طاق آمده راستی محراب عشاق آمده
 مردمی چشم او در جلا دوئی ترك تازی در میان هندوئی
 با چنین شخص لطیف و جوهر شریف ناگاه شوریده گشت و از خلق ۱۲
 عزلت گرفت لباس سلطنت از وجود برکشید و خلعت محبت حضرت حق
 در پوشید ملك را خبر کردند غمناك شد و حکما بسیاری معالجه
 کردند سودی نداشت . ۱۵

شعر (مزارع)

- در دیست درد عشق که هیچکس طبیب نیست
 گر درمند عشق بنالد غریب نیست ۱۸
 دانند عاقلان که مجانین عشق را
 پروای بند ناصح و قول ادیب نیست
 گر دوست واقفست که بر ما چه می‌رود ۲۱
 باك از جفای دشمن و بیم رقیب نیست

۵ مثنوی س : شعر ت ۱۱ ۹ زانك نیست س : زانك کس از آب خضر
 آگاه نیست ت ۱۱

- چون صیت حسن او در عالم منتشر شده بود . آوازهُ مرض او در جهان رفته بسیاری از حکما و اطبا روی بمعالجهُ او نهادند و در تصحیح مزاج او سعیها و شرطها کردند ، که اگر صحت یابد بلا ایشان عقد نمایند و اگر بر خلاف باشد بیغوی ترک ایشانرا هلاک گردانند . القمه بسیاری از حکما و اطبا بتلف آمدند و دختر از خانه رو بصرها نهاد و در بیشه مسکن کرد و پدر دست ازوباز داشت . خواجه ابوالحسن نوری قدس سره خبر یافت بر در بیغوی ترک آمد و گفت مرد طبیب دختر بمن نمای تا معالجه کنم . گفتند دختر از میان خلق عزلت نموده است و در بیشه بلا بهایم انس گرفته . خواجه متوجه بیشه شد و چون بکنار بیشه رسید بر بلندی رفت و گفت اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ و سورهُ البقره آغاز کرد و بآواز بلند میخواند .

مثنوی (خفیف)

کی چشی طعم و لذت قرآن	چون زبان بردی و نبردی جان
از در تن بمنظر جان آیی	بتماشا ببلاغ قرآن آیی
تا بجان تو جمله بنماید	آنچ بود آنچ هست آنچ آید
رسن از درد ساز و دلواز آه	یوسف خویش را بر آراز چاه
- خواجه حسن گوید که چون چند آیت بر خواندم ناگاه نعرهُ بر آمد و دختر از میان بیشه بدر آمد . بلا چنان حُسن و جمال عریان . اما خوش حال و دست افشان از پوست درخت عورت پوشی ساخته . گفت ای ابوالحسن بخوان کلام دوست مرا که خوش میخوانی گفتم ای دختر پدرت کافر و تو عجمی از کلام دوست و نام من چه خبر ناری ؟ گفت ،

۱ مرض رفته س : علل او در جهان منتشر گشت ت ۱۱ ۱۲ میخواند

س : بقرات مشغول شد ت ۱۱ ۱۳ مثنوی س : شعر ت ۱۱

رباعی

يك عالم از آب و گِل پُر داخته‌اند خود را بمیان آن در انداخته‌اند
خود میگویند راز و خود می‌شنوند از ما و شما بهانه بر ساخته‌اند ۳

[ب] حق بین را با کافر و مجمی چه کار؟ کلام دوست را بخوان تا
بشنوم من البقرة تمام کردم. او سورة آل عمران بنیاد کرد با آواز
لطیف و سوز برون تمام بر خواند. گفتم ای دختر درین بیشه
بودن تو حیفت. گفت وقتی حیف بودی که من در میان بیگانگان
بودم. گفتم آن بهترست که جامه بپوشی و بظنه پدر شوی تا ترا با
من عقد مواصلت نماید. ترا از من چه راحت باشد که من با کس
آرام نگیرم و موانست من با مردم از قبیل ممتنعانست. ۶

بیت (رمل)

با دو قبله در ره توحید نتوان رفت راست ۱۲
یا رضای درست باید یا رضای غیشتن
گفتم محرم تو باشم و ترا بظنه کعبه برم تا حج کنی. گفت کعبه
چیست؟ گفتم خانه ایست مرخدا یرا عز و جل که قبله گاه اهل طاعتست. ۱۵
دختر گفت خداوند مرا در زمین خانه‌ایست که من آنرا ندیده‌ام. روی
سوی آسمان کرد و گفت الهی از میان بیگانگان مرا برگزیدی و
بحضرت خود مشغول گردانیدی و در هر حال با من پرداختی و مرا ۱۸
در عالم رسوا ساختی. در دنیا ترا خانه‌ایست و بمن ننموده. این
بگفت و روانه شد. من در عقب او میرفتم. بر کنار بیشه آبی
سهمناک بود دختر چون بلب آب رسید پای بر روی آب نهاد و بران ۲۱
طرف عبور کرد. من بر لب آب ماندم. چون نظر کردم خانه کعبه

۴ حق بین س: چون من ت ۱۱ ۱۲ سوی س: با ت ۱۱ ۱۸ حضرت س:

بخدمت ت ۱۱

را دیدم و دختر در طواف آواز داد که ای شیخ هرکه خداوند را
بحقیقت پرستد خانه کعبه او را استقبال نماید .

۳

شعر (رمل)

گاه آن آمد که با برنان سوی میدان شویم

يك ره او میدان برون آئیم و بر کیوان شویم

۶

راه برگیریم، و قصد حضرت باری کنیم

خانه بگناریم، و سوی کعبه یزدان شویم

گرچه در يك روان بی دل شویم از عجزی

چون پدید آید، جمال کعبه جان افشان شویم ۹

حکایت : وهب بن مبه روایت کند از حضرت سلطان انبیا و

اولیا محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم که وقتی ابرهیم پیغمبر

علیه السلام بمهمی میرفت، در بیابانی واقع شد که از حرارت هوا ۱۲

مرغ بر روی يك بریان شدی و دیده مسافران از تف سموم گریان

و از عدم آب لبها خشک و جگر بریان . ابرهیم پیغمبر را تشنگی

غالب شد و بهر طرفی آبرا طالب گشت . بسیاری بشتافت اثر آب ۱۵

نیافت . و چون بر کنار بادیه رسید، گله گوسفندی دید و شبان

حبشی پشمینه در بر و شالینه بر سر . ابرهیم پیغمبر گوید بروی

سلام کردم . گفت ، عليك السلام یا خلیل الله . گفتم مرا چگونه ۱۸

دانستی ؟ گفت بدان قادری که ترا درین بیابان تشنه ساخته است

و در طلب آب سرگردان کرده و معرفت تو در دل من نهاده میدانم

که تشنه يك شربت آب سرد دوست داری و یا يك قدح شیر . گفتم ۲۱

در چنین بادیه آب سرد از کجا آری ؟ حبشی در حال عطا بر زمین

زد چشمه آب جاری شد پاك تر از شهد و سرد تر از برف . گفت

هلم یا خلیل الله بیا و ازین آب چندان که ترا باید بیاشام .

- تعجب صنایع حضرت مانع بر من چنان مستولی شد که عنان تکالم
از دست رفت و تشنگی را فراموش کردم و متعجب گاه در آن غلام
حبشی و گاه در آن چشمه آب می‌نگریستم . گفت یا رسول الله عجب ۳
داری از آنک هر که مطیع امر خداوند بتارک و تعالی باشد هر
چه خواهد چنان شود . که اگر گوید که این کوهها از جای خود
متحرك شوند در حال در حرکت آیند . هنوز این سخن تمام نگفته ۶
بود که کوهها چون ابر در حرکت آمدند و وقت بود که از یکدیگر
متلاشی شوند و قیامت آشکارا گردد و حبشی اشارت کرد تا بقرار
خود رفتند . مرا حیرت مضاعف شد و زبان بثنای حق مترنم گشت . ۹

رباعی

- ۵ [ب] کای نات تو مر وجود را بوده اساس جز نات تو نیست هیچکس نات شناس
کس را بکمال کنه نات ره نیست بر فعل تو میکنند نات تو قیاس ۱۲
- درین تحیر بودم که جبرئیل علیه السلام بیامد و گفت ای خلیل
الله چرا متعجب و متحیر گشته؟ گفتم غلام حبشی را برین درگاه
چندین قدر و جاه باشد که هر چه خواهد همه میسر گردد . گفت ۱۵
حق تعالی ترا سلام میکند و میگوید که این بنده ایست فقیر و بهلا
او حقیر ولیکن جاه و منزلت او بمرتبه ایست که اگر سوگند خورد
که قدم بر ندارم تا هفت آسمان بر هم نرنی و همه دنیا را خراب ۱۸
نکنی . البته استدعای او قبول و ملتمس او مبذول فرمایم .

لمولفه (رمل)

- تا بدانی کاندین ره، هرکرا اخلاص هست
چرخ و افلاکست، زیر مقدم اخلاص پست ۲۱

وانکه طا عتداری ،مخدوم خود از جان کند

بر سریر دولت دنیا و دین خرم نشست

- حکایت : پیرزنی پیش خواجه حسن بصری آمد و گفت ای امام
 مسلمانان مرا دختری هست و یکدو سالست که روی سوی دیوار کرده
 است و می‌گیرد می‌ترسم که نابینا شود. او را پندی ده مگر ترك
 کند . خواجه نزد دختر آمد او را دید در خانه تاريك نشسته زار
 زار میگریست . گفت ای دختر چرا چندین بی‌موجبی والمی گریه میکنی؟
 که مادر تو ازین سبب غمناکست و چشمهای تو ازین سبب و گریه
 نابینا می‌شود. دختر گفت ای شیخ از دو حال بیرون نیست اگر
 این چشم لایق رویت جمال حق نیست پس صد هزار جان و دل و چشم
 و جسم من فدای دیدار حق تعالی باد و اگر لایق این سعادت پس
 کُور باد .

۱۲

لمولغہ (رمل)

ظلمت او خوبتر از روشنیست	دیده که او لایق آن روی نیست
در دل او بجهت و شادی مباد	دل که نباشد ز غم دوست شاد
وزالم دوست دل افکار نیست	جان که درو ذوق غم یار نیست
در دو جهان کی رسد او را بقا	مرده نفس است و حریص هوا
زندگی روح تو در مرد کیست؟	روشنی دیده در افسرد کیست؟
از اثر دیده تو راه یافت	هر که برین در بلامیدی شتافت

۱۵

۱۸

[۵۱]

حکایت * : گویند که امام معصوم زین العابدین راضی الله

- عنه پسری بود طفل . روزی آن پسر را در کنار گرفته بود و بوسه
 میداد . دختری داشت پنج ساله پدر را گفت او را دوست میداری؟

۲۱

۴ یکدو سالست س : سالهاست ت ۱۱ ۱۷ را س : در ت ۱۱ ۱۹ برین س :

براین ت ۱۱

* حکایت مشابه ، تذکره الاولیا ، ص ۶۹ و سفینة الاولیا ، ص ۸۷ .

گفت آری. دختر گریان شد. پدر پنداشت که مگر دختر از رشک میگیرد.
گفت ای جان پدر ترا نیز دوست میدارم. دختر بخروشید و از کثرت
گریه بیخود شد. پدر متحیر ماند چون بهوش آمد گفت،

مثنوی (رمل)

تا دل تو مایل فرزند شد بر تو راه عاشقی در بند شد
یکدل و دو دوستی باشد محال در حقیقت نیست شرکت را مجال
ای پدر از تو شنیده بودم که میگفتی من خدا را دوست میدارم
اکنون از تو منافعی دوستی حق صورتی دیگر مبنی بر محبت خلق
مشاهده میکنم و ترا در دوستی طایق نمی بینم و در عاشقی واثق
نمیدانم. زاری من از آنست. امام ازین کلمات در گریه افتاد و
سر و روی دختر بوسه داد و گفت چنین است که تو میگوئی.

مثنوی (رمل)

ملت عشق از همه دینها جداست عاشقانرا مذهب و ملت جداست
عشق نان بی نان غنای عاشقست بند هستی نیست، هر کُو صا دقست
عاشقانرا کار نبود با وجود عاشقانرا هست بی سرمایه سود
بال و پرنه گردد عالم می پرند دبت و پا نه کُو ز میدان می برند
عاشقان اندر عدم خیمه زدند چون عدم یکرنگ نفس واحدند
تو بیک خواری گریزانی ز عشق تو بجز نامی نمیدانی ز عشق
عشق چون واغیست وافی میخورد در حریف بی وفا می ننگرد
بر همه اصنافشان افزوده اند آن جماعت را که وافی بوده اند
گشت دریا ها مسخرشان و کوه جگر عنصر نیز بنده آن گروه

[۵۱ ب]

۴ مثنوی س: شعر ت ۱۱ ۶ حقیقت س: محبت ت ۱۱ ۱۰ امام

میگوئی س: — ت ۱۱

آن کرامتهای پنهان‌شان که آن در نیاید در حواس و در بیان
شرح عشق در من بگویم بر دوام صد قیامت بگذرد وان‌نا تمام

الْفَمْلُ الْخَامِسُ

۳

فِي زُهْدِ الْأُمَرَاءِ وَ عِقَّةِ الْنِسَاءِ

مثنوی (رمل)

<p>۶ بیش‌آمد از بیش‌دنیا و بیش
نیک‌حالی چیست ؟ کُو عقیبی بجست
رخه کن زندان و خود را وارهان</p> <p>۹ بی قماش و نقره و میزان و زن
کمترش خورگان بر آتش لقمه‌ایست
زود ازو ظاهر شود پایان کار</p> <p>۱۲ کل بود آن کز کله سازد پناه
زر به از جانست پیش‌ابلهان
خواجه را مالیت مالش عیب‌پوش</p> <p>۱۵ کی بدی فارغ وی از اصلاح خویش
لاجرم گویند عیب‌یکدیگر
چون زنان مر نفس را بودی زبون</p> <p>۱۸ پیش و بنهند جمله سیم و زر
که بیا بسوی خدا ای نیک‌عهد
چون بقا ممکن بود فانی مشو</p> <p>۲۱ تر برای حمیت دین و هنر
سختشان آید بشنیدن این بیان</p> | <p>ترك دنیا هر که کرد از زهد خویش
بد محالی چیست ؟ کُو دنیا بجست
این جهان زندان و ما زندانیان</p> <p>چيست دنیا ؟ از خدا غافل بُدن
لطف سالوس جهان : خوئن لقمه‌ایست
آتش پنهان و دودش آشکار</p> <p>مال و زر را سر بود همچون کلاه
زر نثار جان بود پیش‌شهان
خواجه در عیبت غرقه تا بکوش</p> <p>هر کسی کو عیب خود دیدی ز پیش
غافلند این خلق از خود ای پسر
از هوس و ز عشق این دنیای دون</p> <p>گر تو پیغام زنی‌آری و زر
و رتو پیغام خدا آری چو شهد
از جهان مرك سوی برك رو</p> <p>قصد خون تو کنند و قصد زر
بلکه از جفندی‌خان و مان</p> |
|---|--|

۱۴ عیبت س : غیبت ت ۱۱ ۱۷ بودی زبون س : بودن زبان ت ۱۱

۱۹ پیغام س : پیغامی ت ۱۱

- حکایت : سلمان فارسی رضی الله عنه امیر مدائن بود .
- هرچه از امارات بدو رسیدی بدرویشان تصدق نمودی و از برای
- قوت خویش از لیف خرما چیزی بافتی و فروختی و بدان معاش نمودی . ۳
- و از دنیا غیر از کلیمی از پشم شتر چیزی نداشت . و چون بیت
- المال قسمت کردی نصیب خود برداشتی و گوسفندی خریدی و گوشت
- آن بدرویشان تصدق نمودی . و از پشم آن ریسمانها بافتی و پوستش ۶
- را انبان ساختی تا در وقت غذا آن انبان و ریسمانرا بفقرا
- و مساکین دادی که نان در انبان نهادندی و بر ریسمان سر آن بستندی .
- مقصود وی راحت مسلمانان بودی . چون او را اجل نزدیک شد قومی بعیادت ۹
- وی رفتند . سلمانرا دیدند که بر زانو میزد و زار زار میگریست .
- ازو پرسیدند که سبب گریه چیست ؟ گفت حضرت رسالت صلی الله علیه
- و سلم مرا گفته بود که دنیا جمع مکن که هر که دنیا جمع ۱۲
- کند روز قیامت مرا نبیند . چنانچ یکی از مجربان صطبه وفات
- یافت . وَجَدُوا فِي شَمْلَتِهِ دِينَارًا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْتَانِ
- فِي الدُّنْيَا وَمَنْ دُنْيَا جَمَعَ كَرَّمَ وَ مَيَّ تَرَسَمَ كَهْ أَزْ دِيدَارِ او محروم ۱۵
- شوم . گریه من بدان سبب است . چون سلمان رحلت نمود در خانه او
- غیر از مطهره و سفره و کاسه و کلیمی و پالانی چیزی دیگر نیافتند .
- با وجود این اقمشه نفیسه گریان بود . احوال من و تو چون خواهد بود ؟ ۱۸

مثنوی (خفیف)

۵۲ باب

چون کلیدان کابلی بسودو در	چيست دنیا ؟ سرای آفت و شر
نرم و رنگین و اندرون پر زهر ۲۱	هست چون مار گرزده دولت دهر
شاد همچون خیال کج اندیش	در غرورش توانگر و درویش
دیده و آموزده بسیار	نیست با وی وفا و معنی یار

۱۱ گریه س : کثرت زاری ت ۱۱ ۱۳ وفات یافت س : دنیا بیرون رفت

ت ۱۱ ۱۹ مثنوی س : شعر

- حکایت : امیرالمومنین عمر خطاب، حذیفه الیمانی را بشهری
 بامیری فرستاد و بر مردم آن شهر نامه نبشت مبنی بر سفارش
 حذیفه که او را تعظیم نمایند و اطاعت کنند . چون حذیفه بدان ۳
 شهر رسید استقبال نمودند. دیدند که بر خری نشسته و کلیمی
 از پشم شتر پوشیده تنها می‌آمد. او را بتعظیم هرچه تمامتر در
 شهر بردند و سرای رفیع و عمارت وسیع بدو عرض کردند، که در آن ۶
 اقامت نماید. قبول نکرد و گفت، مرا این سرای بکار نمی‌آید
 این خوک را تیمار کنید و علف دهید. روزی چند آنجا بود . باز
 گشت . امیرالمومنین را خبر کردند که حذیفه بازگشت . استقبال نمود ۹
 و گفت ببینم که از امارت چگونه می‌آید؟ و چه می‌آرد؟ چون بحذیفه
 رسید دید که بر همان خوک پالانی نشسته و همان کلیم شتری
 پوشیده . امیرالمومنین عمر سر و چشم او ببوسید و گشت من آن ۱۲
 روز شادتر باشم که در خانه من چیزی نباشد . زیرا که چنیسن
 شنیدم از سید عالم و گوهر صدف بنی آدم محمد مصطفی علیه الصلوة
 والسلام که حق تعالی دنیا را از دوستان خود چنان باز دارد که ۱۵
 طعام از بیمار .

مثنوی (خفیف)

۱۸	ظ کدانی پراز سك و مردار	چيست دنیا و خلق و استظهار
	بهر يك ظك توده اين همه بلاد	بهر يك ظمشاين همه فرياد
	سیر دارد میان بوزینه	هست مهر زمانه پر کینه
	چند باشی برهنه چون آدم	از پی گندمی در این عالم
۲۱	چکنی رتاك و بوی غمازش	در جهان منگر از پی رازش

حکایت : ایمنه زنی بوده است از بزرگان این امت بکرات

۸ — س : حلال ت ۱۱ ۹ — س : عمر ت ۱۱ ۱۷ مثنوی س : شعر

- او را دیده اند که بمرکه رفتی بی زاد و راحله تنها بی قافله و
 نیز هیچکس چیزی خوردن او را ندیده بود . و از و تفحص ایمن
 ۳ حال کردند . گفت ، وقتی قصد حج کردم و اندر بادیه میرفتم هیچ
 اثر آب ندیدم از خود نومید گشتم و تن بمرک نهادم . ناگاه آواز
 سلسله شنودم . نظر کردم قدحی دیدم از یاقوت و سلسله از طلا برو
 بسته پیامد و برابر دهان من بایستاد . من دست فراز کردم و آن
 ۶ قدح بر دهان نهادم آبی از آن قدح آشامیدم که از آن سرد تر
 و شیرین تر هرگز نخورده بودم . برکت آن دیگر از تشنگی و گرسنگی
 بر نفس خود اثری ندیدم . و چند سالست که نفسم آرزوی آب و نان
 ۹ نمیکند .

لمؤلفه (رباعی)

- ۱۲ ز روی مرحمت و فیض قادر بیچون رسیدم از طلب نفس و آرزوی درون
 کنون نرفته صفت در مقام بند کیش قدم همی ززم وقار غم زدنی درون
- حکایت : یحیی برمک یکروز در باغ نشسته بود . از باغبان
 ۱۵ پرسید که درین باغ سرخ مرد هست ؟ یعنی کلیست که او را سرخ مرد
 میگویند . گفت ، بلی . حرم خاص یحیی در خانه نشسته شنید که در
 باغ ایشان سرخ مرد هست . پنداشت که مگر شخصی است . از غایت
 ۱۸ عفت و صلاحیت تا چهل سال قدم در آن باغ نهاد .

لمؤلفه (رباعی)

- ببین که شیر زنان جهان چگونه بسی بعفت از همه عالم برده اند سبق
 ۲۱ کم از زنی تو که و اما نده چو خر در گل اسیر شهوت تن کشته بلبل و عشق

۷ و آن آن س : — ت ۱۱ ۱۲ روی س : یمن ت ۱۱ ۱۳ زد

نی دون س : ز بند کیش ت ۱۱

حکایت * : گویند که رابعة العدوی را حال نزدیک شد.

- مالك بن دينار و رباح القيس هر دو بنزدیک وی درآمدند بعیادت و
 لحظه بنشستند و گفتند، ای رابعه از چه می نالی؟ گفت از معصیت.^۳
 گفتند، از دنیا چه آرزو داری؟ گفت سی سالست تا در بصره ام
 و رطب آرزو دارم و نفس را نداده ام. مالك بن دينار گوید
 برخاستم و بیرون آمدم تا از بهر وی آورم، زاغی دیدم که می آمد
 و خوشه خرماى تر بدان گرفته. چون نزدیک من رسید زود از دهن
 بینداخت. من برگرفتم و خرماى دیدم که از آن بهتر و لطیف تر
 ندیده بودم. بیاوردم و پیش رابعه نهادم. چشم باز کرد و آن
 رطب بدید. گفت، سبطان الله بدین زودی از کجا آوردی؟ قصه
 زاغ باوی گفتم. گفت چگونه خورم. چیزی که اصل آن میدانم که
 از باغ ظالمست یا مظلوم؟ گفت نخوردم تا آنکه بحضرت خداوند
 خویش روم. لحظه نشد ما را اجازه داد تا ما بیرون آمدن جان
 تسلیم کرده بود.

۱۵ مثنوی (رمل)

میر این زندگی بصدور سعیر	هم بدین جاش واگذار و بمیر
زنده آنجا که مبرتن خویش	آب حیوان مده بدشمن خویش
چون که این چشم اجل فراز کند	در آن چشم عقل باز کند

- حکایت : گویند که زنیده خواتون زن هارون الرشید روزی در
 خانه موی شانه میکرد، غلامکی از خدام وی بی تطاشی درآمد، زنیده
 موی بپوشید و بپرسید که موی من دیدی؟ گفت بلی. مقراض بستد و
 و هر دو گیسوی خود ببرید و بینداخت. جواری گفت ای مخدومه چرا

۱۵ مثنوی س : شعرت ۱۱ ۲۰ غلامکی آمد س : ناگاه خادمکی

در خدام وی بی تطاشی بمهمی درآمدت ۱۱

* حکایت مشابه، تذکرة الاولیاء، ص ۶۲،

چنین کردی ؟ گفت نخواهم چیزی که چشم نامحرم بران افتاده با
من باشد .

۳ لمؤلفه (خفیف)

عورتانی که این زمان هستند گر بر ریزی هزار نوبت بیش
باز نیند روی نامحرم بنشانند زود در بر خویش

۶ حکایت : گویند وقتی عیسی پیغمبر علیه السلام با حق
تعالی مناجات میکرد و میگفت ، الهی دوستی را از دوستان خود بمن
نمای . فرمان آمد که بفلان بیابان رو که ما را آنجا دوستی
هست . عیسی علیه السلام بدان بیابان رفت . عورتی دید پیرو ضعیف
و نابینا و از دست و پای مفلوج بر جای مانده و مور و مگس
گرد وی برآمده . میگفت الحمد لله تعالی علی نعمه و احسانه .
عیسی گفت ، ای عورت بدین حال که تویی کدام نعمت را شکر میکنی ؟
۱۲ پیرزن گفت ای روح الله ولیء دارم که بدان دل حق را عز و علا
شنا میگویم .

۱۵ مثنوی (هزج)

پر و بال خرد ز دل باشد تن بی دل چو آب و گِل باشد
ظن داند هزار و یکنامش علم داند هزار و یکنامش
۱۸ راه دل صنعت و عبارت نیست جز خرابی در و عمارت نیست
دل کند سخت جامه نرمست خورش خوش برد ز سر شرمست

عیسی علیه السلام گفت ، ترا درین بیابان تنها می بینم تعهد تو
۲۱ که میکند؟ گفت آنکه هفت آسمان معلق میدارد بی ستون و سلسه

۱ چشم س : مخطوط نظر ت ۱۱ ۱۵ مثنوی س : شعر ت ۱۱ ۲۱ میدارد

..... سلسه : بی ستون و سلسه میدارد ت ۱۱

- ۳ مرا نیز بی‌وسلیه نگه میدارد. اما دخترکی دارم که بعد بلوغ رسیده است از جانب او مترددم و میخواهم که حق تعالی غم او از دل من بردارد تا دل من خالص مرخدایرا باشد. عیسی علیه السلام گوید که بر صدق او متحیر شدم و او را بدرود کردم. هنوز اندکی نرفته بودم شیری را دیدم بیامد و آن دخترک را پاره پاره کرد و بخورد و دل آن عورت را از قید آن دختر مستخلص گردانید.

بیت (هزج)

- ۹ یا دوست عزیز کمال یا جان يك خانه دو میهمان نگنجند
- حکایت : گویند که در بنی اسرائیل مردی بوده است منافق و زنی داشته پارسا و موحد همه شب نماز کردی. روزی شوهر منافق او پیش یاران ازو شکایت کرد که همه روز روزه میدارد و [ب] شب تا روز نماز میکند و وردش اینست که یا واحد یا واحد. یارانش گفتند دفع او سهلست برو و تنور را پر از آتش کن و سه روز متواتر هیمه بینداز تا نیکو گرفته شود بعد از آن ما را خبر کن. منافق آنچنان کرد و یارانرا خبر داد بیامدند. و آن عورت را گفتند که تو پیوسته میگوی یا واحد یا واحد اگر دوستی تو با این واحد حقست باید که درین تنور روی زن چون این سخن بشنید همچنان با جامه و رخت برخاست و گفت: **يَا اَللّٰهُمَّ اَلرَّحْمٰنُ اَلرَّحِيْمُ يَا دَلِيْلُ الْمُتَحِيْرِيْنَ وَ غِيَاثُ الْمُسْتَغِيْثِيْنَ وَ يَا اَكْلَمَ اِبْرٰهِيْمَ وَ اِسْمٰعِيْلَ خَلِيْمًا مِّنَ النَّارِ**، و قدم در تنور نهاد. منافقان فی الحال سر تنور بپوشیدند و برفتند. بعد از سه روز تنور را بگشادند آن عورت را دیدند در میان تنور بنماز ایستاده و بر یکیمواز

۵ هنوز س: چون ت ۱۱ ۵ نرفته بودم س: رفتم ت ۱۱ ۱۱ پارسا س:

— ت ۱۱ ۱۱ شوهر س: — ت ۱۱

از اعضای او آسیبی نرسیده . او را بیرون آوردند و در دست و پای او افتادند و توبه کردند .

۳ لمؤلفه (رمل)

ای دل ار مردی ز زن کمتر مباش نور آتش باش، و خاکستر مباش
از نفاق و حرص و از بخل و حسد پاک گردان هم روان و هم جسد
روی صدق آور بدرگاه خدا تا شوی مخصوص لطف کبریا
تا عنایت حق رهبر شود و آتش سوزنده ات اخگر شود

حکایت : گویند زنی بود در بنی اسرائیل بغایت پارسا .
هر هفته نوبتی افطار کردی . مدتی برین صفت بود . مگر شبی ۹
خواست که افطار کند، نان پیش آورد و با خویشتن اندیشید که
تا این نانرا خوردن از خدمت دوست باز می مانم و مثل این اوقات
شریف بسیاری ضایع شده . اگر درین ساعت ملك الموت علیه السلام در ۱۲
آید و مرا بنان خوردن بیند من در حضرت حق تعالی چه عذر آورم ؟
نان را از پیش برداشت و بعبادت مشغول شد تا هفته دیگر همچنان
بود . ۱۵ [۱۵] چون خواست که افطار کند همان اندیشه بر دلش غالب شد
و نان برداشت و بنماز ایستاد . و مدتی دیگر این نوع وظایف
عبودیت مرتب میداشت تا از گرسنگی طاقتش نماند . نان پیش آورد تا
افطار کند جوانی را دید که درون آمد و سلام کرد . زن نامحرم ۱۸
دید بترسید و چیزی در سر کشید و گفت ، عليك السلام چه کسی و درین
کلیه احزان چه مهم ناری ؟ گفت که من رسول دوست توم و بطلب تو
آمده ام . زن گفت منت میدارم چندان مهلت ده که بتجدید وضو کنم . ۲۱
برخواست وضو تازه ساخت و نان و جان را وداع کرد و در سجده
ازین نار فنا بدار بقا رحلت نمود .

۲ توبه س : + و عذرها خواستند و بردست او ت ۱۱ ۱۰ آورد س : نهاد

ت ۱۱ ۲۳ نار فنا بدار بقا س : نار الفنا بدار البقا ت ۱۱

لمؤلفه (متقارب)

- محبت پیاموز از آن شیر زن که در راه محبوب سیمین دقن
 ۳ بخندید و جانرا بجانان سپرد ز دنیای دون غیر نیکی نبرد
 چرای ز زن کمتر ای نیک مرد که وامانده نفس شوی چو دد

حکایت : خواجه حسن بصری و ذوالنون مصری بزیارت رابعه

- العدوی رفتند. او را دیدند بر لب دریا در کومه از ظار و ظشاک ۶
 نشسته . گفتند ای عفیفه چرا در شهر در خانه ازین محفوظ تر
 نباشی ؟ گفت خدای تعالی حافظ من و جمیع مخلوقاتست . و چهل
 ۹ سالست تا در سایه این ظشاک نشسته ام . در آخر عمر بشهر روم
 و در خانه نشینم که هر روز در نوبت در او را باید بستن و
 گشادن . در سالی که سیمد و شمت روز است هفتصد و بیست ساعت
 ۱۲ از بندگی دوست خود بازماندن . گویند که هر روز هزار رکعت
 نماز کردی و همه شب گریه و زاری نمود و این مناجات گفتی،

مناجات (رمل)

- رَبَّنَا يَا رَبَّنَا يَا رَبَّنَا تَبَّ عَلَيْنَا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ۱۵
 يَا كَرِيمَ الْعَفْوِ وَفَقْنَا الْعَمَلَ بَلْ بِفَضْلِكَ أَنْتَ خَيْرُ الرَّحْمَنِ
 يَا كَثِيرَ الْخَيْرِ أَحْفَظْ مِنْ زَلَلٍ لَا يَفْعَلُ هُوَ لَآءِ الْمَذْنِبِينَ

۶ کومه س : خانه ت ۱۱ — ۱۴ س : مناجات ت ۱۱ ۱۶ یا کریم
 الْمَذْنِبِينَ س : یا کریم الْعَفْوِ وَفَقْنَا الْعَمَلَ — یا کَثِيرًا الْعَفْوِ خَيْرٍ
 مِنْ ذَلِكَ / لَا يَفْعَلُ هُوَ لَآءِ الْمَذْنِبِينَ — بَلْ بِفَضْلِكَ أَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ت ۱۱

الْبَابُ الثَّالِثُ

و هِيَ فَمْلَانِ

الْفَمْلُ الْأَوَّلُ

فِي حِكَايَاتِ الْمُتَفَرِّقَةِ

مثنوی (رول)

ده پ

- ۶ راه غانی گشته، راه دیگرست لیک هشیاری گناه دیگرست
 هست هشیاری زیاد ما مثنوی ماضی مستقبلت، بود خـ
 تو مگانی امل تو در لامکان این دکان بر بند و بگشا آن دکان
 صبر کن اندر جهاد و در عـ دم بدم می بین بقا اندر بقا
 روح خود را متصل کن ای فـ زود با ارواح قدس سالکان
- ۹ حکایت : گویند مردی بود در بصره نعمت و مال بسیار
 داشت و در حسرت غرزندی بود. بعد از تصدقات و نذر بسیار حق
 تعالی او را فرزندى داد. والدین در وظایف محمّد ایزدی افزودند.
 و شکرانه بفقرا و مساکین که در آن بقعه و مساکن ساکن بودند
 رسانیدند. چون کودک لب شکر بار از شیر مادر بشت روز بروز
 ۱۵ نهال عمر و دولتش در چمن سعادت بر جویبار فضلت پرورش می یافت.
 و حسن او چون جمال یوسف خورشید صفت بر اهالی بصره می تافت.
 از قضا الله پدرش را از مکن غیب نداء اُرْجِعْهُ اِلَى رَبِّكَ (قرآن،
 ۱۸ ۲۸/۸۹) بگوش هوش جان رسید و روعه رضوانرا بر جهان جهان گزید،
 يَقُلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ (قرآن، ۲۷/۱۴) و يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ (قرآن، ۱/۵). پسر

- چون در یتیم از آن صدف یادگار ماند و مادر او را پرورش
 می نمود . تا اهل بصره پریشان کاکل مشکین و لاله جبین او شدند .
 ۳ و اعیان و اشراف مجموع بصبت او رغبت می نمودند . و علی الدوام
 [۱۵۶] نقاب افکنده از خانه بیرون آمدی که اگر بی نقاب چهره نمودی جان
 از بدن عاشقان برودی و بغمزه که از زیر برقع کردن هزار دل را
 ۶ خراب ساختی و بنیم کرشمه کار عالمی برداختی .

شعر (رمل)

- این چه جمالست، باز کز تو در ایام تست
 ۹ وین چه کمالست، باز کز شرف نام تست
 تکیه که جان و دل که رخ و که زلف تست
 بوسه که چشم و لب که درو بام تست
 ۱۲ سرمه چشم خرد تربت درگاه تست
 حلقه گوش فلك صدمه پیغام تست
 جان همه جانها کوثر و تسلیم تست
 ۱۵ نقل همه عقلها پسته و بادام تست

- صدور و اعیان بصره دختران خود را بر والده او عرض میکردند و
 استدعای وصلت پسر مینمودند . قبول نمیکرد و میگفت از برای او
 ۱۸ کسی را در عقد عقد آورم که بحسن و لطافت اگر مثل او نباشد
 کم ازو نباشد . تا یکروز هر دو با هم بجای میرفتند بمجلس
 عبدالله بن زید رسیدند که از جمله علمای آن روزگار بود . مادر
 ۲۱ گفت بیا ای فرزند تا ساعتی در مجلس این عالم بنشینیم و از
 کلمات او مستفید شویم که صلاح آخرت باشد . هر دو بیامدند
 و بگنجی بنشستند . قضا را مقری این آیه میخواند ، قوله تعالی ،

- وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْ لَنَا
لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا (قرآن ، ۲۵ / ۷۴) اُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ
فِيهَا نَحِيَّةً وَسَلَامًا (قرآن ، ۲۵ / ۷۵) خَالِدِينَ فِيهَا حَسَنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا . ۳
(قرآن ، ۲۵ / ۷۶) . عبدالله زید بعد از آنکه تفسیر این آیه کرد
گفت که در بهشت کوشکهاست و غرفها همه بی ستون و بی سلسله .
چون ابر در هوا معلق ایستاد و هر کوشکی را سیمد در باشد ۶
برابر در حجره حضرت رسالت علیه افضل الصلوات و هر دری را که
بگشایند مصطفی را صلی الله علیه و سلم و ابرهیم خلیل را علیه السلام
ببند . و در هر کوشکی تختی نهاده باشد از یاقوت سرخ و بر عمر ۹
تختی هزار نریش افکنده از نور . و پیش هر تختی جوی آب روان و
بر هر تختی حوری نشسته و حق تعالی آن حور را از فرق تا کتف
از کافور و از کتف تا سینه از عنبر و از سینه تا قدم از مشک . ۱۲
و هر حوری را هفتاد خدمتکار که بعضی گیسوان ایشان برداشته‌اند
و بعضی مجمر عود و بخور و حقه‌ای پیرایه بر دست گرفته . مادر
آن پسر چون این بشنید گفت محبوب و جلیس و جفت و انیس پسر ۱۵
من به ازین حوری نخواهد بود . گفت ای فرزند ازین عالم سؤال کن
که این حور و این منزلت کرا بائید؟ پسر بر پای خواست و نقاب
از روی بر انداخت و گفت ای پیشوای مسلمانان این دولت که یابد ۱۸
و بدین سعادت که رسد؟ و در آن کوشک که نشیند؟ و آن حوری
را که در بر گیرد؟ عبدالله زید گفت آنکس که عمر و جوانی خود
در طاعت حق تعالی صرف کند و جان خود را بکابین آن حوری در ۲۱
جهاد بمصرف رساند و جهد کند که بدرجه شهدا . پیرزن برخاست و گفت
ای امام مسلمانان من این کابین پذیرفتم بدین شرط که تو دلالی
کنی و این حور که تعریف کردی به پسر من دهی . که در دنیا ۲۴

۱۳ حوری س : حورانی ت ۱۱ ۱۳ گیسوان س : گیسوهای ت ۱۱ ۱۸ پیشوای

س : امام ت ۱۱ ۲۱ — س : عبادت ت ۱۱ ۲۲ — س : رسد ت ۱۱

بجهت وصلت او از نسوان هیچ آفریده را قبول نمیکنم . عبدالله
زید گفت من هم قبول کردم که اگر پسر تو بهمین شرط اقدام
نماید و تقاعد نکند حضرت عزت حور و قصور بدو ارزانی فرماید ۲
انشاء الله تعالی .

لمؤلفه (خفیف)

- حور و غلان طفیل جان توند
تا تو در بند این جهان باشی
کی رسد در سرای روحانی
بگذر از هر چه غیر حق بینی [۵۷ آ]
دو جهاد دست مر ترا رهبر
در جهاد بزرگ چون نرسی
چون زن تن مزین درون سرای
عزم نخیرگاه جانان کن
کین بقای دو روزه نزد خرد
در گذر زین سرای بی سر و بُن
که گرت عمر می رسد بهزار
بگذر از جان که جمله آن توند ۶
متعش بآب و نان باشی
زین سرای غرور نفسانی
اگر هست چشم حق بینی ۹
این یکی اصغر آن یکی اکبر
در جهاد صغیر کن هوسی
همچون مردان ز خانه بیرون آی ۱۲
شیروش مید طعمه جان کن
چه لطیف و کثیف و نیک و چه بد
بیش ازین اندر و قرار مکن ۱۵
عاقبت می شوی اسیر مزار

- پیرزن مبتهج و مسرور دست پسر گرفت و بخانه آمد . فی الحال مبلغ
چهار هزار درم زر برداشت و بنزد عبدالله بن زید برد و گفت این ۱۸
زر را بدرویشان و فقیران تصدق نمای و ازیشان استمداد هست
طلب کن که این عروسی نصیب فرزند من گردد . چون مظلغان ملت
عزم دیار اسلام کنند و اسلامیان متوجه غذا گردند تو که امام ۲۱
مسلمانانی هر آئینه عزیمت خواهی نمودن فرزند مرا همراه ببر .
عبدالله زید گوید که چون عورت بیرون رفت بعد از یکدوروز خبر

۳ قصور س : بی قصور ت ۱۱ ۶ توند س : تواند ت ۱۱ ۸ رسد س :
رسی ت ۱۱ ۱۰ ترا س : تورا ت ۱۱ ۱۲ زن س : زنان ت ۱۱ ۱۲ همچون
س : همچو ت ۱۱ ۲۰ کن س : فرمای ت ۱۱

کُفار رسید که حرکت نموده اند . اهل اسلام نیز عزیمت غزا نمودند
و خلقی بسیار مجتمع شدند . من نیز یراق خود کردم و بیرون رفتم
آن کودک را دیدم بر اسبی نشسته که در سرعت از باد سبق بردی . ۳

لمؤلفه، مثنوی (متقارب)

بتندی ز باد صبا تیزتر ————— بجستی ز آهو سبک خیزتر
زدی چون قدم بر زمین تیز تر ————— شدی سنک زیر سُمش ریز ریز ۶

سلاح پوشیده و پیکان تیر غمزه را از جگر بی دلان آب داده و کمند
[ب] مشکینش جهت صید جانها بتاب افتاده و سنان مژگانرا بقصد جان
مظلفان دین متحرک ساخته و کمان ابروانرا از نخستین عاشقان ۹
زه نهاده . با چنین حُسن و جمال خرامان می آمد . و والدۀ مسلمۀ
او عنان در دست گرفته میکشید و میگفت ای جان مادر بخدا
سپردم جهد کن تا زودتر بوطال محبوب و مطلوب خود برسی . همچنان ۱۲
می آمدند تا بمن رسیدند . پیرزن عنان پسر را با عنان من ملحق
گردانید و مرا و پسر را بدرود کرد و برفت . اسلامیان متوجۀ
کفار شدند بعد از ساعتی کفار مقابل رسیدند . آواز تکبیر از ۱۵
مسلمانان برآمد و زلزله در آسمان و زمین افتاد . قاریان قرآن
میخواندند و مبارزان از صفها بیرون می تاختند و ملائکه آسمان
بمعاونت اهل اسلام مظهرت می نمودند . مطربه پیوسته شد و از جوانب ۱۸
شجاعان با یکدیگر مقابله نمودند و بمقاتله دست بر یکدیگر گشودند .
اجل بر جان پردلان و جانبازان کمین گشوده و متقاضی اجل گریبان
امل از دست ربوده . نه زمانی امان میداد و نه لحظۀ مهلت تمکین ۲۱
می نهاد . قوله تعالی **إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ** (قرآن
، ۷۱ / ۴) . القمه اسلامیان بر حسب مدلول قوله تعالی ، **وَأَلَسَّيْنِ**

- جَاهِدُوا فِيْنَا لِنُهْدِيَكُم مِّنْهُ سُبُلَنَا (قرآن ، ۲۹ / ۶۹) سعی و اجتهاد بتقدیم
 میرسانیدند. آن کودک نیز فی الحال کتاب از روی چون آفتاب
 برداشت و نیزه چون ارقم برافراشت و مرکب برانگیخت و روی بکفار
 نهاد و بمطایبه مشغول شد و یکدو کافر را بنوک نیزه در ربود
 و بر خاک انداخت . از غایت جلالت و شجاعت او بر جان او ترسیدم
 و خود را بهزار حيله بدو رسانیدم و گفتم ، ای فرزند آهسته
 باش و خود را در ورطه هلاک میفکن و بخرم و احتیاط در مطایبه و
 مقاتله اقدام نمای . گفت ای امام مسلمانان از آنچه با من شرط
 کرده مگر پشیمان شدی؟ آنچه من مشاهده میکنم اگر هزار جان بعاریت
 یابم مجموع نثار قدم ایشان کنم . گفتم ای فرزند چه می بینی؟
 گفت چندین هزار حورا می بینم همه تاجهای مرصع بر سر نهاده و
 سر از کنگره بهشت بیرون کرده ، نظاره من میکنند و مرا ببهشت
 دعوت می نمایند .

رباعی

- حورا بنظاره نگارم صفزد رضوان ز تعجب کف خود بر کفزد
 وان خال سیه بران رخان مطرفزد ابدال ز بیم جنک در مصحفزد
 عبدالله بن زید گوید چون این بشنیدم اگر چه مبتهج شدم . اما دلم
 متالم شد و بر جوانی و حسن و جمال و طلعت او از سوز درون
 گریه بر من مستولی گشت . گریان از پیش آن ماه تابان باز گشتم
 و او را در آن حربگاه بگذشتم . اما نظر برو بگماشتم . وی اسب
 برانگیخت و خود را از تارک بر گرفت و نیزه از دست بینداخت
 و تیغ برکشید و آواز بکتر برآورد و حق را ثنا گفت . و تیغ

۱۲ کنگره س : کنگره های ۱۱ تا ۱۲ — س : مطایبه ۱۱ تا ۲۱ — س :

سر تا ۱۱

می‌زد. و از یمن و یسار کفار غدار میگشت. کفار از مطربه او
متوهم شدند و برو غلبه کردند. ناگاه ضربی بوی رسید و از اسب
بیفتاد و خروش و نوحه و فغان اهل اسلام بگیوان رسید. ۳

لمؤلفه (متقارب)

همه بهر آن سرو نو خاسته بدل گشته مجروح و جان کاسته
گریبان دریدند و گریان شدند کشیدند فریاد و نالان شدند ۶
بیکباره آن قوم یزدان پرست بکفار بردند از اندازه دست
رایت منصور اسلامیان که بآیت فتح منسوب بود منصوب گشت. چشم
کفار خاکسار فی الحال مخدول و منکوب شدند. قوله تعالی، جَاءَ الْحَقُّ ۹
وَزَهَّقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا (قرآن، ۸۱/۱۷) بقیه السیوف روی
ب[بهزیمت نهادند و مقتولان ایشان جان بهنم فرستادند. چون اسلامیان
مغتنم و مبتهج و مسرور متفرق شدند، من بلا دل مهجور و خاطراز ۱۲
آتش مهاجرت آن پسر محرور در میان کشتگان آمدم. آن پسر را
دیدم بظك و خون آغشته و گردد و غبار حربگاه بروی نشسته. هنوز
خون از حنجره او جاری و نسایم مشک و عنبر ازو در آن صحرای ۱۵
ساری. بر بالین او رفتم هنوز رمقی از جان داشت اما مجال
نطاق نداشت. چشم بگشود و آهی بکرد و جان بجان سپرد.

۱۸ مثنوی (رمل)

چون بکرد آه خوش جان بسداد جان گران بخریده بود ارزان بداد
ای تو بر جان لرزی و برتن مدام خود بیک ارزن نمی ارزی تمام
که تو بر جان لرزی و که برتنی چند لرزی چون نیرزی ار زنی؟ ۲۱

۳ اسلام س: مسلمانان ت ۱۱ ۹ — س: فی الحال ت ۱۱ ۱۸ مثنوی س:
شعر ت ۱۱ ۲۰ ای س: طان ت ۱۱

تا یکی همچون زنان در بردگی مرد عاشق باش بی افسردگی
زندگانی آنچنان کن، گر کنی جان فشانی آنچنان کن، گر کنی

- ۳ تو را برداشتم و بگوشه بردم و با جامهای خون آلودش دفن کردم
و معاودت نمودم . همان شب مادرش آن پسر را بخواب دید در بهشت
و صاحب حور و قصور . گفت ای جان مادر الحمدلله که بمحبوب و
مطلوب رسیدی و از سرای ثانی بجنّت الماوی خرامیدی . گفت ای مادر ۶
آن لحظه که بر سر اسب مجروح شدم، حق تعالی فرمود تا رضوان از
بهشت بیامد و رکاب من بگرفت و مرا از پشت اسب در کنار آن
حوری نهاد که امام مسلمانان گفته بود . ۹

شعر (رمل)

- این منم در صحبت جانان می پرورم
۱۲ کز بخواب این دیدمی، هرگز نگشتمی باورم
سالها خون خورده ام در انتظار جرعه
تا ز آب زندگانی شد لبالب ساغر
۱۵ با چنین رو و لبی کو شمع و شیرینی مباش
یا نسیم زلفا و فارغ ز مشک و عنبر
[۱۵] حیف باشد غیر ازو کردن نظر در دیگری
۱۸ دیده خود را بدوزم تا بغیری ننگم
ناله و بیداری شبهای ما ضایع نشد
تا گمان دولت بیای خود درآمد از درم
۲۱ حکایت : گویند امیری بود پسر خود را پیش ادیب فرستاد
بعد از آنکه بحد بلوغ رسید و با انواع فضایل و خطایل حسنه مخصوص
گشت : روزی از ادیب پرسید که چه خیر است دنیا و عقبی ؟
ادیب فرمود که خاموشی .

قطعه (متقارب)

به پیری رسیدم در اقامای یونان بدو گفتم ای آنک با عقل و هوشی
ز مردم چه بهتر بهر حال گفتا خموشی خموشی خموشی خموشی ۲

پسر سخن ادیب چون درتیم در گوش گرفت و خاموش شد.

بیت (مجتث)

زبان بریده بکنجی نشسته مُم بکم به از کسی که نباشد زبانش اندر حکم ۶
چند روز برآمد ملازمان از سکوت بتناک آمدند و خبر بپدرش رسانیدند.
ازین سخن مضطرب شد. حکما و اطبا و منجمان و مغرمان را مجتمع
ساخت. هر چند احتیاط فرمودند علتی نیافتند که قابل معالجه ۹
باشد. دست باز داشتند. پدر غمگین شد. بعد از مدتی بداعیه
شکار بیرون رفت و پسر را با خود برد. در راه میرفتند مرغی
از بن ظری آواز داد. طلب باز بزدند مرغ پرواز کرد. بازرها ۱۲
کردند مرغ را بگرفتند. از پسر بی اختیار طاهر شد که لوسکت
سلمت. قومی که این سخن شنیدند بیامدند و بشارت بامیر رسانیدند
شادمان شد و مبشرانرا نعمت داد. پسر را بخواند و بر کنار ۱۵
خود بنشاند و سر و چشمن ببوسید هر چند باوی سخن گفت هیچ
جواب نداد. امیر را خشم آمد و غضب بروی مستولی شد و حکم بر
قتل پسر کرد. چون جلاد بیامد پسر بخندید و گفت لین سکت سلامت. ۱۸
اگر من نیز خاموشی بودمی سلامت یافتمی. پدر گفت خاموشی خوبست
اما،

بیت (هزج) ۲۱

نگویم لب ببند و دیده بر دوز ولیکن هر مقامی را مقالسی

۱ قطعه س : شعر ت ۱۱ ۱۶ چشمن س : چشم وی ت ۱۱ ۲۰ اما س : نه

۱ بلهی ت ۱۱

حکایت : یکی از بزرگان گوید وقتی در کشتی نشسته بودم
 جوانی با ما در کشتی بود. ناگاه باد مخالف بر آمد و کشتی را
 بشکست و آن جوان غرق شد. و من نجات یافتم. بعد از آن او را
 شبی بخوا ب دیدم. گفتم حق تعالی با تو چه کرد؟ گفت در حالتی
 که غرق شدم مرا بموضعى بردند در بهشت که نام آنموضع شمشیر
 است و مجموع شهدای غریق بحر را در آنموضع دیدم.

لَمُؤَلِّفِهِ فِي حِكَايَةِ الْأَمْنُؤْمِ (رمل)

بود شیخی طالب وصل جنیبد	ما دق الاخلاص مستغنی رشید
در میان بعد مسافت بودشان	لیک با هم آشنا بد روحشان
کرد ناگاه شیخ عزم کوی دوست	زانک عزم دوست عاشق را نکوست
قطع منزلها نمود او در طلب	ترك خواب و خورد کرد او روز و شب
بود ایام از تف خورشید گرم	گر چه میزد او قدم بر ریک نرم
شد حرارت غالب و آبش نبود	در مقام تشنگی تابش نبود
بود دلو و ریسمانی همراهش	زاد ره را نیم نانی همراهش
دید جاهی اندرون دشت مهیب	نرم می شد تا بدان چه شد قریب
آهوی بد بر لب چه در چسرا	میل آبش بود بی چون و چسرا
آب چه ز اسفل با علی رو نهاد	تا لب چه آب چون حوضی ستاد
آهوی مسکین چو زان چه آب خورد	رو بمحرا کرد، و جان خویش برد
شیخ چون هم تشنه آن آب بود	روز و شب از تشنگی بیخواب بود
چون که شد نزدیک چه شیخ فرید	آب چه ز اعلی با سفلی میدوید
آری آن طغیان آب از غیب بود	لیک رفتن یا ز پس بی عیب بود
شیخ زین حالت بنایت خسته شد	دست و پایش بر لب چه بسته شد
در تعجب رفت ازین اعجوبه حال	گفت ای حی قدیم نوالجلال

۱۰ زانک س : زانکه ت ۱۱ ۱۸ جان خویش برد س : جان از شیخ بسرد

- سالها در بندگی جان داده ام
آهوی را قدر از من بیشتر
هاتغش گفتا که ای شیخ زمان
گر بفضل ما تو میکردی وثوق
بر امید دلو این راه آمدی
آب حیوان هر کسی را کی دهند
چون در فکر شوق آب و نمان
شیخ شد بیخود ز شرح این مقال
روی در صحرا نهاد و زار زار
بس که فریاد و فغان کرد و خروش
گریه کوا از سر شوقست و حال
هاتف غیبش دگر بار از کرم
ما ترا کردیم آخر امتحان
عود کن، باز آی، و قدرت را ببین
شیخ گوید، باز گشتم در زمان
آب خوردم، تازه کردم من و غو
تشنگی و جوع از من دور شد
[۶۰ ب] تا رسیدم بعد چندین روز و شب
در حریم مکه دیدم وصل یار
چون نظر بر من فتادش، گفت هان
آمدی بیرون ز زیر مقدمت
چون تو مستعجل شدی در راه او
آرزوی نفس را طالب شدی
هستیت باز نیستی یا بد ظهور
فینی فضل او کند، کارت تمام
- بر درت چون خاک ره افتاده ام
در مقام قرب از من پیشتر
آهوک را نیست دلو و ریمان
ریمان و دلو ناوردی ز سوق
همچو حیوان بر لب چاه آمدی
قوت انسان پیش حیوان کی نهد
هان تو و هان چاه و دلو و ریمان
ریمان و دلو گشتش پایمال
گریها می کرد چون ابر بهار
بحر رحمت زان فغان آمد بجوش
خلصت سازد ز قید قیل و قال
گفت کای شیخ عزیز محترم
بود ظالم نقد وقت در میان
کاب چه آمد ببالا از زمین
بر لب چه آمدم چون تشنگان
ز آب لطف دوست تر کردم گلو
ظلم پزمرده ام مسرور شد
یا فتم مطلب بحکم من طلب
آن بزرگ دین و آن شیخ کبار
گر تحمل می نمودی یکزمان
چشمهای آب شیرین در دمت
دور گشتی یکدم از درگاه او
زان سبب از بندگی سالب شدی
چون تو هستی، هستی از درگاه دور
ورنه اعمال چه آید والسلام

۶ قوت نهند س : قوت حیوان پیش انسان کی نهند ت ۱۱ ۷ چون ۰۰

..... نمان س : چون توئی در فکر شوق آب و نمان ت ۱۱ ۱۴ ببالا س :

حکایت : موسی بن عیسی رحمة الله علیه گوید، وقتی پیری از خراسان بیامد و از من پرسید که شداد مؤزن کدامست؟ گفتم از او چه خواهی؟ گفت شبی بهشت را بخواب دیدم. آواز مؤزنی شنیدم در احسن اصوات. پرسیدم که این آواز کیست؟ گفتند آواز شداد مؤزنست که در دنیا آنان میگویند و در بهشت می شنوند.

۶ لمؤلفه (خفیف)

آنچنان زی که بعد مردن تو از تو نیکی بدان جهان گویند
نچنان زی که بعد مردن تو جز بزشتی ز نام تو نبهرند

حکایت : خواجه ابرهیم ادهم قدس سره گوید که بشر حافی را ۹
بخواب دیدم که از مسجد جامع بیرون آمد و در آستین چیزی داشت.
گفتم از کجا می آئی؟ و در آستین چه داری؟ گفت دوش جان احمد
حنبل را بیاوردند. حق تعالی فرشتگانرا فرمود تا طبقهای نثار ۱۲
بروی ریختند. همه یاقوت و مرجان و مروارید بود. این که در
آستین دارم از آن نثار است. گفتم خبر یحیی معین و عبداللّه
چه داری؟ گفت ایشانرا در زیر عرش گناشتم نشسته بودند و مهمانی ۱۵
[۶] میخوردند.

لمؤلفه (رمل)

۱۸ شاهبازانند کز یمن سلوک شرع و دین
رایت علم و عمل بر گنبد خضر از بند
مرغ روح نازنینشان بین که چون طایر شود
۲۱ آشیان در غصن عرش عالم والا زنند

حکایت : امیرالمومنین عمر خطاب رضی الله عنه چون از نار
 غرور بسرای سرور رحلت نمود تا چند وقت از کوهها آواز گریه
 و ناله می آمد. علما گفتند این دین و عدلست که بدیده تاسف ۳
 بر موت او میگیرند.

بیت (خفیف)

عدل کن زانکه در ولایت دل در پیغمبری زند عادل ۶

حکایت : پیر عباداتی گوید که جوانی متعبد و پارسا ازین
 جهان فانی بجنّت الماوی نقل کرد. فصل با حور بود و مجال حرکت
 نه که او را بمقبره توان برد. لحظه توقف نمودیم تا حرارت هوا ۹
 بلطافت مبدل گردد. مرا در خواب در ربود. دیدم که در میان
 مقبره قبه زده اند از گوهر که از فروغ آن حواشی مقابر منسور
 شده است. آن قبه بشکافت و حوری سر از قبه برون کرد که نور ۱۲
 آن گوهر پیش نور طلعت آن حوری ظلمت بود. گفت ای پیر عباداتی
 آن جوانرا بما نخواستی رسانیدن برخیز و مهم او بساز و او را
 بما رسان. از خواب بیدار شدم و فی الحال تجهیز و تفکین او ۱۵
 نمودم و او را بهمانموضع قبه دفن کردم.

لمؤلفه (رباعی)

چو ترك شهوت و حرص و شره کنی بجهان ۱۸
 شوند حورانيس و ملازمت بجهان
 چو زهد و عفتت اعمال روزگار شود
 برندکش مكشانت بروضة رضوان

۲ نمود س: فرمود ت ۱۱ ۴ او س: امیرالمومنین عمر ت ۱۱ ۶ زانک
 س: زانکه ت ۱۱ ۸ فانی س: بی وفا ت ۱۱

- حکایت : پیر عمر واسطی گوید که از مکه بمدینه میرفتم
 زیارت روضه رسول علیه السلام . سخت تشنه شدم و آب نیافتم و از
 رفتن بازماندم . در زیر درخت مغیلان افتادم و تن بمرک نهادم .
 دیدم سواری می آید جامهای سفید پوشیده و بر اسب کمیت نشسته .
 [ب] نزد من آمد و قدحی در دست و بمن داد . چون بستم و بخوردم
 شربتی بود که بدان لذت و سردی و شیرینی هرگز ندیده بودم .
 چون قدح بدو دادم گفتم ، کجا میروی ؟ گفتم زیارت روضه رسول
 علیه السلام . گفت چون بروضه ماهره رسی بگوی رضوان سلام میکند
 این بگفت و غایب شد .

لمؤلفه (هزج)

۱۲	گر تو بتعطش طالبی قربت وصل
ساقی سفیهم دهدت شربت وصل
	در بادیه گر قدم با خلاص نهی
یابی ز بت کعبه و دل دولت وصل
- حکایت : گویند که یحیی بن زکریا علیهم السلام یکدو
 روز از خانه غایب شد . زکریا او را میطلبید . بشبانی رسید
 وازو پرسید که یحیی را دیدی؟ گفت ندیدم اما امشب ازین کوه
 آواز گریه می شنودم . و هنوز آن آواز می آمد . زکریا متوجه کوه
 شد . یحیی را دید بر خاک افتاده و از کثرت گریه غرق آب دیده
 شده . زکریا را نیز گریه غالب شد و گفت ، آهی از تو فرزند
 استدعا کردم که غمخوار و مونس من باشد مرا فرزندی نادی که
 همه غم من ازوست . جبرئیل علیه السلام حاضر شد و گفت ای رسول
 خدا نه تو گفتی ، هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا (قرآن ، ۳ / ۳۷) ، من
 دعای ترا مستجاب کردم هر آئینه سیرت نبی و ولی جنین باشد .

بیت (متقارب)

پسر کو ندارد نشان پدر تو بیگانه خوانش خوانش پسر

- ۳ حکایت * : گفتند مردی بر در صومعه خواجه حسن بصری نشسته بود و خواجه بر بام صومعه نماز میکرد. در سجود برو گریه غلبه کرد و چندان اشک از دیده فرو بارید که از ناودان میچکید. بر جامه آن مرد رسید. مرد حلقه بر در زد و گفت این آب پاکست یا جامه بشویم؟ خواجه حسن آواز داد که جامه بشوی که با آب چشم عاصیان نماز نتوان کرد.

۹ لمؤلفه (رباعی)

بآب دیده گریان فرو شوی دل خود را ز رنگ شرک و عصیان
[۱۶۲] که تا آبی بروی کارت افتد ز بحر بی کران حی غفران

- ۱۲ حکایت : از حضرت امیرالمومنین علی رضی الله عنه روایت کنند که گفت ، در سیمای مرد پارسا سه چیز باشد، یکی زردی روی از بیداری شب و تری چشم از گریستن و تشنگی لب از روزه داشتن.

۱۵ لمؤلفه (رباعی)

دیده گریان و بیداری شب زردی رخساره و آه سوزناک
کز سراخلای آید در عمل چرک شرکت را کند مجموع پاک

- ۱۸ حکایت : سعید حبیر را پرسیدند که نماز با ممداد چگونه کردی؟ گفت با پنج غم، یکی آنک حق تعالی از من طاعت خواهد و حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم سنت و نفسم شهوت و شیطان معصیت و ملک الموت جان.

۲۱

۴ غالب س : غلبه ت ۱۱ ۱۴ — س : برگناه ت ۱۱ ۱۴ تشنگی س :

بخشکی ت ۱۱

بیت

با این همه غم چگونه برون آیم از عهدهٔ بندگی و خدمتکاری

طاعت و سنت را بقدر طاقت توان از عهده بیرون آمدن و جان
بر بختان آسان توان سپردن، وقتی که نفس و شیطانرا توان مقهور
گردانیدن .

لَمَوَافِهِ فِي التَّمْثِيلِ (هزج)

هر چند سگان کوی محبوب	فریاد کنان ز سوی محبوب
بر عاشق خسته راه گیرند	که دامن و گه کلاه گیرند
عاشق نرود ز راه بیرون	از سینه نیارد آه بیرون
بیند سگان چو زاری او	بنندند کمر بیاری او
بس دور شوند از سر راه	تا او برود بسوی دلخواه
از بس که کند فغان و زاری	وز نوحه و آه و سوگواری
چون یار بینندش چنان زار	در دست سگان او گرفتار
بر عاشق خویش رحمت آرد	بنوازدش، و عزیز دارد
این حالت تست، گر بدانی	حرفی دو ازین ورق بخوانی
هستی تو ز عاشقان کویش	افتاده ز جان بجست و جویش
بر درگاه یار یار گویان	چون تشنه زلال وصل جویان
لیکن ز حسد سگان نفست	چون حرص و هوا و ازو شهوت
از هر طرفی فغان بر آرند	صد فتنه در آن میان بر آرند
تا ترك کنی ثوبت و جویش	دیگر نکنی نظر بسویش
بر اسب هوا سوار گردی	با شهوت و حرص یار گردی
بس دور شوی ز درگاه او	بر جانب غیر او نهی رو

۲ برون س : بیرون ت ۱۱ دلخواه س : دلخواه ت ۱۱ ۱۹ بر آرند س :
در آرند ت ۱۱

- سازند هزار مکر و نیرنگ
چون تو نخوری فریب ایشان
بینند که صادق درین راه
از کرده خود نخور کردند
محکوم شوند از دل و جان
چو نفس و هوا شوند مقهور
بر درگاه یار بار یابی
بعد تو شود بقرب واصل
در منزل وصل جا دهند
سیراب شوی ز جام وحدت
سر دفتر کائنات گزیدی [۱۶]
- تا اسب طلب شود ترا لنک
هرگز نشوی قریب ایشان
۳ برون ننهی قدم ازین راه
زاغوا و فساد دور کردند
از کرده، و گفته خوار و پژمان
از صحبت تو شوند مهجور
۶ وز خاک درش نثار یابی
زان قرب شود مراد حاصل
۹ وز جام لقا بقا دهند
مخسوی شوی بوصل و قربت
مجموعه باقیات گردی
۱۲ کاینست سلوک را سرانجام
در هر دو جهان شوی نگو نام

- حکایت * : مادر خواجه حسن بصری رضی الله عنه کنیزک ام سلمه
بوده است . حرم حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم و هنوز بظنه
پدر بوده که خواجه حسن رضیع بوده است . گاهی که مادر او بمهمی
۱۵ رفتی ام سلمه از روی شفقت و تسکین رقت او پستان خود در دهان
نهادی تا گریه نکردی . بقدرت حق تعالی از پستان وی شیر آمدی
و او بخوردی . از یمن شیر ام سلمه ابواب علم و حکمت بزبان
۱۸ او مفتوح شد و چنین گویند، که از هفت سالگی هر معصیت که
از وی بی اختیار مادر شدی بر گریبان خود نبشتی . تا هر وقت
۲۱ که چشمش بران افتادی چنان بگریستی که بیخود شدی .

۹ در منزل س : در مسند ت ۱۱ ۲۰ — س : پسر من ت ۱۱

* حکایت مشابه ، تذکرة الاولیاء ، ص ۲۷

لمؤلفه (متقارب)

چنان زی، کز اعمال هر روزها
اگر نیک باشد سعادت ترا
وقوفیت باشد، که نیکست یا بد
و گرنه بکن نوحه بر حال خود ۳

حکایت : مردی بنزدیک پارسائی آمد و گفت، مرا از شر
ابلیس مستخلص ساز که دلم مشغول میدارد و باندیشه ناشایست
دلالت میکند. گفت پیشتر از تو ابلیس آمده بود و از تو بسیاری ۶
شکایت نمود که فلانکس دست طمع در دنیای من زده است. من نیز
چنگ در دین او میزنم او را بکوی که از دنیای من دست باز دارد
تا من نیز چنگ از او باز دارم. ۹

لمؤلفه (رباعی)

تو با حرص و طمع خواهی که دنیا را بدست آری
بس آنکه فعل خود سازی طریق پارسائی را ۱۲
ترا شیطان درین صورت کجا از دست بگذارد
که سازی شیمه خود شیوه های خودنمایی را

حکایت : مدتی شیخ ابوبکر شبلی را رحمه الله علیه ۱۵
[ب] طلب میکردند و نمیدانستند که کجاست؟ آخر الامر او را در خانه
مختشان یافتند. گفتند این نه جای مردانست. گفت من جای خود
این راه یافته ام که من نیز مختدین و دنیا ام. گاه دین را طالبم ۱۸
و گاه متمعش و متعلق دنیا ام. مصراع
منم کز غایت حرمان نه با آنم نه با اینم.

۵ ساز س : گردان ۱۱ ۸ از دارد س : از دنیا باز دارد

مثنوی (خفیف)

- صفت عمر و مرگ و دولت و زیست زیر دور زمانه دانی چیست؟
 زا هد ابله و رقیب بهشت می شیرین و میزبان تشرش ۳
 بس مریزارت چرب باید دیک آب در دیک و روغن اندر ریسک
 راز این کلبه نفس غمازست عقل کل کنج خانه رازست
 دل ز دنیا و مهران و بگسل که گدای نگارد اندر دل ۶
 دل بی برک و بی نوا نورست بی نیاز از خدا و دین دورست
 قدر سیمی که از بنشانند فرج استر همی نکو داند
 مرد دنیا کرامتی نبود قیمتی جز قیامتی نبود ۹
 گر ترا چشم از بگسناد بر زمین موری از تو نازارد

الْفَصْلُ الثَّانِي

۱۲ فِي كَرَامَاتِ الدَّوْلَةِ السُّلْطَانِيَّةِ

- چون بتوفیق ربانی و تایید آسمانی این ضعیف حامل الذکر
 و این نحیف وضع القدر با قصور مایه و نقصان پایه از تنسیق
 کلمات و تطبیق حکایات این کتاب فارغ شده خواست که همچنانچ ۱۵
 دیباچه بزیور القاب حضرت پادشاه روشن ضمیر مزین و موشح است،
 خاتمه نیز بذکر جمیل و نشر ایادی جرنلش مرشح گردد و بشنای
 نات بزکوار و دعای دوام دولت ابد ییوندش بانجام رسد. چه باری ۱۸
 تعالی عزاسمه نات مطهر این پادشاه دین پرور و شهریار عدل
 گستر را از نور رأفت و رحمت و ضیای معدلت و مکرمت آفرینده [۱۶۴]
 است. امارات عنایت ایزدی از اقوال و اعمال او لایح و علامات ۲۱
 کرامت و هدایت سرمدی در جمیع احوال از آثار صلاح و سداد او

۱۰ چشم س : خشم ت ۱۱ ۱۰ — س : و ت ۱۱ ۱۲ فی ۱۰۰۰۰۰ السلطانیة

س : + فی خاتمة الكتاب و ذکر ت ۱۱ ۲۲ کرامت س : کرامات ت ۱۱

۲۲ هدایت س : هدایات ت ۱۱

واضح . کبوت زهد و عفت بر قامت او زیبا و خلعت پارسائی و
صلاحیت بوجود مبارك او مطهر .

۳ قطعه (متقارب)

- ز تایید بر سر نهاده کلاه ز توفیق در بر گرفته قبلا
چنین خسروی در ممالك کجا ست؟ جوانمرد و طاحب دل و پارسا
- ۶ شاهی که دیده دوربین جهان بر سر سریر سلطنت نظیر او ندیده
است و شهریاری که گوش سپهر گردان در صدر مسند دولت شبیه او
نشیده . منزلت او در دل و چشم اصحاب مراتب و ارباب مناصب
۹ عزیزتر از نور و شریف تر از سرور است .

بیت (هزج)

- گر عقل خبرداری از منزلت او آنجا نهدی سر که مرورا قدمستی
- ۱۲ و مزاج هر که از قانون صحت اخلاص و هوا خواهی او منحرف شده
اگر باستمواپ تدبیر ظاهر آن اعتلال باعتدال مبدل نگشت، بقوت توجه
باطن و هدایت حق احوال آنکس اختلال یافت . و رای و افکار هر
۱۵ کس از اقاصی و ادانی و اباعد و ارقاب که از انتهای مناهج
عبودیت و دولتخواهی متفرق و مختلف شد، و اگر بلطف و استمالیت
او بر جاده استقامت متفق و موثل نگشت بی وسیله ضرب حسام و شتم
۱۸ سهام هدف تیر کرامت دولت قاهره گشت . و بسبب کردار ناشایست
سزاوار عقوبت بسیار شد . و بحکم آیه کریمه ، اَکَاطَتْ بِهٖ خَطَايَتُهَا ،
(قرآن ، ۷۵/۲) ، گفتار نکال و وبال ماند .

بیت (رمل)

ای بسا تیر بلا کز جبهه ایام خورد
هر که از حرز امانش دزغ و خفتانی نداشت ۳

۶ [دشمنش یکم هفته بادی در بغل پیجد لیک
دولتش چون شوکت کل بود، پایانی نداشت

- ۶ بعضی از آثار کرامات دولت این شهریار که بتخلق اخلاق اولیا
متخلقست، بر سبیل شهود عدول و مناسبت مضمون این کتاب که مشحون
بحکایات و حالات و کرامات مبارزان میادین دین و مجاهدان معارک
یقین است در قلم آورد. تا کدورات ایراد اصحاب غرض، **الَّذِينَ فِي**
قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ (قرآن، ۵۳/۲۲)، زلال شهادت آنرا تیره و مکدر نگرداند.
و گرد نقی و غبار و اعتراض بر ذیل دلایل آن ننشینند. اول، آنک
۱۲ مدتی ساکنان جبال و متوطنان قلاع و اطلال غمق و قیتاق و رطل
رطل باده عناد این دولت قاهره بر وجود اخلاص و دولتخواهی ریخته
بودند. و گرد غبار شر و فتنه انگیزته. حضرت پادشاه اسلام بجهت
۱۵ تخریب دیار مخالفان و دفع معاندان با عساکر منصوره نصرهم الله
تعالی عزیمت کوه البرز نمودند. قلعه رطل را محاصره فرمودند.
ساکنان قلعه از سهم مبارزان که بنوک سنان حلقه از گوش ناهید
۱۸ و افسر از سر خورشید بربودی، التج بمعاونت اهالی غمق برفتند و
باستمداد و استظهار ایشان مظهرت نمودند. شمطل که بنزرك آن
ظایفه بود صنادید غمق را مجتمع ساخت و جبار لشکر انداخت. اجتماعی
۲۱ نمودند در ترتیب یراق و اسلحه افزودند و بمقدار دو سه هزار
سوار که ماه سیردار از نهیب تیر ایشان سیر سیمین بیفکندی و
آفتاب تیغ گزار از مهتاب شمشیر هر يك خنجر زرین بینداختی. روی

بجانب رطل نهادند که مگر بدزدی توانند از گوشه بر عساکر منصوره
فرستی یافتن . بیخبر از مضمون آیه کریمه ، وَلَئِكَ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ
(قرآن ، ۱۶ / ۱۲۷) ، هنوز از وطن و مسکن خود فرسخی نرفته بودند ۳
که غتنه در میان آن قوم پدید آمد . و بمطربه و مقاتله انجمید .
دست بتیغ و سنان کردند و بسان امواج دریا بهم پیوستند . در اثنای
مطربه تیری از شست اجل بر دل سرطاب و کد شمظل نشست و از اسب ۶
در افتاد و بعقبی پیوست .

لمؤلفه (مقارب)

۹	فغانش بر اوج خور و ماه شد	چو شمظل ازین قمه آگاه شد
	یکی آه سرد از جگر بر کشید	کله از سر افکند و خفتان درید
	بگفتار بیهوده سرسری	که بلا شاه سروان کنم ناوری
۱۲	چو سرخ آب اشکم بهر سو روان	عر آئینه گردد ز چشم روان
	ز فکر کج خویش و از جور دور	نبینم بجز راه بیداد و جور
	که شه را سخت اندر احکام دین	بکرات معلوم من بد یقین
۱۵	که سرخاب شد کشته از تیر شاه	نبود این بجز تیر تدبیر شاه
	ولایات شام چنین خوار کرد	کرامات شام چنین زار کرد
	همی گفت ، و میکرد فریاد و آه	نبودش بجز آه فریاد خسواه
۱۸	بد از محنت فعل خود کی دهد؟	درخت بدی میوه بد دهد
	ز نیکان دمام جفا آید	مکن بد ، کنه از بد بلا آید

- آن اجتماع در یک طرفه العین بتفرقه و پریشانی مبدل شد . و منا
دید غمق مجموع نادم و ظسر و بر صدق کرامات پادشاه اسلام ۲۱
معترف و مقرر در کنج خانها متواری شدند . حضرت شهریار دین پرور
که بصفت آیه کریمه ، فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى (قرآن ، ۹۲/۵۰
۶) ، موصوفست بعد از استماع این صورت بتفقد شمظل از ملازمان

درگاه یکی را با یکدو تقوز اقمشه بفرستاد که مراسم معذرت عزا
بتقدیم رسانید.

۳ لمؤلفه (مقارب)

۶۵ ب [خطا پوش شاهنشاه دادگر عطا پاشا سلطان صاحب نظر
تلطف کند با عدو روز رزم بلطفش در آرد در ایوان بزم

- ۶ شغال را خطالت بر خطالت اغزود و ابواب اطاعت را که باغواي
مفسدان مسدود بود مفتوح گردانید. و بر جاده خلون بندگی مستقیم
شد. تا بحدی مهاجرت بموانست و مفارقت بمواظبت انجامید و در
۹ ناسفته گرانمایه خود را محرم خوابگاه و مونس خلوتگاه جگر گوشه
شاه گردانید. دوم، یکی از اخوان حضرت پادشاهی عز نمره بلا فساد
مفسدان و اغواي معاندان از جاده دولتخواهی منحرف شد. و تمنی
۱۲ استخلاص مملکت در ضمیر او متمکن گشت. و هوای سروری و ملک
طلبی عنان تمالك از دست او بستد بیخبر از آنکه،

قطعه (مجتث)

- ۱۵ اگرچه خم تو دعوی سلطنت دارد زمانه گرد برآرد ز تخت و اغسراو
عدوت اگرچه نماید چو خار سرسبزی شود چو غنچه ببادی دریده مغفراو
تراست حجت قاطع بدست یعنی تیغ چگونه پیش رود دعوی مزور او
۱۸ و سر از طوق فرمان و رقبه از رقبه پیمان بتافت و پای از حد
بندگی و خیر طاعتداری بیرون نهاد. و روی دل از طریق اخوت
پیچید و بظاک بیگانگی مفا و چشمه یگانگی را تیره گردانید.
۲۱ و خواست که عروس ملک را بی خطیه دولت در آغوش گیرد، میسر نشد.

۳ — س: لمؤلفه ت ۱۱ ۷ مفتوح گردانید س: بگشود ت ۱۱ ۱۴ قذعه

س: شعر ت ۱۱ ۱۸ رقبه س: رقبه ت ۱۱

قطعه (عجز)

نه میر و شه بود، هر کو کله بندد قبل پوشد

که میروشه کسی باشد، که عالم را نگهدارد ۳

نخیزد از قبل میری، که موری هم قبل پوشد

نیاید از کله شاهی، که شاهین هم کله دارد

۶ با لضرورة غرار بر قرار اختیار کرده در بلا و امطار قرین ادبار
و انکسار شد . چون از قواغل و تجار اخبار مخالفت ساکنان کوه

البرز را نسبت با دولت قاهره استماع نمود، بر ضنادید غمق و قتیان

۹ و رطل و سایر مهتران کوهستان قریب ده نامه مشتمل بر اظهار [۱۶]

اتحاد و موافقت استدعای معاونت و مراقت بقاصدی داد و او را

بجانب البرز کوه روانه ساخت . که از راه بردع و شکی عبور کرده

۱۲ مکاتب را بدیشان رساند . و خود را متعاقب قاصد بشکی اندازد و قاصد

بشکل باسوسان و درویشان برآمد و منازل و مراحل قطع میکرد تا

بموضع برگشاد رسید . و جهت دفع کلفت و مشقت راه یکدور از اقامت

۱۵ نمود . روز سیم را از برگشاد بیرون و بعزم توجه قدم در راه نهاد .

هنوز بر کنار باغات برگشاد نرسیده بود که از جوانب و اطراف

ابر در جنبش و باد و طاعنه و برق در غرنیش آمد و جمال جهان

۱۸ افروز روز در نقاب ظلمت متواری شد .

قطعه (خفیف)

شد زمانه چنانک در محشر نامه عاصیان شود ز گناه

۲۱ می نیارست شد ز ظلمت ابر از دل عاشقان سوی لب آه

۱ قطعه س : شعر ت ۱۱ ۲ هر کو کله پوشد س : هر کو کله پوشد قبل بندد ت ۱۱

۱۶ برگشاد س : — ت ۱۱ ۱۷ برق س : — ت ۱۱ ۱۹ قطعه س : شعر ت ۱۱

- و عقل دوربین در وادی اندیشه سرگردان گشت و وهم شريك در بیدای
 غلات گرفتار شد. و جاسوسان فلک از امداد ظلمت راه گم کرد. در
 آن اثنا جاسوس مضطر و متحیر ماند که بکدام طرف رود و متقاضی ۳
 اجل گریبانش گرفته و حیاتش از دست رفته. از قضا الله از آتش
 برق شرری بران خاکسار افتاد و يك جانب او از سر تا پای
 بسوخت و هلاک شد. مردم برکشاد از آن طاعنه متعجب و متفکر بودند. ۶
 که مرکز آنچنان واقعه ندیده بودند و نشیده. از بیم شراره
 برق و صدمه طاعنه و کثرت امکار و برق بارقه بار چون کشف
 سر در خانها کشیده تا آنکه نسیم نعیم وزید و جهان ظالمانی ۹
 نورانی شد. از خانها بیرون آمدند و هر يك راه شغلی و مهمی
 گرفتند. ناگاه بر سر راه بجیفه جاسوس گمراه رسیدند. چون دو روز
 مهمان ایشان بود او را بشناختند و بر جوانی او متاسف شدند ۱۲
 [ب] و بتجبیز و تغکین او شروع کردند. چون غسال بقیه قبای او را که
 از آتش برق باقی بود بیرون کشید و بدور انداخت مردم آنرا بر
 داشتند در درون آن چیزی دیدند. بشگفتند نامه چند پیچیده در ۱۵
 یگدیگر دیدند. دانستند که او جاسوس بوده است و بمهمی میرفته.
 فی الحال کیفیت را برفع عرضه داشت با مکاتب بعرض حضرت پادشاه
 والا رفعت گردون بسطت فلک اقتدار خلاصه المومنون من المماء والظین ۱۸
 مظفر السلطنة والدنيا والدين اميرزاده جهانشاه جعل الله النصر
 مقرونة بلوائهم فرستاد. چون بدانحضرت رسید بگشاد و مضمون مکاتب
 را مطالعه نمود. امرا ارکان دولت از سوختن جاسوس و سالم ماندن ۲۱
 مکاتب و ظهور آن انگشت تعجب بدنندان تحیر گرفتند. و باتفاق بر
 کرامات پادشاه اسلام خلد سلطنته تمذیق نمودند. حضرت نوبتای از
 آنجا که فرط مودت و اخلاص و محض محبت و اختصاص بود. و نسبت ۲۴

۸ برق س : ابر ت ۱۱ ۱۴ آنرا س : جامه او ت ۱۱ ۱۷ بعرض س :

بمطالعه ت ۱۱

با دودمان شروانشاهی در مقام وفا و مخالفت و ولا و معاهدت
بتذکر این معانی که حضرت مولوی میفرمایند متذکر شد.

۳ مثنوی (خفیف)

	نقش میثاق و عهد از احمقست	حفظ ایمان و وفا کار تقیست
	ما درین دهلیز قاضی قضا	بهر دعوی الستیم و بلی
۶	که بلی گفتیم و آنرا ز امتحان	قول و فعل ما شهودست و بیان
	از چه در دهلیز قاضی تن زدیم	نی که ما بهر گواهی آمدم
	تا نبدی آن گواهی ای شهید	تو ازین دهلیز کی خواهی رهید
۹	قول و فعل آمد گواهان ضمیر	زین دو بر باطن تو استدلال گیر
	فعل و قول بی تناقض بایدت	تا قبول اندر زبان پیش آیدت
	فعل و قول اظهار سرست و ضمیر	هر دو پیدا میکند سرستیر
۱۲	جرعه بر خوان، وفا آنکس که ریخت	کی تواند، حید دولت زو گریخت
	بس پیغمبر گفت بهر این طریق	با وفا تراز عمل نبود طریق
	گر بود نیکو ابد یادت شود	ور بود بد در لحد مارت شود
۱۵	گر نبود زحمت نا محرمی	چند حرفی از وفا واگفتی

فی الحال مکاتب را با کیفیت جاسوس برفع مثال مبارک بیکسی از
ملوفان مشهور منزلت منظور رتبت داد تا بدرگاه گیتی پناه حضرت
اعلی پادشاهی اعلاه الله تعالی بمزید سلطنته رسانید. بعد از اطلاع
۱۸ بر مضمون مکاتب رسول را انواع شعم و هدایا ارزانی فرمود و در
اطاعت و محمدمت عطیت الهی عز شانه افزود. سوم، نوبتی او قلت
اقطار امکار و حرقت خورشید آتش بار اشجار باغات ولایت رودبار بی
۲۱ برک و بار ماند. بعد از سالی مجموع باغات رونق سابق یافتند
و بنظارت مجدد رسیدند. مگر درویشی را در جنت آباد از اعمال

۲ مولوی س : + سلطان العلاء والعرفاء ت ۱۱ ۶ آنرا س : ز آن را ت ۱۱

۲۰ سوم س : دیگر ت ۱۱ مثنوی معنوی، مولانا جلالدین محمد بلخی، ۵- (۴۳۳/۴)

۷- (۴۳۳/۴) ۷- (۴۳۳/۵) ۸- (۴۳۳/۷) ۹- (۴۳۴/۲۰) ۱۰- (۴۳۵/۶) ۱۱- (۴۳۵/۸) ۱۲- (۴۵۶/۱۸)

۱۴ (۴۵۶/۱۹) ۱۵- (۴۸۷/۱۸) ۰

- آنجا درخت عنابی بود که همه ساله از ثمرهٔ شجرهٔ آن بهره‌ور بود.
و از آن آمنت تا سه سال از لباس خضر عور و از فیض رحمت دور
ماند. بعد از سه سال آن درویش نذر کرد که اگر این درخت
۳ مثمر گردد و این شجره بارور شود، عهد کردم که عناب او را همه
ساله بشریتخانهٔ خانی حضرت پادشاه اسلام برم. چون نیت او از روی
۶ اخلاص بود بیمن هم علیهٔ حضرت پادشاهی استدعای او بلاجبت مقرون
شد و درخت خشک سه ساله که از حرارت خورشید سوخته بسود و
اغطان او ریخته و بدرجهٔ اموات رسیده بتشریف خلعت پُحیی العِظَام
وَهَبَی رَحِمَیْ مشرف شد و بحیله و نص و هُزَیْ إِلَیْكَ بِجَذَعِ الْکُفَّةِ (قرآن ،
۹ ۲۵/۱۹) ، محلی گشت حیات مجدد یافت و روی بسرسبزی نهاد. و درین
سال چندان عناب آورد که عوض سه ساله شد. آن درویش بر طبق
نذر و عہدی که با کرامات دولت پادشاه ولایت پناه کرده بسود،
۱۲ عناب را بر طبق عرض نهاد و بدرگاه فلک اشتباه رسانید. اکنون
همه ساله ثمرهٔ آن شجرهٔ طیبه را بشریتخانهٔ شریفه میرساند. این نوع
امارات کرامات دولت پادشاهی بسیار است و درین مختصر این مقدار
۱۵ کفایع . آنجا که کس است ، یک حرف بسراست .
حق تعالی سایهٔ معدلت این پادشاه طابخ دولت و شاهنشاه همایون طلعت
را تا دامن قیامت بر سر کاغذ برآید و جمهور رعایا مبسوط و گسترده
۱۸ ندارد و آفتاب سلطنت او را از وصمت کسوف و زوال انتقال ایمن
و محفوظ گرداناد.

۲۱ قطعه (رمل)

پادشاه روزگارت طایع و محکوم باد نو عروس دولت از چشم بد معصوم باد
مهر با نور ضمیرت ذرهٔ معمور شد چرخ بر سطح کمال ت نقطهٔ موعوم باد

۵

۵ خاص س : — ت ۱۱ ۱۴ آنجا که س : در خانه اگر ت ۱۱

فضله جود تو بر انس و جنی شایعست

قالب خصم تو بر مرغ و ددان مقسوم باد

۳ هندوی هفتم فلک را چون سیاهان حبشی

رو و پیشانی بداغ طاعت موسوم باد

ای بحق فرمان ده روی زمین دایودوار

۶ با قبول حکم تو پولاد همچون موم باد

ساغر زرین خورشیدت کمینه جرعه دان

خشو نرگسنان خلوت کبوترین مشموم باد

۹ روز رزم از گوهر تیغ عقیق افشان تو

لعل در حبل الوريد دشمنان منظوم باد

از شراب ساغر جودت امل مخمور شد

۱۲ از نسیم گلشن خلقت خرد مزکوم باد

از می جودت طربنا کند مستوران فقر

جرعه زان می نصیب کلام این محروم باد

۱۵ انشاء الله تعالی که منظور نظر حضرت سلطنت پناهی گردد و بخدمت

دارالکتب معموره لازالت مشحونه بلطایف التحف و ظرایف النتف موسوم

و مقبول شود و ضربتی که از مدمات وقایع ادوار و جفای فلک

۱۸ دوار بدین فقیر خاکسار رسیده است هندمل گردد و خانها مرادی

و بی رحمتی روزگار که در جگر این فقیر خلیده است بیرون کشیده

آید و بیمن همت درویشان و گوشه نشینان و مقربان حضرت حـ

۲۱ عزاسمه باشد که کسوه معصیت این بیچاره بآب اخلاص مختل گردد

و از شر نفس اماره مستخلص شود

قطعه (مضارع)

۲۴ تا چیست حکم سابقه لطافت یا عتاب

برنامه تا چه تبت شود خشم یا رضا

آنجا اگر نه محض عنایت کند مدد

۲۷ وینجا اگر نه عین عنایت دهد رجا

نومید التجا بکدام آستان کند

کس را جز آستان تو چون نیست التجا

۳ یارب مرا خجل مکن از کردهای خویش

یارب مرا ز صحبت نیکان مکن جدا

هر چند پارسا نیم الا نبشته ام

۶ بر لوح دل محبت مردان پارسا

مَا لِي إِلَيْكَ غَيْرَ رَجَاءٍ وَسِيلَةٍ
فَا رَحِمَ لِيذِي الْمُنِيَّةِ بِأَغَايَةِ الْمُنَى

۹ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ
مُحَمَّدٍ وَآلِهِ أَجْمَعِينَ فَرَّغَ مِنْ تَحْرِيرِهِ وَتَذْهِيبِهِ وَتَجْلِيهِهِ

عَلَى يَدِ الْمُؤَلِّفِ يَوْمَ الثَّلَاثَاءِ سَلَخَ شَهْرَ مُحَرَّمِ الْحَرَامِ لِسَنَةِ
ثَلَاثٍ وَتِسْعِينَ وَثَمَانِيَةَ الْهَجْرَةِ وَآخِرُ مَا كَتَبْتَهُ بِعَيْنِ

۱۲ زُجَّاجِيَةٍ فَرَنْجِيَةٍ عَلَى سَبِيلِ الْأُسْتَعْجَالِ بَعْدَ أَنْ مَارَا الْبَصْرَ
كَلِيلًا وَاشْتَغَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَضَعِيفَ الْعِظَامِ وَهَذَا وَلَمْ

۱۵ نَزُلَ مِنَ الْمَطَايِبِ الَّتِي لَا أَعِدُّهَا عَدًّا وَقَدَّمْتُ الْعُمْرَ إِلَى
ثَمَانٍ وَسَبْعِينَ مَدًّا لَا كَلْتُ بِمَارَةِ الْأَنْظَرِينَ مِنْهُ وَالْعَالَمِينَ بِهِ.

مجموعه باقیات کردی

سر دفتر کاینات کردی

۱۸ کلینست سلوک را سرانجام

در هر دو جهان شوی نگو نام

فهرست اسامی اشخاص و اماکن

الف.

صفحه	
۱۳۵ و ۱۰۴ و ۹۸ و ۴۲ و ۳۱ و ۳۰ و ۲۴	ابراهیم ادهم
۱۰۵ و ۳۱	ابو سلیمان دارانی
۳۵	ابو مطیع بلخی
۳۵ و ۸۲ و ۹۲ و ۹۳	ابراهیم خواص
۶۳	ابوبکر کتانی
۶۵	ابواسحق ثعالبی
۷۳	ابوبکر صدیق
۱۱۱ و ۱۳۱	ابرهیم ییغمبر
۴۱ و ۳۱	اخى خواجه شفيق بلخى
۱۰۳	احمد خلف بن يحيى
۱۳۵	احمد خنبل
۸۸	اليسع بن حبيب
۸۸	انص بن مالك
۷۳ و ۶۹	امير المؤمنين عثمان
۷۰ و ۶۹	امير المؤمنين حسن
۶۹	امير المؤمنين حسين
۱۱۳	امام زين العابدين
۱۴۰	ام سلمه
۷۷	احمد
۴۱ و ۴۲ و ۷۴ و ۱۴۱	ابليس

ب

با بكر و عمر

۱۰۰	بشر غالب
۴۴۶ ۱۰۵۴ ۱۱۳۵	بشر حافی
۱۴۷۶ ۱۴۸	برکشاد
۲۴	بقیة بن ولید
۱۰۷۱۰۹	بینگوی ترانچ
۹۸	بوسینا
۱۷۶ ۷۴۶ ۱۱۴	بدره
۱۲۱	بنی اسرائیل
۷۸	مزدافه

ب

۴۶	ییره ممشاد
۱۳۶	پیر آبادانی
۱۳۷	پیر عمر واسطی

ت

۱۰۷	ترکستان
۶	ترکان چین و خطا

ث

۸۹	ثابت بنانی
----	------------

ج

۶	چکل
۸۷	چهل تنان

ح

۳۵ ، ۵۲	حاتم اصم
۳۵	حامد اسود
۳۹	حاتج بن يوسف
۱۱۷	حذیفه الیمانی
۱۳۸	حضرت علی
۱۲ ، ۱۴۹	حضرت مولوی
۷۸	حج
۲۲ ، ۶۱	حجاز
۳۷ ، ۵۱۱	حبش

خ

۲۲ ، ۱۰۰ ، ۱۱۹ ، ۱۲۳	خدیجه النساء رابعة العدوی
۴۴	خضر ییغمبر
۳۰	خواجه جنید
۳۹ ، ۴۶ ، ۵۹ ، ۸۹ ، ۱۱۳ ، ۱۲۳ ، ۱۳۸ ، ۱۴۰	خواجه حسن بصری
۳۹۹ ، ۴۶	خواجه حبیب عجمی
۶۶	خواجه معروف کرخی
۸۰ ، ۱۰۹	خواجه ابوالحسن نوری
۸۸ ، ۱۰۲	خواجه جنید بغدادی
۱۰ ، ۴	خواجه ابرهیم سفیال
۴۲ ، ۴۶ ، ۹۴	خراسان

٧٧٤ ٧٨	دمشق
١٠٤ ١٤٥٤ ١٤٩	دودمان شرانشاهی
٩٢	رستم
٦٠	زید بن الحبّاحه
١٣١٤ ١٣٧	رضوان
٤	زین العابدین شیروانی

س

٢٨٤ ٥٧٤ ٥٩	سادات بنی هاشم
١٣٨	سفیان ثوری
٧٩٤ ٧٩٤ ١٠٣	سعید حبیر
١٦٦	سلطان بلزید
٨١	سلمان فارسی
٤٨	سهل عبدالله تستری
	سیستان

ش

١٠	شیرانشاه فرخ یسار
١٣٥	شداد مؤنن
١١٤	شمخال
١٧	شیخ آبان
٣٦	شیخ ابوحمزه
٢٨	شیبان راعی
٦٥	شیخ هرم بن حیان
٦٨	شیخ وصی عامرین الشرحیل الشعبی
٧٨٤ ٨١٤ ٨٥	شیخ ذوالنون مصری
٨٢٤ ١٤١	شیخ ابوبکر شبلی

صفحه

شام

شوشتر

٤٦

٨١

ص

صفوان بن سليم

٣٣

ممدانی ابراهیم شیبانی

٤٤

منادید غمق

١٤٤

ط

طوس

٤٣

طور موسی

٢

ع

عامر عبدالقیس

٤١

عایشه صدیقه

٧٢

عبدالله عباس

٤٢ ، ٧٣

عبدالله بن محمد مالک

١٠٣

عبدالله بن زید

١٢٥ ، ١٢٩

عمر خطاب

٢٩ ، ١١٧ ، ١٣٦

عمر وزید

٣٠

علقمه

٤١

عبدالله عون

٦٨

عکرمه

٧٥

عمر عبدالعزیز

٨٧ ، ٩٩

عمر اصغر

٨٨

عیسی مریم

٢٠

عراق

ف ، ق

٨٧	فاطمة بنت عبد الملك مروان
٢٥	فضيل عياض
١٤٤٤ ، ١٤٧	قلعة رطيل

ك

٧٨	كعبه
٤٧	كوه صفا
١٤٤٤ ، ١٤٧	كوه البرز

ل

١٢	لانی
٢٤ ، ٧٤ ، ٨٨ ، ١١١ ، ١١٧	محمد مصطفی
٨٧	مسلمة بن عبد الملك
١٧ ، ٢٤ ، ٥٦	منصور عمار
٥٣	مالك بن دينار
٦٧ ، ٧٢ ، ١٢٠ ، ١٣٥	موسی بن عیسی
٢٥ ، ٤٧	مكه
٧٤ ، ١٣٧	مدينه
٤٨	مصر
	مدائن

ن

و

٤

١١١	وهيب بن متبسه
٤٧	وهيب بن وردا المكي

هـ، ي

٣٧٤، ١٢٤	يوسف
١٠٠	يحيى بن معاد رازي
١١٨	يحيى برمك
١٣٥	يحيى معين
١٢٧	يحيى بن زكريا
١١٩	هارون الرشيد
	يونان

صفحه

- صِبْغَةَ اللَّهِ (قرآن ۱۳۲/۲) ۱
- لَوْلَاكَ (احادیث مثنوی ۱۷۲ ص) ۱۳
- هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي (قرآن ۴۰/۲۷) ۵
- الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ (قرآن ۴۳/۷) ۵
- لَا تَقْنَطُوا (قرآن ۵۳/۳۹) ۷
- رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا (قرآن ۱۹۴/۳) ۷
- يَرْزُقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ (قرآن ۲/۶۵) ۷
- مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ (قرآن ۲۷/۲۲) ۹
- ادْعُونِي (قرآن ۶۲/۴۰) ۱۱
- لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابِ (قرآن ۵/۱۰) ۱۳
- وَكَفَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ حَاسِبِينَ (قرآن ۴۷/۲۱) ۱۱۳
- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحًا (قرآن ۸/۶۶) ۱۸
- قُلِ اللَّهُمَّ مَا لَكَ تُوْبَتِي الْمَلِكُ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمَلِكُ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (قرآن ۲۶/۳) ۲۰
- إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَّابِينَ وَ يُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ (قرآن ۲۲۲/۲) ۲۰
- فَمَا مِنْ تَابٍ وَ عَمَلٍ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ (قرآن ۷۰/۲۵) ۲۱
- لَمْ يَطْمِئْهُنَّ أُنْسٌ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَا جِآنٌ (قرآن ۵۶/۵۵) ۲۱
- كَانَتْ هُنَّ آيَاتُ الْقُوَّةِ وَالْمَرْجَانُ (قرآن ۵۸/۵۵) ۲۱
- وَاحْشَرْنَا عَلَىٰ مَا قَرَطْتَ فِي جَنْبِ اللَّهِ (قرآن ۵۶/۸۲) ۲۲
- ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ رَاغِبَةً مُرَغِبَةً (قرآن ۲۸/۸۹) ۳۰

- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ (قران ١١٩/٩٠)
- ٤٠
- ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ (قران ٢٨/٨٩)
- ٥٨
- مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَلِهَا (قران ١٦٠/٦)
- ٧٤
- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّىٰ تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا (قران ٢٤/٢٧)
- ٩٢
- ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ (قران ٢٨/٨٩)
- ١٢٤
- يَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ (قران ١٤/٢٧)
- ١٢٤
- وَيَحْكُمُ مَا يُرِيدُ (قران ٥/١)
- ١٢٤
- وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْ لَنَا
- لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا (قران ٢٥/٧٤)
- ١٢٦
- أُولَٰئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا عَصَوْا وَيُلْفَوْنَ فِيهَا نَحِيَّةً وَسَلَامًا (قران ٧٥/٢٥)
- ١٢٦
- خَالِدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا (قران ٧٦/٢٥)
- ١٢٦
- إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (قران ٧١/٤)
- ١٢٨
- وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا (قران ٢٩/٦٩)
- ١٢٩
- جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ كَانَ زَهُوقًا (قران ١٨٥/٨١)
- ١٣٠
- هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا (قران ٢٥/١٩ و ٢٢/١٩)
- ١٣٧
- أَحَاطَتْ بِهِ خَطْبَتُهُ (قران ٢٥/٧٥)
- ١٤٣
- الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ (قران ٢٢/٥٣)
- ١٤٤
- وَلَا تَكُ فِي شَيْءٍ مِمَّا يَفْكُرُونَ (قران ١٦/١٢٧)
- ١٤٥
- فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ (قران ٩٢/٦٥)
- ١٤٥
- يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَهِيمٌ (قران ٢٦/٧٨)
- ١٥٠
- هَبْرَىٰ إِلَيْكَ بِجُذْعِ النَّخْلَةِ (قران ١٩/٢٥)
- ١٥٠
- الدنيا سجن العموم (حديث، مكنوردنر، ص ٤٣١)
- ١٠٠